

SAQUEIG

ROBERT CASANOVAS

NOVEL·LA

Resum

Aquesta novel·la històrica, inspirada en fets reals, relata l'expedició francobritànica de 1860 a la Xina i el saqueig del Palau d'Estiu de Pequín. Després de les victòries militars de Dagui i Palikao, els exèrcits aliats descobreixen el Palau d'Estiu (Yuanmingyuan), residència imperial amb tresors mil·lenaris. Davant aquesta riquesa, la disciplina s'enfonsa: durant tres dies, els soldats saquegen sistemàticament porcellanes, jades i bronzes. Els britànics incendien després el palau. Traslladats a França, els objectes robats són oferts a l'emperadriu Eugènia, que crea el museu xinès de Fontainebleau. Victor Hugo denuncia públicament aquest saqueig, qualificant França i Anglaterra de «bandits». El diplomàtic xinès Pin Chun reclama la restitució dels tresors, profetitzant que la Xina no oblidarà mai aquesta humiliació. La novel·la explora les consciències atormentades dels personatges davant la transformació hipòcrita del saqueig en «preservació cultural».

L'autor

Robert Casanovas, que ja ha publicat «La cambra robada» i «El testament era una falsificació», és professor agregat honorari i membre de la Société des Gens de Lettres. Jurista apassionat per la història de les col·leccions artístiques, ha dedicat llargs anys a l'estudi de les apropiacions d'obres d'art per part dels Estats. President de l'ONG International Restitutions, ha publicat nombrosos treballs acadèmics sobre el tema.

Saqueig

Robert Casanovas

casanovas@hotmail.com

Dipòsit legal desembre 2025 – Versió digital en format electrònic i en rústica

© 2025 Casanovas. Tots els drets reservats.

ISBN: **978-2-488999-44-1**

www.international-restitutions.org

Portada: L'antic Palau d'Estiu restaurat – Xina Informació 2025

Versió catalana

Del mateix autor:

L'habitació robada (novel·la)

El testament era una falsificació (novel·la)

ADVERTÈNCIA

Aquesta novel·la es basa en una extensa investigació històrica, que inclou els pocs testimonis xinesos que es conserven, informes militars britànics i francesos, articles periodístics contemporanis i arxius de museus europeus. Tot i que alguns personatges són individus ficticis, les seves experiències i accions es basen en relats reals de supervivents. Els detalls sobre objectes, edificis i esdeveniments són tan precisos històricament com ho permeten les fonts disponibles. El Palau d'Estiu va ser realment una de les meravelles arquitectòniques del món, i la seva destrucció representa una de les pèrdues culturals més grans del segle XIX.

La versió original, escrita en francès, ha estat traduïda a diverses llengües estrangeres. Les versions traduïdes poden contenir errors lingüístics, traduccions incorrectes o inexactituds.

ÍNDIX

Pròleg

Capítol 1: El camí cap a la infàmia

Capítol 2: El tresor del Fill del Cel

Capítol 3: Els testimonis silenciosos

Capítol 4: El viatge

Epíleg

SAQUEIG

PRÒLEG

París, 4 de novembre de 1859

Els llambordes del carrer Saint-Dominique brillaven sota la pluja fina que transformava París en una pintura grisa. El general Charles Guillaume Cousin de Montauban estava dret davant la finestra, amb les mans a l'esquena, observant els vianants que s'afanyaven sota els seus paraigües.

Darrere seu, el mariscal Randon, el ministre de la Guerra, fullejava documents mecànicament. El silenci s'estenia entre ells, interromput pel cruixit dels taulons del terra i el xiuxiueig ocasional d'una pàgina. Randon va aixecar el cap, amb les celles espesses arrufades.

--- Montauban, va dir amb veu greu, l'Emperador us confia una missió que va molt més enllà de l'abast d'una expedició militar ordinària.

El general es va girar cap a ell. El seu rostre tallat a cops de destrat, marcat per les campanyes africanes, romania impassible. Els seus ulls blaus, inquietantment brillants, es van fixar en el ministre.

— Estic disposat a servir l'Imperi allà on sigui, mariscal. La Xina no m'espanta més que els deserts algerians.

Randon va somriure lleugerament. Es va aixecar de la butaca — la seva corpulència feia que cada moviment fos laboriós — i es va acostar a un gran mapa estès sobre una taula adjacent. Mostrava l'Imperi Xinès en tota la seva immensitat, un territori immens marcat amb caràcters estranys i contorns aproximats.

--- No és només qüestió de coratge, Montauban. Els anglesos van fracassar l'any passat a l'hora de forçar la desembocadura del Peï-Ho. Els seus vaixells van ser repel·lits, els seus morts es compten per desenes. La cara que van perdre els rosega com una ferida infectada. Lord Elgin crema en desig de venjança.

El general es va girar cap al mapa, examinant-lo amb la concentració d'un caçador que estudia el terreny. El seu dit va traçar una línia des de la costa cap a l'interior.

--- Van cometre l'error d'atacar de front. Si he entès bé els informes, els xinesos han tingut temps de fortificar la desembocadura del riu. Haurem de flanquejar-los, atacar on menys s'ho esperen.

—Això és el que Sa Majestat espera de vós —va respondre Randon, posant una mà a l'espatlla del general. La familiaritat del gest contrastava fortament amb la seva reserva habitual—. Us assignaran deu mil soldats. Dues brigades sota el comandament dels generals Jamin i Collineau. Homes experimentats, que us seguiran fins a la fi del món si cal.

Montauban va assentir. Es va apartar del mapa i va fer uns quants passos per l'habitació. La seva ment calculava distàncies, retards, les innombrables variables d'una campanya a l'altra banda del món.

— I els anglesos? Quin serà l'abast del seu compromís?

— El general Grant tindrà dotze mil homes a la seva disposició. Més nombrosos, certament, però menys disciplinats que els nostres. Haureu de tractar amb tropes colonials, indis i un conjunt heterogeni de contingents. La coordinació serà un repte en si mateixa.

El general va deixar anar un grunyit baix. Coneixia la reputació dels exèrcits britànics, la seva eficiència temperada per una tendència al saqueig que els oficials tenien dificultats per controlar. La idea d'una campanya conjunta el preocupava, però no en donava cap senyal.

— Quan he de marxar?

— Tan aviat com sigui possible. Els vaixells són a punt a Brest i Toló. Hauríeu de ser a Hong Kong al febrer.

Randon va tornar al seu despatx i va treure un sobre amb el segell imperial.

— Aquí teniu les vostres instruccions oficials. L'Emperador ha adjuntat una carta personal. No el decebeu.

El general va agafar el sobre amb una reverència gairebé religiosa. El pes del paper, la brillantor de la cera vermella, tot encarnava la voluntat de l'Imperi. Va ficar el sobre dins la túnica, contra el cor.

— La seva confiança serà justificada, Mariscal.

Randon el va acompanyar fins a la porta. Abans de marxar, Montauban es va girar per última vegada.

—Puc fer una pregunta, mariscal?

- Us escolto.

— Què sabem realment d'aquest emperador xinès? D'aquest palau del qual tothom parla?

La cara d'en Randon es va endurir. Va dubtar, com si sospesés l'oportunitat de compartir una confidència.

— Els jesuïtes que s'hi van allotjar parlen d'una meravella arquitectònica. Jardins immensos, desenes de palaus. L'emperador Hien-Fung preferia residir-hi abans que a la Ciutat Prohibida. Es diu que aquest lloc guarda tresors acumulats durant segles. Però això només són rumors, Montauban. La vostra missió és militar. Forceu la ratificació del Tractat de T'ien-tsin. La resta... la resta dependrà de les circumstàncies.

Montauban va sortir al passadís mal il·luminat. Les seves passes ressonaven sobre el marbre amb un ritme marcial. Un pensament li rosegava el cap: en guerres llunyanes, les circumstàncies tenien una desafortunada tendència a descontrolar-se.

CAPÍTOL 1 - EL CAMÍ A LA INFÀMIA

L'adéu de París

París, 10 de novembre de 1859

Una setmana després de la seva trobada amb Randon, al saló de la casa de la família Montauban al carrer de Varenne, prevalia una atmosfera molt diferent. Unes pesades cortines de vellut granat esmorteïen els sons del carrer. Uns canelobres de bronze projectaven una llum daurada sobre els rostres reunits. Louise de Montauban, l'esposa del general, presidia aquesta modesta reunió amb una elegància que amb prou feines dissimulava la seva ansietat.

Asseguda a la vora de la llar de foc, sostenia entre els dits una tassa de porcellana de Sèvres, que no havia tocat. Les seves dues filles, Mathilde i Clémence, la flanquejaven en un silenci inusual. Davant d'elles, el capità Armand Delmas, un jove oficial d'artilleria recentment ascendit a l'estat major del general, intentava tranquil·litzar les dames amb un optimisme que ell només sentia a mitges.

—Senyora —va començar, triant les paraules amb cura—, el general el seu marit és un home d'una experiència inigualable. Les seves campanyes a Algèria li han forjat una reputació que tot l'exèrcit reconeix.

La Louise va alçar la vista. Els seus ulls, normalment suaus i bondadosos, tenien una intensitat inquietant.

--- Capità, em vaig casar amb en Charles fa vint-i-tres anys. He après a llegir en els seus silencis allò que mai no diu. Aquesta expedició el preocupa més del que vol admetre. La Xina no és Algèria.

El capità es va inclinar cap endavant, ajuntant les mans entre els genolls. Als vint-i-vuit anys, encara posseïa aquell fervor juvenil que porta els homes a creure en la glòria militar. Tot i això, davant

d'aquesta dona que havia experimentat tantes partides i tanta espera, la seva confiança va flaquejar.

--- Per aquesta raó, l'Emperador va escollir el vostre marit, senyora. Perquè sap com adaptar-se, com anticipar-se. No estarem sols. Els anglesos...

—Els anglesos —va interrompre Mathilde, la filla gran, amb un toc d'acidesa a la veu. Als vint-i-un anys, posseïa la seguretat de les dones joves ben educades que llegien els diaris i seguien els afers mundials—. Els mateixos anglesos que van ser repel·lits l'any passat? El pare diu que el seu almirall Hope va perdre quatre vaixells i centenars d'homes.

L'oficial va buscar les paraules, però va ser Clémence, la germana petita, qui va trencar la incomoditat amb la franquesa desarmant dels seus disset anys.

— He sentit a dir que l'emperador de la Xina viu en un palau magnífic, amb jardins que s'estenen sense fi. És veritat, capità?

--- En efecte, s'estan dient coses extraordinàries, senyoreta. Uns missioners han vist aquest palau anomenat Yuen-Ming-Yuen, el Jardí de la Claredat Perfecta. Sembla una ciutat dins d'una ciutat, amb llacs artificials, ponts de marbre i centenars de pavellons. L'emperador hi va fer construir còpies de paisatges famosos de tot l'imperi.

—I els tresors? —va preguntar la Mathilde, amb una curiositat menys innocent—. Es parla de jade, porcellana antiga, objectes preciosos acumulats al llarg de dinasties.

La Louise va deixar la tassa sobre una tauleta amb un soroll sord que va tornar a cridar l'atenció sobre ella.

— Mathilde, Clémence, aquestes preguntes són inapropiades. El vostre pare va en missió militar, no a saquejar palaus com un aventurer vulgar.

El retret, tot i que pronunciat amb suavitat, va fer envermellar les dues noies. Delmas, avergonyit, va intentar salvar la situació.

— Per descomptat, senyora. El general és molt clar en aquest punt. El nostre objectiu és obligar els xinesos a respectar el tractat signat a T'ien-tsin. L'obertura de nous ports al comerç, la llibertat de moviment per als nostres missioners. Res més.

—Res més —va repetir Louise, mirant-lo fixament—. I realment ho creu, capità?

La pregunta el va agafar desprevingut. En aquells ulls escrutadors, va llegir una saviesa nascuda d'anys passats esperant, desitjant i tement notícies del front. Havia vist homes anar a la guerra amb grans esperances i tornar trencats, o no tornar-ne gens. Sabia que els conflictes sempre desafien la planificació, que l'imprevist dicta les seves pròpies regles.

«Crec, senyora, que el general complirà amb el seu deure amb l'honor que el caracteritza. Què passarà allà... ningú pot predir amb certesa. Però li dono la meua paraula que vetllaré per ell el millor que pugui.»

La Louise va fer un somriure trist.

— Sou un home sincer, capità. Espero que la sinceritat sobrevigui al que veieu a la Xina.

Aquell mateix vespre, a les oficines del quarter general del carrer Saint-Dominique, l'activitat era a ple rendiment malgrat l'hora tardana. El general Jamin, comandant de la primera brigada, i el general Collineau, que dirigia la segona, estaven llegint llistes interminables amb Montauban. L'olor de tabac i cafè ranci impregnava l'atmosfera carregada.

En Jamin estava definint límits en un mapa amb el seu llapis.

— Les forces estan al màxim. Cinc mil homes per brigada. Infanteria, artilleria, enginyers. Em vaig assegurar que tinguéssim canons de muntanya; seran essencials si ens hem d'allunyar de les vies navegables.

Collineau, més massiu i jovial, va intervenir.

--- El que em preocupa no són els canons. Són els estómacs. Deu mil homes per alimentar durant mesos en un país hostil. Els

anglesos tindran les seves pròpies línies de subministrament, nosaltres tindrem les nostres. Si ens trobem separats...

«--- No ens separarem, va declarar Montauban amb una autoritat que no tolerava cap argument. --- He informat a Grant. Les nostres tropes avançaran juntes. Els anglesos van pagar molt car el seu aïllament l'any passat. No tornaran a cometre aquest error.

En Jamin va deixar el llapis i es va estirar.

— I si els xinesos es neguen a negociar? I si hem de marxar sobre Pequín?

El silenci que va seguir portava totes les implicacions d'aquesta pregunta. Montauban va anar a la finestra i va contemplar la nit parisenca. Uns quants llums de gas parpellejaven a la foscor. Va pensar en la seva dona, les seves filles i la vida còmoda que estava a punt d'abandonar durant mesos.

— Aleshores marxarem sobre Pequín. I farem el que calgui fer.

Collineau va intercanviar una mirada amb Jamin. Tots dos coneixien la determinació inquebrantable de Montauban. Un cop decidit, res no el podia fer vacil·lar. Aquesta qualitat el convertia en un comandant formidable. També preocupava els que el coneixien bé.

«--- Els homes estan a punt, va afirmar Jamin. --- Embarcaran a Brest d'aquí a dos mesos.

--- Bé.

Montauban es va enfrontar als seus generals.

— Feu córrer la veu: disciplina absoluta. Sense saquejos, sense excessos. Som l'exèrcit de l'Imperi francès, no una banda de mercenaris. Si hem d'enfrontar-nos als xinesos, ho farem respectant les lleis de la guerra.

Collineau hi va estar d'acord.

— I els anglesos? Les seves tropes colonials no són conegudes per la seva moderació.

--- Els anglesos poden fer el que vulguin amb els seus homes. Mantindrem la nostra disciplina. Tanmateix, no em faig il·lusions. Un cop un exèrcit ha tastat la sang i el saqueig, contenir-lo esdevé un repte. Hem de romandre vigilants.

Va tornar al seu estudi i va treure un full de paper en blanc. A la llum vacil·lant del llum d'oli, va començar a redactar les seves ordres preliminars. El seu bolígraf va ratllar el paper constantment, traçant les paraules que segellarien el destí de milers d'homes.

En Jamin i en Collineau el van observar treballar. Estaven presenciant un moment històric. En pocs mesos, serien a l'altra banda del món, davant d'un imperi mil·lenari que es negava a inclinar-se davant d'Occident. El que passés allà desafiaria sens dubte fins i tot els plans més detallats i les ordres més estrictes.

Les guerres tenen la seva pròpia lògica. I aquesta lògica, va pensar Collineau mentre observava les ombres ballant a les parets, mai respecta les intencions nobles.

L'endemà al matí, en una sala del Palau de les Tuileries, l'emperadriu Eugénie va rebre el baró Gros, el plenipotenciari designat per acompanyar l'expedició. Els daurats rococó, les cortines de seda i les pintures de mestres antics van crear un ambient opulent que contrastava fortament amb l'austeritat de les oficines militars.

Eugénie, amb un vestit de setí blau pàl·lid que accentuava la seva complexió de porcellana, estava dreta al costat d'una finestra amb vistes als jardins. Als trenta-tres anys, encarnava l'elegància imperial amb una gràcia natural que captivava la cort. Però sota aquest delicat exterior s'hi amagava una ment política aguda i una voluntat de ferro.

— Baró Gros, l'Emperador em va demanar que patrocinés aquesta expedició. Vaig acceptar, és clar. Però m'agradaria entendre què s'espera d'aquesta empresa.

El baró Gros, un diplomàtic experimentat amb una cara demacrada i maneres amanerades, va fer una reverència respectuosa.

— Majestat, l'objectiu és principalment diplomàtic. Obligar l'emperador xinès a ratificar el Tractat de T'ien-tsin, garantir la seguretat de les nostres missions catòliques, obrir nous ports al comerç francès.

— I els anglesos? Quins són els seus objectius reals?

Una espurna de diversió va creuar els ulls del diplomàtic. L'emperadriu havia tocat el quid de la qüestió amb la seva perspicàcia habitual.

— Lord Elgin és un home complex, Majestat. Fill del famós Lord Elgin, que va portar els Marbres del Partenó de tornada a Londres, té un nom prestigiós i una ambició immensa. El fracàs de l'any passat el va humiliar. Buscarà la redempció amb una victòria contundent.

L'Eugénie va prendre lloc amb gràcia en un sofà i va fer un gest a Gros perquè s'assegués davant seu.

— Què vol dir això?

— Això vol dir, Majestat, que haurem de navegar amb habilitat. Els anglesos tenen els seus propis interessos, que no sempre coincideixen amb els nostres. El comerç de l'opi, per exemple...

—Opi —va repetir Eugénie amb un disgust a penes dissimulat—. Aquell comerç infame que els anglesos defensen amb tant fervor.

— Ai las, Majestat. Una de les raons d'aquesta guerra rau en això. Els xinesos volen prohibir-ne el comerç, els anglesos volen legalitzar-lo. Nosaltres, els francesos, estem atrapats entre foc creuat.

L'emperadriu va deixar el seu seient i va fer uns passos cap al saló, amb les seves faldilles cruixents sobre el parquet polit. Es va aturar davant d'un globus terraquí incrustat i va girar l'esfera fins que va trobar la Xina.

— He sentit a parlar d'aquest palau. El Yuen-Ming-Yuen. Diuen que conté meravelles.

En Gros es va tensar. La conversa estava prenent un gir inesperat.

— En efecte, Majestat. Els missioners jesuïtes que treballaven per a l'emperador informen de descripcions extraordinàries.

— I si aquestes meravelles caiguessin a les nostres mans? Si la sort de la guerra ens portés a aquest palau?

El baró va triar les seves paraules amb cura. Cada paraula pronunciada davant de l'emperadriu tenia pes.

— Les lleis de la guerra són clares, Majestat. Allò que pertany a l'enemic derrotat... esdevé propietat del vencedor. Però hi ha una diferència entre confiscar propietats en operacions militars i permetre el saqueig desenfrenat.

- Per descomptat.

L'Eugénie va tornar al seu seient, mirant pensativament el diplomàtic.

— El general de Montauban és un home d'honor. Compto amb ell per mantenir la dignitat del nostre exèrcit.

— Ho farà, Majestat. N'estic convençut.

L'Eugénie mirava per la finestra els jardins meticulosament cuidats, aquells parterres francesos formals que encarnaven l'ordre i el domini de la natura. Va pensar en aquells jardins xinesos dels quals parlava la gent, tan diferents, on la natura es celebrava en la seva aparent llibertat.

— Baró Gros, he proporcionat a l'expedició subministraments i equipament mèdic per tractar els nostres ferits. El meu deure com a padrina ho exigeix. Però també espero alguna cosa a canvi.

— Majestat?

— Si alguna obra d'art caigués a les nostres mans, m'agradaria que em tornessin una selecció de les millors peces. Per formar

una col·lecció. Un testimoni d'aquella època, d'aquella trobada entre dues civilitzacions.

Gros va fer una reverència, dissimulant la inquietud que l'apoderava. Les paraules de l'emperadriu equivalien a una benedicció imperial per a la confiscació dels tresors xinesos. Entenia que aquesta expedició anava molt més enllà d'un simple conflicte militar. Contenia les llavors de qüestions morals que el perseguirien durant anys.

— Es farà segons la vostra voluntat, Majestat.

Quan va sortir del palau una hora més tard, Gros caminava amb passos mesurats, perdut en els seus pensaments. El cel parisenc era d'un gris intens, un presagi de neu. En poques setmanes, seria en un vaixell amb destinació a l'altra banda del món. Portava amb ell instruccions diplomàtiques, ordres oficials i el desig tàcit de l'Emperadriu.

Es preguntava com es desenvoluparia tot plegat, com canviarien les nobles intencions davant les realitats sobre el terreny. La història li havia ensenyat que les guerres llunyanes sempre escapen al control d'aquells que les ordenen des de palaus confortables.

Aquell mateix vespre, mentre els fanals dels carrers de París s'encenien, el general de Montauban va tornar a casa. Louise l'esperava al saló privat, amb un brodat intacte a la falda. Quan ell va entrar, ella va alçar la vista i li va somriure amb una tristesa resignada.

— Està decidit? Te'n vas?

— D'aquí a dues setmanes.

Es va asseure al seu costat i li va agafar la mà. Durant un moment, van romandre així, sense paraules, units en un silenci que parlava més fort que qualsevol paraula. A fora, París continuava la seva existència despreocupada, sense adonar-se que s'estaven preparant esdeveniments que marcarien la història i entelarien per sempre l'honor dels qui hi participarien.

Els preparatius es van accelerar. Es van carregar els vaixells, es van reunir els homes i es van donar les ordres finals. I en un matí ennuvolat de finals de gener de 1860, els primers transports van sortir de Brest, portant un exèrcit francès cap a l'est, sense saber què els esperava.

La travessia

Al mar, gener-juny de 1860

La fragata *Impératrice Eugénie* va rodar sobre l'onatge de l'Atlàntic. A bord, el general de Montauban estava dret al castell de coberta, agafat a la barana, contemplant la vasta extensió grisa que s'estenia fins a l'horitzó. El vent salat li fuetejava la cara, portant amb ell l'olor de iode i esprai marins que li recordava altres viatges, altres campanyes. Però mai no havia anat tan lluny. Mai la distància entre ell i París havia estat tan vertiginosa.

Darrere seu, el capità Duperré s'acostava amb el pas balancejant dels mariners que han passat més temps al mar que a terra. Un home d'uns cinquanta anys, amb la cara desgastada pel sol i la sal, i les parpelles arrugades per haver contemplat massa horitzons.

— General, anem per bon camí. Si el temps acompanya, hauríem de doblar el Cap de Bona Esperança en tres setmanes.

Montauban va assentir amb el cap sense apartar la vista de l'oceà. Les onades s'acoblaven amb una regularitat hipnòtica, cadascuna igual que l'anterior, però única. Va pensar en Louise, les seves filles i París, que s'allunyava una mica més amb cada batec del seu cor.

— Tres setmanes a Ciutat del Cap. I quant de temps a Hong Kong?

— Dos mesos i mig, potser tres si hem de fer escala a Aden o Singapur.

Duperré va esperar un moment.

"Sap, general, he navegat per aquesta ruta una dotzena de vegades. L'oceà Índic pot ser traïdor. Les tempestes arriben sense previ avís, i quan ho fan..."

— Quan arribin, capità, els afrontarem com tot. Els soldats que comando no temen els elements.

Un somriure fugaç va creuar els llavis de Duperré. Ja havia transportat tropes, havia vist homes experimentats a terra tornar-se verds i tremolar tan bon punt el vaixell es balancejava lleugerament. Però es va abstenir de fer cap comentari.

— Els vostres homes s'estan mantenint bé fins ara. Alguns casos de mareig a les bateries inferiors, però res alarmant. El cap mèdic està distribuint les seves pocions i consells.

Montauban es va encarar al capità. Els seus ulls blaus van examinar intensament el mariner.

— Parli'm francament, Duperré. Vostè, que coneix aquests mars, aquestes terres llunyanes. Què en pensa de l'expedició? De les nostres possibilitats?

El capità va dubtar. La pregunta era directa, gairebé contundent. No estava acostumat a que un general li demanés la seva opinió sobre qüestions estratègiques. Però la veu de Montauban, amb la seva esquerda imperceptible, el convidava a confiar-li.

"General, crec que no ens enfrontem a les tribus del Magrib. Els xinesos són nombrosos i organitzats. El seu imperi existeix des de fa mil·lennis. Els colpejarem al cor, i un imperi ferit pot reaccionar de manera imprevisible."

— Parleu exactament igual que la meua dona. Ella també m'ha advertit. Té aquella intuïció femenina que veu allò que els estratègies militars passen per alt.

— Les dones sovint són més sàvies que nosaltres, general. No tenen la nostra vanitat masculina, la nostra necessitat de glòria.

En la distància, altres transports de la flotilla avançaven en formació tancada, amb les veles onejant amb el vent de darrere.

— Quants homes transportem a la nostra fragata?

"Tres-cents cinquanta soldats, general. Més la tripulació i el seu estat major. Estem carregats fins a vessar. Les bodegues són plenes de municions, provisions i equipament. Si ens haguéssim d'enfrontar a una tempesta greu..."

— No ens enfonsarem, capità. L'Imperi ens necessita a la Xina.

— L'oceà no coneix ni imperi ni rei, general meu. Pren el que vol, quan vol.

A les cobertes inferiors, l'atmosfera era completament diferent. Amuntegats en espais reduïts on l'aire amb prou feines circulava, els soldats intentaven adaptar-se a la vida marítima desconeguda. L'olor de suor, quitrà i vòmit es barrejava amb una pudor que els atrapava la gola. Les hamaques penjaven en fileres atapeïdes, balancejant-se amb el ritme del vaixell.

El sergent Beaumont, un veterà de quaranta anys marcat per una cicatriu a la galta, intentava mantenir la moral de la seva secció. Assegut a la seva motxilla, dispensava consells i acudits amb una bonhomia rude que el convertia en un líder benvolgut.

—Vinga, nois —va cridar a un grup de reclutes verdosos—, és com una excursió en vaixell pel Sena. Només que dura més i l'aigua és salada.

—Sergent —va gemegar un noi que no devia tenir més de vint anys—, crec que em moriré. El meu estómac...

"El teu estómac sobreviurà, Dubois. D'aquí a tres dies, t'hi acostumaràs. D'aquí a una setmana, pujaràs a coberta exigint la teva ració de rom com un autèntic mariner."

— I si no m'hi acostumo mai? I si estic malalt tot el temps?

Beaumont es va inclinar cap a ell amb una mirada paternal.

— Estaràs malalt. Però igualment arribaràs a la Xina. I allà, creu-me, hauràs de bregar amb més coses que el mareig.

Un altre soldat, més gran, va intervenir. El caporal Leroux, un home d'espatlles amples i mans gruixudes, semblants a les d'un camperol.

— Sergent, és veritat el que diuen? Que els xinesos tenen armes secretes? Pólvores que tornen boja la gent, verins que maten en segons?

— Quina ximpleria, Leroux. Propaganda per espantar-nos. Els xinesos són homes com nosaltres. Sagnen com nosaltres, moren com nosaltres.

— Però n'hi ha molts. Diuen que poden desplegar centenars de milers de soldats.

Beaumont es va aixecar, amb les articulacions cruixint. Havia sobreviscut a tres campanyes a Algèria, havia vist coses que aquests joves ni tan sols podien imaginar.

--- Escolteu-me atentament, tothom. Sí, hi ha molts xinesos. Sí, anem a lluitar lluny de casa, en un país del qual no sabem res. Però tenim dos avantatges: la nostra disciplina i les nostres armes. Els fusells Minié que portem poden matar a 300 metres. Els nostres canons ratllats són els millors del món. I sobretot, tenim el general de Montauban. Un home que mai ha perdut una batalla.

«Sempre hi ha una primera vegada», va murmurar algú.

— Qui ha dit això?

Va tronar Beaumont.

— Qui s'atreveix a parlar com un covard?

Beaumont va deixar que la seva atenció vagués per les cares tenses, il·luminades per la feble resplendor de les làmpades d'oli.

--- No som covards. Som soldats de l'Imperi francès. D'aquí a uns mesos, farem història. Els nostres noms seran gravats als annals militars. Els nostres fills explicaran amb orgull que el seu pare va participar en la campanya de la Xina. Mantingueu el cap ben alt i els rifles nets. La resta vindrà al seu degut moment.

Un murmur d'aprovació va recórrer l'entrecoberta. Beaumont va assentir. Però no estava tan segur com deixava entreveure. Havia vist massa, havia perdut massa camarades per creure cegament en promeses buides. La guerra era una loteria, i ningú podia predir qui tornaria i qui es quedaria allà, en terra estrangera, sota una creu anònima.

A la coberta superior, a la cabina del general, se celebrava una reunió d'estat major al voltant d'una taula plena de mapes i documents. Montauban presidia, flanquejat pel capità Delmas i el comandant Favier, el seu cap d'artilleria. La làmpada que penjava del sostre projectava ombres canviants sobre les seves cares concentrades.

--- Els últims informes que hem rebut abans de marxar són preocupants, va explicar Favier. --- Els xinesos han reforçat els forts de Dagu. Han instal·lat nous canons, han excavat trinxeres i han col·locat obstacles al riu.

Montauban va estudiar el mapa amb atenció. Els seus dits van establir punts de referència imaginaris, van calcular distàncies i van avaluar angles de tir.

--- Si ataquem de front com van fer els britànics, patirem les mateixes pèrdues. Hem de trobar un altre punt de desembarcament. Més al nord, potser. Flanquejar aquestes defenses.

--- General, va interrompre l'oficial, els anglesos mai no hi estaran d'acord. Lord Elgin vol venjar l'afront de l'any passat. Voldrà prendre aquests forts per la força.

— Ho farà sense nosaltres. No sacrificaré els meus homes per satisfer la vanitat d'un lord anglès.

Els ulls de Favier i el del capità es van trobar. Tots dos eren conscients que aquesta posició posaria Montauban en desacord amb els britànics.

— Haurem de ser diplomàtics, general. Necessitem els britànics. Els seus vaixells de guerra, la seva artilleria naval, les seves tropes colonials que coneixen el terreny.

— Seré diplomàtic. Però no seré suïcida. Desembarcarem a Peh-Tang, al nord dels forts. Prendrem les defenses per la rereguarda. L'única estratègia sensata.

Es va inclinar sobre el mapa, resseguint la costa amb el dit.

Peh-Tang és a uns vint quilòmetres al nord. Haurem de marxar per territori hostil, sense saber què trobarem. Els xinesos també ens podrien estar esperant allà. No poden ser a tot arreu. I fins i tot si ens esperen, tindrem l'avantatge de la mobilitat. Un cop siguem a terra, podrem maniobrar, triar el nostre terreny.

La discussió va continuar durant més d'una hora, examinant cada detall, cada contingència. Montauban va fer preguntes precises i va exigir respostes clares. El seu rigor el va convertir en un estrateg formidable. No va deixar res a l'atzar, anticipant-se als problemes abans que sorgissin.

Quan la reunió va acabar i Favier va marxar, Delmas es va quedar sol amb el general. Va dubtar a fer la pregunta que l'havia estat preocupant.

—General, puc parlar amb vostè en confidencialitat?

Montauban va aixecar la vista del mapa que encara estava estudiant.

—Estic escoltant, capità.

— No paro de pensar en la visita que vaig fer a la seva dona abans de marxar. Em va dir una cosa que em persegueix. Em va preguntar si creia que la nostra missió era purament militar.

El general es va redreçar.

— I què li va respondre?

— Pensava que compliria amb el seu deure honorablement. Però ella va veure alguna cosa que jo no volia veure. Aquesta expedició... no és només una operació militar, oi?

Montauban va arribar a la finestra i va contemplar l'oceà negre que s'estenia sota la lluna. Les onades brillaven platejades a la nit. En algun lloc, lluny, la Xina els esperava amb els seus misteris i perills.

— Les guerres tenen moltes cares, amic meu. La cara oficial, la dels tractats i els objectius estratègics. I després hi ha l'altra cara, la que ningú vol veure, però que tothom coneix. El botí, el saqueig, les riqueses que canvien de mans.

— Però els va dir als seus generals...

--- Vaig dir el que ha de dir un comandant per mantenir la disciplina. Però no sóc ingenu. El baró Gros va parlar amb l'emperadriu abans de la nostra partida. Ella li va deixar clar que esperava certes coses de l'expedició: obres d'art, relíquies d'aquella civilització llunyana.

El capità va sentir un calfred que li corria per les venes. L'idealisme que habitava dins seu xocava amb la realitat del poder.

--- Ens apoderarem d'aquest lloc? El Yuen-Ming-Yuen del qual tothom parla?

--- Farem el que exigeixin les circumstàncies. Si la guerra ens porta a aquest palau, si l'emperador xinès es nega a negociar, si les seves tropes ens ataquen... doncs sí, prendrem el que es pugui prendre. Però ho farem de manera ordenada i controlada. No com a bàrbars, sinó com a representants d'una nació civilitzada.

— I creu que podem saquejar d'una manera civilitzada?

La pregunta era directa, fins i tot insolent. Montauban es va girar, i als seus ulls brillava una llum que no havia vist mai en ell abans.

--- Sou jove, capità. Us feu il·lusions sobre la naturalesa de la guerra. Creieu que hi ha una manera adequada de lluitar, que l'honor militar pot protegir les nostres ànimes de la foscor del combat. Us envejo. Jo mateix tenia aquestes il·lusions, fa anys, abans d'Algèria. Abans de veure en què es converteixen els

homes quan tenen por, quan tenen gana, quan han vist morir els seus camarades.»

— Però vostè és diferent, general. Vostè és un home de principis.

--- Els principis són com les veles d'aquest vaixell. Ens impulsen cap endavant quan el vent és favorable. Però quan arriba la tempesta, són les ordres de l'emperador les que compten. I l'emperador vol una victòria completa. Vol que la Xina s'obri al comerç francès, que els nostres missioners puguin viatjar lliurement. També vol demostrar a Anglaterra que França és la seva igual. Tot això té un preu.»

El vaixell es balancejava i es balancejava, produint el grinyol familiar de la fusta en flexionar-se. En algun lloc de les cobertes inferiors, una harmònica tocava una melodia que parlava de llars llunyanes i amors perduts.

— No estic segur de poder acceptar-ho.

"No cal que ho accepteu, capità. Heu d'obeir. Aquesta és l'única virtut que es demana a un soldat. Tanmateix, us prometo una cosa: faré tot el que estigui al meu abast per assegurar-me que seguim sent homes d'honor."

Va sortir de la cabina. A coberta, va respirar l'aire salat de la nit. Per sobre seu, les estrelles brillaven amb una intensitat que mai havia vist a París. Constel·lacions desconegudes s'estaven formant al cel.

Les paraules de Louise de Montauban li ressonaven al cap. Havia tingut raó. Aquella expedició no era el que pretenia ser. Sota els nobles objectius diplomàtics s'amagaven ambicions més fosques, desitjos menys honorables. I ell, Armand Delmas, un capità ple d'ideals, estava a punt de convertir-se en còmplice d'alguna cosa que avorria profundament.

Les setmanes van passar amb una lentitud esgotadora. El vaixell va avançar cap al sud, vorejant la costa africana, creuant aigües de vegades tranquil·les, de vegades turbulentes. Els soldats es van anar acostumant gradualment a la vida al mar; les seves cares van

prendre tons bronzejats, els seus cossos s'adaptaven al balanceig constant.

Un matí, mentre el sol sortia en una explosió de colors taronges, el vigilant va cridar des del seu cofa.

Aterra! Aterra a estribord!

Tots els ulls es van girar cap a l'horitzó. Una massa fosca emergia de la boira del matí. El Cap de Bona Esperança. La fi del món coneguda per molts d'aquests homes que mai no havien sortit de França.

Montauban estava dret al castell de coberta, observant l'aproximació de terra africana. Al seu costat, el general Jamin, que comandava un altre transport de la flotilla i s'havia traslladat al vaixell Impératrice Eugénie per a una consulta, contemplava l'espectacle amb una expressió inescrutable.

— Ja som a mig camí. Només dos mesos més i serem a la Xina.

— Si tot va bé. L'oceà Índic és imprevisible. I no sabem què trobarem a Hong Kong. Les últimes notícies tenen diverses setmanes.

— Creieu que els anglesos hi són?

Se suposava que en Grant havia de marxar a la mateixa hora que nosaltres. Amb sort, arribarem junts. Això facilitarà la coordinació.

En Jamin es va girar cap al seu comandant. Un home pragmàtic, no donat al sentimentalisme, però inquiet des del principi de la travessia.

— Montauban, heu pensat què passarà si hem de marxar sobre Pequín? Si hem d'entrar en aquella Ciutat Prohibida de la qual parlen els missioners?

— Hi penso cada dia.

- I?

— I no ho sé. Aquesta és la primera vegada a la meua carrera que vaig a la guerra sense tenir una idea clara del resultat. Algèria era

diferent. Sabíem a què ens enfrontàvem: tribus nòmades, valentes però desorganitzades. Aquí... anem a colpejar un imperi mil·lenari. Un imperi que ha sobreviscut a més conqueridors dels que podem comptar.

—Ho dubteu?

— Ho estic pensant. No és el mateix.

Un mariner va passar al seu costat, estirant una corda, taral·leiant una melodia de la seva Bretanya natal.

— Estan els homes de bon humor?

— Estan avorrits. Bon senyal. Els homes avorrits no tenen por. Però haurem de mantenir-los ocupats un cop siguin a terra. Després de tres mesos al mar, estaran desitjosos d'acció.

— Aviat lluitaran. Prefereixo soldats avorrits a soldats massa ansiosos per lluitar. Aquests últims cometen errors.

La conversa va derivar cap a qüestions tàctiques, l'organització de les brigades i les necessitats de municions i subministraments. Però tots dos compartien la mateixa ansietat tàcita: s'endinsaven en allò desconegut i cap experiència passada no els podia preparar realment per al que els esperava.

El Cap de Bona Esperança va ser doblat sense incidents importants, tot i que una tempesta els havia assolat durant dos dies, arrencant una vela i llançant dos barrils de provisions per la borda. Després va arribar la immensitat de l'oceà Índic, aquest buit líquid interromput per unes poques illes remotes on es van aturar per reposar les seves reserves d'aigua dolça.

A Aden, un port britànic amb un clima infernal, van romandre-hi cinc dies. Els homes van poder desembarcar i beure cervesa tèbia en tavernes plenes de fum on es barrejaven mariners de totes les nacionalitats. Montauban va aprofitar això per reunir-se amb el governador britànic, un coronel obès i arrogant que va confirmar que la flota anglesa estava de camí cap a la Xina.

— El general Grant és un home decidit. Aquesta vegada no deixarà que els xinesos se'n surtin. Els demostrarem de què està fet l'Imperi Britànic.

Montauban escoltava educadament, però l'arrogància britànica l'irritava. Els anglesos es consideraven amos del món, i la seva manera de parlar dels altres pobles, amb una barreja de condescendència i menyspreu, revelava una mentalitat colonial que l'exasperava.

— Esperem, coronel, que aquesta campanya es dugui a terme d'acord amb les lleis de la guerra. França no vol ser associada amb excessos.

El coronel va esclatar en una rialla de bon crit que li va fer tremolar la triple barbeta.

--- Les lleis de la guerra! General, aviat aprendreu que els orientals no coneixen aquestes lleis. Són traïdors, cruels, imprevisibles. Heu de parlar-los en l'única llengua que entenen: la llengua de la força.

Montauban es va abstenir de respondre. Va fer una reverència freda i va abandonar la residència del governador amb una premonició. La coordinació amb els anglesos seria difícil. Els seus objectius no eren els mateixos, les seves visions del món eren radicalment diferents.

De tornada al vaixell, va convocar el seu personal i els va compartir les seves preocupacions.

— Hem d'estar alerta. Els anglesos tenen la seva pròpia agenda: el comerç d'opi, l'expansió territorial, la humiliació de la Xina. Nosaltres, els francesos, hem de romandre fidels als nostres objectius: la protecció de les nostres missions catòliques, el lliure comerç i la dignitat en la victòria.

--- Si hi ha una victòria, va murmurar Favier.

— Hi haurà victòria. Perquè no tenim cap altra opció.

Singapur era la seva última parada abans de Hong Kong. El port bullia d'activitat, una barreja de juncs xinesos, vaixells de vapor

britànics i dhows àrabs. L'aire era carregat d'humitat i aromes exòtiques: espècies, encens, peix sec i fruites tropicals. Per a la majoria dels soldats francesos, era el seu primer exemple amb l'Orient, i vagaven pels carrers estrets amb la meravella dels nens que descobreixen un Nou Món.

Montauban va aprofitar l'oportunitat per reunir-se amb comerciants francesos establerts a la regió. Aquests homes, que vivien a Àsia, coneixien a fons la situació a la Xina.

En un saló privat d'un hotel colonial, va conversar amb un tal Monsieur Dufresne, un comerciant de seda que comerciava amb Canton.

"General, no us podeu imaginar l'estat de caos que regna a la Xina ara mateix. L'Imperi Qing està sent devorat des de dins. La Rebel·lió Taiping s'ha cobrat centenars de milers de vides. Les províncies del sud estan immerses en una guerra civil. L'emperador Hien-Fung és feble, manipulat per assessors incompetents."

— Això ens hauria de facilitar la tasca, oi?

Dufresne va sacsejar el cap amb vehemència.

— No us deixeu enganyar. Un imperi en decadència és més perillós que un de fort. Perquè no té res a perdre. Perquè les regles habituals ja no s'apliquen. He vist coses horribles en els darrers anys. Pobles sencers massacrats, famílies delmades. La violència ha arribat a nivells inimaginables.

— Lluitaran els xinesos?

— Oh, sí, lluitaran. Potser no d'una manera convencional. Però lluitaran. I si arribes a Pequín, si amenes el cor de l'imperi...

— Parli amb franquesa, Sr. Dufresne. De què té por?

El comerciant va aixafar el seu cigar en un cendrer.

--- Em temo que desencadenareu una força que ningú podrà controlar. Els xinesos tenen molta memòria. Si humilieu el seu emperador, si profaneu els seus llocs sagrats, si saquegeu els seus

tresors... mai ho oblidaran. I nosaltres, els francesos, que vivim aquí i comerciem amb ells, pagarem el preu durant generacions.

Montauban va marxar de la reunió amb dificultat. Les paraules de Dufresne ressonaven a la seva ment, fent ressò de les angoixes de la seva dona, dels dubtes de Delmas i dels seus propis dubtes. Però ja era massa tard per tornar enrere. Els daus estaven tirats, les tropes eren de camí. Només li quedava fer tot el possible per assegurar-se que aquesta campanya acabés de la manera més honorable possible.

A mitjans de febrer, després de més de dos mesos al mar, les costes de Hong Kong van aparèixer a l'horitzó. Turons verds es destacaven contra un cel blau clar. El port bullia de vaixells britànics, amb les banderes onejant amb el vent. La flota del general Grant hi era, imponent i amenaçadora.

Quan l'Impératrice Eugénie va llançar l'àncora al port, es va acostar una barcaça britànica. A bord hi havia un oficial amb uniforme escarlata que es va presentar com el major Worthington, ajudant de camp del general Grant.

— General de Montauban, el general Grant us envia les seves salutacions i us convida a una reunió de planificació demà al matí a bord del HMS Furious. Lord Elgin també hi serà present.

Montauban va assentir rígidament. El moment que temia havia arribat. Hauria de col·laborar estretament amb aquests anglesos que no coneixia, compartir amb ells els perills i potser també les responsabilitats de les decisions que desaprojava.

Aquella nit, sense poder dormir, va escriure a Louise:

"Estimada Louise,

Vam arribar a Hong Kong després d'una travessia que semblava interminable. Els homes estan bé, la moral és bona. Demà em reuniré amb els britànics per finalitzar el nostre pla de campanya. Sovint penso en vosaltres, en les nostres filles. En París, que és tan llunyà, tan diferent d'aquest Orient on ens trobem. De vegades em pregunto què faig aquí, per què he acceptat aquesta

missió. I llavors recordo que sóc un soldat, que el meu deure és servir l'Emperador.

Abans de marxar, em vas dir que tenies por que perdés alguna cosa de mi mateix durant aquesta campanya. Vaig riure, amb aquella peculiar tendència masculina de negar-me a escoltar la intuïció femenina. Però potser tenies raó. Sento coses que passen dins meu que no puc entendre del tot.

Prega per nosaltres, estimada meva. Prega perquè puguem seguir sent homes d'honor, passi el que passi. El teu estimat marit, Charles.

Va segellar la carta, sabent que trigaria mesos a arribar a París, que Louise la llegiria quan tot s'hagués acabat. Però escriure li va fer bé, creant un vincle tènue amb el món que havia deixat enrere.

Les primeres batalles

La reunió de l'endemà va ser tot el que Montauban havia temut. A l'espaiós camarot del HMS Furious, el vaixell insígnia britànic, una vintena d'oficials anglesos i francesos s'amuntegaven al voltant d'una gran taula on hi havia un mapa de la regió de T'ien-tsin.

El general Grant era un home alt amb maneres brusques. Lord Elgin, el plenipotenciari britànic, era més baix i més rodó, però la seva mirada penetrant i la seva veu aguda revelaven una personalitat dominant.

--- Senyors, va començar Elgin en anglès abans de repetir en un francès deficient, som aquí per venjar l'ofensa que els xinesos ens van infligir l'any passat. Aquesta vegada, no hi haurà cap fracàs. Prendrem els forts de Dagou, marxarem pel riu Peï-Ho fins a T'ien-tsin i, si cal, marxarem sobre Pequín. L'emperador xinès signarà el tractat o l'obligarem a signar-lo.

Montauban va esperar educadament el final del discurs i després va intervenir.

— Lord Elgin, crec que un assalt frontal als forts de Dagu seria un error estratègic. Els xinesos han reforçat les seves defenses. Ens esperen. Proposo que desembarquem més al nord, a Peh-Tang, i prenguem els forts per la rereguarda.

Els oficials britànics van intercanviar mirades que traïen la seva opinió sobre aquests francesos que presumien de donar-los lliçons d'estratègia.

En Grant es va inclinar sobre el mapa, va estudiar la posició de Peh-Tang i després va aixecar el cap.

— General de Montauban, el vostre suggeriment té mèrit. Però també presenta riscos. Peh-Tang és a vint quilòmetres al nord. Això significa una marxa a través de territori hostil, sense cobertura naval.

— Ja ho sé. Però és preferible a un assalt frontal que costaria centenars de vides.

L'Elgin va parlar, amb la veu plena d'impaciència.

— General, no tenim por del combat. L'honor britànic exigeix que ens enfrontem a l'enemic on ens desafii.

— L'honor no exigeix suïcidi. No sacrificaré els meus homes per satisfer un principi abstracte.

Els francesos i els anglesos es van mesurar mútuament, cadascun afermat a les seves posicions. Va ser el baró Gros qui va calmar la situació.

"Senyors, som aliats en aquest esforç. Els nostres objectius són els mateixos: obligar la Xina a respectar els tractats. Els mitjans per aconseguir-ho poden ser objecte d'una discussió raonable. Proposo que estudiem ambdues opcions en detall, avaluem els seus respectius avantatges i riscos i arribem a una decisió conjunta basada en la lògica militar en lloc de l'orgull nacional."

Els ànims es van refredar. La discussió es va reprendre, més tècnica, menys apassionada. Es van dissenyar mapes, es van fer càlculs i es van considerar escenaris.

Després de tres hores de debat, es va arribar a un compromís. Les forces aliades desembarcarien a Peh-Tang, tal com volia Montauban, però part de la flota britànica faria una manifestació davant dels forts de Dagou per cridar l'atenció dels defensors xinesos.

Quan va acabar la reunió, Montauban va sortir a la coberta amb sentiments contradictoris. Havia guanyat en el punt essencial, però a costa d'una tensió duradora amb els britànics. Grant l'havia mirat amb una nova fredor, i Elgin ni tan sols s'havia dignat a estrènyer-li la mà en marxar.

El baró Gros el va trobar uns instants després, amb un somriure enigmàtic als llavis.

— Avui us heu fet enemics, general.

— No m'importa. El que importa són els meus homes. Les seves vides valen més que l'amistat de Lord Elgin.

— Un sentiment noble. Però haurem de conviure amb aquesta gent durant mesos. Aquesta fredor podria complicar moltes coses.

Montauban va arronsar les espatlles i va mirar fixament el port de Hong Kong que s'estenia davant seu, un formiguer humà on xinesos, europeus i malais es barrejaven en un ballet comercial incessant.

— Els anglesos acabaran entendent que tinc raó. Quan hàgim pres els forts sense pèrdues excessives, oblidaran el seu ressentiment.

— Potser. O potser intentaran compensar-ho més tard, venjar-se de la nostra cautela amb una gosadia excessiva. Els britànics de vegades reaccionen de manera imprevisible quan el seu orgull està ferit.

Aquestes paraules profètiques perseguirien Montauban durant molt de temps. Però, de moment, tenia altres preocupacions: els preparatius per al desembarcament, l'organització logística, la

coordinació amb els diversos cossos d'exèrcit. El temps de la reflexió s'havia acabat. S'acostava el temps de l'acció.

Els preparatius intensius van començar ràpidament. Les tropes franceses es van entrenar a les platges de Hong Kong, simulant desembarcaments i provant el seu equipament amb la calor sufocant i la humitat opressiva. Molts soldats van emmalaltir, afectats per febres tropicals o disenteria que van delmar les files tan segurament com una batalla.

El sergent Beaumont i la seva secció participaven en aquests exercicis diaris. Els reclutes havien madurat durant la travessia; els seus trets havien perdut la seva rodonesa adolescent. Eren homes, o si més no, el que més s'hi acostava.

Un vespre, mentre acampaven a la platja, Beaumont va reunir la seva secció.

"Escolteu-me atentament, nois. D'aquí a uns dies, salparem de debò. Anirem cap al nord, i allà lluitarem. No serà com els exercicis. Hi haurà sang, por i caos. Alguns de vosaltres morireu. Aquesta és la realitat de la guerra, i no us mentiré dient el contrari."

El silenci era absolut. Fins i tot els insectes semblaven estar esperant. Dubois, el soldat que havia patit tant de mareig, va preguntar amb veu tremolosa:

— Sergent, com podem evitar tenir por?

Beaumont el va mirar fixament abans de respondre.

"No ho podem fer. La por sempre hi és. Fins i tot per a mi, després de vint anys de servei. Fins i tot per al general. El que importa no és no tenir por. És complir amb el teu deure malgrat la por. Mantenir-te al teu lloc. Protegir el camarada que tens al costat. D'això es tracta ser un soldat."

— I si ens trobem cara a cara amb un xinès? I si l'hem de matar?

— El mataràs. Perquè si no, ell et matarà a tu. No hi ha cap escrúpol en una batalla. Només hi ha la supervivència.

El caporal Leroux, que havia estat escoltant en silenci, va intervenir.

— Es diu que els xinesos mutilen els seus presoners. Que els tallen el cap i els claven piques.

— Això són unes bestieses de latrines. Els xinesos són éssers humans com nosaltres. Tenen por com nosaltres, pateixen com nosaltres, moren com nosaltres. No els deshumanitzeu imaginant horrors. Només serveix per justificar les nostres pròpies atrocitats.

La conversa va derivar cap a altres temes més lleugers. Els soldats parlaven de les seves famílies, dels seus pobles i del que farien quan tornessin a França. Beaumont els deixava somiar, sabent que aquests somnis de vegades eren l'única cosa que mantenia un home viu en els moments més foscos.

Però no tots tornarien. Algunes de les cares que veia aviat desapareixerien, preses per una bala, per una malaltia o per la cruel casualitat de la guerra.

La sortida va tenir lloc a principis de juliol. Una impressionant flota de vaixells francesos i britànics va sortir de Hong Kong en direcció nord. Els transports de tropes eren escortats per fragates, amb els canons apuntant cap a l'horitzó com tantes promeses de violència.

A la coberta de l'Impératrice Eugénie, Montauban va veure com el port s'esvaïa en la distància. Delmas es va quedar al seu costat, en silenci. Una nova complicitat s'havia desenvolupat entre ells, nascuda d'aquelles converses nocturnes on compartien els seus dubtes i esperances.

—Esteu a punt, capità?

— Tant com es pot, general. He pensat en el que em vau dir. En la naturalesa de l'expedició, en el que ens espera. He intentat preparar-me mentalment.

- I?

— No sé si és possible preparar-se per a certes coses. Hi ha situacions en què tots els nostres principis, totes les nostres conviccions es posen a prova. Prego per tenir la força de mantenir-me fidel al que crec.

--- Tots preguem per això. Però de vegades, la guerra ens canvia contra la nostra voluntat. He vist homes bons convertir-se en cruels, homes honorables cometre infàmia. No per elecció, sinó perquè les circumstàncies els hi van impulsar. Sigues vigilant, Delmas. Sigues conscient de les teves accions. Aquest és l'únic consell que et puc donar.

La flota va avançar cap al nord, seguint la costa xinesa. Els dies van passar amb una tensió creixent. Els soldats van revisar les seves armes, van esmolar les seves baionetes, potser escrivint les seves últimes cartes. L'atmosfera era elèctrica, carregada de l'anticipació que precedeix els grans esdeveniments.

L'1 d'agost de 1860, les costes de Peh-Tang van aparèixer a l'horitzó. Una platja deserta, vorejada de dunes i aiguamolls. Cap fortificació visible, cap rastre de presència militar xinesa. El pla de Montauban semblava funcionar.

El desembarcament va començar a l'alba. Les llanxes anaven i venien entre els vaixells i la platja, transportant homes, cavalls, canons, municions i subministraments. Un ballet complex, orquestrat amb precisió pels oficials navals. Els francesos van desembarcar al nord, els britànics al sud, cada contingent marcant el seu territori.

Montauban va ser dels primers a desembarcar. Les seves botes es van enfonsar a la sorra humida i, per primera vegada en mesos, va sentir sota els seus peus la solidesa de la terra immòbil. Aquesta sensació, oblidada feia temps, li va recordar que tornava a ser un soldat de terra, que el seu element natural era comandar homes en un camp de batalla, no viure a l'espai confinat d'un vaixell.

— Establiu un perímetre de seguretat. Envieu exploradors. Vull saber si els xinesos ens esperen en algun lloc.

Les hores següents van ser un remolí d'activitat. Les tropes es van desplegar, van establir un campament i van cavar trinxeres. Es van col·locar canons, apuntant cap a l'interior. Es va formar una línia defensiva, transformant aquesta platja deserta en una posició fortificada.

Ja queia la nit quan van tornar els primers exploradors. El seu informe va confirmar el que Montauban havia esperat: els xinesos no havien previst un desembarcament en aquest lloc. Els forts de Dagu, a uns vint quilòmetres al sud, concentraven totes les seves forces.

— Hem aconseguit el nostre primer avantatge. Demà començarem el nostre avanç cap als forts. Els enviaïrem per la rereguarda i farem el nostre primer pas cap a la victòria.

L'alba del 2 d'agost va trencar amb una boira espessa que embolicava el campament. Els soldats van sortir de les seves tendes, atordits després d'una nit inquieta. La calor ja era opressiva malgrat l'hora primerenca, i la humitat s'aferrava als seus uniformes com una segona pell.

El general va inspeccionar les tropes amb ull crític. Els seus trets eren tensos, però decidits. Aquests homes, que havien creuat mig món, estaven preparats per lluitar.

Grant va arribar a cavall, envoltat dels seus oficials. La seva trobada amb Montauban va ser cordial, però freda. Els dos homes es van saludar rígidament, van intercanviar unes paraules sobre el temps i la logística, i després es van separar per reunir-se amb les seves respectives tropes.

--- Encara no li agradem, va comentar Delmas, que havia presenciât l'escena.

— No importa si m'estima o no. El que importa és que faci la seva feina.

La columna va partir cap a les nou. Deu mil soldats francesos al nord, dotze mil britànics al sud, avançant en paral·lel a través d'un paisatge d'arrossars i pobles deserts. Els camperols xinesos havien fugit en apropar-se l'exèrcit estranger, abandonant les seves cases, els seus cultius, de vegades fins i tot el seu bestiar.

La deserció del camp creava una atmosfera inquietant i fantasmal. Els soldats marxaven amb una calma relativa, només interrompuda pel so de les botes, el dringar de les armes i les ordres cridades pels oficials. Al cel, corbs volaven en cercles, potser sentinelles negres anunciant la massacre imminent.

El sergent Beaumont marxava al capdavant de la seva secció, observant atentament l'horitzó. Els seus anys de campanya a Algèria li havien ensenyat a llegir els signes de perill: moviment a l'herba alta, un reflex sospitós, un silenci antinaturalment profund. De moment, res indicava una presència enemiga, però va romandre en guàrdia.

— Sergent, per què són tots aquests pobles buits? On ha anat tota la gent?

— Van fugir. Això és el que fan els civils quan dos exèrcits es preparen per lluitar. Saben que no sortirà res de bo de la nostra presència.

— Però no els desitgem cap mal. Som aquí pel seu emperador, no per ells.

— Creus que els pagesos fan aquesta distinció? Per a ells, som invasors estrangers. Dimonis amb els ulls rodons que vénen de l'altra banda del món per sembrar el caos. I saps què? No s'equivoquen.

La conversa va cessar quan un oficial va galopar per la columna, cridant ordres. La marxa es va accelerar. Els exploradors havien vist moviments de tropes xineses a pocs quilòmetres de distància. L'enemic sabia que hi eren.

El primer contacte va tenir lloc a mitja tarda. La columna francesa va sortir d'un bosquet i es va trobar davant d'una plana

on hi havia desplegat un exèrcit xinès. Milers de soldats amb uniformes de colors, banderes onejant al vent, tambors que ressonaven a un ritme amenaçador.

Montauban va aixecar la mà i tota la columna es va aturar. Va examinar acuradament la disposició de l'enemic. Els xinesos eren nombrosos, potser entre quinze mil i vint mil homes, però la seva formació semblava desorganitzada. Masses compactes d'infanteria, algunes peces d'artilleria de disseny antiquat i cavalleria tàrtara als flancs.

Volen impedir-nos arribar als forts. Un intent inútil. Saben que perdran.

— Potser. Però els homes desesperats poden ser formidables.

Montauban es va girar cap a Favier.

— Posicioneu l'artilleria en aquesta carena. Vull que comenceu a bombardejar-los tan bon punt siguem en posició. La infanteria avançarà en onades, mantenint la cohesió. Sense heroïcitat innecessària.

Les ordres van ser transmeses. L'exèrcit francès es va desplegar amb una precisió semblant a una desfilada. Els canons es van posar en bateria, els batallons d'infanteria van formar línies perfectes i els escaramussers van prendre posicions a l'avantguarda.

Per la seva banda, els xinesos van romandre immòbils, com petrificats per aquesta demostració de disciplina militar. Els seus tambors continuaven ressonant, les seves banderes onejant, però es podia intuir una vacil·lació, una incertesa davant d'aquesta màquina de guerra que es desplegava davant d'ells.

El baró Gros, que s'havia quedat amb els no combatents, es va unir a Montauban.

— General, potser hauríem d'intentar negociar? Evitar un vessament de sang innecessari?

— Van triar bloquejar-nos el camí. En coneixen les conseqüències.

— Però tingueu en compte les implicacions diplomàtiques. Si podem obtenir la seva rendició sense lluitar, això facilitarà les futures negociacions.

Montauban va dubtar. El suggeriment tenia sentit. Però també coneixia els riscos de retardar. Els xinesos podrien interpretar aquesta obertura com un signe de debilitat, reforçar la seva posició mentre continuaven les negociacions o llançar un atac sorpresa.

— D'acord. Envieu un emissari amb bandera blanca. Digueu-los que no busquem baralla, però que ho aconseguirem, d'una manera o altra.

Gros es va inclinar i es va retirar per organitzar aquesta operació. Un oficial francès, acompanyat d'un intèrpret xinès empleat a Hong Kong, va avançar cap a les línies enemigues portant una bandera blanca. Tothom va seguir aquesta figura.

El diàleg va durar uns deu minuts. Aleshores, l'oficial va tornar al galop, amb el cavall escumant per la boca.

— General, els xinesos es neguen a retirar-se. El seu comandant diu que ha rebut ordres d'aturar-nos i que preferiria morir abans que desobeir el seu emperador.

— Morirà. Favier, pots començar.

El comandant d'artilleria va aixecar el braç i després el va baixar. Els canons francesos van tronar a l'uníson, escopint foc i fum. Les bales de canó van xiular per l'aire amb un so mortal i van ploure sobre les files xineses.

El resultat va ser devastador. Les denses formacions de la infanteria enemiga oferien objectius perfectes. Les bales de canó van esculpir solcs sagnants, abatunt desenes d'homes amb cada impacte. Els crits dels ferits s'elevaven a l'aire calent, barrejant-se amb el tro de l'artilleria.

Beaumont, que observava des del seu punt de vista amb la seva secció, va mirar. Havia vist batalles; coneixia l'horror de la guerra. Però en aquest espectacle, una sensació d'inquietud el va

apoderar. Aquests xinesos, que morien a centenars, ni tan sols havien tingut l'oportunitat de lluitar. Una execució, no una batalla.

—Sergent —va murmurar Dubois amb els ulls ben oberts—, miri què els estem fent. És... és una massacre.

— Guerra moderna. Els nostres canons contra les seves llances. La nostra tecnologia contra el seu coratge. Benvinguts al món civilitzat.

L'artilleria francesa va bombardejar les posicions xineses. Després de quinze minuts d'aquest diluvi de ferro, l'exèrcit enemic va començar a desintegrar-se. Grups de soldats van fugir desordenadament, abandonant les seves armes i resultant ferits. La cavalleria tàrtara va intentar una càrrega al flanc esquerre francès, però va ser rebuda amb foc intens de la infanteria. Homes i cavalls es van desplomar en un embolic de cossos i crits.

— Alto el foc. Jamin, inicieu la persecució, però amb moderació. No vull que ens dispersem.

La infanteria francesa avançava corrent, amb les baionetes al calç. Però quedava poc per perseguir. L'exèrcit xinès havia desaparegut, deixant enrere un camp ple de morts i moribunds.

Montauban va desmuntar i va caminar entre els cadàvers. Les seves cares, congelades en la mort, el miraven amb una varietat d'expressions: sorpresa, dolor, resignació. Principalment homes joves, camperols arrencats dels seus pobles i llançats a aquesta batalla que probablement no entenien.

El capità el va trobar, pàl·lid.

"Les nostres pèrdues són mínimes, general. Tres morts, uns deu ferits. Els xinesos... n'hi ha d'haver més de mil."

— Evacueu els nostres ferits. Pels xinesos...

Montauban va dubtar.

— Feu el que pugueu pels ferits. Els que es poden salvar. Els altres...

No vam poder salvar a tothom.

La nit va caure sobre el camp de batalla improvisat. Els metges francesos s'ocupaven dels ferits, administrant opi per al dolor, amputant membres trencats i cosint ferides obertes. Els seus davantals blancs estaven tacats de sang, les seves cares marcades per la fatiga i el fàstic.

El cirurgià major Renaud treballava amb una eficiència mecànica nascuda del costum. Havia vist tantes lesions, tant de patiment, que s'havia forjat una closca emocional al seu voltant.

—Capità, vingui a veure una cosa.

En Delmas va entrar a la tenda, dèbilment il·luminada per llanternes. Una olor dolça de sang i carn cremada li va quedar atrapada a la gola. En lliteres improvisades jeien uns deu soldats xinesos ferits.

— Mira aquest. Una cama aixafada, el braç esquerre arrencat. Unes poques hores de vida, com a màxim. Però mira la seva cara. Somriu.

El capità va quedar bocabadat en veure que el metge havia dit la veritat. El jove xinès, malgrat la seva agonia, lluïa un somriure serè. Els seus llavis es movien, murmurant paraules incomprensibles.

— Què va dir?

— L'intendent em va traduir. Va recitar una pregària budista. Es preparava per morir amb dignitat.

Va sentir una opressió al pit. Aquell jove, que moria lluny de casa, mutilat per armes que no havia vist mai, s'enfrontava al seu destí amb més coratge que molts homes que havia conegut.

— Hi ha alguna cosa que puguem fer per ell?

— Per alleujar-lo. Això és tot.

En Renaud va esperar un moment.

"Saps, capità, he passat la meva vida cuidant soldats. Francesos, àrabs i ara xinesos. I de vegades em pregunto si estem tots bojos. Si tota aquesta violència, tot aquest patiment té algun sentit."

— La guerra sempre ha existit. Sempre existirà.

— La qual cosa no vol dir que sigui correcte. O necessari.

El jove no va tenir resposta per a això. Va sortir de la tenda i va caminar pel campament, buscant un lloc tranquil per recollir els seus pensaments. Finalment es va asseure en una roca, lluny dels focs i les converses. El cel estrellat s'estenia sobre seu, immens i indiferent a les tragèdies humanes que es desenvolupaven a sota.

Va pensar en aquell jove xinès moribund, en Louise de Montauban i les seves paraules profètiques, en la seva pròpia ingenuïtat per haver cregut que una guerra podia ser neta i honorable. No havia vist res, ho sabia. Aquesta escaramussa només era un preludi. El que els esperava més enllà, als forts de Dagu, a T'ien-tsin i potser a Pequín, seria molt pitjor.

L'exèrcit aliat va continuar el seu avanç. Els xinesos van fer diversos intents més per aturar-los, llançant atacs que van ser repel·lits amb grans pèrdues. Els francesos i els britànics van avançar inexorablement, i la seva superioritat tecnològica va arrasar amb tota resistència.

El 21 d'agost van arribar a la vista dels forts. Enormes construccions de terra i pedra, armades amb canons de tots els calibres, defensades per milers de soldats. Però els francesos els atacaven per la rereguarda, tal com havia predit Montauban, mentre la flota britànica els bombardejava des del front.

La batalla va ser curta però ferotge. L'artilleria francesa va trencar les muralles i la infanteria va passar a les seves portes. El combat cos a cos va ser brutal. Els xinesos es van defensar amb un coratge ferotge, sabent que lluitaven pel seu propi honor i el del seu emperador.

El sergent Beaumont es va trobar enmig de la baralla, amb el seu rifle ara inútil, lluitant amb baionetes i culates. Al seu voltant, els

seus homes cridaven, colpejaven i mataven. La civilització i les seves regles es van esvaïr en la fúria de la batalla. Només quedava la supervivència, l'instint primari que impulsa un home a eliminar-ne un altre abans de ser eliminat ell mateix.

Dubois, el soldat que havia patit tant de mareig, lluitava amb una ràbia que ningú no hauria sospitat mai. Tenia la cara tacada de sang, els ulls li brillaven amb una llum salvatge. Havia perdut tota la innocència en pocs segons de combat.

Quan els forts van caure a última hora de la tarda, el balanç va ser elevat. Al costat francès, uns cinquanta morts i més de dos-cents ferits. Al costat xinès, diversos milers de morts. Els supervivents havien fugit cap a T'ien-tsin, abandonant les seves posicions, les seves armes, el seu honor.

Montauban es va aturar a les muralles conquerides, contemplant el camp de batalla que s'estenia a sota. Cadàvers escampats per terra, fum s'elevava dels edificis en flames. Una victòria agredolça.

El general Grant el va trobar amb un somriure satisfet als llavis.

— Gran victòria, Montauban. La teva estratègia era la correcta. Ho admeto de bon grat.

— Gràcies, general.

— Ara podem pujar pel Peï-Ho fins a T'ien-tsin. La carretera cap a Pequín està oberta.

Els dos homes es van donar la mà, segellant la seva victòria compartida. Però als ulls de Montauban, Grant podria haver llegit alguna cosa més que la satisfacció d'un deure complert. Podria haver vist inquietud, dubtes, potser fins i tot l'inici del remordiment.

Però Grant no va intentar llegir els ulls dels homes. Un simple soldat, veia el món en termes de victòries i derrotes, enemics i aliats. Els matisos morals no li interessaven.

Mentre el campament victoriós celebrava la captura dels forts amb racions addicionals de rom, Montauban es va retirar a la seva tenda i va escriure:

"Estimada Louise,

Hem aconseguit la nostra primera gran victòria. Els forts de Dagu han caigut, el camí cap a l'interior és obert. Els homes estan orgullosos, els britànics ens tornen a respectar.

I, tanmateix, no puc evitar pensar en tots aquells xinesos que han mort avui. Lluitaven pel seu país, pel seu emperador. Sabien que perdrien, però van lluitar igualment.

Cada victòria em pesa una mica més. Cada mort em recorda que darrere dels nostres nobles objectius s'amaguen realitats que preferiria ignorar.

Però sóc un soldat. El meu deure és obeir, conquerir, guiar els meus homes cap a l'èxit. Els dubtes no tenen cabuda en una campanya militar.

Prega per mi, estimada meva. Prega perquè mantingui la meva ànima intacta en tot aquest caos.

El teu marit, que t'estima i pensa en tu cada dia, Charles.

Va segellar la carta, que no marxaria fins d'aquí a uns dies, fins que un vaixell tornés a Hong Kong. Moltes coses podien passar d'aquí a llavors. Més batalles, més morts, més victòries...

La Marxa sobre Pequín

L'endemà, la flota aliada va començar a remuntar el riu Peï-Ho. Els transports progressaven lentament, escortats per canoneres. Les ribes del riu estaven desertes, els pobles abandonats. Una terra de desolació s'estenia a banda i banda, testimoni de la violència que havia arrasat aquesta regió.

El 24 d'agost, les forces aliades van entrar a T'ien-tsin sense resistència. La ciutat estava buida, els seus habitants havien fugit

en apropar-se els bàrbars estrangers. Només uns quants vells massa febles per marxar i gossos errants poblaven els carrers.

Montauban va establir el seu quarter general en una pagoda abandonada. Les parets estaven cobertes de frescos que representaven escenes de la mitologia xinesa, dracs i fènixs amb colors vibrants. Contemplava aquestes imatges d'un món tan diferent del seu, intentant entendre la mentalitat del poble contra el qual lluitava.

El baró Gros es va unir a ell al vespre, portant notícies.

— General, han arribat emissaris xinesos. Demanen negociar. L'emperador està disposat a discutir la ratificació del tractat.

— De debò? Després de tota aquesta resistència, cedeix?

Les nostres victòries l'han convençut. Sap que si no negocia, marxarem sobre Pequín. I no ho pot permetre. Seria una humiliació massa gran.

Montauban va pensar un moment. La missió oficial estava a punt de complir-se. El tractat seria ratificat, els objectius diplomàtics assolits. Podrien tornar a França amb el cap ben alt, després d'haver obligat la Xina a obrir-se al comerç occidental.

Però intuïa que no seria tan senzill. Els britànics volien més. Lord Elgin va parlar de "llicons a impartir", de "càstigs exemplars". I l'emperadriu Eugénie esperava els seus tresors d'Orient.

"Comenceu les negociacions, Baró. Però no us precipiteu. Ja veurem on ens porta això."

Gros va fer una reverència i va marxar, conscient que les decisions reals es prendrien en un altre lloc, en reunions a les quals no seria convidat, entre militars que tenien altres prioritats que la diplomàcia.

Les negociacions es van estancar. Els emissaris xinesos van oferir concessions, però no suficients segons els britànics. Lord Elgin va exigir reparacions financeres astronòmiques, l'obertura de nous ports i privilegis extraterritorials. El baró Gros va intentar

moderar aquestes demandes, però la seva veu va ser ofegada per la veu més forta de la diplomàcia britànica.

Mentrestant, els soldats s'estaven instal·lant a T'ien-tsin. Els habitants originals començaven a tornar amb cautela, posant a prova les intencions d'aquests invasors. Van sorgir mercats improvisats, on els soldats francesos i britànics intercanviaven les seves pertinences per menjar fresc, records i, de vegades, fins i tot els favors de prostitutes xineses, empeses a aquest comerç per la pobresa.

El sergent Beaumont va intentar mantenir la disciplina a la seva secció, però va ser una batalla perduda d'entrada. Després de mesos al mar i setmanes de lluita, els homes volien gaudir de la vida. Mentre es mantingués dins dels límits acceptables, ell va fer la vista grossa.

Un vespre, mentre feia la seva ronda pels carrers propers al campament, va sorprendre tres dels seus homes forçant la porta d'una botiga aparentment abandonada. S'hi va acostar, amenaçadorament.

—Què esteu fent, colla d'idiotes?

Els tres soldats es van quedar glaçats, enxampats amb les mans a la massa. Frachon, Coulaud i un tercer, Dambach, que s'havien fet una sòlida reputació de trapelles.

—Sergent, només estàvem buscant...

—Intentaves robar.

En Beaumont els va bufetejar un rere l'altre, i les fortes bufetades ressonaven pel carrer desert.

—Quantes vegades us hem de dir que no som saquejadors? Que representem l'exèrcit francès?

--- Però sergent, va protestar Dambach, els anglesos ho fan perfectament. Els vam veure tornar al campament amb caixes plenes de subministraments.

--- Tant se me'n fot el que facin els anglesos. Esteu sota el meu comandament, i les meves ordres són clares: res de saqueig. Si enxampo ni un de vosaltres robant, el faré fuetejar a la plaça pública. Entès?

Van acceptar tímidament. Però Beaumont va veure en els seus ulls que la temptació continuava sent forta. La disciplina s'estava esfondrant, a poc a poc. I sabia que no podia ser a tot arreu per mantenir-la.

A principis de setembre, les negociacions van empitjorar bruscament. Els emissaris xinesos, pressionats per elements conservadors dins de la cort imperial, van endurir la seva postura. Van rebutjar diverses demandes britàniques i van demanar la retirada de les tropes aliades.

Aleshores, sota l'aparença d'una treva destinada a continuar les converses, les tropes del príncep manxú Sengge Rinchen van capturar la delegació que havia vingut a negociar: diplomàtics anglesos i francesos, oficials, intèrprets, fins i tot un periodista de The Times que acompanyava l'expedició. Va ser un acte d'una gravetat extrema.

Aquests presoners van ser portats pels xinesos a Pequín, on van desaparèixer a les masmorres imperials. Durant diversos dies, no hi va haver notícies d'ells. Aleshores, gradualment, van començar a circular rumors. Rumors horribles de tortura i mutilació.

Montauban va assabentar-se de la notícia en una reunió d'emergència convocada per Grant. Els oficials anglesos, amb el rostre tancat, parlaven en veu baixa. Elgin anava amunt i avall com un animal engabiati.

--- Aquesta gent endarrerida s'ha atrevit a capturar diplomàtics britànics! va tronar. --- Una violació de tot el dret internacional! Una afronta intolerable!

--- Què proposes? va preguntar Montauban amb calma, contrastant amb la histèria que l'envoltava.

L'Elgin el va mirar, amb els ulls brillants de ràbia.

— Marxarem sobre Pequín. Alliberarem els nostres homes. I farem que aquests xinesos paguin per la seva traïció.

— Una marxa sobre Pequín és una empresa arriscada. Som lluny de les nostres bases, les nostres línies de subministrament estan esteses...

—No m'importen els riscos! —va interrompre Elgin—. La nostra dignitat ha estat trepitjada. Serà venjada, costi el que costi.

El baró Gros va intentar intervenir.

— Lord Elgin, potser primer hauríem d'intentar aconseguir l'alliberament d'aquests homes mitjançant la negociació...

— Negociació? Amb aquests traïdors que incompleixen les seves pròpies promeses? Mai!

La reunió es va allargar durant més de dues hores, però la decisió ja estava presa a la ment d'Elgin. Els exèrcits aliats marxarien sobre Pequín. Aixafarien tota resistència. Tornarien els presoners, voluntàriament o per la força.

Montauban va marxar de la reunió amb una premonició. Les coses s'estaven descontrolant. La missió diplomàtica s'estava convertint en una expedició punitiva. I tenia la sensació que el pitjor estava per venir.

La marxa sobre Pequín va començar el 18 de setembre de 1860. Vint-i-dos mil homes, francesos i britànics, van partir cap a la capital imperial. Una columna impressionant que s'estenia diversos quilòmetres, serpentejant per les fèrtils planes del nord de la Xina.

Delmas cavalcava al costat de Montauban, observant el paisatge que passava. Pobles cremats, camps trepitjats, els cadàvers de soldats xinesos podrint-se al sol. La guerra estava deixant la seva empremta en aquesta terra antiga.

— General, creu que trobarem aquests presoners vius?

Montauban mantenia la seva atenció fixada a l'horitzó.

--- Espero que sí, capità. Sincerament, espero que sí. Perquè si són morts, si els xinesos els van torturar... res no podrà frenar la venjança britànica. I serem arrossegats per aquesta espiral de violència, ens agradi o no.

— Podríem negar-nos. Mantenim les distàncies amb els excessos anglesos.

— Som aliats. El nostre honor ens obliga a romandre units, fins i tot quan desaprovem les seves accions.

— Honor...

El capità va negar amb el cap.

— Tinc la impressió que aquesta paraula perd el seu sentit a mesura que avancem.

Montauban compartia aquest sentiment. L'honor militar, els nobles principis, les belles paraules de París... tot es dissolia en la dura realitat d'aquesta campanya. Només quedava la necessitat d'avançar, de conquerir, de sobreviure.

I en algun lloc davant d'ells, més enllà de l'horitzó, Pequín els esperava amb els seus misteris i perills. El Palau d'Estiu, del qual parlaven tantes vegades els missioners, s'acostava. I amb ell van arribar la temptació, la cobdícia, la possibilitat d'un saqueig que marcaria per sempre la història d'aquesta expedició.

El matí del 21 de setembre, la columna aliada va reprendre la marxa després d'una nit inquieta. Els soldats havien dormit als camps, embolicats amb els seus abrics, bressolats pels sons estranys d'aquesta campinya xinesa: el raucar de les granotes als arrossars, l'udol distant dels gossos salvatges, de vegades el crit d'un ocell nocturn que s'assemblava a un lament humà.

Beaumont amb prou feines havia tancat els ulls. Havia romàs despert, fumant la pipa, mirant les estrelles brillants. A prop seu, els seus homes roncaven, esgotats per la marxa forçada del dia anterior. Dubois gemegava mentre dormia, turmentat per malsons que Beaumont podia imaginar fàcilment. El noi havia

matat per primera vegada durant la captura dels forts de Dagu, i aquella experiència l'havia marcat de manera indeleble.

Quan va clarejar l'alba, Beaumont va despertar la seva secció amb ordres brusques. Els homes van sortir de les mantes refunyonant, amb els membres entumits i les cares apagades. Van empassar-se un escàs esmorzar de galetes dures i cafè tebi, i després es van posar en cua, esperant el senyal per marxar.

Delmas va passar per davant d'ells a cavall, observant les tropes amb una mirada distreta. Ell també havia dormit malament, turmentat per pensaments obsessius. La conversa que havia tingut amb Montauban al vaixell, les paraules profètiques de Louise... tot plegat li girava pel cap.

--- Capità, el va cridar Beaumont, quina és la nostra destinació avui?

Va aturar el seu cavall.

— Anem cap al nord-oest. Hi ha un poble fortificat a uns quinze quilòmetres de distància. Els exploradors informen que les tropes xineses s'hi han atrinxerat. Probablement haurem de forçar el pas.

— Més sang. Sempre més sang.

— És la guerra, sergent. Ho sap tan bé com jo.

— Ja ho sé. Però això no ho fa més fàcil.

Delmas va assentir amb el cap i es va retirar. Entenia els sentiments de Beaumont. Ell també estava cansat d'aquestes batalles interminables, d'aquestes victòries que tenien gust de cendra. Però no tenien cap altra opció. Havien d'avançar, sempre avançar, fins que l'emperador xinès capitulés o les seves forces s'esgotessin.

La columna va avançar durant tres hores a través de paisatges que alternaven entre arrossars inundats i camps de sorgo. La calor era opressiva, la humitat saturava l'aire fins al punt que semblava respirar aigua. Els uniformes se'ls enganxaven a la pell

i les motxilles pesaven cada cop més sobre les seves espatlles cansades.

Cap a les deu, van ressonar els primers trets. Franc tiradors aïllats, amagats a l'herba alta, assetjaven la columna. Les seves bales xiulaven per sobre, rarament causant danys, però mantenint els soldats en un estat de tensió constant.

--- Escaramussers, endavant! va cridar un oficial. --- Netegeu aquests matolls!

Soldats d'infanteria desplegats en formació dispersa, escorcollant acuradament les zones sospitoses. De tant en tant, ressonava una descàrrega, seguida d'un crit. De vegades queia un soldat xinès, de vegades un francès. La guerra continuava, implacable, reduint els homes a estadístiques, a xifres d'informes militars.

El poble fortificat va aparèixer a primera hora de la tarda. Un grup d'un centenar de cases envoltades per una muralla de terra piconada. Banderes xineses onejaven a les muralles i es podien veure siluetes de soldats que anaven i venien.

Montauban va aturar la columna a un quilòmetre del poble i va convocar els seus oficials. Es van reunir al voltant d'un mapa estès sobre el capó d'un carro, estudiant la topografia de la zona.

— Posició defensiva clàssica. Tenen l'avantatge del terreny, murs sòlids i probablement reserves de menjar i municions. Un assalt frontal seria costós.

"No atacarem de front. Favier, posicioneu la vostra artilleria en aquell turó a l'est. Bombardejareu les defenses. Mentrestant, Collineau, flanquejareu el poble pel nord amb la vostra brigada. Quan els defensors estiguin concentrats en la nostra artilleria, atacareu per la rereguarda."

— I si els xinesos han planejat aquesta maniobra? I si ens esperen al nord?

— Improvisarem. Però dubto que tinguin els efectius per defensar tots els bàndols alhora.

Es van donar les ordres. L'exèrcit francès es va dividir en diversos grups, cadascun dirigint-se cap a la seva posició assignada. Els soldats van marxar amb la tensió que precedeix la batalla, revisant les seves armes, ajustant el seu equipament, intercanviant unes paraules en veu baixa.

Beaumont va reunir la seva secció darrere d'un bosquet d'arbres raquífics i els va repetir el que ja els havia dit en múltiples ocasions.

— Escolteu-me atentament. D'aquí a una hora, potser menys, atacarem aquest poble. Alguns de vosaltres morireu. D'altres seran ferits. No us mentiré dient el contrari.

Va deixar que les seves paraules fessin efecte, examinant les cares que es tensaven, les mandíbules que es tancaven.

"Però si us manteniu units, si us doneu suport mútuament, si obeïu les ordres sense dubtar-ho, teniu una oportunitat. Una bona oportunitat. Som els millors soldats del món. No ho oblideu mai."

L'artilleria francesa va obrir foc exactament a les dues. Els canons van tronar en un concert eixordador, escopint les seves bales de canó de ferro contra les muralles del poble. El resultat va ser immediat. Seccions senceres de la muralla es van esfondrar en núvols de pols, teulades van ser arrencades i van esclatar incendis aquí i allà.

Des del seu punt de vista privilegiat, Montauban observava el bombardeig amb una barreja de satisfacció i inquietud. Era una demostració d'un poder aclaparador, però també li recordava com d'impersonal s'havia tornat la guerra moderna. Els homes morien a distància, assassinats per projectils disparats per artillers que mai els veurien, que mai no sabrien els seus noms, que mai no suportarien el pes de la seva mort.

— General, la brigada Collineau està en posició. Espera el vostre senyal per atacar.

— Deixeu-la esperar deu minuts. Vull que els xinesos estiguin completament desorientats abans de llançar l'assalt.

Aquells deu minuts van passar entre el rugit continu de l'artilleria. Els canons francesos disparaven amb una regularitat metronòmica, destruint les defenses enemigues. Es podia imaginar el pànic al poble, el terror, els ferits cridant, les piles de morts.

Montauban va donar el senyal. Una bandera va onejar al turó i la brigada de Collineau va llançar el seu assalt. Cinc mil homes van emergir del nord, cridant, corrent cap a les bretxes obertes a les muralles.

La resistència xinesa va ser curta però intensa. Els defensors, atordits pel bombardeig, van intentar repel·lir els atacants amb una valentia frenètica. Va esclatar un combat cos a cos als carrerons estrets, brutal i despietat.

Beaumont i la seva secció van formar part de la segona onada de l'assalt. Van descobrir una escena de devastació. Cossos esquarterats escampats pels carrers, les cases cremaven i els homes ferits s'arrossegaven i gemegaven.

--- Endavant! va cridar Beaumont. --- No t'aturis, continua endavant!

Van avançar a través del poble en flames, fent retrocedir els darrers focus de resistència. Dubois va disparar contra un soldat xinès que carregava cap a ell, impactant-lo al pit. L'home es va desplomar, escopint sang, amb els ulls ben oberts mirant al cel amb una expressió congelada de sorpresa.

El jove francès va romandre petrificat, mirant fixament l'home que acabava de matar. Beaumont el va bufetejar violentament.

— No hi ha temps per a això! Recarrega el rifle i avança!

Dubois va obeir mecànicament, però la seva cara s'havia tornat pàl·lida com la mort. Alguna cosa dins seu s'acabava de trencar, alguna cosa que mai es podria reparar.

La batalla va ser breu. Quan va tornar el silenci, el poble va ser conquerit. Els xinesos supervivents havien fugit cap a l'oest, abandonant els seus ferits i morts. Els francesos van comptar les seves pèrdues: quinze morts, uns quaranta ferits. Els xinesos havien deixat gairebé tres-cents cadàvers.

Montauban va entrar al poble a cavall, escortat pel seu estat major. Al seu voltant, els soldats escorcollaven les cases abandonades, buscant menjar, aigua i, de vegades, objectes de valor.

— Atureu el saqueig. Vull una disciplina estricta. Aquesta gent potser tornarà quan nosaltres no hi siguem. No han de pensar que som salvatges.

En Jamin va anar a lliurar l'ordre, però Montauban sabia que el seu poder era limitat. El saqueig era tan antic com la guerra mateixa. Es podia contenir, però no prevenir. Els soldats prenen el que volien, justificant les seves accions pels perills que afrontaven, per estar lluny de casa, per la certesa que ningú els castigaria de debò.

En un pati interior, el cirurgià major Renaud havia instal·lat el seu lloc de primers auxilis. Els homes ferits jeien sobre matalassos, esperant el seu torn. Alguns cridaven de dolor, d'altres romanien quietes, amb els ulls buits. Renaud anava d'un a l'altre, proporcionant atenció.

--- General, tenim un problema. Diversos dels nostres ferits han estat tocats per armes enverinades. Fletxes submergides en alguna substància desconeguda. Les ferides s'estan infectant a un ritme terrorífic.

— Els pot salvar?

— Potser. Si amputem sense demora, abans que el verí s'escampi per tot el cos. Però serà dolorós, i em falta opi per sedar-los.

— Feu el que pugueu. Són els nostres homes.

Renaud va assentir amb el cap i va tornar a la seva sagnant feina. Montauban es va allunyar, incapaç de suportar més els crits dels

amputats. Havia comandat exèrcits, guanyat victòries i rebut condecoracions. Però aquests crims d'homes mutilats el perseguïen més que qualsevol batalla.

La nit va caure sobre el poble conquerit. Els soldats francesos van acampar entre les ruïnes, encenent focs per escalfar-se. L'atmosfera era peculiar, una barreja d'alleujament per haver sobreviscut i inquietud per la destrucció que havien causat.

Beaumont seia amb els seus homes al voltant d'un foc, compartint una ració de carn de vedella en conserva que tenia un gust metàl·lic poc apetitós. Ningú parlava. Els soldats menjaven en silenci, perduts en els seus pensaments.

Va ser Leroux qui va trencar aquest silenci opressiu.

— Sargent, ha matat mai un home a curta distància? Vull dir, mirant-lo?

Beaumont va continuar el seu àpat sense respondre immediatament. Era una pregunta que li havien fet desenes de vegades al llarg dels anys, i mai havia trobat una resposta satisfactòria.

— Sí. A Algèria. Un rebel que em va sorprendre en un oasi. Vam lluitar durant el que va semblar una eternitat. Finalment li vaig clavar el ganivet a la gola. Vaig sentir la seva sang calenta córrer per les meves mans. Vaig veure com la llum s'apagava als seus ulls.

— I com... com va aconseguir seguir endavant? Viure amb aquest record?

— No tenim cap altra opció. Continuem perquè hem de continuar. Bevem una mica més del que hauríem, intentem no pensar-hi massa, ens concentrem en els camarades que són vius. Va esperar un moment.

— I després, amb el temps, el record es torna menys vívid. No és que ho oblidem, no. Mai ho oblidem. Però fa menys mal.

Dubois, que amb prou feines havia tocat el menjar, va intervenir amb veu estrangulada.

— L'he matat avui. Aquell xinès. L'he vist morir. I no puc evitar preguntar-me qui era. Si tenia família. Nens que l'esperen en algun lloc, que mai no sabran què li va passar.

— No facis això. No et sotmetis a aquesta tortura. Vas fer el que havies de fer. Vas defensar la teva vida i la dels teus camarades. Això és tot el que importa.

"Però era un home, sergent. Un ésser humà, com nosaltres. No ens havia fet res."

"Portava un uniforme enemic. Defensava una posició que havíem d'atacar. Ja n'hi ha prou. La guerra no és un assumpte personal, Dubois. És una qüestió d'estats, de política, de coses que ens superen a tots."

El jove soldat va negar amb el cap, poc convençut. Es va aixecar i es va allunyar del foc, buscant la solitud. Beaumont el va deixar anar, sabent que tothom havia d'enfrontar-se als seus dimonis a la seva manera.

Dambach, que havia escoltat l'intercanvi, va escopir al foc.

— Per a què serveix tot això? Per obligar els xinesos a comprar els nostres productes? Perquè els comerciants es puguin enriquir mentre nosaltres morim aquí?

— Compte, Dambach. Aquesta mena de conversa et podria portar davant d'un consell de guerra.

— No m'importa. Només dic el que tothom pensa. Aquesta expedició no té sentit. Estem matant gent que no ens ha fet res, destruint pobles, cremant collites. I per a què? Per l'honor de l'Imperi?

Beaumont va romandre en silenci. Compartia aquests dubtes. Però era sergent; havia de mantenir la disciplina, preservar la moral. Es va empassar les preguntes i va forçar un somriure.

"Aquesta guerra només tindrà sentit quan tornem a França, coberts de glòria, amb les butxaques plenes de diners i medalles al pit. Això és el que importa, nois. No la filosofia. La recompensa."

Però les seves paraules sonaven falses, fins i tot a les seves pròpies orelles.

El Palau d'Estiu

Mentrestant, en una casa abandonada convertida en quarter general temporal, Montauban presidia una reunió amb els seus oficials superiors. El general Grant també hi era present, així com Lord Elgin i el baró Gros. L'ambient era tens.

—Senyors —va començar Elgin, passejant per la sala—, hem rebut notícies dels nostres presoners. Unes notícies terribles.

Es va aturar i es va girar cap a l'assemblea, amb la cara contorsionada per l'emoció.

— Divuit dels nostres homes són morts. Morts a les presons xineses, després de ser torturats de la manera més bàrbara imaginable. Els seus cossos van ser trobats mutilats, desfigurats. Alguns havien estat lligats en posicions impossibles fins que els van trencar les extremitats. D'altres havien estat privats de menjar i aigua fins que van morir de set.

Un silenci horroritzat va seguir aquestes revelacions. Fins i tot els oficials francesos més endurits van empal·lidir davant l'enumeració d'aquestes atrocitats.

— Inacceptable. Una violació de totes les lleis de la guerra, de totes les convencions entre nacions civilitzades. Els xinesos han de pagar per aquests crims. Han de ser castigats de manera exemplar.

— Què proposa?

— Proposo que destruïm alguna cosa que els sigui valuosa. Alguna cosa que els faci entendre que els enviats britànics no són tractats d'aquesta manera.

— Esteu parlant del Palau d'Estiu?

Elgin es va encarar al francès amb la mirada inflexible.

— El Palau d'Estiu és la residència preferida de l'emperador. És on guarda els seus tresors més preuats, les seves obres d'art més rares. La seva destrucció seria un cop dur al prestigi imperial.

--- També seria un acte de vandalisme cultural sense precedents, va objectar Gros. --- Esteu parlant de destruir segles d'art i civilització. Obres irreemplaçables.

— Parlo de justícia, baró Gros. De venjança per homes torturats fins a la mort. Els seus escrúpols no compten gaire davant d'aquestes atrocitats.

El baró es va girar cap a Montauban, buscant suport. Però el general francès va romandre en silenci, amb la cara impassible. Estava considerant la situació, sospesant les diferents opcions.

— General, no pot consentir això. França sempre ha defensat les arts, la cultura i la preservació del patrimoni de la humanitat. No podem estar associats amb la destrucció deliberada d'un monument històric.

— Els xinesos van torturar diplomàtics fins a la mort. Aquest fet exigeix una resposta.

— Però aquesta no! No és una destrucció gratuïta! Hi ha altres maneres de castigar els responsables, de fer-los pagar pels seus crims.

—Quins? —va preguntar Elgin amb menyspreu—. Una multa? Una clàusula addicional al tractat? Els xinesos es burlen d'aquests càstigs. Només entenen la força, només la demostració de poder. Grant, que havia romàs en silenci fins aleshores, va intervenir.

— Lord Elgin té raó. Els nostres homes han estat massacrats. Hem de respondre. La qüestió no és si hem d'actuar, sinó com i fins a quin punt.

La discussió va continuar durant uns vint minuts, enfrontant els que volien una revenja espectacular contra els que defensaven la moderació. No es va arribar a cap decisió formal. Elgin va declarar que consultaria Londres, mentre que Montauban va prometre informar de tornada a París. Però tothom sabia que les comunicacions trigarien mesos i que les decisions es prendrien sobre el terreny, per homes que no tenien temps d'esperar instruccions de tan lluny.

Quan la reunió va acabar i els participants es van dispersar, Montauban va detenir Delmas.

— Capità, què en penseu? De debò.

Delmas va dubtar. La pregunta era una trampa. Dir la veritat posava en perill la seva carrera. Però mentir trairia els valors que s'esforçava per defensar.

— Crec, general, que anem per un camí perillós. Que cada acte de violència en portarà a un altre. Que si destruïm aquest palau, creuarem una línia que mai més podrem creuar.

— I si no ho destruïm? I si deixem que els britànics ho facin sols?

— Almenys podrem mirar-nos al mirall sense massa vergonya. No serem còmplices d'aquest acte.

— És un idealista. Això és admirable. Però l'idealisme no sobreviu a la guerra. Tard o d'hora, haurà de fer concessions. Tothom ho fa.

— Vostè no. Té valors que transcendeixen aquestes contingències.

— Sóc un home que obeeix. Hi ha una diferència.

L'oficial va saludar i es va escapolir, deixant Montauban sol amb els seus pensaments. El general es va asseure en un tamboret. Va pensar en Louise, les seves filles i París, que semblava pertànyer

a un altre món. Va pensar en aquells divuit homes torturats fins a la mort, en el seu patiment i en les seves famílies que aviat rebrien la terrible notícia. També va pensar en aquell palau misteriós del qual tothom parlava i en els seus tresors que suscitaven tanta cobdícia.

I es preguntava, per centèsima vegada, com havia pogut arribar a això. Com podia un home que es creia honorable, que havia dedicat la seva vida al servei de França, trobar-se còmplice d'actes que condemnava?

Els dies següents, l'exèrcit aliat va continuar el seu avanç cap a Pequín. Es van capturar més pobles i es van lliurar més batalles. Les victòries van augmentar, però també ho van fer el cost humà. Cada dia va portar la seva quota de morts i ferits, soldats esgotats per la marxa i la calor, i malalts abatuts per malalties tropicals.

La moral de les tropes es deteriorava ràpidament.

A la seva secció, Beaumont va fer tot el possible per mantenir la cohesió. Organitzava partides de cartes al vespre, explicava històries de les seves campanyes anteriors i distribuïa el seu propi tabac quan els subministraments s'endarrerien. Però la disciplina s'estava esfondrant.

Dubois s'havia tornat taciturn. Complia amb les seves obligacions mecànicament, però la seva mirada era buida, perduda en pensaments que ningú podia abastar. Beaumont es preocupava per ell. Havia vist altres soldats enfonsar-se en una malenconia que els podia portar a la deserció o, pitjor encara, al suïcidi.

Dambach, en canvi, s'havia tornat cínic i amargat. Criticava obertament els oficials, qüestionava les ordres i fomentava el saqueig i la violència gratuïta. Era un element disruptiu que Beaumont havia de vigilar constantment.

Un vespre, mentre la secció feia bivac prop d'un rierol, Beaumont va prendre Dambach a part.

— Has de calmar-te. Els teus comentaris estan desmoralitzant els altres. Si continues, et faré posar ferros.

— Per quina raó? Per dir la veritat?

— Per insubordinació. Per soscavar la moral de la tropa. Tria la frase que prefereixis. El resultat serà el mateix: seràs castigat.

En Dambach va escopir a terra amb menyspreu.

— Sou tots iguals, sotsoficials. Sempre llepant les botes dels oficials. Mai pensant en els homes que maneu.

Beaumont va agafar Dambach pel coll i el va estavellar contra un arbre.

Escolta'm atentament, petit merda. He vist coses que ni tan sols pots imaginar. He enterrat més camarades que mai no has conegut. I si sóc aquí, si sóc sergent, és perquè m'importen els meus homes. Perquè faig tot el que puc per fer-los tornar vius a França.

— Enviant-los a morir en batalles inútils?

— Mantenint-los disciplinats, organitzats i units. Perquè en aquesta guerra, això és l'únic que els pot salvar. Ni les vostres queixes, ni les vostres crítiques. Disciplina i solidaritat.

Va deixar anar Dambach, que es va retirar murmurant insults. Beaumont no havia convençut el soldat. Però potser li havia fet pensar, almenys de moment.

El 6 d'octubre de 1860 va ser una data que quedaria gravada a la història d'aquesta campanya. Aquell dia, els exèrcits aliats van arribar als afores de Pequín. La capital imperial s'alçava davant d'ells, amb les seves imponents muralles retallades contra l'horitzó i les teulades de teules vidriades brillants al sol.

Però no era la ciutat el que interessava als britànics. Era el que hi havia a uns deu quilòmetres al nord-oest: el Palau d'Estiu, el famós Yuen-Ming-Yuen del qual tothom parlava.

Els escoltes havien reconegut el lloc i havien tornat amb descripcions entusiastes. Jardins immensos, centenars de

pavellons, llacs artificials, ponts de marbre. I sobretot, es deia, tresors inestimables, acumulats durant segles pels emperadors xinesos.

L'emperador Hien-Fung havia fugit de Pequín uns dies abans, emportant-se part de la seva cort amb ell a Jehol, la seva residència d'estiu a Manxúria. El Palau d'Estiu estava gairebé desert, custodiat només per uns quants eunucs i servents que no van oposar resistència.

Lord Elgin va convocar una reunió. A la tenda del comandament britànic, tots els oficials superiors estaven reunits. L'atmosfera era elèctrica, carregada d'una excitació que recordava els cercadors d'or abans d'una febre.

— Senyors, ocuparem el Palau d'Estiu. Assegurarem les instal·lacions i inventariarem el que hi ha. Després, decidirem què farem a continuació.

--- Què vols dir amb «més tard»? va preguntar el baró Gros amb recel.

— Vull dir que examinarem totes les opcions. Inclosa la de la destrucció completa.

—No! —va exclamar Gros, aixecant-se de cop—. M'hi oposaré amb totes les meves forces! No podeu destruir un monument així! És... és bàrbar!

— Es tracta de justícia. Els nostres homes van ser torturats. Les seves morts han de ser venjades.

Montauban va intervenir, intentant calmar les coses.

— Senyors, no ens precipitem en res. Primer vegem aquest palau amb els nostres propis ulls. Després prendrem una decisió informada, en consulta amb els nostres respectius governs.

Els nostres governs són a mesos vista. Hem d'actuar, amb la informació que tenim.

Per això hem d'anar amb compte. Una decisió precipitada podria tenir conseqüències que no preveiem.

La discussió va anar en cercles sense que sorgís cap consens. Es va decidir que les tropes franceses i britàniques es dirigirien juntes al Palau d'Estiu l'endemà al matí per a una tasca de reconeixement en força. El que passés després dependria del que hi trobessin.

Aquella nit, pocs van dormir al campament aliat. Els soldats xiuxiuejaven entre ells, especulant sobre les riqueses que els esperaven. Alguns parlaven de jade verd, or massís i porcellana antiga valuosa en fortunes. D'altres esmentaven objectes màgics, talismans imbuïts de poders misteriosos. La imaginació es va desbocar, alimentada per mesos de dificultats i perills.

Beaumont escoltava aquestes converses. Intuïa que coses serioses estaven a punt de passar, que els esdeveniments s'estaven descontrolant. Havia viscut prou temps per reconèixer aquells moments en què la història canvia, quan homes normals cometen actes extraordinaris, per bé o per mal.

— Sergent, és veritat que hi ha or allà? Que ens podem servir nosaltres mateixos?

— No sé què hi ha. I encara que hi hagi or, no ens pertany. Pertany a l'emperador de la Xina.

— L'emperador que va fer torturar els nostres presoners? Qui va fer la guerra contra nosaltres sense raó?

— Fins i tot ell. Robar continua sent robar, independentment de la justificació que et donis.

— Però, què passa si els oficials ho permeten? Què passa si es considera botí de guerra?

Beaumont va sospirar.

— Si els oficials ho permeten, haureu de seguir la vostra consciència. Però no em quedaré amb res. Ni un cèntim, ni un sol objecte. Tornaré a França amb les mans buides.

Els homes van baixar els ulls, inquiets. Respectaven Beaumont, i les seves paraules tenien pes. Però la temptació seria forta, ho sabien. Molt forta.

L'alba va trencar el 6 d'octubre de 1860, en una boira daurada que embolicava la campinya xinesa amb una bellesa etèria. Els exèrcits aliats van partir cap a les deu, seguint la carretera que conduïa al nord-oest de Pequín. Una columna impressionant: vint mil homes, francesos i britànics, es barrejaven, avançant en un ordre que s'assemblava més a una processó que a una formació militar.

Montauban anava al capdavant amb Grant, Elgin i el baró Gros. Ningú va parlar. Cadascun estava perdut en els seus pensaments, anticipant el que estaven a punt de descobrir.

Primer van passar per pobles abandonats, després per camps de conreu abandonats. La guerra havia buidat la regió dels seus habitants, transformant un paisatge que abans era pròsper en una mena de terra de ningú fantasmal.

Cap al migdia, van albirar els primers edificis del Palau d'Estiu. Estructures elegants amb teulades corbes, envoltades de jardins meticulosament cuidats. Pins antics feien guàrdia, les seves branques retorçades projectant ombres complexes a terra.

Com més avançaven, més impressionant es tornava l'espectacle. El Palau d'Estiu no era un sol edifici, sinó un complex gegantí que s'estenia per diversos quilòmetres quadrats. Pavellons, temples, galeries, ponts i quioscos se succeïen en una harmonia arquitectònica que testimoniava segles de refinament.

—Déu meu —va murmurar el baró Gros—, és magnífic. Realment magnífic.

Fins i tot Elgin semblava impressionat, tot i que intentava no mostrar-ho. Grant, més pragmàtic, va estudiar la zona amb ull militar, buscant posicions estratègiques i possibles punts defensius.

Van arribar davant del palau principal, aquell on residia habitualment l'emperador. Un edifici majestuós, d'una elegància discreta, envoltat per un pati pavimentat amb marbre blanc. Les

portes estaven obertes de bat a bat, com si els convidessin a entrar.

Montauban va desmuntar i va caminar endavant. Les seves botes van ressonar, produint un eco que semblava reverberar sense fi. Va creuar el llindar i es va trobar en una vasta sala l'esplendor de la qual li va deixar sense alè.

Columnes lacades en vermell i daurat sostenien un sostre decorat amb dracs. Pantalles de seda adornaven les parets, representant escenes de la mitologia xinesa amb colors impressionantment vibrants. Gerros de porcellana, de diversos metres d'alçada, estaven disposats simètricament al llarg de les parets. Taules de fusta preciosa contenien innumbrables obres d'art: jades, bronzes, cristalls de roca i iveris tallats.

Un museu, una col·lecció acumulada per emperadors que havien fet de la bellesa una obsessió. Cada objecte havia estat escollit amb cura, disposat artísticament i conservat amb devoció.

El capità, que havia seguit Montauban, va romandre immòbil, incapaç d'allunyar la seva atenció de l'espectacle.

--- General, va xiuxiuejar, és increïble. No he vist mai res semblant, ni tan sols al Louvre.

— Jo tampoc, Delmas. Jo tampoc.

Van entrar més oficials, i després soldats. Aviat la sala es va omplir d'uniformes francesos i britànics, un contrast marcat amb la delicada harmonia de l'entorn. Els homes caminaven de puntetes, com si fossin en una església, intimidats per tanta bellesa.

El baró Gros va tornar a Montauban amb llàgrimes als ulls.

— General, veu el que jo veig? Això no és un palau. És un tresor de la humanitat. Si el destruïm, si el saquegem, cometrem un crim que tancarà per sempre el nostre honor.

Montauban va continuar mirant al seu voltant, intentant absorbir la magnificència del lloc. Va pensar en l'emperadriu Eugénie, en la seva petició velada de portar obres d'art. Va pensar en els

soldats que esperaven fora, famolencs de recompenses després de tants sacrificis. Va pensar en Elgin i la seva set de venjança.

I va comprendre que es trobava en una cruïlla de la història. Que el que es decidiria en les properes hores tindria repercussions durant dècades, potser segles.

— Baró Gros, comparteixo els seus sentiments. Però em temo que ja no controlem els esdeveniments. Forces més poderoses que nosaltres mateixos estan treballant aquí. Venjança, cobdícia, ambició imperial. Tot això convergeix en aquest lloc, i no sé si podem evitar el que està destinat a passar.

— És el comandant de les forces franceses. Té el poder de negar-s'hi.

— Tinc el poder d'obeir. Això és diferent.

A l'exterior, els soldats van començar a explorar els altres edificis del complex. Van descobrir habitació rere habitació, pavelló rere pavelló: biblioteques que contenien milers de manuscrits antics; galeries d'art que exposaven pintures de mestres xinesos; i cambres del tresor plenes de lingots d'or i plata.

L'excitació augmentava. Les veus es van fer més fortes, els gestos menys respectuosos. Algú va tombar un gerro, que es va trencar amb un so cristal·lí. Va ser com un senyal. De sobte, tota contenció va desaparèixer.

Els soldats van irrompre als passadissos, agafant tot allò que lluia, tot allò que semblés tenir valor. Els britànics van ser els més agressius, sobretot les seves tropes colonials, però els francesos van seguir-los ràpidament. La meticulosa disposició de les col·leccions no va poder resistir l'atac d'aquests homes que hi van veure una oportunitat per a una riquesa que mai més no tornarien a posseir.

Beaumont, que havia romàs amb la seva secció al pati principal, va observar amb horror l'inici del saqueig.

--- No! va cridar. --- No teniu cap dret! És un robatori!

Però la seva veu es va perdre en el xivarri. Els homes ja no l'escoltaven. Fins i tot els de la seva pròpia secció van dubtar, mirant com els seus camarades s'atipaven de botí, preguntant-se per què havien de quedar-se amb les mans buides.

Dubois s'acostà a Beaumont, amb la cara turmentada.

—Sergent, què fem?

— No fem res. No prenem res. Mantenim la nostra dignitat, encara que ningú més ho faci.

—Però els altres...

— No m'importen els altres! No m'importa el que facin aquests lladres! Tu, Dubois, vals més que això. Vals més que aquella colla de saquejadors.

El jove soldat va assentir amb el cap, amb llàgrimes als ulls. Va romandre al costat de Beaumont, observant com continuava la destrucció amb un sentiment de vergonya i impotència.

Dins del palau principal, el general de Montauban va observar com es desenvolupava el desastre. Al seu voltant, els seus propis oficials intentaven mantenir una semblança d'ordre, però va ser en va. El saqueig havia començat i res no el podia aturar.

El general Jamin es va acostar, amb la cara vermella de ràbia.

— General, cal fer alguna cosa! Els nostres homes es comporten com a primitius! Ho estan destruint tot, ho estan robant tot!

— Ja ho sé, Jamin. Ja ho sé.

— Doneu una ordre! Feu que parin!

Montauban es va encarar al seu subordinat, i Jamin va veure als seus ulls una resignació que no havia vist mai abans.

"Una ordre? I qui la durà a terme? Els homes estan descontrolats. Si intento aturar-los per la força, es giraran contra nosaltres. Coneixeu la història militar, Jamin. Sabeu què passa quan un exèrcit té gust de saquejar. Es torna incontrolable."

Ens quedarem aquí mirant sense reaccionar? Deixarem que segles de civilització siguin destruïts?

— Intentarem limitar els danys. Preservar el que es pot salvar. Però no podrem salvar-ho tot. Nomeneu comissionats. Que triïn els objectes més valuosos i els assegurin. La resta... la resta seguirà el seu curs.

En Jamin volia protestar, però va entendre que no tenia sentit. Va saludar i es va allunyar per complir l'ordre, amb ràbia al cor.

Delmas, que havia sentit l'intercanvi, es va reunir amb Montauban.

— General meu, així acaba la nostra aventura? Amb saqueig i deshonra?

— L'honor és un luxe que ja no ens podem permetre. Hem anat massa lluny. Hem de viure amb les conseqüències dels nostres actes.

— Però vau dir... Vau prometre que seguiríem sent homes d'honor. Fins i tot en les pitjors circumstàncies.

— Ho vaig intentar. Déu n'és conscient. Però vaig fracassar.

— I vostè també fracassarà, un dia. Perquè la guerra no deixa lloc per als sants. Només per als supervivents.

Es va alliberar i va sortir del palau. Necessitava aire, espai, distància d'aquell horror. A fora, el saqueig continuava. Els soldats sortien dels edificis carregats amb una col·lecció heterogènia d'objectes. Alguns es barallaven pel mateix gerro, trencant-lo en la seva lluita. D'altres bevien alcohol trobat a les reserves imperials, emborratxant-se amb la calor de la tarda.

Caos. Caos organitzat, fins i tot ritualitzat, com si el saqueig fos una part integral de la guerra, com si fos una recompensa merescuda.

El baró Gros va intentar salvar tot el que va poder. Amb uns quants oficials francesos que compartien els seus escrúpols, va reunir una modesta col·lecció d'objectes que esperava preservar. Però va ser una gota en l'oceà de la destrucció.

Van passar les hores. El sol va començar a pondre's. El saqueig va continuar, fent-se més caòtic a mesura que els soldats s'emborratxaven. Van esclatar baralles i de tant en tant es van sentir trets.

Aleshores, cap al vespre, Lord Elgin va convocar una altra reunió. Al pati principal del palau, va fer un anunci.

"Senyors, he pres una decisió. Aquest palau ha de ser destruït. Completament. Li calarem foc. Aquesta serà la nostra resposta a les monstruositats comeses contra els nostres presoners. Aquest serà el nostre missatge a l'emperador de la Xina: l'honor britànic no pot ser trepitjat amb impunitat."

CAPÍTOL 2 - EL TRESOR DEL FILL DEL CEL

El 7 d'octubre de 1860, a trenc d'alba, el general Charles Cousin de Montauban va convocar els seus tres millors oficials a la sala del tron. Eren: el capità Jacques Bessièrès, oficial d'artilleria i antic alumne de l'École Polytechnique que havia estudiat història de l'art; el comandant Henri Fould, col·leccionista d'antiguitats xineses; i el coronel François Lambert, que havia passat dos anys a Egipte i havia tornat amb desenes de caixes d'artefactes orientals.

--- El saqueig que va començar ahir continua avui. L'organitzarem. Vosaltres tres sou els homes més cultes d'aquest exèrcit. Us convertireu en comissaris del botí de guerra. La vostra missió: catalogar els objectes més preciosos. Aquells que mereixen entrar a les col·leccions imperials. En triareu tres-cents. No més: el transport ja serà un malson. Aquests objectes seran enviats a l'emperador i a l'emperadriu Eugénie. Poseu-vos a treballar, senyors. Teniu carta blanca per tot el palau. Preneu-vos el temps d'examinar, comparar i triar. Vull que aquests tres-cents objectes siguin els més bells, els més preciosos, els més remarcables. Donaran testimoni d'aquesta campanya. Passaran a la història.

El coronel Lambert va parlar llavors:

— Per on comencem, general?

— Per aquesta sala. El tron imperial és allà, a l'estrada. Despeja els soldats que van i vénen. Comenceu amb els símbols del poder. Després exploreu la resta del palau. Preneu notes. Feu un inventari complet. Vull la vostra llista en tres dies.

—Molt bé, general.

La gran sala del tron

Es van acostar a l'estrada on es trobava el tron imperial. El coronel va pujar primer les escales de marbre, seguit pels seus

dos subordinats. Les seves botes ressonaven en el silenci opressiu de la sala ara deserta.

El tron estava esculpit en un bloc sòlid de fusta de sàndal, amb incrustacions de nacre i jade. La part posterior, de dos metres d'alçada, estava adornada amb un drac de cinc urpes, els ulls del qual estaven formats per robins birmans de la mida d'un ou de colom.

El comandant Fould es va inclinar sobre les gemmes:

— Aquests robins deuen pesar cinquanta quirats cadascun, potser més. I la qualitat de la talla... Ni una sola inclusió visible.

El capità Bessières estava assegut als esglaons, mirant el tron amb una expressió estranya.

"Sabeu què em sorprèn, senyors? Probablement aquest tron no s'ha utilitzat durant mesos. L'emperador ja no venia aquí. S'havia refugiat a Jehol, a la seva residència d'estiu. Aquest tron és buit. El poder que simbolitza s'ha evaporat."

--- Divaga, Bessières, va respondre el comandant amb un somriure.

— Potser. Però aquest coixí de seda groga no mostra cap marca recent. Ni un plec, com si el temps s'hagués aturat aquí. Per a aquesta dinastia, per a aquest imperi, el temps es va aturar el dia que vam desembarcar a T'ien-tsin.

"No sigui tan dramàtic, capità. Els Qing sobreviuran a aquesta guerra. Signaran un tractat, pagaran reparacions, obriran ports. Però romandran al poder."

— Quant de temps? D'aquí a cinquanta anys, d'aquí a cent anys, la Xina encara serà un imperi? O s'haurà convertit en una colònia europea, com l'Índia?

El capità es va aixecar, traient-se la pols de l'uniforme:

— Ningú pot colonitzar la Xina. És massa vasta, massa poblada, massa antiga. No, la Xina seguirà sent xinesa. Però haurà d'adaptar-se al món modern.

El coronel es va acostar al tron, examinant-lo detingudament.

--- Oblida't del tron, va declarar. --- És massa voluminós. No el podem moure mai. Són els objectes d'aquesta taula els que ens interessen.

Va baixar de la plataforma i es va dirigir cap a la taula baixa de palissandre que hi havia davant del tron.

—Veniu a veure, senyors.

Es van reunir. Diversos objectes estaven disposats allà amb cura ritual: dos ceptres de jade, una tauleta, segells i un cremador d'encens.

El comandant va treure el quadern de la butxaca i el va obrir per una pàgina en blanc.

— Primer objecte. Un bastó de comandament. Ceptre imperial. Ruyi.

Va estirar la mà, va dubtar un moment —com si tingués por de cometre un sacrilegi— i després va agafar el ceptre. D'uns setanta centímetres de llarg, estava esculpit en un sol bloc de jade nefrita d'un verd fosc, gairebé negre.

— Senti el pes d'aquesta cosa.

La va passar a Fould, que la va pesar a les mans amb respecte.

— Deu pesar tres quilos? Quatre?

—Almenys quatre —va confirmar el coronel—. Un bloc de jade d'aquella mida, d'un color tan pur... inestimable.

El comandant va passar els dits per la superfície llisa.

— És freda al tacte, però alhora... hi ha alguna cosa viva en aquesta pedra. Ho sent?

El capità Bessières es va acostar:

— Els xinesos diuen que el jade posseeix qi, una energia vital. El consideren més preciós que l'or o els diamants.

—Una energia vital —va repetir Lambert amb un somriure escèptic—. Ho creu, capità?

— No, coronel. Aguantí'l uns minuts. S'escalfarà .

Lambert va recuperar el ceptre i el va examinar més de prop.

— L'extrem té forma de bolet. El lingzhi, símbol de longevitat i bona fortuna. I allà, hi ha caràcters gravats al llarg de tot. Cal·ligrafia molt fina.

El comandant es va inclinar cap endavant.

— Capità, pot desxifrar aquestes inscripcions?

— Només uns quants caràcters, comandant. Vaig estudiar abans de la campanya, tot i que no dominava l'idioma. Però prou per reconèixer algunes paraules. Això és poesia. Poemes compostos pel mateix emperador Qianlong.

--- Un emperador que escriu poesia als seus ceptres? va exclamar Fould. --- Al nostre país, els reis tenen gravats els escuts i els títols. Ells, en canvi, graven poemes.

— Per als xinesos, un sobirà ha de ser un erudit consumat. La força militar no és suficient. Cal dominar els clàssics, compondre poemes i practicar la cal·ligrafia. Un emperador ignorant seria impensable.

--- I, tanmateix, van perdre la guerra contra nosaltres, va assenyalar el coronel.

--- El seu refinament no és una arma de guerra, coronel. Però d'aquí a mil anys, qui recordarà aquesta guerra? Ningú. Però els poemes de Qianlong encara es llegiran, aquest ceptre encara serà admirat.

--- Un bon consol per a una derrota militar, va remarcar Fould irònicament. --- Us adoneu del que estem fent? L'Emperador sostenia aquest ceptre durant les grans cerimònies. L'equivalent de la corona francesa, el ceptre de Sant Lluís. I nosaltres l'estem robant.

Lambert es va tensar:

— No ho estem robant, comandant. Ho estem prenent com a botí de guerra.

— De debò, coronel? En què és diferent?

— És legal. Reconegut per totes les nacions civilitzades. La llei de la guerra autoritza els vencedors a confiscar els béns dels vençuts.

— El dret de guerra... Creu que és un dret que mereix ser respectat, coronel?

El coronel es va acostar a Fould amb veu ferma:

"Comandant, si no pot acceptar aquesta missió, digui-ho ara. Li demanaré al general que el substitueixi. Però si es queda, duu a terme la seva tasca sense dubtar-ho. No som aquí per jutjar la justesa d'aquesta guerra."

En Fould va estrènyer la mandíbula.

— Em quedo, coronel. I compliré les ordres. Però això no m'impedirà pensar.

— Pensi tant com vulgui. Però treballi també.

El comandant va deixar amb cura el ceptre i va anotar al seu quadern: "Ceptre imperial ruyi, jade nefrita verd fosc, aproximadament 70 cm de llarg, gravat amb poemes de l'emperador Qianlong. Dinastia Qing, finals del segle XVIII. Qualitat excepcional."

--- Lord Elgin voldrà aquest ceptre, va predir el coronel. --- El símbol mateix del poder imperial. Se'l voldrà endur a Anglaterra com a trofeu.

—Sens dubte, coronel —va admetre Bessières—. Però n'hi ha un segon.

Va assenyalar un segon ruyi, que descansava al costat del primer. Aquest estava tallat en jade blanc translúcid, d'una bellesa diferent, però igual de remarcable.

El comandant el va aixecar.

— Aquesta és més lleugera. Tres quilos, potser.

—I el color —va observar el capità—. Jade blanc pur. Rar. El jade blanc d'aquesta qualitat prové de les muntanyes Kunlun, a

milers de quilòmetres de distància. Transportar-lo deu haver costat una fortuna. Tenim dos ceptres imperials. Un per a Lord Elgin, un altre per a Napoleó III.

Fould no va poder evitar fer un comentari.

— La Providència té una manera d'arreglar les coses...

El coronel va colpejar la taula amb el puny:

Prou! No lluitarem com a trapers als peus del tron imperial! Sí, el que estem fent planteja qüestions morals. Sí, es pot debatre la legitimitat d'aquesta guerra i d'aquest saqueig. Però som soldats. El nostre deure és obeir. El general de Montauban ens ha confiat una missió. La complirem de la millor manera possible.

— Té raó, coronel. Perdoni'm. Tinc els nervis a flor de pell.

— El meu també, comandant.

Es van donar la mà, es van reconciliar.

— Bé. Tercer objecte: una tauleta de jade.

El comandant va aixecar una tauleta gui, tallada en jade blanc translúcid. Mesurava trenta centímetres de llarg per deu centímetres d'ample, amb les vores arrodonides.

--- Gairebé es pot veure a través d'això, va dir meravellat el coronel.

--- Gairebé, però no del tot, va replicar Bessièrès. --- Aquesta translúcidesa, aquest vel lleuger, que és la perfecció.

Va girar la tauleta. Una cara estava gravada amb caràcters arcaics.

— Aquests caràcters són molt antics. No s'assemblen a l'escriptura moderna. Jo diria que de la dinastia Zhou, potser fins i tot més antiga.

--- Vol dir que aquesta tauleta podria tenir tres mil anys? va exclamar el coronel.

— No. La tauleta en si és probablement més recent. Però va ser gravada amb caràcters arcaics per donar-li un aspecte venerable.

Una pràctica habitual durant els Qing. Volien vincular-se a les antigues dinasties, per mostrar la continuïtat del seu poder.

— Per a què servia aquesta tauleta?

— Un objecte ritual. L'emperador el feia servir durant les cerimònies per comunicar-se amb forces sobrenaturals, amb avantpassats imperials. Aquests caràcters són fórmules d'invocació, oracions.

— Les pot llegir, capità?

— Unes poques paraules. Aquí, per exemple, hi ha el caràcter tian – «cel». I allà, di – «terra». La resta és massa complicat per a mi. Necessitaríeu un sinòleg.

En Lambert va agafar la tauleta i la va pesar a la mà.

— És pesada per la seva mida.

—El jade és una pedra molt dura, coronel —va explicar Bessières—. A l'escala de Mohs, que mesura la duresa dels minerals, està entre 6 i 7. Menys dur que el diamant, però molt més dur que el marbre o el granit.

— Com es podia tallar una pedra tan dura amb les eines de l'època?

— Amb paciència. Fregues amb sorra abrasiva durant mesos, anys. Desgastes lentament el material fins que obtens la forma desitjada. Una tauleta com aquesta probablement va requerir deu anys de treball.

—Deu anys! —va exclamar el coronel—. Per un sol article!

Van entendre que algunes coses no es poden fer amb presses. Aquesta bellesa requereix temps.

— Quant val una cosa així, capità?

Bessières el va mirar.

— No val res. No té preu. No es pot posar preu a un objecte com aquest. Com demanar el preu de la corona de Carlemany. Aquests objectes no tenen valor de mercat. Tenen valor simbòlic, històric i cultural.

— Tot i això, algú acabarà posant-li un preu.

— Aquesta tauleta no es vendrà mai. Passarà a les col·leccions imperials franceses, on es conservarà i es podrà admirar.

El coronel es va incorporar, massant-se l'esquena adolorida.

"Senyors, hem dedicat una hora a tres objectes. A aquest ritme, trigarem un mes a acabar l'inventari. Capità Bessières, conduïxi'ns a la porcellana. Ens hem de donar pressa."

Porcellana Imperi

Es van acostar a les prestatgeries que cobrien tota la paret oest de l'habitació. S'elevaven fins a una alçada de quatre metres, dividides en desenes de compartiments de palissandre finament tallat. La porcellana ocupava la secció central, disposada amb una cura meticulosa.

Fould es va aturar bruscament, contemplant l'extensió de la col·lecció.

— Per on començar, coronel? Hi ha d'haver cent peces? Dues-centes?

—Més que això —va respondre Bessières, mirant amunt i avall dels prestatges—. Jo diria tres-centes, potser quatre-centes. I això només és la porcellana d'aquesta sala. Sens dubte n'hi ha milers més a la resta del palau.

—Milers —va repetir Lambert—. I només en prendrem unes quantes dotzenes.

--- Les més boniques, va especificar el capità. --- Les obres mestres. La resta...

El coronel el va interrompre i va escombrar la sala amb la mirada:

— Capità, quina és la seva opinió sobre el mètode?

— Suggerixo que comencem per dalt. Els objectes més valuosos es col·loquen a dalt, fora de l'abast de la pols i els accidents. Comandant, veu aquella escala d'allà?

Fould va caminar fins a la cantonada de l'habitació. Quan va aixecar l'escala, es va adonar que no era de fusta normal. Els montants eren de palissandre tallats amb motius florals.

— Fins i tot la seva escala està esculpida. Aquesta gent no va fer res ordinari.

--- Això és el que els fa grans, va respondre Bessières. --- I també, potser, la seva debilitat. Van dedicar tant de temps a perfeccionar les arts, la literatura i l'estètica que van descuidar l'exèrcit, la marina i la tecnologia moderna.

Va començar a enfil·lar-se. Les barres van cruixir sota el seu pes, però es van mantenir fermes.

— Compte, capità —va advertir el comandant—. Si cau amb un d'aquests gerros a les mans, el general ens farà afusellar.

— Estigui tranquil, comandant.

En arribar al cim, el capità Bessières es va trobar davant d'una filera de gerros espectaculars.

— Una sèrie de gerros del període Qianlong, n'estic segur. Finals del segle XVIII.

--- Quants en veu? va preguntar el coronel Lambert.

— Dotze. Totes de la mateixa sèrie, a joc. Peces monumentals. Aquesta ha de mesurar... espera, te la baixo.

El capità va agafar el primer gerro amb una delicadesa infinita. Més pesat del que s'havia imaginat: una porcellana d'aquesta mida i gruix devia pesar almenys cinc o sis quilograms. Va baixar pas a pas, concentrat, conscient que el més mínim pas en fals podia trencar per sempre una obra mestra de gairebé un segle d'antiguitat.

— Compte amb l'últim pas.

— La veig, gràcies, comandant.

Va col·locar el gerro sobre una taula al centre de l'habitació. Es van reunir al seu voltant, contemplant-lo en silenci.

La porcellana era d'un blanc immaculat, la seva puresa gairebé irreal. Contra aquest fons perfecte, escenes de la vida cortesana havien estat pintades amb una delicadesa que desafiava la imaginació. Mandarines amb túniques de seda brodades passejaven per un jardí. Concubines tocaven la pipa sota els salzes ploraners. Nens perseguien papallones entre flors florides. Cada figura, tot i que minúscula —algunes no superaven un centímetre d'alçada—, estava pintada amb una sorprenent atenció al detall.

—Pintura en miniatura —va xiuxiuejar el comandant, inclinant-se tan a prop que la seva respiració gairebé feia tremolar la superfície—. Els detalls... Els plecs de les robes, els trets de les cares, les fulles d'herba del jardí. Com es pot pintar amb tanta precisió sobre porcellana?

--- Amb pinzells fins, va respondre Bessières, igualment fascinat.

--- Fets d'un sol pèl de mostela. De vegades, fins i tot d'una sola pestanya humana per obtenir els detalls més fins. I anys d'aprenentatge. Els pintors de Jingdezhen comencen la seva formació als set anys.

—Jingdezhen?

—La ciutat de la porcellana. Al sud de la Xina, a la província de Jiangxi. Tota la porcellana imperial es fabrica allà. Això es remunta a la dinastia Yuan al segle XIV. El centre de la porcellana xinesa, igual que Limoges és el centre de la porcellana francesa. Només que Jingdezhen és molt més antiga, més gran i més sofisticada.

El coronel, que havia estat examinant el gerro en silenci, va parlar de sobte:

—Les nanses. Mireu les nanses.

Els altres dos es van inclinar. Les nanses del gerro estaven tallades amb forma de caps de drac en miniatura. Cada drac tenia la boca oberta, ullals afilats i ulls prominents. I al seu cos, centenars d'escates havien estat tallades i després esmaltades.

--- Cada escata és diferent, va comentar Lambert, passant el dit per la superfície. --- No són uniformes. Lleugerament irregulars, com en un drac de veritat. És a dir, si els dracs existissin.

— Aquesta és la diferència entre una obra mestra i un simple objecte bell. L'artesà que va fer això no va repetir cap motiu. Va pensar en què és un drac, com estarien disposades les seves escates, com jugaria la llum a la seva superfície.

El comandant s'havia agenollat per estudiar l'equilibri de les proporcions.

— I aquí, al coll. Inscripcions. Les pot llegir, capità?

Bessières es va inclinar. Al coll del gerro, en caràcters d'una fina microscòpica, hi havia una inscripció en xinès clàssic.

— A veure... És difícil, els caràcters són tan petits... Però crec que reconec la data de fabricació. I aquí, el nom del taller imperial. Aquesta peça va ser creada el 1765, durant el regnat de Qianlong.

--- Té gairebé cent anys, va murmurar el comandant. --- Aquest gerro existeix des de fa un segle. I està en perfecte estat. Ni una esquerra, ni una estrella.

--- Perquè es guardava en aquest palau, va explicar Bessières, protegit de la llum directa, la pols i les fluctuacions de temperatura. Els xinesos saben com conservar la seva porcellana. L'emboliquen amb paper d'arròs, la guarden en armaris de sàndal, l'olor dels quals repel·leix els insectes. Sempre la manipulen amb guants de seda. Per a ells, cada peça antiga de porcellana és un vincle amb els seus avantpassats, un tresor familiar que es transmetrà a les generacions futures.

--- Un tresor familiar que els robarem, va declarar el comandant en veu baixa.

El coronel va sospirar, però no hi va replicar.

El capità va tornar a pujar l'escala. Un per un, amb una paciència infinita, va baixar els altres onze gerros. Cadascun mostrava decoracions diferents, però del mateix estil: escenes pacífiques de

la vida cortesana, pintades amb aquell domini tècnic impressionant que caracteritzava els tallers imperials de Jingdezhen.

El segon gerro representava dames de la cort admirant carpes koi en un estany. El tercer mostrava un pícnic en un pavelló de jardí. El quart, un concert musical sota la glicina. Cada gerro explicava una història diferent.

Quan els dotze gerros van estar alineats sobre la taula, van fer un pas enrere per admirar-ho tot.

--- Extraordinari, va remarcar el coronel. --- Harmonitzen. Els colors, els estils, les proporcions. Van ser concebuts com un tot.

--- Sens dubte, un encàrrec especial de l'emperador, coronel, va suggerir Bessières. --- Per a un aniversari, potser, o una gran cerimònia. Un artista —o un equip d'artesans— deu haver dedicat dos o tres anys a crear aquesta sèrie.

Fould va anotar al seu quadern: "Conjunt de dotze gerros, període Qianlong (datat el 1765), alçada 75-85 cm, diverses decoracions que representen escenes de la vida cortesana. Estat excepcional. Recomanació: conserveu el conjunt complet, no separeu les peces."

--- Quants gerros ens emportem d'aquesta sèrie, capità? va preguntar el comandant.

— Tots dotze, comandant. No els podem separar. Seria com separar les pàgines d'un llibre o els moviments d'una simfonia.

--- El transport serà complicat, va remarcar Lambert.

— El general va dir que no ens preocupéssim pel transport, coronel. El nostre paper és seleccionar les millors peces. La resta vindrà després.

El coronel es va girar cap al següent prestatge.

— Ara, aquestes peces al prestatge del mig. Celadons.

Bessières va baixar amb cura un gerro d'un verd jade lluminós. La seva forma diferia de la dels gerros anteriors: simple, pura,

sense cap ornamentació pintada. Una gerra globular, amb els costats bombats, que descansava sobre un petit peu circular.

— Molt més antic, coronel. Dinastia Song, diria jo. Potser fins i tot Song del Nord. Segle XI o XII.

—Fa set-cents anys? —va exclamar el comandant, agafant el gerro amb una nova reverència.

— L'esmalt és suau. Ni la més mínima esquerdada, ni el més mínim defecte. Aquest color, anomenat celadó, s'obté per l'oxidació del ferro de l'esmalt durant una cocció per reducció a més de dotze-cents graus. Una tècnica difícil de dominar. La temperatura del forn, la quantitat d'oxigen i el temps de cocció s'han de controlar amb absoluta precisió.

— Com van aconseguir, al segle XI, controlar la temperatura amb tanta precisió?

— Amb l'experiència transmesa de generació en generació. Els mestres terrissaires de Longquan —allà on es feien aquests celadons— coneixien els seus forns tan bé com nosaltres coneixem les nostres pròpies llars. Sabien, només mirant el color de les flames, si la temperatura era la adequada. Només escoltant el crepitjar del foc, si la cocció progressava bé. Gairebé màgia. O més aviat, art elevat al nivell de ciència.

El comandant sostenia el gerro davant de la finestra, deixant que la llum del sol jugués sobre la seva superfície.

— Aquest color és esplèndid. Canvia segons l'angle d'observació. De vegades verd pàl·lid, gairebé blanc. De vegades verd intens, gairebé blau.

— El gruix desigual de l'esmalt. On l'esmalt és més espès, el color és més intens. On és més prim, és més clar. Aquestes variacions no són defectes. Al contrari, formen part de la bellesa de l'objecte. Donen vida a la superfície.

--- És esplèndid, va admetre el coronel. --- Aquesta simplicitat, aquesta puresa de línia...

--- Japonès? va suggerir el capità amb un somriure.

— Sí! Exactament. Aquest disseny minimalista em recorda els objectes japonesos que vaig veure al Louvre.

— Els japonesos ho van aprendre tot dels xinesos. Porcellana, pintura, cal·ligrafia, arquitectura, jardins, te, budisme zen. Tot prové de la Xina. Els xinesos són els mestres. Els japonesos són els estudiants brillants, sens dubte, que de vegades han superat els seus mestres.

El comandant comptava els celadons del prestatge.

— N'hi ha quinze? Setze?

—Divuit, comandant —va corregir el capità després de comptar-los per torns—. De formes diferents. Gerres com aquesta, ampolles amb coll llarg i estret, tasses acampanades. Totes del període Song o Yuan.

—Ens els emportem tots, capità?

— Sí, comandant. Totes. Peces extremadament rares. Els celadons Song valen una fortuna al mercat europeu.

--- Com ho sap tot això? va preguntar el comandant amb curiositat. --- Sap més sobre porcellana xinesa que qualsevol marxant d'art que conec.

El capità va somriure modestament.

--- Vaig passar tres mesos a París abans de l'expedició, comandant. Tan bon punt vaig saber que marxàvem cap a la Xina, vaig entendre que tindriem l'oportunitat de veure —i potser adquirir— objectes extraordinaris. Em vaig preparar. Vaig visitar tots els museus, vaig consultar tots els catàlegs de subhastes i vaig entrevistar tots els experts. Vaig llegir tots els llibres que vaig poder trobar sobre art xinès.

—Sou un home de previsió, capità —va somriure el coronel.

— O avariciós, coronel. Tot depèn del punt de vista.

— Continuem, coronel. Encara ens queden per examinar les blaves i les blanques.

Els gerros blaus i blancs ocupaven la part inferior dels prestatges. Quan Bessières va baixar primer, Fould va deixar anar un xiulet.

- Espectacular.

Un gran gerro en forma de pera —un yuhuchunping en terminologia xinesa— que mesurava gairebé un metre d'alçada. El coll, eixamplat en forma de trompeta, coronava un cos elegant que s'arrodonia amb gràcia abans d'estrenyir-se cap a la base.

Però el que era impressionant era la decoració. Sobre un fons de porcellana blanca enlluernadora, escenes narratives havien estat pintades en un blau cobalt d'una intensitat màgica.

—La història del general Yue Fei —va observar el capità, fent girar el gerro—. Un heroi nacional de la dinastia Song. Aquí el veiem de petit, estudiant els clàssics amb la seva mare. Aquí entra al servei de l'emperador. Allà, va a la guerra contra els invasors jurchen del nord. I aquí...

Va tornar a girar el gerro.

— Aquí el veiem traït pel ministre Qin Hui, empresonat, executat. Tota la seva vida està explicada en aquest gerro.

Els seus dos col·legues s'hi van acostar, fascinats. Cada escena estava representada amb una precisió microscòpica. Els personatges estaven pintats amb una atenció al detall sorprenent.

— Com es pot pintar amb tanta precisió? Els pinzells devien ser molt fins.

— Una mà ferma, comandant. Un tremolor, un moviment sobtat, i tot està arruïnat.

El coronel estava examinant la base del gerro.

— Hi ha una marca aquí. La pot llegir, capità?

Bessières es va inclinar endavant.

— La marca imperial de la dinastia Yuan. Segle XIV. Aquest gerro té sis-cents anys, senyors.

—Sis segles —va xiuxiuejar el comandant—. I en perfecte estat.

— No és un miracle. És el resultat d'una cura constant, d'una atenció inquebrantable. Els xinesos saben que aquests objectes són fràgils, irreemplaçables. Els protegeixen. Els estimen.

El capità va comptar els gerros blaus i blancs dels prestatges.

— Hi ha vint-i-tres gerros blaus i blancs. Tots de diferents èpoques. Alguns Yuan, com aquest. Altres Ming. Uns quants Qing. Suggerixo que els agafem tots.

Bessières va consultar les seves notes.

"Coronel, la tarda s'acosta a la fi. Hem passat diverses hores treballant amb la porcellana. Hem seleccionat cinquanta-tres peces: dotze de família rosa, divuit de celadó i vint-i-tres de blau i blanc. Encara ens queden el cloisonné, el jade, el bronze, els tèxtils, els objectes d'erudit i els rellotges per contemplar. Si continuem a aquest ritme, trigarem una setmana. Però només tenim dos dies."

—Què proposeu, capità?

— Hem d'accelerar les coses, coronel. Prendre decisions més ràpidament. No podem passar una hora examinant cada element. Hem de ser més pragmàtics.

—Pragmàtic —va repetir el coronel—. Una bona paraula per a "superficial"...

— Si té una idea millor, coronel, estic tot orelles.

El coronel sabia perfectament que el capità tenia raó.

— Molt bé. Passem als cloisonné. Són en aquelles vitrines d'allà.

La tarda s'acostava a la seva fi. La llum que entrava pels finestrals alts començava a prendre aquell to daurat que precedeix el crepuscle. Els tres homes havien omplert diverses pàgines amb notes.

Les meravelles esmaltades

Les vitrines baixes que contenien els esmalts cloisonné estaven disposades al llarg de la paret oest de la sala. A mesura que s'hi

acostaven, la llum del sol ponent incidia directament sobre els objectes, fent-los brillar.

--- Sembla que estiguin en flames, va dir el comandant, tapant-se els ulls.

--- L'efecte dels esmalts, va explicar el capità. --- Reflecteixen la llum com el vidre. Això és normal, ja que els esmalts són vidre de colors.

Es va agenollar davant la primera vitrina, netejant amb la màniga la fina capa de pols que cobria el vidre. A dins, hi havia uns deu gerros alineats, cadascun més espectacular que l'anterior.

El coronel es va agenollar al seu costat.

— Què és el cloisonné? N'he sentit a parlar, però mai n'he entès la tècnica.

Bessières semblava content de poder explicar-ho.

— Una tècnica d'esmatat molt complexa sobre metall. S'utilitza una base de coure o bronze. S'hi solden fils de coure molt fins —de vegades amb prou feines un mil·límetre d'amplada—, seguint els contorns d'un disseny. Aquests fils formen compartiments, envans. Després, cada compartiment s'omple amb pols d'esfalt de diferents colors. Es tracta de pols de vidre barrejades amb òxids metàl·lics. El blau prové del cobalt, el verd del coure, el groc del ferro i el vermell de l'or.

--- Or? va exclamar en Fould, sorprès.

— Or col·loïdal, sí. Fa que el vermell sigui car i difícil d'obtenir. Un cop s'omplen els compartiments, l'objecte es cou en un forn a molt alta temperatura, al voltant de 800 graus Celsius. Les pols es fonen i vitrifiquen. Però a mesura que es refreda, els esmalts s'encongeixen. Per tant, cal afegir-hi més esfalt i tornar-lo a coure. De vegades tres o quatre vegades, fins que els compartiments s'omplen. Després es poleix la superfície. I finalment, es dauren els cables de coure i la resta del suport metàl·lic.

— Una tasca hercúlia.

— Una tasca que pot trigar anys per a una sola peça. Els grans gerros cloisonné de vegades requereixen que un artesà hi treballi durant tres o quatre anys.

Bessières va obrir la vitrina i va treure el primer gerro. Una peça cilíndrica, d'uns trenta centímetres d'alçada, coberta amb un disseny floral sobre un fons blau turquesa.

— Aquest blau. El que s'anomena blau Jingtai, que rep el nom de l'emperador Jingtai, que va regnar a mitjans del segle XV. Ell és qui va convertir l'esmalt cloisonné en un art imperial. Abans d'ell, un ofici menor. Després d'ell, un art major.

Fould va agafar el gerro amb cura. Era més pesat del que semblava.

— Els colors són tan vius, tan purs. Sembla que s'hagin aplicat ahir.

— La qualitat dels esmalts xinesos. No s'entelen amb el temps. Un cloisonné de quatre-cents anys té els mateixos colors que un de nou.

Lambert estava inspeccionant el decorat de prop.

— Aquestes flors... són lotus?

"Lotus i peònies, coronel. Símbols de puresa i riquesa. Els motius florals són molt comuns. Però la finesa de l'obra... Cada pètal està en un compartiment separat. I a cada compartiment, l'esmalt té un to diferent. Hi ha roses pàl·lids, roses més intensos, blancs cremosos. Aquestes gradacions són intencionades, calculades. L'artesà va triar acuradament quin esmalt col·locar en quin compartiment per crear aquest efecte de profunditat, de relleu."

— Pintar amb vidre.

— Exactament, comandant.

Van passar la següent mitja hora examinant la col·lecció. Hi havia gerros de totes mides, caixes, plats i cremadors d'encens. Un objecte en particular els va cridar l'atenció: un cremador de perfum de vint centímetres d'alçada amb forma d'ànec mandarí.

—Fabulós —va exclamar el coronel, aixecant-la—. Cada ploma està segmentada. Les gradacions de color... Des del vermell ataronjat al cap, que s'esvaeix fins al marró fosc al cos. I l'ull... una pupil·la negra amb un punt de llum blanc.

— Els artesans treballaven amb lupes. Per obtenir els detalls més precisos, fins i tot feien servir lupes muntades sobre suports, com les que feien servir els rellotgers. Algunes peces requerien un nivell de concentració tan alt que un artesà només podia treballar dues o tres hores al dia.

--- Dues o tres hores al dia, va repetir Fould. --- Més de quatre anys.

— Aproximadament tres mil hores per a un sol objecte.

El capità va tornar a posar l'ànec a la vitrina i es va aixecar.

— Quants en prenem, coronel?

— Difícil de dir. Hi deu haver seixanta peces? Vuitanta?

--- Almenys vuitanta, va confirmar el coronel després d'haver fet la volta a les vitrines.

— No ens les podem endur totes. Són massa pesades. El bronze és pesat. Si en prenem vuitanta, seran centenars de quilos només per a les de cloisonné.

—Quants, capità?

Bessièrès va reflexionar, mentre examinava la col·lecció amb la mirada.

— Quaranta-set. Les millors peces de cada període. Jingtai, Qianlong, algunes peces més recents. I aquell ànec, és clar.

--- L'ànec és meu, va bromejar el comandant.

—Perdoni, comandant?

— Estic fent broma. Però si mai surten a la venda aquests articles, em reservo el dret de comprar aquell ànec.

— Si es posen a la venda, serà d'aquí a un segle, comandant. Ja farà temps que serà mort aleshores.

— Aleshores els meus néts ho compraran. Ho esmentaré al meu testament.

Malgrat la tensió que els envoltava, van somriure.

Fould va anotar al seu quadern: "Quaranta-set esmalts cloisonnés. Principalment dels períodes Jingtai i Qianlong. Gerros, caixes, cremadors d'encens, animals decoratius."

—On som, capità?

Bessières va comptar ràpidament.

— Cinquanta-tres peces de porcellana, quaranta-set cloisonnés. Cent objectes. Encara ens en falten dos-cents més.

—Els jades —va dir el coronel—. Encara no hem vist els jades. I pel que he sentit, la col·lecció de jade de l'emperador és fabulosa.

— És a l'habitació del costat, coronel. Anem-hi.

El Saló Imperial de Jade

Van travessar una antecambra i van entrar a una sala més petita, coberta de seda groga, el color imperial. La il·luminació era tènue, gairebé mística. Unes vitrines de palissandre amb portes de vidre, disposades al llarg de les quatre parets, contenien la que sens dubte era la millor col·lecció de jade de tota la Xina.

Es van aturar al llindar, captivats pel que estaven descobrint. Fins i tot a través del vidre de les vitrines, fins i tot en la penombra, els jades semblaven brillar amb una llum interior.

— Totes aquestes peces —va dir Lambert.

Hi havia centenars d'objectes. Copes, escultures, ceptres, joies, objectes rituals. I, al contrari del que imaginaven, el jade no sempre era verd. Es presentava en una gamma sorprenent de colors: blanc lletós, verd pàl·lid, verd fosc, gris, marró, taronja, fins i tot malva.

--- Pensava que el jade sempre era verd, va exclamar el comandant.

--- És una idea errònia molt estesa, va respondre Bessièrès. --- El jade en realitat fa referència a dos minerals diferents: la nefrita i la jadeïta. La nefrita, extreta des del període neolític, ofereix una gamma de colors que va del blanc al verd fosc, incloent-hi tons crema, gris i marró. La jadeïta, més rara i preciosa, descoberta només a Birmània al segle XVIII, presenta colors més vibrants: verd maragda, malva, taronja i blanc pur.

Es va acostar a la primera vitrina, va treure una clau de la butxaca —el general Montauban li havia donat totes les claus del palau— i va obrir la porta de vidre.

— Aquesta sala, senyors.

Va treure una escultura que va provocar exclamacions dels altres dos. Una muntanya de jade blanc, d'uns cinquanta centímetres d'alçada i gairebé un metre d'amplada. Esculpida a partir d'un sol bloc de nefrita blanca translúcida, representava un paisatge de cims nevats amb un realisme sorprenent.

El va deixar sobre una taula al centre de l'habitació. Es van reunir al seu voltant.

L'escultura era d'una complexitat impressionant. Desenes de cims rocosos s'elevaven a diferents altures, creant una profunditat i una perspectiva que desafiaven la comprensió. Pins en miniatura s'aferraven als vessants escarpats. Cascades esculpides semblaven fluir entre les roques. Minúsculs ermitans caminaven per camins escarpats, dirigint-se cap a pavellons situats a la part alta dels penya-segats. Núvols estilitzats flotaven entre els cims, creant una atmosfera de misteri i espiritualitat.

—Com és possible? —va xiuxiuejar el comandant—. Com es pot esculpir una cosa tan complexa en una pedra tan dura?

— Amb el temps. Molt de temps. Aquesta escultura va trigar deu anys a fer-se. Potser quinze. Potser vint.

—Vint anys! —va exclamar el coronel—. Això és inimaginable!

— Per a nosaltres, sí, coronel. Però per als xinesos, és normal. El temps té un valor diferent aquí. No tenen pressa. Entenen que algunes coses no es poden precipitar.

En Lambert es va inclinar sobre l'escultura, examinant-ne els detalls amb una lupa.

— Els ermitans. Veiem les seves cares. Veiem les seves túniques. Fins i tot veiem els seus bastons. Aquestes figures no fan més de cinc mil·límetres d'alçada, i tot i així cada detall està representat!

--- L'esquena, va afegir el capità, girant l'escultura.

Al dors, gravat amb caràcters molt fins, hi havia un llarg poema.

— Un poema de Qianlong. Celebra la bellesa de les muntanyes sagrades, la recerca espiritual dels eremites i la serenitat d'una vida viscuda en reclusió lluny del tumult de la cort.

— Ho pot llegir, capità?

— Uns quants passatges, coronel. El meu xinès és limitat. Però entenc l'essència. Mireu, aquí per exemple, diu alguna cosa així com: «A les muntanyes eternes, l'esperit troba la pau». La meva traducció és aproximada, però aquesta és la idea general.

— Fred al tacte. Però alhora... hi ha alguna cosa viva. Ho sent?

— Això és el que diuen els xinesos. Creuen que el jade posseeix qi. Per a ells, és una pedra viva.

— Ho creu això?

— No gaire, comandant. Aguanti-ho uns minuts. S'escalfa, sembla que s'adapta a la temperatura corporal. Pertorbador. Gairebé inquietant.

El coronel va agafar l'escultura. De fet, al cap d'uns segons, ja no semblava tan freda.

--- Estrany, va admetre.

Van tornar a deixar la muntanya de jade sobre la taula i van continuar la seva exploració.

Les copes de jade formaven una categoria impressionant. El capità en va treure una, feta de jade celadó. Mesurava trenta centímetres de diàmetre.

— El gruix de les parets. Tres mil·límetres, potser menys.

Va col·locar la tassa davant d'una finestra per on encara s'hi filtrava una mica de crepuscle. La llum travessava el jade, revelant venes internes i matisos de color invisibles amb llum normal. El jade semblava brillar amb una llum verda d'un altre món.

— Màgia.

—És un art, comandant —va corregir el capità—. Un art realment gran. Esculpir una copa amb tanta finesa requereix anys. No et pots equivocar. Un cop de més, massa pressió, i la copa es trenca. Tota la feina es perd.

— Quantes tasses es trenquen durant el procés?

— Molt. Per cada peça que arriba a la perfecció, se'n trenquen deu o vint pel camí. Aquests objectes representen no només el treball invertit en la peça en si, sinó també tot el treball perdut en les peces trencades.

Les nanses de la copa estaven esculpides amb forma de dracs en miniatura. Cada drac, de només cinc centímetres de llargada, tenia escates, urpes i bigotis. I els cossos dels dracs s'enfonsaven a l'interior, com si beguessin el líquid que hi havia a dins.

— Quina imaginació. Esculpir dracs bevent d'una copa. Funcional i poètic alhora.

— El geni xinès. Mai separen la funció de l'estètica. Per a ells, un objecte ha de ser bell i útil alhora. L'art i l'artesanía són una sola cosa.

Aleshores van descobrir les famoses esferes concèntriques. El coronel en va treure una de la vitrina.

Una esfera de jade verd d'uns deu centímetres de diàmetre. Però quan la va girar entre les mans, va notar que hi havia altres esferes a dins, cadascuna capaç de girar lliurement.

— Quantes esferes?

Bessières comptava a través de les delicades perforacions.

— Set, coronel. Set esferes imbricades una dins de l'altra.

— Com és possible això? Com es poden esculpir esferes dins d'una pilota sense trencar-la?

— Ningú ho sap del cert. És un secret gelosament guardat pels artesans dels tallers imperials. Es creu que utilitzen eines molt fines —ganxos, cisells en miniatura— inserides a través de forats minúsculs. Treballen a cegues, en certa manera. Requereix una destresa, una precisió, una paciència que desafia la comprensió.

— Quant de temps es triga a esculpir una peça com aquesta?

— Tres anys, quatre anys. Potser més. I cada esfera està decorada amb un motiu diferent. Es poden veure a través de les perforacions. La primera esfera —la més externa— està decorada amb dracs. La segona amb fènixs. La tercera amb flors de lotus. La quarta amb núvols.

Fould s'havia assegut en un tamboret.

— Sap què em sorprèn? Aquests objectes ni tan sols es feien servir. Es guardaven aquí, en aquestes vitrines, admirats només ocasionalment. Tots aquells anys de feina, tota aquella genialitat, per a objectes que van passar la vida tancats en armaris.

"Però aquest era precisament el seu propòsit, comandant. Aquests objectes no estaven destinats a un ús pràctic. Estaven destinats a ser contemplats, admirats i meditats. Per als xinesos, posseir una bella peça de jade era posseir un tros d'eternitat. Un vincle amb els seus avantpassats, amb el passat, amb les generacions futures."

Treballaven ràpidament, obrint vitrina rere vitrina, examinant, comparant i prenent notes. Els objectes rituals els fascinaven: discs Bi, símbols del cel, que es remunten al període neolític; tubs Cong, símbols de la terra, mil·lenaris; tauletes Gui per a cerimònies imperials; ceptres Ruyi fets de jade de diferents colors.

També hi havia objectes més personals: sivelles de cinturó, penjolls, botons mandarins i anells. Una sivella de jade blanc envoltada d'or va cridar la seva atenció. El jade estava gravat amb una escena de caça d'arquers muntats perseguint cérvols a través d'un bosc de pins. La muntura d'or estava cisellada amb motius de ratpenat, un símbol de bona fortuna en xinès.

--- Agafem aquest, va decidir Lambert. --- És exquisit.

Al cap d'una hora, havien seleccionat seixanta-set objectes de jade. Muntanyes tallades, copes, esferes concèntriques, objectes rituals, joies. Cadascun una obra mestra única i irremplaçable.

El capità ho va anotar tot al seu quadern i després va comptar:

— Cinquanta-tres porcellanes, quaranta-set peces cloisonné, seixanta-set jades. Cent seixanta-set objectes. Encara ens en falten cent trenta-tres.

Havia caigut la nit. A través de les finestres, es podien veure fanals il·luminats per tot el palau. Els soldats continuaven el seu saqueig nocturn. Rialles i cançons s'aixecaven de la foscor.

--- És massa tard per continuar aquesta nit, va declarar el coronel.

--- Ja no veiem res.

--- Té raó, coronel. Tornem als nostres quarters. Reprenem la feina demà a l'alba. Ens espera un llarg dia.

Van tancar les vitrines, van apagar els fanals que havien encès i van sortir de la sala de jade. Al passadís, van passar per davant d'un grup de zuaus que portaven caixes plenes d'objectes robats. Un d'ells portava una túnica de seda groga sobre l'uniforme. Un altre s'havia posat una gorra de mandarí i feia riure els seus camarades amb ganyotes.

--- Es vesteixen amb roba imperial, va grunyar Lambert amb disgust. --- Obscè.

— És la guerra. En una guerra, tot s'hi val.

— Tot? De debò tot? No hi ha límits?

— Pel que sembla, no.

Van caminar en silenci cap als seus aposents, cadascun perdut en els seus propis pensaments. Aquell primer dia d'inventari els havia esgotat —físicament, és clar, però sobretot moralment. Havien contemplat meravelles, tocat obres mestres, manipulat objectes d'una bellesa i un valor inestimables. I alhora, s'havien adonat de la magnitud del que estaven fent.

Aquella nit, cap dels tres va dormir bé. Van romandre desperts als seus llits de campanya, escoltant els sorolls dels saquejos que continuaven al palau, pensant en tots aquells objectes que anaven a desaparèixer, cremar, ser destruïts per sempre.

I a l'alba, quan la corneta va tocar la diana, es van llevar amb un sol pensament: els quedava un dia. Havien de treballar ràpidament. Salvar el que es pogués salvar. Preservar almenys alguns d'aquests tresors abans que tot s'esfumés.

Els bronzes ancestrals

El 8 d'octubre, a les cinc del matí, els tres comissaris es van reunir davant de la sala de bronze. El capità semblava abatut, amb ulleres fosques sota els ulls. El comandant caminava rígid, amb mal d'esquena. Només el coronel semblava estar bé, tot i que la seva mirada delatava una profunda malenconia.

—Senyors —va començar Lambert, traient el seu manat de claus—, avui és el nostre últim dia complet. Encara hem de fer l'inventari dels bronzes, els tèxtils, els objectes acadèmics i els rellotges. Hem de ser eficients.

La sala de bronze estava situada en una ala separada del palau, en un edifici més antic que els altres. L'arquitectura era més moderada, més austera. Les parets eren de pedra vista, sense les decoracions opulentes que es trobaven en altres llocs. Un entorn senzill que no distreia l'atenció de l'espectador.

Quan van entrar a l'habitació, van quedar impressionats per l'atmosfera del lloc. La llum del matí entrava per finestres altes i

estretes, projectant raigs daurats sobre els objectes disposats en pedestals de fusta lacada de negre.

Els bronzes eren d'una mida impressionant. Alguns calderons tríode feien més d'un metre d'alçada. La seva superfície, coberta d'una patina verdígrisa que testimoniava la seva venerable edat, estava gravada amb motius arcaics fascinantment estranys.

El coronel es va acostar al primer objecte, un gran ding: un calderó ritual tríode de la dinastia Shang.

— Aquest deu tenir tres mil anys. Potser fins i tot tres mil cinc-cents.

El bronze era massiu, probablement pesava més de cent quilograms. Els tres peus, en forma de potes d'animal estilitzades, estaven profundament incrustats a la base.

—Tres mil cinc-cents anys —va murmurar el comandant—. Aquest objecte ja existia quan Moisès va fer sortir els hebreus d'Egipte.

—Existia abans, comandant —va corregir el capità—. La dinastia Shang va començar cap al 1600 aC. Aquest objecte ja era antic quan va caure Troia. Quan es va fundar Roma, ja tenia mil anys.

El coronel va tocar els motius gravats. Representaven màscares de criatures fantàstiques amb ulls sortits, dents afilades i banyes corbes.

— Què és, capità? Dimonis?

— S'anomenen taotie. Màscares de dimonis o divinitats. Ningú sap exactament què representen. Els arqueòlegs encara ho debaten. Alguns pensen que són divinitats protectores, invocades durant cerimònies d'ofrena als avantpassats. D'altres pensen que són esperits malignes que els avantpassats havien de combatre a l'altra vida. D'altres encara creuen que són representacions simbòliques del poder reial.

— Fan por. Aquells ulls, aquelles dents... Sembla que ens devoraran.

"Potser aquesta era la intenció. Espantar, impressionar, demostrar poder. Aquests bronzes s'utilitzaven en grans cerimònies. Imagineu-vos: desenes de calderons com aquest, alineats en un temple antic, il·luminats per torxes. Vapor que s'eleva de les ofrenes que es cuinen a dins. Sacerdots amb túniques rituals cantant encanteris."

El comandant va caminar al voltant del calderó, examinant-lo des de tots els angles.

— Com fonien el bronze en aquell temps? I com creaven peces d'aquella mida?

— Amb una tècnica sofisticada. Van utilitzar motlles de diverses peces. Primer van esculpir un model en argila amb tots els detalls. Després van crear motlles al voltant d'aquest model. Van abocar bronze fos, un aliatge de coure i estany. Després que es refredés, van trencar els motlles per extreure el bronze.

— I la temperatura?

— Al voltant de dotze-cents graus. Amb els forns d'aquella època, tot un èxit. Havien de fer servir carbó vegetal de primera qualitat, manxes potents per avivar les flames i havien de controlar la temperatura amb una precisió rigorosa.

El coronel s'havia agenollat per examinar l'interior del calderó.

— Hi ha inscripcions aquí. A dins.

El capità es va inclinar. Efectivament, gravats a dins, caràcters arcaics formaven diverses columnes de text.

— Del xinès antic. Molt antic. No el puc llegir. Aquests caràcters són diferents de l'escriptura moderna. Però en general, aquestes inscripcions indiquen per a qui es va fondre el bronze. El nom d'un rei, un noble, un avantpassat important. I sovint descriuen l'ocasió.

--- Com els llibres d'història, va observar el comandant. --- Aquests bronzes expliquen la història de l'antiga Xina.

— Exactament. Per als historiadors xinesos, aquests bronzes són documents irremplaçables. Contenen informació que no es pot trobar enlloc més.

— I, tanmateix, en prendrem alguns —va dir el coronel amb amargor.

— Sí, coronel. Però almenys els preservarem. Seran estudiats, admirats i guardats en museus. Millor que deixar-los aquí perquè els fonguin soldats que en faran bales de canó.

Van continuar el seu examen. La col·lecció incloïa desenes de peces: ding de diferents mides, gui, yi, zun, you.

Un gerro els va cridar l'atenció. Feia quaranta centímetres d'alçada i tenia una forma elegant: un cos ovoide coronat per una tapa amb cúpula, tot recolzat sobre una base circular. El mànec estava esculpit amb la forma d'un drac, el cos del qual s'enrotllava des de la tapa fins a la base del gerro.

--- Aquest drac, va dir meravellat el comandant. --- Totes les escates estan cisellades. I els ulls... estan incrustats d'or.

--- Or? va exclamar el coronel, sorprès.

— Sí, coronel. Una tècnica anomenada incrustació d'or. Es fan petits forats al bronze, s'hi insereixen fils d'or i després es martellegen per fixar-los. Reservada per a les peces més precioses.

En Lambert estava examinant la tapa.

— Hi ha un animal a la tapa. Sembla un tigre.

— Sí, coronel, un tigre reclinat. Un animal protector. Les tapes d'aquests gerros sovint estaven decorades amb animals: tigres, elefants, ocells mítics. Cada animal tenia un significat simbòlic.

Fould, que havia donat voltes per l'habitació, va tornar cap a ells.

— Hi deu haver unes cinquanta estàtues de bronze aquí, coronel. No ens les podem endur totes. Són massa pesades.

— No, és clar, comandant. Proposo que en prenguem vint-i-tres. Els millors, els més antics, els més ben conservats. Un nombre

que reflecteixi amb precisió la diversitat d'aquesta col·lecció sense ser impossible de transportar.

Van passar les dues hores següents seleccionant les peces. Una tasca difícil. Cada bronze tenia els seus mèrits.

--- Aquest o aquell? va preguntar el comandant, assenyalant dues marques de mida similar.

--- Aquesta, va decidir el coronel després d'un examen acurat. --

- Les inscripcions són més llargues, més detallades.

— I aquest gui? L'hem de prendre?

— Sí. La pàtina és esplèndida. Aquell verd jade. Deu haver estat enterrat durant segles abans de ser desenterrat. L'oxidació del coure en contacte amb la humitat de la terra va crear aquest color.

A poc a poc, la seva llista va anar augmentant. A les deu del matí, havien seleccionat vint-i-tres bronzes, des de la dinastia Shang fins a la Han. Una versió condensada de mil cinc-cents anys d'història xinesa.

El coronel va anotar els totals al seu quadern:

— Cinquanta-tres porcellanes. Quaranta-set peces de cloisonné. Seixanta-set jades. Vint-i-tres bronzes. Total: cent noranta objectes. Encara ens en falten cent deu.

--- Després hi ha els tèxtils, va suggerir el comandant. --- Els vestits imperials. El general estarà encantat de tenir-ne uns quants per oferir-los a l'emperadriu Eugénie.

— Bona idea. El Saló de les Deu Mil Belleses. Anem-hi.

La sala tèxtil

Van creuar diversos patis, passant per estanys on encara flotaven flors de lotus, sense adonar-se del caos que s'estavellava al seu voltant. Passaven soldats carregant objectes robats. Un portava un gerro Ming sota cada braç. Un altre s'havia embolicat la cintura amb un rotlle de seda com si fos un cinturó. Un tercer s'havia confeccionat un turbant amb una bandera brodada.

--- Patètic, va xiuxiuejar el coronel. --- Ni tan sols s'adonen del valor del que roben.

— Almenys no ho estan destruint, coronel.

El Saló de les Deu Mil Belleses era una llarga galeria que els eunucs havien utilitzat per guardar tèxtils imperials. Les parets estaven folrades amb armaris de sàndal, l'olor dels quals omplia l'habitació amb una fragància embriagadora.

Molts armaris ja havien estat forçats. Les teles jeien escampades per terra, trepitjades pels soldats. Els vestits havien estat esquinçats, sens dubte per homes que volien tallar-ne trossos per fer-ne mocadors o bufandes.

Desenes de vestits estaven escampats per terra. Alguns havien estat tallats amb ganivets. D'altres portaven les marques de botes enfangades. Un vestit imperial de seda groga —que devia haver trigat dos anys a fer— s'havia esquinçat per la meitat.

El comandant es va ajupir i va recollir un fragment de seda brodada. La tela, de gran finesa, estava adornada amb un drac daurat brodat amb fil d'or i plata. Però havia estat trepitjada, embrutada i malmesa.

— Un desastre. Un veritable desastre.

—Escorcollem els armaris que encara no s'han obert —va ordenar el coronel—. En queden uns quants al fons de la galeria. Potser hi trobarem algunes peces intactes.

Es van dirigir cap al fons de l'habitació, on esperaven uns deu armaris, tancats i intactes. El coronel va treure el seu manat de claus, va buscar la correcta i va obrir el primer armari.

A dins, embolicats en paper d'arròs fi com una teranyina, hi havia unes robes de la cort imperial perfectament conservades.

Bessières va treure el primer vestit amb una cura infinita. La tela era de seda salvatge d'una qualitat excepcional, un groc imperial brillant que semblava brillar des de dins. A la part davantera i posterior, brodats amb fils de seda d'or, plata i policromats, hi apareixien els dotze símbols imperials: el sol, la lluna, les estrelles,

les muntanyes, els dracs, els faisans, els gerros rituals, les algues, les flames, els grans d'arròs, una destral i el símbol fu, per a la felicitat.

--- Aquesta obra de brodat, va dir el comandant. --- Cada escata del drac està brodada. Es poden veure els relleus, les ombres, les llums. Com una pintura tridimensional.

El coronel s'havia acostat, fascinat malgrat ell mateix.

— Quant de temps es triga a brodar un vestit com aquest, capità?
 "Almenys dos anys, coronel. Les broadores del palau hi van dedicar tota la seva vida. Començaven el seu aprenentatge als set o vuit anys. Als quinze, ja eren capaces de brodar peces senzilles. Als vint-i-cinc, se'ls van confiar els vestits imperials. Algunes d'elles van passar tota la seva vida brodant, fins que els seus ulls ja no van poder suportar la tensió."

— Totes les seves vides. Vestir un emperador que només portarà aquesta túnica una vegada, en una gran cerimònia.

— Era el seu honor. Per a aquestes broadores, participar en la creació d'un vestit imperial era la culminació de tota una vida de treball. Era la seva manera de servir a l'imperi, de contribuir a la grandesa de la dinastia.

Van obrir els altres armaris. Cadascun contenia meravelles. Túniques de dracs de cinc urpes, reservades per a l'emperador. Túniques de dracs de quatre urpes, per als prínceps de la sang. Sobrevestes sense mànigues, brodades amb símbols auspiciosos. Estendards processionals, de diversos metres de llargada, on els dracs brodats en relleu semblaven volar en núvols daurats.

Un objecte en particular els fascinava: una pantalla de dotze panells, cadascun dels quals mesurava dos metres d'alçada per cinquanta centímetres d'amplada. Cada panell estava fet de seda estirada sobre un marc de palissandre, i a cada panell hi havia pintat —sí, pintat, no brodat— una escena de les Quatre Estacions.

La primavera va mostrar flors de pruner que s'obrien. L'estiu, lotus florint sobre un estany. La tardor, crisantems sota la lluna. L'hivern, branques de pi doblegant-se sota la neu.

--- Pintat directament sobre la seda, va dir meravellat el capità. --
- La delicadesa de les pinzellades... Sembla una obra de Shen Zhou o Tang Yin. Un mestre del període Ming.

— Creu que aquesta és obra d'un pintor famós, capità?

--- Possiblement, comandant. O potser per un pintor de la cort el nom del qual s'ha perdut. A la Xina, moltes obres són anònimes. Els artistes no sempre signaven les seves creacions. Consideraven l'obra més important que el seu creador.

El coronel estava inspeccionant la part posterior de la pantalla.

— Hi ha alguna cosa escrita aquí. Poemes, sembla.

De fet, al revers de cada panell, hi havia un poema cal·ligrafiat amb caràcters elegants.

— Poemes sobre les estacions. Compostos pel mateix emperador, sens dubte.

Van passar la següent hora seleccionant els tèxtils. Trenta peces en total: deu túniques imperials, cinc sobrevestes brodades, deu estendards processionals i cinc pantal·les de seda pintades, inclosa la de les Quatre Estacions.

--- Cent noranta més trenta, va calcular el coronel. --- Dos-cents vint. Encara ens falten vuitanta objectes.

— Els objectes de l'erudit i els rellotges. Tenim la tarda per examinar-los.

--- Primer dinem, va suggerir el comandant. --- Estic famolenc. I necessitem descansar.

Van tornar als seus quarters, on un cuiner xinès requisat els havia preparat un àpat senzill: arròs, verdures saltades i peix a la planxa. Van menjar en silenci, massa cansats per parlar.

Però els mateixos pensaments giravoltaven per la ment de tothom. Aviat, tot cremaria. El palau, els jardins, els pavellons,

els temples. Tot quedaria reduït a cendres. I només haurien salvat tres-cents objectes. Tres-cents objectes de desenes de milers.

Objectes acadèmics i rellotges

La tarda del 8 d'octubre es va dedicar a les últimes obres a inventariar. La sala d'objectes d'erudit era petita, però cada centímetre quadrat estava ocupat per tresors.

Els tres comissionats van entrar a la sala amb un cert cansament. Dos dies d'inventari intensiu els havien esgotat. Però havien de continuar. El temps era essencial.

--- Aquestes prestatgeries contenen tot allò que un erudit xinès utilitza per practicar les arts: cal·ligrafia, pintura, poesia, va explicar el capità. --- Els xinesos anomenen això els «Quatre Tresors de l'Erudit»: el pinzell, la tinta, el paper i la pedra de tintar.

Va aixecar una pedra de tinta esculpida en un bloc de roca porpra amb venes daurades.

— Aquesta és una pedra Duan. Prové d'una famosa pedrera de la província de Guangdong. Aquestes marques naturals a la roca s'anomenen "ulls de pedra". Com més ulls té una pedra, més preciosa és. Aquesta en té vuit. Extremadament rara.

--- De què serveix una pedra de tinta, capità? va preguntar el coronel.

— El bastonet de tinta es tritura amb una mica d'aigua. Fregant el bastonet contra la pedra es produeix una tinta líquida d'alta qualitat. I el cal·lígraf pot controlar amb precisió la dilució, el gruix i la intensitat del negre. Essencial per obtenir els tons desitjats.

Els va ensenyar els pinzells de cal·ligrafia, guardats en estoigs de bambú lacats. Alguns eren molt antics, amb els mànecs de bambú patinats per segles d'ús.

— Es diu que aquest pinzell va pertànyer al cal·lígraf Wang Xizhi. Dinastia Jin. Segle IV dC.

--- Mil sis-cents anys? va exclamar el comandant.

— Això és el que diu l'etiqueta. Probablement una exageració. Als xinesos els agrada atribuir objectes a persones famoses. Però aquest pinzell és sens dubte molt antic. Els pèls provenen de les cues de mosteles manxúries. Els millors pinzells del món. I malgrat els segles, encara són flexibles i elàstics.

Lambert estava examinant una col·lecció de segells: petits blocs de pedra gravats que s'utilitzaven per signar documents i obres d'art.

— N'hi ha centenars. Totes diferents. Aquesta és de jade blanc. I aquella, de cornalina vermella. I aquesta altra, d'ivori tallat.

"Els segells són molt importants en la cultura xinesa, coronel. Un erudit sovint posseeix desenes de segells diferents. Alguns porten el seu nom, altres els seus títols, i d'altres màximes filosòfiques o poemes. Un tria quin segell col·locar segons l'ocasió, l'estat d'ànim o el missatge que vol transmetre."

El comandant havia descobert una col·lecció de reposapinzells fets de porcellana, jade i bronze. Alguns tenien forma de muntanyes en miniatura. D'altres representaven animals: dracs, lleons, gossos celestials.

--- Fins i tot els objectes més utilitaris són obres d'art. Aquest reposapinzells té forma de muntanya. Està esculpit a partir d'un sol bloc de jade verd. Els pins, les cascades, els pavellons... una escultura per dret propi.

--- Per als xinesos, no hi ha separació entre art i ofici, va repetir el capità. --- Un objecte utilitari ha de ser bell. I un objecte bell ha de ser útil.

Van seleccionar quaranta-cinc objectes acadèmics: pedres de tinta, pinzells, reposapinzells, segells, tinters, rotlles de cal·ligrafia. Cada peça era una destil·lació de l'estètica acadèmica xinesa.

--- Dos-cents vint més quaranta-cinc, va calcular el coronel. ---
 Dos-cents seixanta-cinc. Encara ens falten trenta-cinc elements.
 Els rellotges ens permetran completar el recompte.

Els apartaments occidentals del palau, construïts pels jesuïtes al segle XVIII, albergaven la col·lecció de rellotges i autòmats de l'emperador Qianlong. Aquestes peces, importades d'Europa amb un gran cost, representaven el cim de la rellotgeria i la mecànica occidentals.

Quan els tres comissaris van entrar a la sala, es van aturar en sec, enlluernats.

L'habitació semblava un taller de rellotgeria fantàstic. Desenes de rellotges de totes mides estaven disposats sobre taules, prestatgeries i consoles. Alguns amb prou feines feien vint centímetres d'alçada. D'altres, de dimensions monumentals, arribaven a gairebé tres metres.

Però no eren només rellotges simples. Eren autòmats, meravelles mecàniques que combinaven la rellotgeria amb l'escultura, la pintura, la música i l'animació.

El més espectacular va ser un rellotge autòmat de gairebé dos metres d'alçada, fabricat pel rellotger londinenc James Cox.

La caixa, feta de bronze daurat i esmalt, representava un pavelló xinès de diversos pisos. A la planta baixa, visibles a través de finestres de vidre, hi havia figures en miniatura: un emperador assegut al seu tron, mandarins drets al seu costat, músics amb els seus instruments i ballarins paralitzats enmig del moviment.

— Encara funciona, capità?

— Intentem-ho, coronel.

El capità va buscar el mecanisme de corda, va trobar una clau enganxada a la part posterior de la caixa, la va introduir al forat designat i va començar a girar-la. Les molles es van tensar. Es podia sentir el clic dels engranatges en engranar-se.

Aleshores, de sobte, el rellotge va cobrar vida.

Una melodia cristal·lina va sorgir d'un carilló de vint-i-quatre campanes. Les portes del pavelló es van obrir. L'emperador es va aixecar del seu tron i va fer tres reverències. Els mandarins van fer tres reverències per torns. Els músics van començar a tocar, o millor dit, a imitar els seus instruments, ja que la música provenia del carilló. Els ballarins van començar a girar amb gràcia.

Durant dos minuts, el petit teatre mecànic va cobrar vida davant dels seus ulls sorpresos. Després, gradualment, els moviments es van alentir. Els personatges van tornar a les seves posicions inicials. Les portes es van tancar. El silenci va tornar a caure.

—Vius —va murmurar el coronel—. Tenia la impressió que eren vius.

— Geni mecànic. James Cox va ser un dels rellotgers més importants del seu temps. Els seus autòmats valen fortunes. Aquest deu haver costat l'equivalent a deu anys de salari per a un treballador anglès. Potser més.

El comandant va mirar dins del mecanisme a través d'una obertura a la part posterior.

— Hi ha centenars d'engranatges allà dins. Com es pot dissenyar un mecanisme tan complex?

— Amb geni i paciència. Aquests rellotgers van passar anys dissenyant i construint els seus autòmats. Cada peça era feta a mà, ajustada amb extrema precisió. Artesania de luxe, reservada per a reis i emperadors.

Van descobrir altres meravelles. Un rellotge amb forma d'elefant que aixecava la trompa cada hora i barritava, un so estranyament realista produït per un mecanisme pneumàtic amagat dins del seu cos. Un paó la cua del qual es desplegava, revelant a cada ploma una esfera diferent que indicava l'hora a diverses capitals del món: Londres, París, Roma, Constantinoble, Pequín.

Un rellotge que representava un jardí on cantaven ocells mecànics, on semblava fluir una cascada platejada, on el sol i la lluna sortien i es ponien segons l'hora del dia.

—Agafem-los tots —va decidir el coronel—. Dotze rellotges i autòmats. Peces úniques i irreemplaçables. Els museus europeus no tenen res de comparable.

—Dotze —va repetir el comandant, prenent notes—. Quants en fan en total ara?

— Dos-cents seixanta-cinc més dotze... dos-cents setanta-set. Som a prop dels tres-cents.

--- Els caps del zodíac, els va recordar el capità. --- El general volia que els afegíssim a la llista. Els dotze caps de bronze de la font Haiyan Tang. Això farà dos-cents vuitanta-nou.

— Perfecte. Amb uns quants elements més, arribarem a tres-cents demà al matí. Anem a veure el general i donem-li el nostre informe.

La decisió de calar foc

El vespre del 8 d'octubre es van presentar al quarter general del general de Montauban. Van trobar el general en una conversa profunda amb diversos oficials superiors i, per a la seva sorpresa, amb el mateix Lord Elgin, el comandant en cap de les forces britàniques.

—Ah, senyors comissionats —va dir Montauban en veure'ls entrar—. Acosteu-vos. Lord Elgin volia conèixer-vos.

Lord Elgin es va girar cap a ells.

«Senyors», va dir en francès amb un lleuger accent anglès, «el general de Montauban m'ha dit que heu dut a terme un inventari extraordinari dels tresors Yuen-Ming-Yuen. Us ho volia agrair personalment. La vostra feina ajudarà a preservar almenys una part d'aquest patrimoni.»

—Només complíem amb el nostre deure, senyor— va respondre el coronel Lambert.

— Una tasca difícil, m'imagino. Ahir vaig visitar el palau jo mateix. Una meravella arquitectònica i artística. Quan penso en què farem...

Va deixar la frase inacabada, però tothom la va entendre. El foc. La destrucció. L'aniquilació.

Montauban va intervenir:

— Lord Elgin ha confirmat que l'incendi tindrà lloc el 18 d'octubre. Necessitem una mica de temps per recuperar l'alè. Els homes estan fora de control, consumits per la seva set de botí. Si intentem contenir-los, ens arrisquem a un motí i fins i tot a un aixecament contra ordres superiors. En pocs dies, la pressió haurà disminuït i podrem recuperar el control de la situació. Senyors, això us dóna nou dies per finalitzar el vostre inventari i supervisar l'embalatge dels articles seleccionats.

—Molt bé, general.

Lord Elgin va tornar a parlar, amb la veu plena d'emoció:

--- Vull que sapigueu, senyors, que aquesta decisió no em complau. Hauria preferit una altra forma de represàlia. Però l'emperador xinès ha d'entendre que la tortura i l'execució dels nostres presoners no poden quedar impunes. El Yuen-Ming-Yuen és el símbol del seu poder. En destruir-lo, enviem un missatge clar: no es tolerarà cap barbàrie.

El comandant Fould no es va poder contenir:

— Amb tot el respecte, senyor meu, destruir una obra mestra per castigar la barbàrie... no és això també barbàrie?

Els oficials presents miraven fixament el comandant amb els ulls ben oberts. Com s'atreveix a parlar així a Lord Elgin?

Però per a sorpresa de tothom, el britànic no es va enfadar. Al contrari, va assentir lentament amb el cap.

--- Té raó, comandant. És bàrbar. Barbàrie calculada i deliberada, però barbàrie al cap i a la fi. Però la guerra, senyor, és bàrbara per naturalesa. Intentem civilitzar-la amb normes, convencions, tractats. En essència, la guerra continua sent una confrontació de violència. I de vegades, per acabar amb la violència, cal utilitzar la violència.

— No estic segur de seguir aquesta lògica, senyor.

— No us demano que la seguiu, comandant. Us demano que obeïu. Sou un soldat. Els soldats obeeixen.

En Fould va estrènyer la mandíbula.

Lord Elgin es va girar cap a Montauban.

— General, assegureu-vos que aquests tres oficials rebin una recompensa per la seva feina. Van dur a terme una missió difícil amb professionalitat.

—Es farà, senyor.

— D'acord. Ara, senyors, si ens disculpeu, tenim alguns plans per finalitzar.

Els tres comissaris van saludar i van marxar. Un cop a fora, a la fresca nit d'octubre, el comandant va esclatar:

— Barbàrie calculada! Ho ha sentit? Ell mateix admet que és barbàrie! I ho fa igualment!

— Calm's —va interrompre el coronel—. Ha tingut sort que no el fessin arrestar per insubordinació.

— Arrestar-me? Per dir la veritat?

— La veritat no té cabuda a l'exèrcit. Ja ho hauria de saber.

Van tornar als seus quarters en silenci.

Els dies següents, del 9 al 16 d'octubre, es van dedicar a l'organització meticulosa de l'evacuació dels tresors seleccionats. Els tres comissionats van supervisar l'embalatge dels objectes més fràgils, van coordinar els preparatius de transport a T'ientsin amb l'estat major i van elaborar llistes detallades per al seguiment de les caixes. Mentrestant, els saquejos generalitzats

van continuar per tot el palau. Els soldats van continuar saquejant els pavellons, emportant-se tot allò de valor i destruint el que no podien portar.

Montauban i Lord Elgin estaven ultimant els seus plans per a la destrucció definitiva del Yuen-Ming-Yuen. La decisió estava presa: el palau cremaria. Aquest seria el càstig infligit a l'emperador pel maltractament dels presoners occidentals.

L'últim dia

El 17 d'octubre van passar el dia assegurant el transport dels tres-cents articles seleccionats.

Era una feina meticulosa que requeria una atenció constant. Diverses vegades, el coronel va haver d'intervenir quan un soldat manipulava una peça de manera massa brusca.

«Suaument!», va cridar. «Aquest gerro té vuit-cents anys! Si el trenqueu, haureu destruït vuit segles d'història!»

Al final del dia, totes les caixes estaven a punt. Es van carregar en carros que les portarien al port de T'ien-tsin i després en vaixells que les portarien de tornada a Europa.

Aquell vespre, esgotats, es van trobar per última vegada a la sala del tron, ara buida. Els prestatges havien estat saquejats. Les vitrines destrossades. El terra estava ple de runes.

—Tres-cents articles salvats —va xiuxiuejar el coronel—. De quants? Cent mil? Dos-cents mil?

Mai ho sabrem. Però sí, només vam salvar una petita part. La resta...

— La resta es cremarà demà.

Van romandre en silenci, contemplant l'habitació que aviat quedaria reduïda a cendres.

—Sap què és el que més em sap greu? —va dir el comandant—. No són els objectes que no vam prendre. Són els que mai coneixerem. Totes les meravelles amagades a les parts del palau

que no vam explorar. Totes les obres mestres de les quals ni tan sols sabem l'existència. Tot cremarà. Tot desapareixerà. I ningú no sabrà mai què es va perdre.

— La història ho sabrà. Els historiadors escriuran sobre el saqueig del Yuen-Ming-Yuen. Diran que va ser un dels crims culturals més grans mai comesos. I se'ns retratarà com els culpables.

— Nosaltres som els culpables. No intentem amagar-nos darrere d'ordres o necessitats militars. Som còmplices d'aquest crim.

—Ja ho sé —va admetre el coronel—. Ja ho sé.

Van marxar del palau al vespre. Darrere seu, els edificis s'alçaven majestuosament a la foscor, condemnats. Demà, tot no seria més que cendres i ruïnes.

L'incendi, 18 d'octubre de 1860

A les deu del matí del 18 d'octubre, es van encendre les primeres flames. Els soldats britànics, per ordre de Lord Elgin, van començar a calar foc als edificis.

Els tres oficials, com tots els oficials francesos i britànics, es van veure obligats a veure l'espectacle. Es van situar en un turó proper, des d'on tenien una vista completa del palau.

Els primers edificis a cremar van ser els pavellons de fusta de cedre. La fusta seca, de diversos segles d'antiguitat, va incendiar-se immediatament. En qüestió de minuts, flames de vint metres d'alçada van pujar al cel.

--- Que ràpid que crema, va murmurar el comandant.

El foc es va estendre d'edifici en edifici, portat pel vent. Les teulades de teules vidriades van explotar amb la calor, escampant fragments de colors en totes direccions. Columnes de fusta lacada van cremar i es van esfondrar. Escultures de dracs i fènixs van desaparèixer entre les flames.

El fum s'elevava en gruixudes columnes negres, enfosquant el cel. L'olor de llenya cremada omplia l'aire, sufocant.

El comandant es va asseure a terra amb el cap entre les mans.

— Som inhumans. Destruïm allò que no podem entendre. Allò que no podem igualar. Cremem la bellesa perquè ens avergonyeix.

El coronel, dret al seu costat, no va dir res.

El capità, per la seva banda, mirava fixament el foc, com hipnotitzat. Tenia la cara impassible, però els seus ulls brillaven amb una llum estranya; potser era el reflex de les flames, potser eren llàgrimes que es negava a deixar caure.

CAPÍTOL 3 - ELS TESTIMONIS SILENCIOSOS

Nit del 17 al 18 d'octubre de 1860, Palau d'Estiu, mitjanit

An Dehai tenia cinquanta-tres anys. Havia dedicat quaranta-un anys de la seva vida al servei del palau, des del dia que, als dotze anys, la seva família l'havia venut per ser castrat i integrat a les files dels eunucs imperials.

Encara recordava el dolor. No el dolor físic; per sort, la memòria l'havia esborrat, deixant només un rastre fantasmal, com una extremitat amputada que continua causant dolor molt després de la seva desaparició. Però el dolor de la humiliació va romandre intacte, cristal·litzat a la seva ment com un insecte atrapat en ambre. Va tornar a veure la cara de la seva mare, desviant la mirada quan se l'havien endut. El seu pare, comptant les monedes de plata. Els seus dos germans grans, incapaços de mirar-lo. I el vell amb el ganivet, amb les mans calloses i l'olor de gingebre i vi d'arròs, que li havia xiuxiuejat: "No cridis. Els eunucs mai criden. Aquesta és la primera lliçó".

No havia cridat. No aquell dia. No en els dies següents, quan la febre gairebé se l'havia endut. No durant les llargues setmanes de recuperació, tancat en una habitació fosca que feia olor d'herbes medicinals i malaltia. Havia après a empassar-se el dolor, a transformar-lo en alguna cosa més, en determinació, perfeccionisme, un sentit del deure tan absolut que esdevenia gairebé sagrat.

«Servir l'Emperador és un honor», li havien dit. «Una oportunitat per escapar de la pobresa».

I durant quatre dècades, havia cregut en aquest honor. Havia escalat rangs, primer aprenent a servir el te sense fer tremolar la porcellana, després a caminar sense fer soroll a la seda, després a escoltar sense sentir, a veure sense mirar, a fer-se invisible tot i així seguir sent indispensable. Als vint anys, ja assistia a audiències imperials, dempeus a l'ombra, sostenint els documents que l'Emperador pogués necessitar. Als trenta, se li van confiar

missions delicades : portar missatges secrets, supervisar transaccions discretes. Als quaranta, s'havia convertit en responsable de l'inventari de les col·leccions imperials.

Cada gerro, cada peça de jade, cada rotlle de cal·ligrafia del Palau d'Estiu... se'ls coneixia de memòria. Podia recitar de memòria la procedència de milers d'objectes, la seva història, el seu significat. Recordava el dia que l'emperador Daoguang va adquirir un biombo lacat amb incrustacions de nacre, una obra mestra de la dinastia Song. Havia passat tres dies examinant-lo, observant cada detall: els motius de grua, les muntanyes estilitzades, la signatura gairebé invisible de l'artesà en un racó. Aquest biombo explicava vuit segles d'història. Havia pertangut a un emperador Song, havia sobreviscut a la invasió mongola amagat en un monestir, havia estat redescobert durant la dinastia Ming i restaurat sota la dinastia Qing.

Tot això anava a desaparèixer.

La idea el va colpejar a ones, com una nàusea creixent que no podia reprimir. Quaranta-un anys de la seva vida. Vuit segles d'història. Dinasties senceres cristal·litzades en objectes que estaven a punt de ser robats, trencats, cremats per homes que ni tan sols en sabien el nom.

Es va aixecar de l'estora estreta i es va ajustar la túnica de seda blava, la que havia portat durant deu anys i que havia arreglat acuradament incomputables vegades. La tela estava gastada, però neta, les reparacions gairebé invisibles, una qüestió d'orgull, fins i tot ara, fins i tot a la vora de la ruïna. Els seus allotjaments eren modestos: una habitació de vuit metres quadrats on coneixia cada esquerra del sostre, cada solc de les taules de fusta del terra. Una taula baixa on menjava els seus àpats solitaris. Un cofre que contenia les seves poques possessions: tres túniques de recanvi, un joc de cal·ligrafia, un llibre de poesia Tang que li havia regalat el seu primer mentor i una carta de la seva mare que mai no havia tingut el coratge d'obrir. Res de luxe, malgrat la seva posició relativament alta entre els eunucs.

Va sortir al passadís. La foscor era gairebé total. Els seus ulls, acostumats a la penombra del palau, amb prou feines podien distingir els contorns de les parets. Normalment, els fanals cremaven tota la nit al llarg dels passadissos, la seva llum vacil·lant creava ombres dansaires sobre els panells de fusta lacada. Però aquesta nit, la majoria estaven apagats. Estalviant oli, havien afirmat els majordoms. En realitat, tothom sabia que els criats fugien, emportant-se el que podien, fanals inclosos.

El silenci era opressiu. An Dehai va aguditzar l'oïda, buscant els sons familiars que normalment puntuaven les nits del palau: el soroll de les robes de seda mentre els guàrdies nocturns feien les seves rondes, el lleuc distant de l'aigua als estanys, el cruixit de la fusta antiga mentre s'encongia amb el fred nocturn, de vegades el crit d'un paó als jardins. Però aquesta nit, res. Com si el palau mateix contingés la respiració.

Una veu nerviosa va ressonar a la foscor, fent-lo sobresaltar.

— Qui hi va?

— Sóc jo, l'An Dehai.

Una figura va emergir de les ombres. Era Li Lianying, un eunuc que An Dehai havia acollit sota la seva protecció tres anys abans. El noi era brillant, enginyós, capaç d'aprendre un inventari complet en qüestió de setmanes on els altres trigaven mesos. Havia vist en ell una versió més jove d'ell mateix, aquella mateixa intensitat, aquella mateixa necessitat desesperada de demostrar el seu valor en un món que els considerava menys que humans.

Tremolava tot el cos. A la penombra, An Dehai va veure que tenia els ulls vermells, inflats per les llàgrimes.

— Mestre An, no pots dormir tampoc?

— No. Massa pensaments. Vinga, caminem una mica.

Es van dirigir cap a la sortida est dels quarters dels servents. An Dehai va posar una mà a l'espalla de Li Lianying, sentint la tensió als seus músculs, la rigidesa al seu cos amb terror. Recordava el seu primer any al palau, la por constant de cometre un error, de

ser apallissat, expulsat, enviat de tornada a una misèria encara pitjor que la d'on havia sortit. Recordava el seu amo, el vell eunuc Ma Dequan, que l'havia guiat amb la mateixa paciència que ara mostrava a Li Lianying. Ma Dequan havia mort feia vint anys, però An Dehai encara podia sentir la seva veu: "No som allò que ens van convertir. Som allò que escollim ser malgrat això".

A fora, la nit era sorprenentment clara. La lluna gairebé plena banyava els jardins amb una llum platejada que transformava el paisatge familiar en quelcom irreal, gairebé oníric. Els pavellons destacaven com a siluetes negres contra el cel estrellat. El llac Fuhai reflectia la lluna com un mirall gegant. Arbres antics — alguns plantats fa tres segles — estenien les seves branques nuoses cap al cel. Tot semblava tranquil, congelat en un moment d'eternitat.

An Dehai es va aturar, captivat per la bellesa del moment. Com podia ser tan bell el món la vigília de la seva destrucció? Va pensar en els poetes Tang que celebraven la natura precisament perquè era efímera. Les flors de cirerer només són boniques perquè cauen. La lluna només ens commou perquè minva. Però això no era el mateix. La natura estava renaixent. Allò que estava a punt de ser destruït aquí no tornaria mai més.

— Mira que bonic és. Com és possible que vulguin destruir una cosa tan esplèndida?

An Dehai es va asseure en un banc de pedra prop d'un estany on les carpes koi nedaven mandrosament. Recordava el dia que s'havien introduït aquestes carpes. Havia estat fa quinze anys. Només eren alevins petits. Ara, algunes feien gairebé un metre de llargada, amb les escates taronges i blanques brillants a l'aigua fosca. Un jardiner li havia explicat que podien viure cent anys. No arribarien a fer vint anys.

Li Lianying es va asseure al seu costat, prement els genolls contra el pit com un nen que busca consol. An Dehai va mirar el jove durant una bona estona abans de parlar, triant les paraules amb cura.

La bellesa no significa res per a aquells que no l'entenen. Per a aquests pallassos occidentals, només importa l'or. Poder. Dominació. Miren un gerro Ming i veuen diners. Miren la cal·ligrafia Song i veuen paper. No veuen els segles, les mans que van crear, els ulls que van admirar.

Uns passos precipitats van ressonar darrere seu, trencant el moment de calma. Van aparèixer tres eunucs més, sense alè i aterrits. An Dehai va reconèixer Wang Changgui, que supervisava les cuines imperials, acompanyat de dos joves, Sun Yaoting i Cui Yugui. La cara de Wang Changgui estava vermella per l'esforç, la suor li regalimava pel front malgrat l'aire fresc de la nit. Els ulls de Sun Yaoting estaven ben oberts com els d'un animal caçat. Cui Yugui, generalment taciturn, va deixar anar petits gemecs incontrolables.

— Mestre An! Encara ets aquí! Pensava que tots els eunucs superiors havien marxat amb l'emperadriu vídua!

An Dehai els va observar un moment, aquells homes aterrits s'aferraven a ell com si fossin un salvavides. Va pensar en tots aquells moments de la seva vida en què havia hagut de ser fort pels altres.

— No em van cridar per a l'evacuació. Em van ordenar que em quedés per protegir les col·leccions.

Protegir les col·leccions. Amb què? Amb les seves mans nues contra milers de soldats armats? Era una missió impossible, i tothom ho sabia. L'Emperador li havia donat una ordre que, en realitat, era un abandonament.

Wang Changgui va negar amb el cap.

— Les cuines. Em van dir que les mantingués operatives en cas que l'Emperador canviés d'opinió i tornés.

El jove Sun Yaoting es va desplomar al banc, plorant desconsoladament. Les seves espatlles estretes s'agitaven amb espasmes, amb la cara enterrada entre les mans. Entre sanglots, va ofegar paraules gairebé incomprensibles. An Dehai es va

acostar i li va posar suaument una mà al cap, com ho hauria fet amb un fill, el fill que mai no tindria. El toc va semblar calmar lleugerament els sanglots.

Va pensar en la seva mare. Encara era viva? L'havia deixat als dotze anys i no l'havia tornat a veure mai més. Els eunucs no tenien permís per tornar amb les seves famílies. Pertanyien al palau, en cos i ànima. Havia mort preguntant-se què n'havia estat d'ell? S'havia penedit d'haver-lo venut? O era un alleujament, una boca menys per alimentar?

— Calma't, Yaoting. La teva mare probablement ja està fora de perill. Gent de Pequín està fugint cap a l'interior. Deu haver marxat amb els altres.

No sabia si era veritat, però la mentida reconfortant era de vegades l'única forma de compassió possible.

Els sis homes van seure allà fins a l'alba al jardí il·luminat per la lluna que aviat deixaria d'existir. Parlaven en veu baixa, compartint fragments de les seves vides com es podria compartir un últim àpat. Wang Changgui va explicar com havia après a cuinar del seu pare, que havia après del seu propi pare, una línia de cuiners imperials que es remuntava a cinc generacions. Sun Yaoting va parlar de la seva mare, una vídua que havia venut tot el que tenia per criar-lo sola. Cui Yugui va revelar que componia poemes en secret, versos que mai havia ensenyat a ningú.

An Dehai els va escoltar, gravant cada detall a la seva memòria. Aquestes vides, per humils que fossin, mereixien ser preservades. Si el palau desaparegués, almenys els homes que l'havien servit no serien oblidats.

Quan els primers raigs de l'alba van començar a il·luminar el cel oriental, van sentir un nou so: crits, ordres pronunciades en una llengua estrangera, el dringar de milers de botes pels camins pavimentats del parc. El so encara era distant, però s'acostava inexorablement, com una marea creixent.

Els soldats, que havien arribat als primers edificis del palau i l'havien estat saquejant durant diversos dies, van arribar a l'ala on s'havien refugiat i on encara no havien començat ni l'incendi ni el saqueig. El palau era tan immens que la seva invasió només podia tenir lloc gradualment, edifici a edifici, pavelló a pavelló. Una destrucció metòdica i meticulosa.

An Dehai es va aixecar. Va pensar en tots els matins que s'havia llevat a aquella mateixa hora per començar la seva jornada laboral. Els rituals matinals: l'aigua per rentar-se la cara, el te verd que havia preparat amb cura, la bata que s'havia ajustat meticulosament. Després, el passeig pels passadissos silenciosos fins al seu despatx, on l'esperaven els registres per actualitzar, els objectes per catalogar, els informes per escriure. Una vida tan regular com un rellotge, predictable, segura.

Tot allò havia acabat. I amb el sol ixent va arribar allò desconegut.

19 d'octubre de 1860, Palau d'Estiu, sis del matí

El primer soldat francès que va veure An Dehai va ser un jove amb els cabells rossos i els ulls blaus, un rifle amb una baioneta penjada a l'espatlla. Observava constantment els seus voltants com si esperés una emboscada. El seu uniforme blau ja estava brut, tacat de suor i pols. An Dehai es preguntava si tenia una mare en algun lloc de França que pregava pel seu retorn.

An Dehai i els seus amics es van amagar darrere d'un mur, observant com les tropes envaïen el parc. Era una visió surrealista: centenars, potser milers, de soldats amb uniformes blaus i vermells s'abocaven com una marea als jardins ben cuidats. Cridaven, reien i assenyalaven els edificis amb entusiasme. Alguns disparaven trets a l'aire com nens emocionats. D'altres s'empentaven per ser els primers a entrar als pavellons.

An Dehai observava l'escena amb una mena de distanciament, com si estigués veient com es desenvolupava un malson, incapaç

de despertar-se. Aquests homes no s'assemblaven als dimonis que havia imaginat. Només semblaven... homes. Homes normals, lluny de casa, frenètics per la perspectiva del saqueig. En certa manera, això els feia més terrorífics. Maldat banal, gairebé alegre. Wang Changgui va estrènyer els punys i els artells se li van tornar blancs.

— Mira'ls. Ni tan sols entenen què estan profanant. Per a ells, només és... botí.

— Silenci. Potser ens sentiran.

Però ja era massa tard. Un esquadró de cinc soldats, liderats per un tinent, havia localitzat el seu amagatall. El foc començava a estendre's a parts del palau —es podia veure fum pujant en la distància—, però el saqueig continuava sense parar. L'oficial va cridar alguna cosa en el seu idioma incompreensible i els va apuntar amb la pistola. El canó de la pistola brillava sota el sol ixent, un petit cercle negre que prometia la mort.

An Dehai va sentir que el cor li bategava amb força. Era això. Viure o morir. Va respirar profundament, intentant calmar el tremolor de les mans. Va pensar en totes les vegades que havia sobreviscut fent-se petit, humiliant-se, acceptant la humiliació per preservar la seva vida.

Els sis eunucs van sortir del seu amagatall amb els braços aixecats. An Dehai va fer un pas endavant primer, intentant semblar el menys amenaçador possible. Va baixar els ulls en senyal de submissió. Mai desafiar. Mai provocar. La supervivència primer.

El tinent francès els va examinar de cap a peus amb una expressió que barrejava curiositat i menyspreu. Els seus ulls es van aturar en les seves robes de seda, els seus cabells recollits en monyos, les seves cares sense barba. Va dir alguna cosa en el seu idioma, un comentari que va fer riure els seus homes.

An Dehai va pensar ràpidament. Havia après anglès d'un missioner britànic que havia treballat breument al palau deu anys

abans. Parlava l'idioma amb fluïdesa. Potser l'oficial entendria l'anglès? Era la seva única oportunitat.

— Som servents del palau.

El tinent va arrufar les celles, però després va semblar entendre-ho. Va dir alguna cosa als seus homes, que van baixar les armes. Aleshores, l'oficial va fer un gest imperiós cap al sud, acompanyat d'una paraula que sonava com una ordre.

Però just quan començaven a allunyar-se, Sun Yaoting va ensopegar i va caure. El jove eunuc estava tan espantat que les cames li van fallar. En caure, una caixa de jade li va relliscar de la màniga i va rodolar pels llambordes amb un soroll musical.

El temps semblava aturar-se. An Dehai va observar l'escena desenvolupant-se com si fos a càmera lenta. La caixa rodava. Els ulls del tinent s'hi van fixar. L'expressió va canviar de la indiferència a la cobdícia.

Immediatament, l'atmosfera va canviar. L'oficial va cridar alguna cosa i els soldats van tornar a apuntar amb les armes. Un d'ells, un gegant amb la cara marcada per la verola, es va llançar sobre Sun Yaoting, el va agafar pel coll i el va aixecar del terra amb una mà.

El jove eunuc va deixar anar un crit de terror. Els seus peus bategaven a l'aire, les seves mans esgarrapaven el braç del soldat. An Dehai va fer un pas endavant, però Li Lianying el va retenir.

El soldat va donar una forta bufetada al jove eunuc. El so de la seva mà contra la galta va ressonar com un tret. Aleshores va agafar la caixa de jade, la va girar per calcular-ne el pes i la va ficar a la butxaca amb un gest possessiu.

L'oficial va bordar una ordre. Els soldats van escorcollar cadascun dels eunucs, arrencant-los tot allò que semblés tenir valor. Les seves mans eren brutals, indiferents. Van prendre un rellotge de plata que Wang Changgui havia heretat del seu pare, un anell de coure que portava Cui Yugui, fins i tot les poques monedes que tenien. An Dehai va sentir mans que li

escorcollaven les butxaques, que li tocaven la túnica. Li van confiscar un raspall de bambú que sempre portava: un objecte sense valor per als soldats, però preciós per a ell.

Quan va acabar, el tinent els va fer un gest menyspreable, com si fossin gossos perduts que estaven a punt d'espantar. Fins i tot va escopir a terra, als seus peus.

An Dehai va ajudar a Sun Yaoting a aixecar-se. La cara del noi estava inflada on el soldat l'havia colpejat, ja estava morada, i la sang li corria pel nas, formant una línia vermella a la barbeta.

— Vinga, Yaoting. Recolza't en mi.

Es van allunyar tan ràpid com van poder sense córrer. Córrer hauria semblat fugir, potser hauria activat l'instint de caça dels soldats. Darrere seu, ja podien sentir els sons de la destrucció: finestres trencant-se amb un estrèpit cristal·lí, portes forçades amb culates de rifle, crits d'alegria quan els soldats descobrien tresors dins dels pavellons. I per sobre de tot, rialles, unes rialles col·lectives, embriagades de poder i llicència.

An Dehai va estrènyer les dents tan fort que li feia mal la mandíbula. Cada pas l'allunyava més de la seva vida, de la seva identitat, de tot allò que havia donat sentit a la seva existència. Però va seguir caminant, donant suport a Sun Yaoting, guiant els altres. Supervivència. Això era tot el que importava ara.

A mesura que s'acostaven a les habitacions dels servents, van descobrir que ja regnava el caos. Desenes de persones corrien en totes direccions, algunes intentant escapar amb farcells de roba i menjar, altres entrant en pànic sense rumb fix. Se sentien crits, plors i crides desesperades. Una dona gran estava asseguda a terra, balancejant-se endavant i endarrere, repetint sense parar un nom, potser el d'un fill, un marit. Dos guàrdies amb uniformes imperials, però desarmats, amuntegats contra una paret, amb els ulls buits. Un nen —devia tenir set o vuit anys, un dels molts fills de servents que vivien al palau— corria en cercles, cridant la seva mare.

—An Dehai!

Una veu familiar es va elevar per sobre del tumult. Era Madame Liu, una dama d'honor que havia servit l'Emperadriu. An Dehai sempre l'havia respectat. Posseïa una dignitat excepcional i una intel·ligència aguda, i fins i tot tractava els eunucs amb cortesia, un tret gens comú entre les dames de la cort. Era petita i esvelta, amb els cabells grisos ben pentinats i uns ulls penetrants que semblaven veure-ho tot.

Es va obrir pas entre la multitud i va agafar el braç d'An Dehai.

— Gràcies a Déu! Pensava que havies marxat amb l'Emperadriu!

— No. Em van ordenar que em quedés. Senyora Liu, on és la seva filla?

La cara de la senyora Liu es va ensorrar. Els llavis li tremolaven i els ulls se li omplien de llàgrimes que va intentar contenir en va.

— Mei Feng? Treballa al Pavelló de les Harmonies. Vaig intentar anar-hi, però hi ha soldats per tot arreu... Només té dinou anys, An Dehai. Només dinou anys.

El Pavelló de les Harmonies era a la zona que va ser atacada primer. Si Mei Feng encara hi era...

— La trobarem. Li ho prometo.

La senyora Liu va escanejar els voltants, intentant fer un recompte en el caos circumdant.

— Potser cinquanta, seixanta persones? Moltes van marxar durant la nit. Els que queden o són massa vells per viatjar, o tenen por dels bandits a les carreteres. Alguns encara esperen que l'Emperador torni per salvar-los.

Va pronunciar aquestes últimes paraules amb una amargor que va sorprendre An Dehai. Madame Liu sempre havia estat una fervent lleial imperial.

— Reuniu-los a tots. Digueu-los que es trobin al pati principal dels quarters del servei d'aquí a una hora. Hem de parlar de què farem.

Una hora més tard, unes vuitanta persones estaven reunides al pati. Era un grup heterogeni: eunucs de totes les edats, dames d'honor, cuiners amb davantals tacats, jardiniers amb mans calloses, uns quants guàrdies desarmats que havien fugit, però que havien romàs pels voltants, avergonyits de la seva covardia, però incapaços de marxar del tot.

An Dehai els observava. Ara tots compartien la mateixa expressió: por, incomprensió, l'esperança desesperada que algú, qualsevol, els digués què havien de fer.

Va aixecar les mans per demanar silenci. Les converses van anar cessant gradualment, substituïdes per una espera tensa.

— Els meus amics...

La veu se li va trencar. Va tossir, ho va tornar a intentar.

— Amics meus, estem vivint un moment terrible de la nostra història. El Palau d'Estiu, aquest lloc que hem servit i estimat, ha estat envaït per exèrcits estrangers. L'Emperador ha fugit. L'Emperadriu Vidua ha fugit. Estem abandonats.

Un murmuri va onejar entre la multitud. Alguns van assentir amb el cap, altres van deixar que les llàgrimes fluïssin en silenci.

— Però no som impotents. Hem de prendre decisions. La primera: quedar-nos o marxar.

De seguida, es van alçar veus, creant una cacofonia de por i confusió.

An Dehai va tornar a aixecar les mans, esperant que es calmes.

"Fugir cap a on? Pequín està assetjat. Els bàrbars controlen totes les carreteres principals. Les carreteres secundàries estan infestades de bandits. Molts de vosaltres teniu famílies aquí, als pobles dels voltants. Si marxeu ara, enmig del caos, potser no els tornareu a veure mai més."

Un vell jardiner anomenat Wang Daniu el va interrompre. L'home tenia la cara bronzejada pel sol, mans nuoses com arrels d'arbre i un aspecte d'haver vist molt.

— Vols que els ajudem a robar el nostre patrimoni? Que ens quedem de braços plegats i no fem res mentre ells s'emporten tresors que han pertangut a la Xina durant segles?

An Dehai va baixar de l'estrada i es va dirigir directament cap a Wang Daniu. Volia que aquesta conversa fos íntima i respectuosa, no un debat públic.

— Wang Daniu, vas passar la teva vida creant els jardins d'aquest palau. Recordo quan vas plantar el pruner prop del Pavelló de les Harmonies. Quants anys fa d'això? Vint-i-cinc? Trenta?

—Vint-i-vuit anys —va respondre el vell amb la veu ronca per l'emoció.

— Vint-i-vuit anys. Dignes-me, si algú ve i destrueix aquest bosquet ara, preferiries morir intentant aturar-lo o sobreviure per tal que potser algun dia puguis replantar pruneres en un altre lloc? Per transmetre els teus coneixements a altres jardiners? Perquè l'art no mori amb els arbres?

El jardiner va estrènyer els punys, però An Dehai va veure les llàgrimes que amenaçaven de brollar.

An Dehai es va girar cap a la multitud reunida, alçant la veu perquè tothom pogués sentir-la.

--- Proposo això. Els que vulguin marxar, que marxin. No us ho aturaré i no us jutjaré. És una decisió legítima, potser fins i tot la sàvia. Però els que ens quedem, ens hem d'organitzar. Primer, ens hem d'amagar en llocs que els militars no coneixen: cellers, túnels, edificis secundaris que no tenen cap motiu per escorcollar. Segon, hem d'intentar salvar el que puguem, no les habitacions principals, evidentment, però potser documents, llibres, objectes que puguem amagar o endur-nos. Tercer, i el més important, hem de recordar. Escriviu tot el que passi, perquè els nostres descendents sàpiguin la veritat.

Wang Daniu va assentir lentament, com si estigués prenent una decisió seriosa.

— Molt bé. Em quedaré. Algú ha de donar testimoni. Els meus arbres cremaran, però almenys el seu record perviurà.

Altres veus es van alçar, una rere l'altra, formant un cor vacil·lant però decidit. Al final, unes vint-i-cinc persones van decidir quedar-se.

Quan van començar a dispersar-se en grups organitzats, una jove criada es va acostar tímidament. Es deia Mei Lin i treballava als allotjaments de les concubines.

— Mestre An, he de dir-te una cosa. Ahir a la nit vaig veure uns soldats...

Es va aturar, amb llàgrimes als ulls. La seva veu ara no era més que un xiuxiueig tremolós.

Van agafar tres dels meus amics. Van cridar, però... però ningú va venir. Ningú va poder venir. I els soldats, ells... ells...

No va poder continuar, i es va esfondrar en sanglots. An Dehai li va posar suaument una mà al braç.

— Ja ho sé, Mei Lin. Ja ho sé. Per això hem d'estar junts, amagats tant com sigui possible. Si et quedes amb el grup de la senyora Liu, estaràs més segura.

La Mei Lin va assentir, eixugant-se les llàgrimes amb un gest de ràbia. An Dehai va veure alguna cosa als seus ulls que no era només por. També hi havia ràbia. Una ràbia freda i controlada que la mantindria dreta quan els altres s'esfondressin.

— Gràcies, mestre An. Només necessitava dir-ho a algú. Saber que a algú li importa.

— A tots ens importa. Això és el que ens manté humans en aquesta inhumanitat.

19 d'octubre de 1860, Palau d'Estiu, migdia

An Dehai, acompanyat de Li Lianying i dos eunucs més anomenats Zhang Qinlin i Cui Yugui, es va dirigir cap al Pavelló

dels Núvols Preciosos. Era un dels edificis que millor coneixia, ja que havia passat centenars d'hores catalogant-ne els tresors.

El camí que hi duia li era familiar. Coneixia cada revolt, cada arbre del camí. Però avui, tot semblava diferent. Fins i tot l'aire crepitava amb una tensió elèctrica, com abans d'una tempesta. El silenci dels ocells era antinatural: havien fugit, pressentint el perill.

A mesura que s'acostaven, van sentir un xivarri terrible. Rialles, crits, el so d'objectes pesats que s'arrossegaven o es deixaven caure, el cop de vidres trencats. An Dehai va sentir que se li encongia l'estómac.

Es van amagar darrere d'un matoll de bambú i van observar l'escena que es desenvolupava davant seu.

Una vintena de soldats francesos corrien en totes direccions, portant tot el que podien. L'escena era grotesca, gairebé còmica, si no fos tan esgarrifosa. Alguns s'havien posat diverses túniques imperials de seda una sobre l'altra, creant un efecte ridícul: homes corpulents i barbuts amb vestits de dona brodats amb dracs i fènixs. D'altres portaven enormes gerros de porcellana, ensopegant sota el pes, aferrant-se'ls al pit com si fossin nadons. Un soldat intentava portar ell sol una mampara lacada amb incrustacions de jade. Va caure i la mampara es va trencar en mil trossos sobre les lloses de marbre.

An Dehai no va poder evitar gemegar, un so involuntari arrencat del fons de la gola.

— No! Aquella pantalla tenia tres-cents anys...

Recordava perfectament aquella pantalla. L'havia catalogat feia set anys, passant tot un dia documentant cada detall. Havia estat encarregada per l'emperador Kangxi per celebrar el seixantè aniversari de la seva mare. Cada peça de jade havia estat seleccionada individualment pel seu color i translucidesa. Els dissenys representaven els Vuit Immortals creuant el mar, una escena de la mitologia taoista que simbolitzava la longevitat i la

transcendència. El mateix emperador Kangxi havia compost un poema gravat al dors, en caràcters tan fins que calia una lupa per llegir-los. An Dehai havia memoritzat el poema: "A través de les ones de jade, els Immortals viatgen / Cada generació preserva la seva saviesa / Que la meva mare visqui deu mil tardors / Mentre aquests immortals travessen les eres".

Ara tot allò no eren més que runes escampades per terra, trepitjades per botes brutes.

Li Lianying li va tocar la mà com a advertència.

—Mestre, miri allà.

Dos soldats havien trobat la col·lecció de porcellana Ming que An Dehai havia organitzat dos mesos abans. Les peces estaven disposades en prestatgeries de fusta de sàndal, cadascuna amb una etiqueta cal·ligrafiada que indicava l'origen, la data i la importància de cada objecte. Recordava haver passat tres setmanes en aquesta tasca, revisant i tornant a revisar cada detall, assegurant-se que tot fos perfecte.

Els soldats van contemplar amb cobdícia la porcellana, intentant decidir quines peces agafar. Parlaven entre ells en francès, una llengua incomprensible per a An Dehai, però el to voraç de la qual era universal. Un d'ells va agafar un gerro blau i blanc de l'època Xuande.

An Dehai se'n coneixia la història de memòria. El gerro havia estat creat el 1426 per un terrissaire imperial anomenat Zhang Wei als forns de Jingdezhen. Zhang Wei era un mestre terrissaire la família del qual havia estat fabricant porcellana durant quatre generacions. El blau provenia del cobalt importat de Pèrsia a través de la Ruta de la Seda, un pigment tan preciós que valia el seu pes en plata. El disseny representava dracs jugant als núvols, un símbol del poder imperial temperat per la saviesa celestial. L'emperador Xuande havia supervisat la creació d'aquest gerro, exigint que el blau fos exactament el to que veia en els seus somnis.

El gerro va passar dos segles a les col·leccions imperials, admirat per generacions d'emperadors. El 1702, quan una terrible inundació va devastar la província de Guangdong, matant milers de persones i arruïnant les collites, el governador provincial va presentar el gerro a l'emperador Kangxi en agraïment per una remissió d'impostos que havia salvat la seva regió de la fam. Kangxi el va estimar tant que el va guardar a les seves dependències privades i va compondre poesia mentre el contemplava. Fins i tot va fer gravar un poema en un medalló d'or, que va enganxar a la base del gerro. El gerro tenia una petita esquerdada a la base, un defecte menor que no va restar importància a la seva bellesa. L'emperador Qianlong, nét de Kangxi, va fer reparar aquesta esquerdada el 1750 pel mestre restaurador Liu Heng, utilitzant una tècnica secreta que feia que la reparació fos gairebé invisible.

Però el soldat francès no en sabia res de tot això. Per a ell, només era un objecte bonic, però pesat, blau i blanc. El sostenia maldestrament, sense entendre'n el valor ni la fragilitat. El gerro li va relliscar de les mans i es va trencar contra el terra de marbre. El soroll va ressonar al cor d'An Dehai com el repiqueig d'un gong funerari. Cinc segles d'història, aniquilats en un segon per la malaptesa d'un home que ni tan sols sabia què acabava de destruir.

El soldat va arronsar les espatlles —un gest tan casual que era obscè— i va agafar un altre gerro.

Zhang Qinlin, un eunuc que havia treballat en l'inventari, va deixar que les llàgrimes li corrien per les galtes. Les seves espatlles tremolaven amb sanglots silenciosos que intentava desesperadament contenir.

— No puc suportar això. Anys de treball, cura, preservació... destruït en poques hores per aquests vàndals. Ni tan sols saben què estan destruint.

Però un dels soldats els havia vist. Va cridar alguna cosa als seus camarades i tres d'ells es van dirigir cap al matoll de bambú, amb els rifles a la mà, amb una barreja de desconfiança i agressivitat a la cara.

An Dehai va sortir del seu amagatall amb les mans aixecades. Els soldats els van envoltar, examinant-los amb sospita. Un d'ells, un sergent a jutjar per la seva insígnia de rang, va dir alguna cosa en francès i després va intentar parlar un anglès deficient.

— Vosaltres... gent del palau?

--- Sí. Treballem aquí, va respondre en un anglès perfecte.

El sergent els va observar i després va semblar prendre una decisió. Va fer un gest cap al pavelló, acompanyat de paraules que An Dehai no va entendre del tot, però el significat general de les quals era clar. Volien ajuda.

— Vine. Ajuda'ns.

Els van conduir a l'interior del pavelló. An Dehai es va haver de forçar a mirar. El terra estava ple de runes. Les prestatgeries havien estat bolcades, el seu contingut escampat com ossos trencats després d'una batalla. Rotllets de cal·ligrafia antiga jeien a la pols. Fragments de porcellana cruïxen sota els seus peus a cada pas.

Un oficial francès, un capità, estava dret al mig de l'habitació amb un quadern i un llapis. Semblava que intentés fer inventari, però era una tasca impossible en aquell caos. Tenia els cabells despentinats i el front brillant de suor malgrat l'aire fresc. Semblava frustrat, aclaparat per l'enormitat de la tasca.

Quan el sergent li va portar An Dehai i els altres, el capità va semblar alleujat. Va murmurar alguna cosa en francès i després va intentar parlar en anglès amb un accent fort però comprensible.

— Coneix... aquestes coses? Valor?

— Sí. Ho sé tot aquí. Sóc jo qui ho ha catalogat tot.

El capità va somriure, i era un somriure sincer, gairebé amistós, que en certa manera ho feia més inquietant.

— Bé. Molt bé. M'està ajudant. Necessito saber... què és valuós, què és... només... decoració? No és important?

An Dehai ho va entendre perfectament. L'oficial volia distingir els tresors reals dels objectes menys importants. Volia optimitzar el saqueig, assegurar-se que robava les coses correctes. La lògica era freda, gairebé professional.

An Dehai havia de prendre una decisió en una fracció de segon. Una decisió que el perseguiria la resta de la seva vida. Si ajudava aquest oficial, estaria contribuint directament al robatori del patrimoni xinès. Es convertiria en un col·laborador, un traïdor de la seva pròpia cultura. Les generacions futures podrien jutjar-lo durament. Però si s'hi negava, probablement serien apallissats, potser assassinats. I llavors, ningú sabia exactament què s'havia robat.

Una idea va arrelar al seu cap. Si ajudava amb l'inventari, almenys podria documentar què s'havia robat. Podria recordar qui havia pres què. Més tard, si mai es feia justícia —i havia de creure que era possible, si no, quin sentit tenia sobreviure?—, hi hauria un testimoni. Un testimoni que conegués no només els objectes, sinó també el seu significat més profund, la seva història completa.

— El puc ajudar i també catalogar-ho tot. En xinès.

El capità va pensar un moment, arrufant les celles. An Dehai va contenir la respiració. Aleshores, l'oficial va arronsar les espatlles.

— Per què no? Vostè escriu en xinès, jo escric en francès. Dos registres. Bo per a... com dir-ho... la transparència?

Va donar a An Dehai un pinzell, tinta i paper que havia trobat a l'oficina del pavelló. An Dehai va agafar el pinzell amb una reverència involuntària. Era un bon pinzell, fet de pèl de llop, perfectament equilibrat. L'havia encarregat ell mateix feia cinc anys a un artesà de renom de Pequín. Tenir-lo a les mans ara, en

aquestes circumstàncies, va despertar en ell una barreja d'emocions tan complexa que no les podia desentranyar: vergonya, determinació, tristesa i una estranya mena d'alleujament per tenir almenys aquest pinzell familiar, aquesta eina del seu ofici.

An Dehai va viure un dels moments més estranys i dolorosos de la seva vida. Es va quedar allà, costat a costat amb el capità francès, identificant els tresors que els soldats estaven trobant. Era surrealista, com una escena d'una obra de teatre absurdista. Dos homes, de civilitzacions diferents, de bàndols oposats, treballant junts en una paròdia de col·laboració acadèmica.

El capità va assenyalar un objecte. An Dehai el va identificar en un anglès senzill. El capità el va anotar al seu quadern. Aleshores, An Dehai el va anotar al seu propi quadern, però amb molt més detall, transformant cada objecte d'una simple "cosa preciosa" en un fragment d'història viva.

El capità estava mostrant una petita estàtua de bronze d'un cavall. Per a ell, era simplement "estàtua cavall, bronze, antic".

Per a An Dehai, aquesta era la història que estava escrivint: "Cavall Celestial de la Dinastia Han, 206 aC - 220 dC. Representa els cavalls Ferghana, una raça llegendària que l'emperador Wu desitjava tant que va enviar un exèrcit de 60.000 homes per aconseguir-los. Aquest bronze commemora aquella expedició. Trobat en una tomba imperial el 1735, regalat a l'emperador Qianlong. La posició de les potes suggereix el galop volador, una tècnica artística que no es redescobriria a Occident fins mil anys més tard. Robat el 19 d'octubre de 1860."

Cada objecte esdevenia una oportunitat per escriure la seva història completa, no per justificar el robatori, sinó per crear un testimoni que sobrevisqués al caos.

La feina va continuar, objecte rere objecte. Cada identificació era una petita mort per a An Dehai. Veia tota una vida de treball, tota

la història d'una civilització, reduïda a línies en un llibre d'inventari.

— I aquesta?

El capità va mostrar un rotlle de cal·ligrafia, sostenint-lo amb més cura que no n'havia mostrat cap altre abans. Potser començava a comprendre la fragilitat d'aquests objectes.

An Dehai el va desenrotllar delicadament, amb les mans tremolant lleugerament. El cor li va fer un salt, gairebé tallant-li l'alè. Era un poema de Su Dongpo, un dels més grans poetes de la dinastia Song, escrit de la seva pròpia mà fa vuit-cents anys.

Su Dongpo —o Su Shi, el seu nom complet— va viure del 1037 al 1101. Poeta, cal·lígraf, pintor, filòsof i estadista, va ser una de les figures més destacades de tota la història xinesa. Aquest poema va ser compost durant el seu exili a Huangzhou, després que caigués en desgràcia a la cort per criticar certes polítiques imperials. L'exili, en comptes de trencar-lo, el va transformar. Va ser allà on va escriure alguns dels seus millors poemes, meditant sobre la naturalesa efímera del poder i la bellesa que persisteix fins i tot en l'adversitat.

Els personatges eren magnífics, plens de vida i gràcia. Cada pinzellada revelava la personalitat del poeta: la seva força, la seva malenconia, el seu amor per la natura, el seu humor fins i tot en moments foscos. An Dehai havia llegit aquest poema cent vegades en reproduccions, però aquesta era la primera vegada que veia l'original. Havia estat tret d'un magatzem especial només unes setmanes abans per a una exposició privada per a l'emperadriu vídua.

El poema deia:

"Al mig del riu, la lluna brilla, els joncs murmuren la seva antiga cançó. Un home solitari contempla l'aigua que flueix. Tantes vides han passat per aquestes ribes. On són els herois d'antany? Les onades s'emporten fins i tot els seus noms. Només roman la bellesa d'aquesta nit, eterna, indiferent al nostre dolor."

An Dehai va sentir les llàgrimes punxant-li els ulls. Aquestes paraules, escrites per un home a l'exili, ressonaven amb una força terrible en aquest moment present. Ell també havia presenciada la destrucció de tot el que coneixia. Ell també contemplava les ruïnes. I, tanmateix, aquest poema havia sobreviscut a vuit segles. Potser els seus propis testimonis també sobreviurien.

— Escriptura molt antiga. Poeta molt famós. Vuit-cents anys. No es pot substituir. Únic al món.

El capità va xiular suaument, impressionat malgrat ell mateix.

— Vuit-cents anys? Això és... increïble.

Va mirar el pergami amb més respecte, gairebé tocant-lo amb reverència.

An Dehai el va mirar directament als ulls. Per un moment, va oblidar la precaució, va oblidar el perill. Havia de dir la veritat, fossin quines fossin les conseqüències.

— Esteu castigant vuit-cents anys d'art per les accions d'uns quants homes. Aquest poema no va torturar els vostres emissaris. Aquest gerro no va declarar la guerra. Aquests objectes són innocents. No saben res de política. No entenen la venjança. Simplement són... bellesa. Memòria. L'ànima d'un poble.

El capità es va girar, incòmode. An Dehai va creure veure una guspira de vergonya als seus ulls, una esquerda a l'armadura del soldat obedient. Però va desaparèixer ràpidament, substituïda per la freda indiferència d'un soldat que simplement segueix ordres.

— Això és la guerra. En la guerra, no hi ha gent innocent.

An Dehai volia argumentar, volia cridar que era fals, que les obres d'art eren sempre innocents, que destruir la bellesa era un crim contra la humanitat mateixa, que les civilitzacions no es jutjaven per la seva capacitat de fer la guerra, sinó per la seva capacitat de crear i preservar la bellesa. Però es va contenir. No era el moment adequat. Havia de sobreviure, documentar, donar testimoni. La ira vindria més tard. Ara, havia de fer el seu paper, per humiliant que fos.

El capità simplement ho va anotar a la seva llibreta i va passar al següent punt.

Li Lianying, que era a prop, mantenint un silenci prudent, va xiuxiuejar en xinès tan fluixet que només An Dehai el va poder sentir:

— Mestre, per què els ajudeu? No és traïció? No ens jutjaran les generacions futures?

An Dehai va respondre amb la mateixa suavitat, amb prou feines movent els llavis:

--- No els estic ajudant a robar. Estic creant un arxiu. Cada element que registro és un element que el món sabrà que va ser robat: per qui, quan i en quines circumstàncies. És la nostra única forma de resistència ara: la memòria. Un dia, algú exigirà justícia. I tindrè les proves. Els noms. Les dates. Els detalls que els vencedors voldran oblidar.

El dia s'acostava a la seva fi quan van sentir un crit horrible a fora, seguit de trets. El so va esquinçar l'aire, trencant la concentració mòrbida que havia embolicat el pavelló durant hores.

Tots van córrer cap a les finestres. Al jardí de sota, van veure un grup de soldats britànics, recognoscibles pels seus uniformes vermells distintius, que perseguïen un vell jardiner xinès.

L'home corria tan ràpid com li permetien les seves velles cames, però era un espectacle patètic: una cursa desesperada i sense esperança. Va ensopegar amb una arrel i va caure pesadament sobre els llambordes. El seu cistell es va bolcar, i va vessar eines de jardineria: una paleta, tisores de podar i paquets de llavors ben etiquetats.

An Dehai va reconèixer Wei Guoliang, un jardiner que treballava al palau. Un home amable que parlava a les seves plantes com si fossin nens, que coneixia el nom botànic de cada flor, que havia creat alguns dels arranjaments florals més bonics. Recordava haver-lo vist centenars de vegades, agenollat a la terra, amb les

mans brutes, però amb un somriure als llavis, explicant pacientment a un jove aprenent com podar correctament un arbre fruïter per maximitzar les seves flors.

— Wei Guoliang... No. No faria mal a una mosca. Ni tan sols sap lluitar. Va passar la seva vida creant bellesa, no destruint-la.

Els soldats britànics van arribar fins al vell. Un d'ells el va girar bruscament amb el peu, com si fos un sac de gra. Wei Guoliang va alçar les mans en súplica, dient alguna cosa que ningú podia sentir des del pavelló. Tenia la cara contorsionada pel terror, els llavis es movien ràpidament; potser estava preguntant, potser suplicant, potser acomiadant-se mentalment de la seva família.

Aleshores, un dels soldats va aixecar el fusell i va disparar. Un cop. Només un tret.

El cos de Wei Guoliang es va crispar i després es va quedar glaçat. Una taca fosca va començar a estendre's sota seu, tenyint el paviment de pedra.

Un silenci sepulcral va caure sobre el pavelló. An Dehai va sentir que les cames li cedien. Va haver de recolzar-se contra la paret per no caure, buscant amb la mà suport, qualsevol cosa per evitar que s'esfondrés. Fins i tot els soldats francesos semblaven commocionats. Alguns van apartar la mirada. D'altres van mirar l'escena com hipnotitzats, incapaços d'apartar la vista del que acabaven de presenciar.

An Dehai es va girar cap al capità, amb la veu tremolosa de ràbia continguda, cada paraula articulada amb una precisió terrible.

"Per què? Què havia fet? Només era un vell. Només un jardiner. Ni tan sols tenia una arma. Portava llavors. Llargors! Per què el van matar?"

El capità va tancar els ulls.

— No ho sé. Potser es va resistir. Potser tenia alguna cosa que volien. Potser...

No va acabar la frase, no tenia ni les paraules ni el coratge.

An Dehai va sentir que alguna cosa es trencava dins seu. Tota la contenció, tota la cortesia diplomàtica que havia mantingut des del matí, tot s'evaporava davant d'aquesta violència gratuïta, aquest assassinat absurd d'un home l'únic crim del qual havia estat haver fugit.

— Potser el van matar per plaer? És això el que anàveu a dir?

El capità va tornar a obrir els ulls. Per primera vegada, An Dehai va veure humanitat a la seva mirada. Vergonya, penediment, horror pel que s'havien convertit els seus aliats, pel que ell mateix s'havia convertit.

— Això està malament. Tot això...

Va fer un gest que englobava el pavelló saquejat, els tresors apilats com a botins vulgars, el cos al jardí que es refredava lentament.

— Està malament. Però sóc un soldat. Segueixo ordres. Això és tot el que puc fer. Seguir ordres.

An Dehai es va acostar, mirant-lo fixament amb una intensitat que va fer que l'oficial fes un pas enrere.

— I les ordres ho disculpen tot?

El capità es va girar, incapaç de sostenir la mirada d'An Dehai.

— És tard. Pot marxar. Torni demà, a la mateixa hora. Hem d'acabar l'inventari.

An Dehai va recollir les seves notes amb moviments lents i deliberats. No volia deixar que les emocions l'aclaparessin ara. Havia de mantenir-se concentrat, mantenir-se viu, acabar la seva recerca. Però la ràbia bullia dins seu com una olla a l'estufa, amenaçant de vessar-se en qualsevol moment.

Va fer un gest als altres eunucs perquè el seguissin. Quan van sortir del pavelló, caminant en silenci pel passadís ple de runes, Li Lianying va murmurar:

"Mestre, no podem tornar demà. Això seria col·laborar amb ells. Després del que acabem de veure... després de Wei Guoliang... com podríem continuar ajudant-los?"

An Dehai es va aturar a la tènue llum del passadís i es va girar per encarar el jove.

--- Creu-me, cada fibra del meu ésser vol fugir, no tornar mai més aquí, no veure mai més aquelles cares. I, tanmateix, si no tornem, qui donarà testimoni precis? El capità francès prendrà les seves notes, però només serviran per justificar el saqueig, per catalogar el botí. Les nostres notes, però, algun dia serviran per exigir justícia. Per demostrar que cada objecte tenia una història, un significat. Per transformar el robatori en un delicta documentat.

Cui Yugui, que havia estat en silenci tota la tarda, finalment va parlar.

— Quina justícia? Qui farà justícia a Wei Guoliang? Qui li retornarà la vida? Els morts no veuen la justícia. La justícia no esborra la sang.

An Dehai no tenia una resposta satisfactòria. Cui Yugui tenia raó. La justícia, si mai arribava, seria abstracta, distant, sense sentit per a aquells que ja eren morts. Però què més podien fer?

--- Ningú el tornarà a la vida. Això és veritat. Però almenys el seu nom quedarà gravat a la història. Almenys, d'aquí a cent anys, d'aquí a dos-cents anys, la gent sabrà que va existir, que va viure, que va crear bellesa, que va ser assassinat injustament. No és gaire. És patèticament poc. Però és tot el que podem fer. És la nostra resistència. La nostra negativa a deixar que els vencedors escriguin l'única història que sobreviurà.

Van caminar cap al punt de trobada, cadascun perdut en els seus propis pensaments. El sol es ponia. Darrere seu, encara podien sentir els sons dels saquejos: rialles, exclamacions, el soroll dels objectes trencats, el so d'un món moribund.

An Dehai caminava al davant, amb passos mecànics, automàtics. A la seva ment, va tornar a veure la cara de Wei Guoliang,

aquelles vegades que l'havia trobat als jardins, sempre amb un somriure, sempre una anècdota per compartir sobre aquesta o aquella planta. Va recordar una conversa que havien tingut potser fa cinc anys. Wei Guoliang li havia ensenyat un pruner que acabava de plantar.

«Aquest pruner florirà d'aquí a dos anys», havia dit amb orgull. «I d'aquí a vint anys, serà magnífic. D'aquí a cinquanta anys, els meus néts podran seure sota les seves branques. D'això tracta la feina d'un jardiner: plantar per al futur, per a gent que mai coneixerem».

Wei Guoliang mai no veuria florir aquell arbre. Els seus néts mai no s'asseurién sota les seves branques. Però An Dehai va jurar recordar aquell arbre, buscar-lo si sobrevivia, vetllar-lo si era possible. Era el mínim que podia fer.

19 d'octubre de 1860, Palau d'Estiu, posta de sol

Quan els diferents grups es van reunir al pati dels quarters del servei a la posta de sol, l'atmosfera era carregada d'un dolor silenciàt. Les cares portaven les marques del que cadascun havia vist, els cossos estaven encorbats sota el pes de l'horror acumulat.

La senyora Liu va ser la primera a compartir el seu informe. Es va quedar dreta al centre del pati, dreta malgrat el seu esgotament, però tenia la veu trencada, envellida deu anys en poques hores.

— Vam escorcollar els allotjaments de les concubines. Ho van prendre tot. Els vestits, les joies, els miralls, els ventalls, les sabates brodades. Fins i tot van arrencar els tapissos de les parets. Però la pitjor part... vam trobar la Li Mei. Tenia quinze anys. Només quinze. S'havia amagat en un armari, pensant que estaria fora de perill. La van trobar.

Es va aturar, amb la veu trencada completament. La Mei Lin, que era al seu costat, li va agafar la mà.

— La vam trobar després. El seu cos... el que li havien fet... cap noia hauria d'haver de suportar això. Cap ésser humà.

No va continuar. No calia. Tothom ho va entendre. Es va instal·lar un silenci pesat, cadascú contemplant l'horror a la seva ment.

Va parlar Wang Changgui, el supervisor de cuina.

--- Hem escorcollat les cuines i els magatzems. Els soldats han trobat les reserves d'alcohol i s'estan emborratxant desmesuradament. Desenes de gerres de vi imperial, vins que els emperadors havien guardat per a ocasions especials. El beuen com si fos aigua, se'l posen a la boca i en vessen la meitat sobre els uniformes. Vomiten als jardins, als passadissos. Alguns estan tan borratxos que amb prou feines es poden aguantar. Seran encara més perillosos aquesta nit. Homes borratxos amb armes, sense disciplina, sense oficials que els controlin... ens hem d'amagar, i de pressa.

Wang Daniu, el vell jardiner, va romandre en silenci. No tenia cap informe a fer, cap paraula a pronunciar. An Dehai el va veure mirant fixament al davant, amb els ulls vidriosos i les mans tremoloses, que intentava en va controlar. Estava en estat de xoc. Probablement havia presenciat la mort de Wei Guoliang. Eren amics, ja que havien començat a treballar al palau més o menys al mateix temps.

An Dehai va parlar quan tothom va acabar de compartir els seus testimonis.

"Amics meus, tots hem presenciat horrors avui. Hem perdut camarades. Wei Guoliang és mort. Li Mei és morta. Potser altres els noms dels quals encara desconexim. Hem de romandre units. I hem de pensar pràcticament en la nostra supervivència. Wang Changgui, quant menjar tenim exactament?"

Wang Changgui va treure una petita llibreta de la butxaca: l'hàbit d'un cuiner meticulós.

"Tres dies si racionem amb cura. Potser quatre si mengem molt poc. Tenim arròs, mongetes seques, algunes verdures que

comencen a fer-se malbé, sal i una mica d'oli. No hi ha carn. Els soldats s'han endut tota la carn."

Un bibliotecari vell anomenat Zhang Yinghuan va aixecar la mà. L'home sempre havia estat meticulós, organitzat i dedicat als llibres que tenia a càrrec. El seu rostre, normalment serè, ara estava assolat pel dolor.

— Mestre An, he passat el dia a la Gran Biblioteca. Estan cremant llibres.

La veu se li va trencar en aquelles paraules, com si dir la veritat en veu alta la fes més real, més insuportable.

--- Els cremen. No perquè vulguin destruir-los específicament — ni tan sols saben què són aquests llibres, no els poden llegir—. Sinó perquè ocupen espai i volen l'espai per acumular el seu botí. Milers de volums, alguns dels quals daten de les dinasties Song i Tang. Manuscrits únics, comentaris sobre els clàssics copiats per les mans de grans erudits. Poemes, tractats mèdics, textos astronòmics, cròniques històriques. Els fan servir per encendre les seves fogueres. Vaig veure un soldat arrencar pàgines d'un manuscrit de la dinastia Song per encendre una cigarreta.

Va obrir la bossa amb mà tremolosa i en va treure cinc llibres antics, estrenyent-los contra el pit com un pare estrenyaria un fill moribund.

— Vaig aconseguir salvar aquests. Només cinc. De desenes de milers. Però és alguna cosa. És alguna cosa, oi?

La pregunta era desesperada, suplicava validació, la tranquil·litat que el seu esforç no havia estat en va.

An Dehai va baixar de l'escenari.

— Zhang Yinghuan, aquests cinc llibres que has salvat contenen potser un milió de caràcters. Idees que han sobreviscut durant segles, saviesa estudiada per generacions d'erudits. Gràcies a tu, sobreviuran encara més temps. Això és enorme. Aquest és un acte de resistència. Un acte de preservació. Gràcies. Gràcies per

tenir el coratge de tornar a aquell infern per salvar encara que només aquests cinc llibres.

Un dels guàrdies desarmats, un home anomenat Chen Mingde que havia servit a l'exèrcit imperial abans de ser assignat al palau, va intervenir aleshores. Era un home pragmàtic, acostumat a trobar solucions en situacions difícils.

"Tinc un suggeriment. Hi ha coves als turons, a l'oest. El meu pare era caçador i m'hi solia portar quan era petit. Conec el camí. Estan amagades, difícils de trobar si no saps on buscar. Algunes són prou grans per acollir cinquanta persones o més. Podríem establir-hi un campament temporal, segur i lluny dels soldats."

An Dehai va sentir una onada d'alleujament envair-lo. Un refugi. Un lloc segur per reagrupar-se, respirar i planificar.

"És una idea excel·lent. És exactament el que necessitem. Però no podem anar tots alhora. Un grup nombrós de cinquanta persones que creuen els turons es notaria. Hi ha soldats patrullant. Hem d'anar en grups petits, en moments diferents, prenent camins separats."

Van passar la següent hora organitzant meticulosament l'evacuació, i An Dehai fins i tot va esbossar un mapa aproximat a la pols perquè tothom entengués el pla. Es va decidir que el primer grup, format principalment per dones i gent gran —aquells que serien més vulnerables si els soldats borratxos els trobaven— marxaria immediatament sota el lideratge de Chen Mingde. Prendrien la ruta més directa, aprofitant al màxim les últimes hores de llum del dia.

El segon grup, que incloïa An Dehai, Li Lianying i alguns altres, marxaria abans de l'alba de l'endemà, a la foscor abans de la sortida del sol, quan els soldats dormirien després de la seva nit de beguda.

El tercer grup, els que volien intentar salvar alguns objectes o documents més, marxaven al matí després de fer un últim intent de recuperació.

An Dehai va donar instruccions precises al tercer grup, amb veu ferma i clara:

— Recordeu, l'objectiu no és el valor monetari. Els soldats ja s'estan emportant tot allò que brilla, tot allò que és d'or o jade. Deixeu-los aquestes coses. Busqueu documents que expliquin la història de com vivia la gent: cartes personals, diaris, llibres de comptes que mostrin els detalls de la vida quotidiana, registres que anomenin gent corrent. Busqueu fotografies si en trobeu: són registres visuals irremplaçables. Busqueu objectes que tinguin històries lligades, encara que no semblin preciosos. Un simple ventall que va pertànyer a una concubina ens pot dir més sobre la vida quotidiana que un tron daurat. Són aquestes coses les que realment revelen una civilització, no tresors.

Quan va caure la nit i el primer grup es va preparar per marxar, comprovant els seus subministraments per última vegada, la senyora Liu es va unir a An Dehai. La seva cara era decidida, endurida per una nova determinació que havia substituït la desesperació inicial.

"Mestre An, vull quedar-me un altre dia. Per buscar la meva filla, la Mei Feng. Potser s'amaga en algun lloc entre les ruïnes. Potser està ferida i no es pot moure, esperant que vingui algú. No puc marxar sense saber-ho. Una mare no pot abandonar el seu fill, encara que les possibilitats siguin escasses."

An Dehai va contemplar aquesta dona valenta que ja havia perdut tant a la seva vida. Madame Liu havia servit l'Emperadriu amb absoluta lleialtat, sacrificant la seva pròpia vida pel palau. Havia criat Mei Feng sola després que el seu marit morís de febre. La noia era tota la seva vida, la seva única família.

—Emporti's la Mei Lin i una o dues persones més. Busquin juntes, romanguin juntes en tot moment. No es separin mai. I si demà al vespre no l'ha trobada...

Va deixar la frase inacabada. Tots dos sabien què significaria. Després de quaranta-vuit hores, les possibilitats de trobar algú viu eren gairebé nul·les.

— Si no l'he trobada, me'n vaig. T'ho prometo. No moriré aquí en va. Però ho he d'intentar.

— Prego que la trobi.

Aquella nit, An Dehai es va quedar despert al soterrani on s'havien amagat. Era un espai estret i humit que feia olor de terra i floridura. Les arrels penjaven del sostre baix. L'aigua s'escolava per les parets de pedra. Però era segur, amagat, un refugi temporal enmig del caos.

Escoltant els sons de dalt, va crear un mapa del desastre a la seva ment. Cants borratxos, discordants i brutals. Rialles que ressonaven per la nit amb una qualitat maníaca. Trets ocasionals: potser soldats disparant a les ombres, potser execucions sumàries, potser només gresca borratxa. I de vegades, els pitjors sons: crits punyents que glaçaven la sang. Crits de dones, de nens. Cada crit era una vida destrossada, una innocència destruïda, una història que acabava en violència.

Li Lianying, ajupit al seu costat a la foscor humida del soterrani, murmurava oracions budistes. Els seus llavis es movien constantment, formant els mantres que li havien ensenyat a la seva infància. "Om mani padme hum... Om mani padme hum..." L'oració al Buda de la Compassió, repetida incansablement com un talismà contra el mal.

--- Creus que Buda ens pot sentir en aquest infern?, va murmurar An Dehai.

El jove eunuc va alçar els ulls, les seves faccions amb prou feines visibles en la penombra, interrompudes només per la feble resplendor d'una petita espelma.

--- No sé si Buda existeix. Ni tan sols sé si realment crec en res. Potser els déus ens han abandonat. Potser mai van existir. Però sé que l'oració porta consol. Em dóna alguna cosa a fer, alguna

cosa en què concentrar la meva ment en lloc d'escoltar aquests crits. I ara mateix, necessitem tot el consol que puguem obtenir, encara que provinguí d'una il·lusió. Potser aquesta és la veritable funció de la religió: no salvar-nos, sinó donar-nos alguna cosa a què aferrar-nos quan tot s'ensorra.

An Dehai va assentir lentament. Va reflexionar sobre la seva pròpia educació religiosa, una barreja de confucianisme, taoisme i budisme com la majoria de xinesos. Havia resat als seus avantpassats cada any durant el festival de Qingming, havia cremat encens als temples en ocasions especials i havia copiat sutres budistes per obtenir mèrits. Però, realment hi creia? O eren només rituals reconfortants, hàbits culturals transmesos de generació en generació?

— Tens por, Lianying?

--- Estic aterrit, Mestre. Qualsevol soroll que sentim a dalt em fa sobresaltar. Cada cop que sentim passos, penso que és el final, que ens han trobat, que morirem com en Wei Guoliang. El meu cor bateja tan fort que tinc por que el sentin. Però la por és natural, oi? És el que fem malgrat la por el que defineix qui som.

— I què som? En què ens hem convertit en aquest malson?

La Li Lianying va pensar una bona estona abans de respondre, triant les paraules amb cura.

— Som supervivents. Testimonis. Guardians de la memòria. És més important del que sembla. D'aquí a cent anys, d'aquí a mil anys, algú voldrà saber què va passar aquí. I serem els únics que podrem dir la veritat. No la veritat dels generals en els seus informes oficials. No la veritat dels historiadors que no hi eren. Sinó la veritat dels que van viure l'horror, que van veure les cares, van sentir els crits, van oler el fum.

A dalt, va ressonar una explosió, sacsejant el soterrani. Pols i runes van ploure del sostre. Alguns al soterrani van deixar anar crits de terror abans de recordar que havien de romandre en

silenci, mossegant-se els llavis, ofegant els seus sons amb les mans.

Cui Yugui, amagat en un racó com un animal ferit, va preguntar amb una veu gairebé inaudible:

— Què ha estat això? Què estan fent ara?

--- Estan obrint les portes de la volta per arribar a l'últim tresor. O potser ja estan començant a cremar edificis de manera més sistemàtica. La pólvora accelera la destrucció.

Quant durarà això? Quants dies més d'aquesta prova haurem de suportar?

An Dehai no volia dir la veritat —que allò podia durar setmanes—, però mentir no tenia sentit.

— No ho sé del cert. Dies, certament. Fins que s'hagin endut tot el que volen, tot el que poden endur-se. Fins que no quedi res que valgui la pena robar. Fins que fins i tot les ruïnes siguin només ruïnes.

En la foscor humida, An Dehai va tancar els ulls i va intentar recordar el palau tal com havia estat. Era un exercici dolorós però necessari. Havia de gravar aquestes imatges a la seva memòria abans que s'esvaïssin, abans que l'horror del present esborrés completament la bellesa del passat.

Recordava els jardins a la primavera, quan els presseguers florien i l'aire feia olor de mel i pètals. Recordava els pavellons a la posta de sol, les seves teulades daurades brillants a la llum que s'esvaïa. Recordava les nits d'estiu quan l'Emperador feia recitals de poesia a la vora del llac, amb fanals flotant sobre l'aigua com estrelles caigudes. Recordava els matins d'hivern quan la neu ho cobria tot de blanc i el silenci era tan profund que gairebé es podia sentir el passat xiuxiuejant els seus secrets.

Volia gravar aquestes imatges tan profundament a la seva memòria que mai no poguessin ser robades, mai no poguessin ser cremades, mai no poguessin desaparèixer del tot.

20 d'octubre de 1860, coves als turons occidentals, vespre

Quan An Dehai va arribar a les coves després d'un viatge esgotador pels turons, guiat per les instruccions precises que Chen Mingde havia deixat al primer grup, estava físicament i emocionalment esgotat. Les seves robes estaven esquinçades per espines que ratllaven la tela de seda com dits acusadors. Els seus peus sagnaven a les sabates gastades, cada pas una petita tortura. Però era viu. Això era tot el que importava.

Chen Mingde, el guàrdia que havia trobat aquest refugi, el va saludar a l'entrada de la cova més gran amb visible alleujament.

— Mestre An! Gràcies a Déu! Pensàvem que t'havien capturat o pitjor!

An Dehai es va recolzar contra la paret de roca, recuperant l'alè a grans i doloroses glòpades. Cada respiració li cremava els pulmons. Era massa vell per a aquest tipus d'esforç físic.

— Gairebé. Hi havia soldats patrullant per tot arreu. Ens vam haver d'amagar tres vegades. Però vaig sobreviure. I els altres?

— Tothom aquí. Vint-i-tres persones, inclòs el primer grup. Zhang Qinlin té una greu lesió al cap —li va caure un maó mentre buscava llibres entre les ruïnes—, però Gao Niang la va tractar amb herbes que va trobar. Estarà bé. La senyora Liu i la Mei Lin encara no han tornat de la seva recerca.

An Dehai va sentir com se li encongia dolorosament l'estómac. Madame Liu. Mei Feng. Havia esperat que ja haguessin trobat la noia, que estarien segurs aquí.

— Quant de temps ha passat?

— Van marxar aquest matí amb la sortida del sol. Havien de tornar fa dues hores, abans que caigués completament de nit.

An Dehai es va incorporar immediatament malgrat el seu esgotament, ignorant el dolor a les cames.

— Aniré a buscar-los. Potser necessiten ajuda. Potser han trobat la Mei Feng ferida i no la poden portar sola.

En Chen Mingde el va agafar pel braç amb una forta subjecció que no va deixar lloc a la discussió.

--- No! Estàs esgotat. Amb prou feines et pots mantenir dret. Mira't: tremoles de fatiga. I és gairebé fosc. És massa perillós. Mai no trobaràs el camí de tornada en la foscor total, i fins i tot si ho aconsegueixes, hi ha soldats patrullant per tot arreu. Tenen torxes. Et veuran abans que tu els vegis a ells.

An Dehai volia protestar, volia insistir, però sabia que Chen tenia raó. En el seu estat actual —esgotat, afamat, desorientat— no seria útil per a ningú. Probablement seria més una càrrega que una ajuda.

— Molt bé. Però si no han tornat demà al matí, a la primera llum del dia, aniré a buscar-los. Amb ajuda o sense. No els abandonaré.

Va entrar a la cova, i els seus ulls van trigar a adaptar-se a la llum tènue. A dins, una trentena de persones s'amuntegaven al voltant de diverses fogueres improvisades. L'atmosfera era opressiva, plena de fum que picava els ulls i d'una desesperació que penjava com un pes de plom. La cova feia olor d'humitat, terra freda i por, aquella olor agra de suor barrejada amb angoixa que no es pot emascarar. Tothom tenia els ulls vermells, ja fos pel fum àcre o pel plor incessant, probablement tots dos.

An Dehai els va observar un moment, aquests supervivents que s'havien aferrat a la vida per pura força de voluntat. Alguns miraven fixament el foc sense veure'l realment, perduts en els seus pensaments. D'altres es bressolaven suaument, un moviment reconfortant i inconscient. Unes quantes pregàries murmuraven, els seus llavis formaven paraules antigues que havien consolat generacions anteriors.

Zhang Yinghuan, el vell bibliotecari, seia en un racó apartat, encara aferrant-se contra el pit els cinc llibres rescatats com si fossin nadons fràgils que havia de protegir del món. Murmurava passatges de memòria, amb una veu que era un murmuri continu

i hipnòtic. An Dehai es va acostar prou per sentir-lo. El vell va recitar un passatge del Clàssic de la Pietat Filial, després va passar a un extracte dels Analectes de Confuci i, finalment, a un poema de la dinastia Tang. Tenia por d'oblidar, es va adonar An Dehai. Tenia por que si els llibres es perdien i la seva memòria fallava, la saviesa es perdria per sempre al buit.

Wang Daniu, el jardiner que havia treballat amb Wei Guoliang durant dècades, mirava fixament el foc amb la mirada perduda. Amb prou feines va parpellejar. No havia dit ni una paraula. An Dehai coneixia aquella mirada. El xoc. La ment que es tancava per protegir-se d'una realitat massa dolorosa per acceptar-la. Havia vist aquella mateixa mirada a les cares dels soldats que havien sobreviscut a batalles terribles.

Sun Yaoting, el jove eunuc que havia estat apallissat el primer dia, amb la cara encara marcada per blaus que ara es tornaven groguencs-verdosos, estava amagat en un altre racó, amb els genolls al pit, balancejant-se endavant i endarrere en un moviment rítmic i relaxant. Tenia els ulls ben oberts, però no veia res del món real. Taral·lejava una cançó de bressol, sempre la mateixa melodia, una vegada i una altra, probablement la que la seva mare li cantava quan era petit i tenia por de la foscor.

Li Lianying es va inclinar cap a An Dehai.

--- Estan en xoc. Tots ells. Hem vist massa horrors en massa poc temps. La ment humana no està feta per absorbir tanta violència, pèrdua i destrucció en tan poc temps. Es fragmenta, es descompon per protegir-se.

An Dehai va assentir. Ell mateix va sentir com començava a instal·lar-se l'entumiment emocional, aquella estranya dissociació on una part d'ell ho observava tot des de fora, com si aquests esdeveniments li estiguessin passant a algú altre. Era una defensa psicològica contra una realitat massa dolorosa per acceptar-la completament. Si li deixessin entrar tot el dolor alhora, es tornaria boig.

Es va asseure a prop del foc central, sentint la calor a la cara com una benedicció després de la nit freda. Va parlar prou fort perquè tothom el sentís, la seva veu ressonant a les parets de pedra de la cova:

— Amics meus, escolteu-me. Sé que aquests dos últims dies han estat els pitjors de les nostres vides. Potser els pitjors dies que qualsevol ésser humà pot experimentar mai. Sé que alguns de vosaltres us pregunteu per què continuar, quin sentit té sobreviure quan tot el que sabíem ha desaparegut, quan tot el que donava sentit a les nostres vides ha estat destruït o robat. Quan fins i tot els nostres somnis han estat cremats.

Va deixar que les seves paraules ressonessin a la cova silenciosa abans de continuar. Alguns van alçar lentament els ulls cap a ell, altres van mantenir la mirada fixa a terra o en les flames dansaires.

--- Però us diré per què sobrevivim. Sobrevivim perquè som els testimonis. Som els que realment sabem què va passar aquí. No la versió que els vencedors escriuran als seus gloriosos diaris per justificar les seves accions. No la propaganda que els governs difondran per calmar les seves consciències. La història real. La nostra història. La història de la gent corrent que ho va perdre tot, però que va conservar la seva humanitat, la seva dignitat, la seva capacitat de recordar i de donar testimoni.

Es va aixecar i va caminar lentament per l'espai davant del foc, amb gestos deliberats per captar l'atenció.

--- Hem de romandre units. Aquesta és la nostra força, l'única que ens queda. I hem de pensar pràcticament en la nostra supervivència immediata. Proposo que formem equips. Un equip per cuinar, dirigit per Wang Changgui (ja saps de racions, preparació i higiene). Un per a la seguretat i les patrulles al voltant de les coves, dirigit per Chen Mingde i Zhao Hong (ja coneixes el terreny, tens entrenament militar). Un per anar a buscar menjar als pobles veïns quan sigui segur, però només quan els soldats hagin marxat, no abans. I un per tornar al palau per veure què passa, per salvar el que encara es pot salvar.

Zhao Hong va protestar immediatament, amb la veu aguda:

— Tornar al palau? Per què? Perquè ens matin? Ja hem vist prou horrors! Wei Guoliang va morir per res! Voleu que també morim per objectes?

Li Lianying es va posar al costat d'An Dehai, i la seva joventut li donava una energia que els més grans ja no tenien.

— Per donar testimoni, Zhao Hong. El mestre An té raó. Si no, com sabrem què s'ha perdut? Com podrem dir als nostres fills, als nostres néts, què hi havia abans de la destrucció? Com sabrà la història la veritat?

An Dehai va estar d'acord amb Li Lianying agraït.

— Hi aniré. Cada dia, mentre sigui possible, hi aniré a observar, a anotar, a recordar. Aquesta és la meva missió final.

Li Lianying va redreçar les espatlles.

— Vindré amb tu. No hi hauries d'anar sol. Dos parells d'ulls hi veuen millor que un, dos records són més fiables que un.

Per a sorpresa de tothom, Cui Yugui també es va aixecar. El jove eunuc taciturn, que amb prou feines havia parlat i semblava tancat en si mateix, va trobar ara el coratge per oferir-se voluntari.

— Jo també. He de fer alguna cosa. No puc estar assegut aquí esperant, bullint per dins, tornant-me boig de seure a les fosques pensant en tot el que hem perdut. Si puc ajudar a preservar el record... és millor que res. És millor que deixar que tot desaparegui com si no hagués existit mai.

— Gràcies. Gràcies a tots dos. Sou més valents del que us penseu. Anirem junts, ens protegirem mútuament. Tres junts valen més que un.

Van passar la següent hora organitzant la vida a les coves amb una eficiència sorprenent que contrastava fortament amb la desesperació circumdant. Es van formar equips i es van assignar responsabilitats amb precisió. Wang Changgui es va encarregar d'organitzar els àpats i les racions, establint un sistema de tiquets

per evitar disputes. Chen Mingde i Zhao Hong van establir un sistema de vigilància amb torns de dues hores, senyals d'alerta i vies d'escapament en cas d'emergència. Zhang Yinghuan, finalment sortint del seu tràngol, va proposar començar a ensenyar als més joves (llegir, escriure, aritmètica i recitar els clàssics) a mantenir les seves ments actives i donar-los esperança en un futur on aquest coneixement els seria útil.

Donava a la gent un objectiu a assolir, alguna cosa en què concentrar-se més enllà del seu dolor immediat. L'organització era una forma de resistència contra el caos, una afirmació que, malgrat tot, continuaven sent éssers humans civilitzats.

Gao Niang, una vella criada que havia estat dama d'honor i que tenia una veu suau i maternal, va suggerir compartir anècdotes, records feliços del palau abans de la destrucció.

Al principi, la idea va ser rebuda amb vacil·lació, com si recordar la felicitat passada fes que el dolor present fos encara més agut, més insuportable. Però lentament, vacil·lant, la gent va començar a parlar. Era com obrir una porta que havia estat tancada durant molt de temps: difícil al principi, després cada cop més fàcil.

Wang Changgui va relatar la història de la vegada que va afegir accidentalment sal en comptes de sucre al pastís d'aniversari de l'Emperadriu. La seva cara es va il·luminar per primera vegada en explicar l'anècdota.

"Això va ser fa quinze anys. Era jove, potser massa confiat en les meves habilitats. M'havien dit cent vegades que comprovés els ingredients, que sempre els tasses abans de servir. Però aquell dia tenia pressa: hi havia tants plats per preparar per al banquet. Vaig confiar en els meus instints. Quan l'Emperadriu va fer la primera mossegada davant de tota la cort, vaig veure com li canviava la cara. El cor se'm va aturar. Vaig pensar que m'executarien allà mateix. Havia sentit històries de cuiners que eren decapitats per menys diners. Però ella... només va riure. Un riure gran i sincer que va sorprendre a tothom. Va dir: "Això em recorda que sóc humana, propensa als mateixos errors que tothom. Fins i tot els

emperadors de vegades mengen sal en comptes de sucre". Fins i tot es va menjar tota la seva porció per no avergonyir-me davant dels altres."

Un riure suau va ondular pel grup, un so estrany i gairebé oblidat en aquest context. Riure, encara que fos fluixet, fins i tot si el riure es barrejava amb llàgrimes, era agradable.

Gao Niang, animada per la reacció, va parlar del dia que havia vist l'emperador Qianlong component un poema al jardí, tan absort en la seva creació que no s'havia adonat que havia començat a ploure i estava xop fins a l'os.

— Era un dia d'estiu, potser fa cinquanta anys —jo era nova al palau. L'Emperador era conegut per compondre poemes a qualsevol lloc i en qualsevol moment. Quan la inspiració el colpejava, no existia res més per a ell. Aquell dia, havia estat assegut sota un salze vora el llac. Els seus servents l'havien seguit, és clar, però no es van atrevir a interrompre'l mentre componia. Aquesta era la regla. Quan va començar a ploure —primer una gotejada lleugera, després un autèntic aiguat— tots ens vam quedar allà, també sota la pluja, esperant pacientment que se n'adonés. Devia haver romàs allà durant mitja hora, completament concentrat en el pinzell i el paper, mentre l'aigua li regalimava per la cara, xopant-li les robes imperials. Finalment, va alçar la vista i va dir, com si fos una gran descoberta: «Mira, plou».

Estàvem tots xops fins a l'os, tremolant de fred, però ningú no reia. El poema que havia escrit —encara el recordo— tractava sobre la sequera i la necessitat de pluja per fer créixer els cultius. Potser el cel l'havia sentit.

Van seguir altres històries, teixint un tapís complex i bell de la vida que havia existit al palau. Li Lianying va parlar del dia que un paó va escapar del seu recinte i va córrer pels passadissos del palau, creant un caos còmic mentre els servents i els guàrdies intentaven atrapar-lo sense fer-li mal, l'ocell corrent entre les

cames de la gent, les seves plomes de colors deixant un rastre al seu pas.

Sun Yaoting, finalment sortint del seu silenci catatònic per primera vegada, va relatar com la seva mare li havia donat un amulet de jade abans que marxés cap a palau als deu anys, un amulet que encara portava i que ara era l'única cosa que posseïa que provenia d'ella.

--- Em va dir que mentre portés aquest amulet, pensaria en mi cada dia. Que el seu amor viatjaria a través del jade per protegir-me. No sabia si l'havia de creure; era jove, espantada. Però el vaig portar cada dia durant sis anys. I quan els soldats ens van escorcollar aquell primer dia, em van prendre l'anell, em van prendre les monedes, però no van trobar l'amulet. L'havia amagat a la boca. Encara és allà, contra el meu pit. Potser la meva mare encara pensa en mi. Potser encara és viva.

Un per un, van compartir els seus records: moments d'alegria i tristesa, petits triomfs i revessos, la vida quotidiana gairebé tediosa i esdeveniments extraordinaris. Les primeres nevades quan tot el palau es va transformar en un paisatge de conte de fades. Celebracions de Cap d'Any amb petards, fanalets vermells i festes que van durar dies. Els casaments dels membres de la família imperial, cerimònies magnífiques que van mobilitzar tot el palau durant setmanes. Naixements que van portar alegria i esperança. Ascensos que van recompensar anys de servei lleial. Reprimendes que van humiliar però també van ensenyar. Amistats improbables entre persones de diferents rangs. Rivalitats insignificants que semblaven importants llavors però que ara semblen ridícules.

La vida en tota la seva complexitat, la seva sublim banalitat, la seva bellesa ordinària, ara reduïda a històries xiuxieujades al voltant d'un foc en una cova freda i humida.

An Dehai ho escoltava tot, assentint amb el cap de tant en tant, de vegades afegint-hi els seus propis records, teixint els fils individuals en un tapís col·lectiu. Va pensar en el comentari que

havia fet abans: preservar no només els objectes, sinó també les històries, les vides viscudes, la humanitat del lloc.

--- Veieu? Això és el que hem de preservar. Els petits moments que definien qui érem. Un palau no són només murs de marbre i tresors d'or. És la gent que hi vivia, que estimava, que treballava dur, que somiava, que riia i plorava. Són els cuiners que es llevaven abans de l'alba per preparar els àpats. Els jardiners que passaven hores de genolls a la terra. Els eunucs que caminaven quilòmetres cada dia pels passadissos. Les dames d'honor que brodaven durant hores. Aquesta és la veritable pèrdua. I això és el que encara podem salvar recordant.

S'acostava l'alba. Van sentir veus a l'entrada de la cova. Tothom es va quedar glaçat, i el terror els va envair immediatament. Els soldats? Els havien descobert?

Però van ser la senyora Liu i la Mei Lin les que van aparèixer a l'entrada, siluetes fosques retallades contra el cel que s'il·luminava lentament.

Tothom va saltar. La senyora Liu semblava esgotada, amb la roba esquinçada i bruta, el monyo pentinat amb cura ara desfet, els cabells grisos solts, però estava sencera, viva. La Mei Lin la va sostenir, ajudant-la a caminar, pràcticament portant-la els últims metres. Les dues dones van avançar lentament, amb la cara marcada per un dolor que anava més enllà del físic, un dolor que marcava l'ànima.

An Dehai va córrer cap a ells, amb el cor bategant-li amb força.

— Senyora Liu! Gràcies a Déu! Estàvem molt preocupats! Anàvem a organitzar un equip de recerca al primer senyal de sol! Es va desplomar prop del foc més proper. Algú —Wang Changgui— li va donar aigua, que va beure amb ganes. Aleshores va alçar la vista cap a An Dehai, i ell va veure als seus ulls un dolor tan profund, tan absolut, que semblava sense fons, com un pou que descendia fins al centre de la terra.

— L'he trobat. La meva Mei Feng. L'he trobat.

An Dehai va sentir que el cor se li encongia dolorosament. Ja sabia la resposta abans de fer la pregunta. Es podia veure a la seva cara, en la manera com se li enfonsaven les espatlles.

—On és ella?

La veu de la senyora Liu ara no era més que un xiuxiueig ronc, trencat pel dolor i l'esgotament.

— Morta. A les ruïnes del Pavelló de les Harmonies. Ella i vuit noies més. Noies joves, totes tan joves. Elles...

La veu se li va trencar completament. Va respirar profundament, intentant desesperadament recuperar la compostura, mantenir una semblança de dignitat malgrat l'abisme de dolor que amenaçava d'engolir-la.

--- Havien intentat amagar-se als cellers sota el pavelló. Pensaven que estarien segurs sota terra, que els soldats no pensarien a buscar-hi. Però els bàrbars van calar foc a l'edifici. Ho van cremar tot, metòdicament, habitació per habitació. El fum baixava fins als cellers. Les noies es van ofegar. Les vam trobar... els seus cossos eren... s'havien amuntegat, intentant consolar-se mútuament en els seus últims moments.

No va poder continuar, i es va esfondrar en sanglots esgarrifosos que semblaven esquinçar-li el pit.

La Mei Lin va parlar amb veu decidida, decidida a acabar la història que la senyora Liu ja no podia continuar.

--- Els vam enterrar. No els podíem deixar allà, exposats als elements, potser als animals. Es mereixien alguna cosa millor. Vam trobar un lloc al jardí de peònies: era el jardí preferit de la Mei Feng. Hi anava cada primavera a veure les flors, s'hi passava hores dibuixant en un petit quadern. No teníem eines adequades: els soldats s'havien endut totes les eines dels jardiners. Només les nostres mans i uns quants trossos de fusta que vam trobar entre les runes. Però vam excavar. Vam excavar durant hores, fins que les mans ens van sagnar, fins que les ungles se'ns van trencar. Els

vam donar almenys això. Un enterrament decent. Un lloc on descansar. Una mica de dignitat en tota aquesta barbàrie.

La senyora Liu va treure alguna cosa de la màniga: una agulla de cabell de plata, delicadament elaborada amb un motiu de flor de pruner. La va sostenir davant seu com un talismà, l'única cosa tangible que quedava de la seva filla.

--- Pertanyia a la meva Mei Feng. La hi vaig regalar pel seu setzè aniversari. Era una tradició a la meva família: les mares regalaven agulles de cabell a les seves filles quan es convertien en dones, un símbol de la seva majoria d'edat. Ella sempre la portava, fins i tot per dormir. Deia que era el seu amulet de la sort, que la protegiria del mal. És tot el que queda d'ella ara. Una agulla de cabell de plata. Dinou anys de vida, reduïts a aquest únic objecte."

Ho va agafar tan fort que els artells se li van quedar blancs i els dits se li van crispar com urpes.

Ningú sabia què dir. Què es podia dir davant d'una pèrdua tan gran, d'un dolor tan gran? Les paraules semblaven insuficients, gairebé insultants en la seva insuficiència. El silenci es va allargar, carregat de dolor compartit.

Finalment, Zhang Yinghuan es va aixecar. El vell bibliotecari va col·locar amb reverència els seus preciosos llibres sobre una pedra plana. Es va acostar a la senyora Liu i es va agenollar davant d'ella amb dificultat; els seus vells genolls grinyolaven audiblement. Va començar a recitar un sutra budista sobre la naturalesa fugaç de la vida, l'alliberament de l'ànima del sofriment terrenal, la roda del karma i el renaixement.

Les paraules antigues omplien la cova, ressonant contra les parets de pedra, creant una harmonia natural. Era una melodia que havia consolat innumbrables generacions de dolguts, un pont entre els vius i els morts.

Quan va acabar el primer sutra, d'altres s'hi van unir espontàniament. Alguns van recitar altres sutres que coneixien. D'altres van recitar poemes sobre la pèrdua i el record. Els que

no coneixien les paraules exactes simplement van taral·lejar, creant una harmonia col·lectiva de dolor compartit que va transformar la desesperació individual en quelcom més gran, més suportable, gairebé transcendent.

El so era estranyament bell malgrat la seva tristesa: un lament col·lectiu que entrellaçava totes les seves pèrdues individuals en una sola cançó de record i resistència contra l'oblit.

Quan finalment va caure el silenci, pesant i sagrat, la senyora Liu es va dirigir al grup reunit. S'havia eixugat les llàgrimes amb la punta de la màniga. La seva cara, tot i que assolada pel dolor, mostrava una resolució recentment adquirida, una determinació que no hi havia estat abans.

--- Gràcies. Gràcies a tots per les vostres pregàries, per la vostra compassió. Ara ho sé. Puc plorar, puc patir, suportar el meu dolor, però ho sé. Ja no em sento destrossat per la incertesa. I en certa manera, malgrat l'horror, això és millor que la incertesa. L'esperança és una tortura quan ja no hi ha cap raó per esperar. Ara puc començar a acceptar, fins i tot si l'acceptació em prendrà la resta de la vida.

Va mirar fixament l'An Dehai amb els ulls vermells, amb una nova intensitat a la mirada.

--- El mestre An té raó. Hem de donar testimoni. Hem de recordar. Ma Mei Feng i les altres vuit noies... no s'han d'oblidar. No han de ser només estadístiques en un informe militar, números sense rostre. Tenien noms, somnis, famílies que les estimaven. Mei Feng volia casar-se, tenir fills, potser convertir-se en poeta. Escrivia bells poemes sobre flors. Tots els que han mort en els darrers dies... han de ser nomenats, recordats, honorats.

An Dehai es va acostar a ella i li va agafar les mans, tot sentint els nous calls, els talls, la sang seca de la tomba que havia cavat.

--- Ho seran. Ho prometo solemnement. Farem una llista completa de totes les persones que coneixem que han mort. Els

seus noms seran preservats, acuradament registrats, protegits. El seu record perviurà mentre visquem. I transmetrem aquest record als nostres fills, i ells el transmetran als seus. La cadena no es trencarà.

Aquella nit, la majoria dels altres finalment s'havien adormit, esgotats tant físicament com emocionalment. An Dehai va romandre despert. A la llum d'una petita làmpada d'oli que havia col·locat amb cura per no molestar ningú, va començar el que es convertiria en l'obra de la seva vida, el seu testament, la seva contribució final a la història: el Registre dels Perduts.

En fulls de paper que havia recuperat del palau —paper d'arròs d'alta qualitat, gruixut i durador, prou fort per durar segles si es conservava i es protegia de la humitat adequada— va començar a escriure els noms de tots aquells que sabia que eren morts. Va fer servir el seu millor pinzell, el que havia recuperat de les ruïnes del seu estudi, i tinta que havia barrejat ell mateix segons la recepta tradicional que li havien ensenyat: sutge de pi cremat, cola animal i una mica de mesc per a la fragància.

Cada caràcter estava traçat amb una cura meticulosa, com una pregària gravada a la pedra. La seva mà es movia lentament, deliberadament, transformant cada nom en una forma d'art cal·ligràfic. No era només un registre, era un monument.

El nom que va escriure:

Wei Guoliang, jardiner en cap del Pavelló dels Núvols Preciosos, d'aproximadament seixanta-cinc anys, era del poble de Xiangshan, a la província de Hebei. Havia treballat al Palau d'Estiu durant quaranta-set anys. Especialista en pruneres i peònies, havia creat el bosquet de pruneres prop del Pavelló de les Harmonies el 1832: vint-i-vuit anys d'atenció al pacient. Casat amb Lady Wang (que va morir el 1855), va tenir tres fills adults, el més gran dels quals era pagès a Xiangshan. Li agradava cantar mentre treballava, sobretot cançons populars de la seva joventut. Tenia la reputació de parlar amb les seves plantes com si fossin nens. Coneixia el nom botànic de cada flor del palau. Sovint deia:

"Un jardiner planta per al futur, per a gent que mai coneixerà". Va ser assassinat sense provocació per soldats britànics el 19 d'octubre de 1860, prop del Pavelló dels Núvols Preciosos. El seu crim: córrer, potser per protegir les seves llavors. Testimonis: An Dehai i quatre persones més. Que la terra descansi lleugerament sobre ell.»

Aleshores el segon nom:

«Mei Feng, una criada del Pavelló de l'Harmonia, de dinou anys, filla única de Lady Liu (una dama d'honor imperial). Nascuda a Pequín el quinze dia del tercer mes lunar de 1841. Havia treballat al palau des dels catorze anys. Dòcil, tímida i elegant en els seus moviments. Li encantava dibuixar flors, sobretot peònies: havia omplert tres quaderns de dibuix. Somiava amb casar-se, tenir fills i potser convertir-se en poeta. Escrivia poemes sobre la natura, que de vegades recitava a la seva mare. Sempre portava l'agulla de cabell de plata que la seva mare li havia regalat pel seu setzè aniversari. Va morir asfíxia a l'incendi del Pavelló de l'Harmonia el 19 o 20 d'octubre de 1860, juntament amb vuit dones joves més d'entre quinze i vint anys. S'havien amagat als soterranis, pensant que estaven fora de perill. Va ser enterrada al jardí de peònies per la seva mare i Mei Lin. Que Buda concedeixi pau a la seva ànima.»

El tercer nom:

«Li Mei, una criada de quinze anys. Una òrfena, sense família coneguda. Cabells llargs i negres que es trenava acuradament cada matí. Una veu suau, un riure tímid. Somiava veure el mar, que mai havia vist. Recollia pedres polides del llac. Amagada en un armari als quarters de les concubines. Trobada per soldats. Violada. Assassinada. El seu cos va ser descobert per Madame Liu i el seu grup. Cap família que plorés la seva mort, excepte nosaltres que la coneixíem. Que Buda transformi el seu sofriment en saviesa en la seva propera vida.»

I així successivament. Cada nom acompanyat de tot allò que An Dehai sabia o podia descobrir sobre aquella persona: la seva edat

exacta si era possible, si no, una estimació, la seva posició en la jerarquia del palau, els seus orígens geogràfics, les seves famílies, les seves passions, els seus hàbits quotidians, els seus patrons de parla, les seves pors, les seves alegries, els seus somnis de futur. No només com havien mort —aquella informació horrible però necessària—, sinó sobretot, com havien viscut. Qui havien estat quan eren vius, respirant, rient, plorant, estimant.

Li Lianying, que també estava despert —com havia pogut dormir després de tot el que havien vist?— va venir i es va asseure en silenci al seu costat. Va observar com escrivia An Dehai durant uns minuts abans de parlar.

— Escrius les seves històries completes. No només els seus noms.

— Sí. Perquè els noms per si sols no són suficients. Un nom sense història és només un so buit. Però un nom amb història... això era una persona, Lianying. Una persona real que va viure, que va sentir, que va contribuir al món a la seva manera. El que era, no només com va morir. Això és important. Això és crucial. La mort és universal, fins i tot comuna. Tothom mor, sempre, des del principi dels temps. Però la vida —la manera com vivia cada persona, el que estimava, qui era en els seus moments més autèntics— és única. Irreemplaçable. Això és el que mereix ser preservat. Això és el que ens fa humans.

D'altres, despertats per les seves veus baixes o incapaces de dormir, s'hi van anar unint gradualment. Wang Changgui va parlar del seu ajudant de cuina, un jove anomenat Liu Yang, de vint-i-tres anys, que somiava amb obrir el seu propi restaurant algun dia i que feia les millors boletes de massa de tot Pequín, un secret familiar transmès durant tres generacions.

Gao Niang recordava una companya de feina anomenada Xiao Qing que sempre cantava mentre treballava, la seva veu clara ressonava pels passadissos i portava alegria fins i tot en els dies més difícils. L'havien assassinat el primer dia, enxampats mentre intentava escapar amb una petita bossa de roba.

Sun Yaoting va parlar amb tristesa d'un amic eunuc anomenat Wang Ming, de disset anys, amb qui havia compartit allotjament durant dos anys. Wang Ming havia estat capturat el primer dia mentre intentava protegir una vella criada que ja no podia fugir. No se l'havia tornat a veure; probablement mort, però no hi havia res segur, cosa que potser era pitjor que saber-ho.

Van treballar fins a altes hores de la nit, aquests guardians inconscients de la memòria, creant un monument de paper i tinta per a aquells que mai no tindrien làpides, temples ancestrals ni descendents per cremar encens en la seva memòria. Cada nom afegit era un acte de resistència contra l'oblit, una declaració que aquestes vides havien importat, que la seva pèrdua era significativa, que no serien esborrades de la història com si mai no haguessin existit.

Quan An Dehai finalment va deixar el pinzell, amb els ulls cremant de fatiga i la mà cansada d'agafar el pinzell durant hores, havia omplert trenta pàgines senceres amb noms i històries. Seixanta-tres persones. Seixanta-tres vides documentades, preservades, honorades. Només era el principi: n'hi hauria moltes més en els dies vinents. Però era un principi. Un primer pas contra l'oblit.

21 d'octubre de 1860, Palau d'Estiu

L'endemà al matí, An Dehai, Li Lianying i Cui Yugui van tornar amb cautela al palau. O millor dit, al que en quedava.

El viatge des de les coves va durar aproximadament una hora a peu a través dels turons boscosos. Avançaven amb cautela, sovint aturant-se darrere dels arbres o les roques per escoltar, per observar, per assegurar-se que no hi havia patrulles a prop. El paisatge familiar ara semblava estrany, transformat per la tragèdia. Els ocells encara eren absents: el seu silenci era gairebé més ensordidor que el seu cant. Els petits animals que normalment s'escapaven pel sotabosc havien fugit a territoris

més segurs. Només el vent xiuxiuejava tristament entre els arbres nus, portant amb ell l'olor persistent i repugnant de fum.

La transformació en només quatre dies va ser sorprenent, gairebé increïble per a qualsevol que no hagués presenciat el progrés diari. An Dehai havia vist el palau per última vegada feia dos dies. Ja estava molt malmès, però recognoscible, encara identificable com el lloc que havia conegut. Ara...

On abans havia existit el Palau d'Estiu en tota la seva magnificència imperial —cent cinquanta hectàrees de jardins meticulosament cuidats, més de tres mil habitacions repartides en centenars d'edificis i pavellons interconnectats, col·leccions d'art acumulades acuradament durant segles per emperadors refinats—, només hi quedava un paisatge lunar de ruïnes fumejants que s'estenien fins on arribava la vista.

Edificis sencers havien desaparegut completament, consumits per les flames fins als fonaments, deixant només quadrats ennegrits a la terra i xemeneies solitàries que s'alçaven com dits acusadors assenyalant un cel indiferent. D'altres no eren més que closques buides, les seves teulades, abans bellament pintades, s'havien esfondrat en munts de teules trencades, les seves parets carbonitzades s'alçaven precàriament, amenaçant d'esfondrar-se amb la més mínima brisa. El fum s'alçava per tot arreu com una boira persistent i tòxica, reduint la visibilitat a unes quantes dotzenes de metres i fent que cada respiració fos dolorosa, irritant els ulls i la gola.

An Dehai va haver d'aturar-se un moment, aclaparat per la magnitud de la destrucció. Les seves cames es negaven a portar-lo més enllà. Es va asseure en una pedra, amb el cap entre les mans, intentant controlar els sanglots que amenaçaven d'engolir-lo. Tota la seva vida adulta dedicada a aquest lloc. I ara...

Li Lianying li va agafar la mà.

— Mestre, hem de continuar. Per això hem vingut. Per veure. Per donar testimoni.

An Dehai va assentir, recuperant la compostura. El jove tenia raó. Es va eixugar les llàgrimes i es va aixecar, obligant-se a sostenir-se amb les cames.

Es movien silenciosament pel paisatge apocalíptic, com fantasmes que rondaven les ruïnes de les seves vides anteriors. An Dehai prenia notes mentals de tot el que veia, creant un mapa de la destrucció a la seva ment: quins edificis havien desaparegut completament, quins estaven parcialment intactes, on es podien haver emmagatzemat tresors abans de ser robats, quins camins havien pres els saquejadors. De tant en tant, treia el paper i el pinzell per anotar algunes observacions ràpides.

Van descobrir que els exèrcits britànic i francès havien establert un sistema extraordinàriament organitzat per al seu saqueig. No era el caos que hom podria haver imaginat, sinó una operació militar planificada amb precisió. Es van assignar àrees geogràfiques específiques a diferents regiments: els francesos controlaven principalment el sector oriental del palau, els britànics l'oest. Els oficials supervisaven el saqueig, mantenien registres detallats i asseguraven que el botí es distribuís equitativament entre les unitats segons un sistema de quotes. Això ho va fer encara més obscè: no el caos dels soldats fugitius que perdien tot el control, sinó una operació planificada i executada amb la freda eficiència d'una màquina ben oliada.

En el que quedava del Pavelló del Mar de la Saviesa —les parets exteriors encara dempeus, però el sostre s'havia esfondrat completament, creant una obertura al cel— van trobar un grup de soldats britànics que embalaven acuradament estàtues budistes de bronze. Un oficial amb barba consultava un llibre gruixut que semblava un catàleg d'art, anotant meticulosament cada peça amb notes en anglès que An Dehai no podia llegir.

Es va acostar amb cautela, els peus cruixien sobre les runes escampades a terra. L'oficial va aixecar el cap i va arrufar les celles, mentre la mà es movia instintivament cap a la pistola que duia penjada del cinturó.

— Qui és vostè? Què fa aquí? Aquest lloc està sota control militar britànic. Els civils xinesos no tenen permís per ser-hi.

L'anglès de l'oficial era precis, educat, el d'un cavaller probablement de bona família.

An Dehai va fer una lleugera reverència amb la deferència que havia après.

— Treballava aquí. Al palau. Conec aquests edificis, aquestes estàtues. Jo era l'encarregat de l'inventari.

L'oficial l'examinava ara amb més interès, els seus ulls avaluant i calculant.

— És un dels eunucs de palau, oi? He sentit a parlar del seu sistema. Fascinant des d'un punt de vista antropològic.

— Sí, senyor. Sóc un eunuc. I m'agradaria parlar amb vostè sobre aquestes estàtues.

L'oficial va considerar la proposta durant un moment.

— Hmm. Sí que em pot ser útil. Em pot dir l'edat d'aquests bronzes? La seva... importància històrica i religiosa?

An Dehai va contemplar les estàtues que els soldats estaven embolicant amb tela i palla. Coneixia bé aquestes representacions sagrades: els tres bodhisattvas principals del budisme mahayana: Avalokiteshvara, el bodhisattva de la compassió; Manjushri, el bodhisattva de la saviesa; i Samantabhadra, el bodhisattva de la pràctica virtuosa.

"Aquestes estàtues van ser creades durant la dinastia Tang, senyor. Fa uns dotze-cents anys. Van ser encarregades per l'emperador Taizong per a un important temple budista. Quan el temple va ser destruït durant les grans persecucions antibudistes sota l'emperador Wuzong, van ser salvades per monjos valents que van arriscar les seves vides. Van estar amagades en coves durant dècades. Van ser redescobertes i conservades a les col·leccions imperials. Representen..."

Va buscar les paraules en anglès, intentant traduir conceptes budistes complexos a una llengua estrangera.

--- Representen éssers sagrats budistes, els Bodhisattvas. Són éssers que han assolit la il·luminació completa, que podrien entrar al nirvana i escapar del cicle del sofriment, però que decideixen romandre al món per ajudar tots els éssers sensibles a assolir també la il·luminació. Són molt sagrats per al poble xinès. Milions de persones han resat davant d'aquestes estàtues durant segles. Representen les aspiracions espirituals més elevades de la nostra civilització.

L'oficial va anotar acuradament al seu quadern, amb el bolígraf ratllant el paper.

— Dinastia Tang. Dotze-cents anys d'antiguitat. Importància religiosa considerable. Fascinant. Aquestes peces s'enviaran al Museu Britànic de Londres. S'exposaran degudament en una vitrina amb control de temperatura, seran conservades adequadament per experts i estudiades adequadament per estudiosos. Seran vistes per milions de visitants que podran apreciar l'art xinès antic. Molt millor que deixar-les aquí perquè siguin destruïdes pel foc o pels elements, o pitjor, per la ignorància del vostre propi poble, que potser no entén el seu valor.

An Dehai va sentir la ràbia familiar pujant dins seu com una marea.

--- Vau calar foc vosaltres mateixos, senyor. Vós i els vostres aliats francesos. Esteu destruint el palau amb una eficiència notable. Afirmeu estar salvant les estàtues de l'incendi que vosaltres mateixos vau provocar. Això és...

Va buscar la paraula en anglès i finalment va trobar la que captava perfectament l'absurditat moral.

— Això és hipocresia de la pitjor mena. És com un home que cala foc a una casa i després presumeix de salvar els nens de les flames que ha creat.

L'oficial es va posar rígid visiblement, i la cara se li va posar vermella de ràbia o potser de vergonya.

— Estem seguint les ordres de Lord Elgin. No estic involucrat en la política de l'Imperi. Simplement sóc un soldat que fa el meu deure envers la Reina i Anglaterra.

--- Tots els soldats diuen exactament això, senyor. "Només segueixo ordres. Només faig el meu deure. No és la meva responsabilitat". Però algú ha de ser responsable de tot això. Si tothom simplement segueix ordres sense pensar, sense qüestionar la moralitat d'aquestes ordres, de qui és realment culpable? Què més es pot anomenar a això sinó crim organitzat a escala internacional?

L'oficial no va respondre immediatament. Va tancar el llibre de cop i es va girar, mirant fixament les estàtues sagrades que els seus homes estaven empaquetant com si fossin mercaderia vulgar.

--- Aquesta conversa s'ha acabat. Pot marxar. I consideri's afortunat que jo sigui un cavaller civilitzat. Altres agents l'haurien fet afusellar per insolència.

An Dehai va fer una reverència amb una ironia gairebé velada.

— Gràcies per la seva «civilització», senyor. La història jutjarà qui va ser realment civilitzat en aquest assumpte.

Mentre s'allunyaven del pavelló en ruïnes, Li Lianying respirava suaument, amb la veu tensa per la preocupació:

--- Mestre An, està assumint massa riscos parlant així. Si enfada aquests homes, potser el mataran sense dubtar-ho. Un eunuc xinès més, a qui li importaria? Ningú faria cap pregunta.

An Dehai va continuar caminant, amb l'esquena rígida per la ràbia i l'orgull ferit.

--- Sé que estic assumint riscos, Lianying. Però no puc romandre completament en silenci. No puc veure com roben el nostre patrimoni mentre fan veure que ens fan un favor, que estan "preservant" la nostra cultura robant-la, que ens estan

"civilitzant" destruint la nostra civilització. La hipocresia és insuportable. Com a mínim, vull que sàpiguen que no ens enganyen. Que veiem més enllà de les seves justificacions.

— Però som completament impotents contra ells físicament. Les nostres paraules no canvien la realitat.

An Dehai es va aturar i es va girar cap al jove.

--- Físicament, sí, som completament impotents. Tenen els fusells, els canons, la força militar. Però moralment? Moralment, som superiors, i vull que ho sàpiguen. Vull que sentin el pes de la vergonya del que estan fent, encara que mai ho admetin públicament, encara que justifiquin les seves accions en els seus informes oficials. Vull plantar una llavor de dubte a les seves ments. Potser d'aquí a deu anys, vint anys, quan siguin vells i recordin el que van fer aquí, sentiran aquesta vergonya. No és gaire, però és tota l'arma que tinc.

Van continuar la seva dolorosa exploració del palau en ruïnes. A cada pavelló que van visitar, la mateixa visió repetitiva i desgarradora: tresors acuradament empaquetats per a l'exportació a Europa, restes del que s'havia considerat massa ordinari per robar-lo, però massa bonic per deixar-lo intacte, rastres de foc per tot arreu com cicatrius en un cos torturat. El terra estava ple de fragments que cruixien sota els seus peus: trossos de porcellana Ming reduïts a fragments sense valor, retalls de tela cremats que havien estat túniques imperials brodades durant mesos, pàgines arrencades de llibres antics que el vent escampava lentament.

An Dehai de vegades s'ajupia per recollir aquests fragments. Fins i tot els fragments tenien valor com a testimonis, com a prova del que havia existit.

Dins de la Gran Biblioteca, l'escena era encara més dantesca del que s'havia imaginat en la seva última visita. L'interior estava ara completament destrossat. Milers de llibres no eren més que cendra fina i grisa que arribava fins als turmells i s'arremolinava

amb la més lleugera brisa, com neu negra. Els prestatges de fusta preciosa —sàndal, banús, palissandre— s'havien cremat, deixant només claus retorçats i forja deformada per les temperatures extremes. Només unes poques parets de pedra quedaven dempeus, ennegrides pel sutge, les superfícies esquerdades per la calor com pell cremada.

Cui Yugui es va ajupir i va recollir delicadament una pàgina mig cremada d'un llibre vell. El paper era fràgil, trencadís, a punt de desintegrar-se al més mínim toc brusc. Encara es podien llegir uns quants caràcters a la banda que havia escapat de les flames: "...el savi entén que el coneixement és el tresor que no es pot robar, la riquesa que no es pot cremar, l'herència que no..." La resta s'havia esvaït entre les flames, emportant-se amb si el final del pensament.

— Això és tot el que queda d'aquella saviesa. Milers d'anys de pensament filosòfic, centenars de milers de llibres copiats a mà amb una cura infinita, textos únics que no existien enlloc més del món... reduïts a uns quants caràcters fragmentats en una pàgina cremada. És com si una part de l'ànima humana mateixa s'hagués cremat.

An Dehai va agafar la pàgina amb extrema delicadesa, manipulant-la com un objecte sagrat, i la va col·locar entre dos fulls de paper intactes per protegir-la.

—Fins i tot un fragment té un valor immens. És una prova tangible. Un dia, algú ho veurà i entendrà realment la magnitud del que es va perdre aquí. Les xifres dels informes oficials no són suficients. Necessitem proves físiques, objectes que es puguin tocar, sentir, veure.

Van passar hores explorant, recordant dolorosament, documentant tot el que podien. Va ser una feina mental i emocionalment esgotadora. Cada torn revelava una nova destrucció, una nova pèrdua que s'afegia a la càrrega ja insuportable. Però van persistir, impulsats per un sentit del deure que transcendia el dolor immediat.

Al migdia, completament esgotats, es van asseure a la vora del llac Fuhai per descansar uns minuts. El llac, que abans era d'un blau cristal·lí tan pur que es podien veure peixos nedant diversos metres sota la superfície, ara estava cobert per una gruixuda capa de runes flotants. Objectes que els saquejadors havien considerat massa pesats, massa voluminosos o no prou valuosos per transportar-los flotaven desconsoladament sobre l'aigua tèrbola: peces de mobles de fusta tallada que havien trigat mesos a crear-se, fragments de porcellana que abans havien estat gerros magnífics, túniques esquinçades que jeien escampades com cadàvers, panells decoratius destrossats. Unes quantes carpes koi, les que havien sobreviscut miraculosament al caos, nedaven lentament entre les runes, amb els seus moviments desorientats i letàrgics, com si també estiguessin en xoc.

Li Lianying va contemplar el desastre aquàtic.

"Abans era tan magnífic. Recordo els festivals d'estiu quan vaig començar a treballar aquí. Els vaixells drac al llac, amb els cascots pintats de vermell i daurat, brillants gloriosament a la llum del sol. Els remers cantant al ritme. Els ponts de marbre blanc que creuaven l'aigua com arcs de Sant Martí sòlids. Els pavellons reflectint-se a l'aigua quieta com pintures perfectes, tan clares que no es podia distingir la realitat del reflex. Els fanals a la nit, flotant sobre l'aigua com estrelles caigudes del cel. Els lotus roses a l'estiu, cobrint la superfície amb una catifa de flors vives. I ara... és un cementiri. Un cementiri a l'aire lliure per a una civilització morta."

An Dehai només va poder assentir lentament. Les paraules li faltaven. Qualsevol descripció semblava inadequada davant d'aquella devastació total.

De sobte, en Cui Yugui es va tensar, assenyalant discretament amb el dit.

— Mira. Allà, entre les ruïnes. Algú s'està movent.

Van veure una figura humana que es movia sigil·losament entre les runes d'un pavelló proper, aixecant pedres i trossos de fusta, buscant alguna cosa amb gestos desesperats.

— Algú més s'ha quedat o ha tornat. Potser un altre supervivent. Hauríem d'anar a veure-ho. Potser necessiten ajuda. Potser estan ferits.

Es van acostar amb cautela, amb compte de no espantar la persona massa bruscament. La figura va resultar ser una dona jove vestida amb draps bruts i esquinçats que potser havien estat vestits de criada. Tenia la cara tacada de sutge negre, els cabells despentinats i recollits toscament. Buscava alguna cosa entre les runes amb una determinació gairebé maniaca, aixecant pedres tot i que les mans li sagnaven per múltiples talls.

An Dehai va tossir suaument per assenyalar la seva presència sense espantar-la.

La dona es va girar bruscament, espantada, amb els ulls oberts com els d'un animal caçat. Aleshores, en veure que eren xinesos, que la seva roba indicava que eren servents de palau i no soldats, va semblar relaxar-se lleugerament, tot i que la desconfiança era clarament visible a la seva mirada i a la tensió del seu cos.

— Qui hi ha aquí? No sou soldats?

— No. Som servents del palau. Vam viure i treballar aquí abans... abans de tot això. Qui ets?

La dona va dubtar una bona estona abans de respondre:

--- Em dic Qin Yue. Era una serventa al Pavelló de l'Harmonia, com la meva germaneta. Quan van arribar els soldats fa quatre dies —o ja en fa cinc? He perdut la noció del temps—, em vaig amagar a les cuines subterrànies. Hi havia un magatzem secret per a subministraments d'emergència que poca gent coneixia. Un espai estret, fosc i humit. Vaig estar-hi dos dies sencers sense menjar ni aigua, massa espantada per sortir a beure. Només esperava que em trobessin i em matessin.

— Les cuines subterrànies. I tant. Així és com vas sobreviure a l'incendi del pavelló. El foc no va poder arribar tan lluny. Vas tenir sort amb la teva desgràcia.

—Sort? Ho vaig sentir tot durant dos dies. Cada crit, cada súplica, cada tret. Els crits dels meus amics quan els soldats els van trobar. El crepit del foc devorant l'edifici que hi havia sobre el meu cap. Les bigues que s'esfondraven. Les parets que s'esfondraven. Durant dos dies, vaig estar sola en la foscor absoluta, aterrida, sense atrevir-me a sortir, escoltant com tot el meu món es destruïa a sobre meu. De vegades sentia veus franceses o angleses just a dalt, separades de mi per uns quants centímetres de fusta. Era com estar a l'infern, tancat viu en una tomba. Potser morir ràpidament hauria estat més fàcil, més misericordiós.

An Dehai va entendre immediatament aquest dolor. De vegades, sobreviure era infinitament més difícil que morir. Els supervivents portaven el pes de tot el que havien vist, de tothom que no havien pogut salvar.

— Ets viu. Això és el que importa ara. Què busques aquí?

Els ulls de Qin Yue es van omplir de llàgrimes que li corrien lliurement, traçant solcs nets a les galtes brutes.

—La meva germana. La meva germaneta, la Qin Mei. Només tenia quinze anys. També treballava aquí, als jardins. Li encantaven les flors, passava hores dibuixant-les. Havíem de trobar-nos a prop del Pont de Jade el primer dia, quan tot va començar. Era el nostre punt de trobada en cas d'emergència; ho vam decidir junts quan vam sentir a parlar de les aproximacions dels exèrcits estrangers. Però aquell dia no la vaig trobar mai. Tot va passar massa ràpid. Espero desesperadament que s'hagi escapat, que hagi fugit a un poble, que estigui segura en algun lloc. Però si no ho va aconseguir... si encara és aquí en algun lloc... ho he de saber. No puc marxar sense saber-ho. És la meva germaneta. La vaig criar després que els nostres pares morissin. És tota la meva família.

An Dehai va pensar immediatament en Madame Liu i la seva recerca desesperada de la seva filla, Mei Feng. Sabia íntimament la importància de saber-ho, fins i tot quan les notícies eren les pitjors imaginables. La incertesa era una forma de tortura particularment cruel que no s'acabava mai, rosegant l'ànima dia rere dia.

— Vine amb nosaltres. T'ajudarem a trobar la teva germana. Amb quatre de nosaltres, cobrirem molt més terreny, més ràpid i més eficientment.

Van passar les dues hores següents escorcollant les ruïnes del sector del Pont de Jade, cridant el nom de Qin Mei una vegada i una altra, aixecant amb cura les runes, explorant tots els racons on algú s'hagués pogut amagar o haver estat ferit. Era una feina perillosa i ardua: les estructures inestables amenaçaven constantment d'esfondrar-se, les bigues carbonitzades penjaven precàriament i sempre hi havia el risc de trobar-se amb patrulles de soldats hostils. Però van persistir, impulsats per l'esperança desesperada de Qin Yue i per la seva pròpia humanitat, que es negava a rendir-se.

A prop del que havia estat el pont de jade —ara només trossos de pedra blanca trencada escampats per terra com les restes d'un esquelet gegant—, Cui Yugui va trobar alguna cosa. S'havia allunyat lleugerament del grup, explorant una zona que els altres encara no havien cobert.

— Aquí! Veniu a veure-ho ràpidament!

Hi havia un cos. O millor dit, restes humanes gairebé irreconoscibles, carbonitzades pel foc fins al punt que ja no es podien distingir els trets, l'edat o fins i tot el sexe. El foc ho havia consumit tot, reduint un ésser humà a una forma negra i encongida. Però a prop de les restes, mig enterrat entre les cendres grises, hi havia un objecte metàl·lic: un fermall de plata que havia resistit les flames gràcies al metall.

La Qin Yue va caure de genolls com si les cames li haguessin fallat de sobte. Va agafar el fermall amb mans tremoloses, girant-lo d'un costat a l'altre, examinant-lo des de tots els angles. El va sostenir davant seu, mirant fixament l'objecte com si hi pogués llegir tota la tràgica història de la seva germana.

--- Aquest és el fermall de la Mei. El reconeixeria a qualsevol lloc. Li'l vaig regalar pel seu catorzè aniversari l'any passat. Vam estalviar durant mesos per comprar-lo. És una papallona... a la Mei li agradaven molt les papallones. Deia que simbolitzaven la transformació, l'esperança. No se'l treia mai, ni tan sols per dormir.

Al principi, la seva veu era estranyament tranquil·la, com si el xoc hagués esgotat tota l'emoció. Aleshores, la realitat la va colpejar com un tsunami. Es va desplomar completament entre sanglots desgarradors, aferrant-se el fermall al pit, balancejant-se endavant i endarrere.

--- Només tenia quinze anys. Quinze. Tota la vida per davant. Tantes coses que volia fer. Volia casar-se, tenir fills, potser fins i tot convertir-se en jardinera en cap. Li encantava cantar; tenia la veu més bonica que he sentit mai, clara com l'aigua de font. Dibueixava flors amb un talent extraordinari. I ara... ara , tot el que li queda és un fermall i cendres. Això és tot. Tota una vida reduïda a això.

Es va agenollar al costat de les restes carbonitzades i va plorar, amb les espatlles tremolant-li de sanglots profunds. An Dehai i els altres la van deixar plorar, dempeus a una distància respectuosa, formant un cercle protector al seu voltant. Algunes penes eren massa profundes per ser compartides, massa personals per ser interrompudes per paraules maldestres de consol. De vegades, tot el que es podia fer era ser present, ser testimoni del dolor d'una altra persona.

Després d'una llarga estona —potser quinze minuts, potser una hora; el temps semblava haver-se aturat en aquell lloc de mort—, Qin Yue es va aixecar lentament. La seva cara era una màscara

de tràgica determinació malgrat les llàgrimes que continuaven fluïnt.

--- L'hem d'enterrar. No la puc deixar així. Es mereix alguna cosa millor que això. Es mereix un enterrament com cal, encara que sigui senzill. Era una bona noia, treballadora i amable amb tothom.

Van trobar un lloc adequat en el que havia estat el jardí de pruneres, ara una zona devastada on els arbres no eren més que soques carbonitzades. Qin Yue va explicar, eixugant-se les llàgrimes, que aquest era el lloc preferit de Qin Mei de tot el palau: venia aquí cada primavera per veure les flors de prunera, asseguda durant hores sota els arbres florits, dibuixant meticulosament les branques i les flors en un quadern que sempre tenia a mà.

Sense les eines adequades, van haver d'excavar amb les mans nues i amb trossos de fusta trobats entre les runes. La terra era dura, compactada, plena de pedres i arrels. Les seves mans es van omplir ràpidament de butllofes doloroses que van esclatar i van sagnar, però van continuar, impulsats pel respecte pels morts i la compassió per Qin Yue. Un enterrament digne, un petit tros de dignitat humana .

Quan va estar acabat —un forat d'aproximadament un metre de profunditat, no perfecte, però suficient— van disposar suaument les restes a la terra amb tota la reverència d'una cerimònia funerària completa. Qin Yue va disposar el cos amb una cura infinita, murmurant paraules suaus i tranquil·litzadores en xinès com si la seva germana encara la pogués sentir. Després va col·locar el fermall de plata al que havia estat el pit de la seva germana, un regal final, una connexió final.

--- Adéu, germaneta. Xiao Mei. Vas tenir una vida tan curta, tan tràgicament curta. Només quinze anys en aquesta terra. Però vas ser bona, amable i gentil, i et mereixies molt millor que aquest final horrible. Et mereixies envellir, casar-te tal com somiaves, tenir els fills que volies, convertir-te en la gran jardinera que

podies haver estat. Et mereixies veure el mar, viatjar, cantar les teves cançons. Ho sento. Ho sento molt, moltíssim no haver-te pogut protegir. Vaig prometre que sempre tindria cura de tu després que els nostres pares morissin, i vaig fallar. Si us plau, perdona'm.

Van cobrir lentament la tomba amb terra. Després hi van col·locar pedres planes a sobre per marcar-la i protegir-la. No era gaire cosa: cap làpida gravada amb caràcters elegants, cap cerimònia budista elaborada amb monjos cantant sutres, cap tauleta ancestral en un temple, però era un lloc de repòs recognoscible. Un lloc on Qin Yue podia tornar per honorar la seva germana, per parlar amb ella, per mantenir la connexió.

An Dehai va treure el seu preuat paper i pinzell. Va escriure amb especial cura: «Qin Mei, ajudant de jardineria, de quinze anys, germana de Qin Yue, de Tianjin. Treballava als jardins del Palau d'Estiu des dels catorze anys. Especialitzada en flors ornamentals. Cantava meravellosament: la seva veu era clara i pura. Dibueixava flors amb un talent extraordinari. Somiava casarse, tenir fills i veure el mar. Sempre portava un fermall de papallona de plata que li havia regalat la seva germana. Va morir prop del Pont de Jade durant la invasió, probablement el 18 o 19 d'octubre de 1860, cremada pels incendis provocats per les tropes invasores. Enterrada al Jardí de les Pruneres, el seu lloc preferit, per la seva germana Qin Yue i tres testimonis: An Dehai, Li Lianying i Cui Yugui. Que la terra descansi lleugerament sobre ella. Que la seva ànima trobi pau. Que les papallones que tant estimava guïïn el seu esperit cap a una existència millor ».

Qin Yue el va observar escriure amb una expressió de profunda gratitud que transcendia les paraules.

— Què estàs fent exactament?

— Mantinc un registre detallat. De tots els que van morir en aquesta massacre. Perquè els seus noms no siguin mai oblidats, perquè d'aquí a cent anys, d'aquí a mil anys, la gent sàpiga que la

Qin Mei va existir, que va viure, que tenia somnis i talents, que importava.

Llàgrimes noves van córrer per les galtes de Qin Yue, però aquesta vegada eren diferents. No només de dolor pur, sinó també de gratitud, potser fins i tot un petit alleujament.

— Gràcies. Gràcies per recordar-te'n. Per recordar-nos a tots. De vegades sento que som tan insignificants que ningú recordarà mai que hem existit.

--- Cada vida importa. Cada mort importa. Els poderosos escriuran la història oficial amb els seus grans esdeveniments i tractats. Però les petites històries, les vides ordinàries, això és el que realment revela una civilització. Això és el que mostra qui érem realment. I em nego a deixar que aquestes històries desapareguin.

--- Vindràs amb nosaltres ara? Hem trobat refugi en coves als turons de l'oest. No és gaire cosa —fred, humit, incòmode— però és segur, lluny dels soldats. Hi ha altres supervivents allà, menjar compartit, una semblança de comunitat. No hauries de quedar-te aquí sola. No és segur, i ja no és un lloc per a vius.

Qin Yue va llançar una última mirada llarga a la tomba que acabaven de crear, memoritzant la ubicació exacta i la disposició de les pedres.

— Sí. Vinc amb vosaltres. No vull quedar-me aquí més temps. Aquest ja no és el palau que coneixia i estimava. S'ha convertit en una tomba gegant.

Van començar a allunyar-se, Qin Yue mirant enrere fins que el jardí de pruneres va desaparèixer de la vista.

Van sentir un nou soroll: un bronzit regular i rítmic. Es van amagar darrere d'una paret esfondrada i van observar amb cautela.

Una columna de carros britànics va entrar al parc, tirats per cavalls cansats. N'hi devia haver una cinquantena. Els carros van

arribar buits. Però An Dehai sospitava que serien plens de tresors robats a la sortida.

— Aquesta és l'evacuació final. S'emporten tot el que té valor. Aviat, realment no quedarà res.

Van esperar que passessin els carros i després van córrer cap als turons, emportant-se Qin Yue amb ells. Darrere seu, el crepuscle queia sobre el Palau d'Estiu moribund.

22 d'octubre de 1860, comiat al palau

Quan es va pondre el sol, es van reunir per última vegada a la vora del llac Fuhai.

— El Palau d'Estiu ja no existeix. Però la nostra feina comença. Som els guardians de la seva memòria.

Aquella nit passada, van celebrar una cerimònia. An Dehai va llegir tots els noms dels morts: noranta-tres vides perdudes.

Quan va acabar, el sol sortia. Un nou dia. El primer dia de la seva nova vida.

— Anem-hi. Cap al nostre futur. Portem els records. Un dia, les nostres veus seran escoltades.

Es van dirigir cap a l'oest, cap als turons. Darrere seu, les ruïnes encara fumejaven.

Però en els seus cors, el palau viuria per sempre. Els testimonis silenciosos s'havien convertit en els guardians eterns.

CAPÍTOL 4 - EL VIATGE

Port de Dagu, desembocadura del Peï-Ho, 4 de novembre de 1860

Els cofres estaven apilats al moll de Dagu. El comandant Auguste Morand els mirava amb un ull sombriu mentre l'Avalanche es balancejava darrere seu, a punt per carregar la seva càrrega. L'oficial d'artilleria Henri Roux, assignat per escortar el comboi fins a França, es va acostar, ajustant-se el quepi.

— Capità, quants en total?

En Morand va consultar el seu registre.

— Seixanta-set caixes.

— Ple de tresors imperials. Destinat a Sa Majestat l'Emperadriu.

— Robat, vol dir.

Roux es va tensar i va mirar al seu voltant per assegurar-se que ningú escoltava. Els coolies xinesos estaven ocupats carregant els cofres sota l'atenta mirada dels mariners francesos.

— La divisió es va fer segons l'ordenança del 3 de maig de 1832. L'article 119 és molt clar...

--- Estalvieu-me la jerga militar! He llegit l'ordre. Potser tot és legal, però és moral? Hem saquejat un palau imperial, hem buidat museus, hem cremat biblioteques. I ara estem empaquetant el fruit d'aquest saqueig per oferir-lo com un regal vulgar.

En Roux va estrènyer la mandíbula.

—El mateix general de Montauban va supervisar la divisió...

— Dins de les normes? Hi era. Va veure els soldats irrompre als palaus, enderrocar els tapissos, trencar els mobles per extreure les pedres precioses.

Roux va baixar els ulls. No ho podia negar.

— L'exèrcit ha decidit oferir aquests articles a l'Emperadriu...

— Decidit? Va ser el general qui va decidir. Els homes no van tenir més remei que acceptar.

Un so de passos els va interrompre. El tinent Pallu es va acostar a ells, acompanyat d'un capatàs xinès que feia gestos mentre assenyalava una de les caixes.

— Tenim un problema. Aquesta caixa és massa pesada. L'hem de dividir en dues parts.

En Morand es va acostar. El cofre duia la inscripció «Bronzes i jades – Sala d'Audiències».

— Què conté?

Roux va consultar el seu inventari.

— Bronzes rituals de la dinastia Shang, gerros cloisonnés, un tron de palanquí... i el bastó de comandament de jade verd de l'emperador.

— El bastó de jade? —va exclamar en Pallu—. El que Lord Elgin volia per a la reina Victòria?

— No, aquesta va anar amb els anglesos. El general de Montauban va reservar aquesta segona còpia per a l'emperador.

En Morand va negar amb el cap.

— Evidentment. Tot ha de venir per parelles. Com si estiguéssim repartint el botí pirata...

—Capità!, va protestar en Pallu.

— Oh, deixi de semblar tan sorprès! Som pirates amb uniforme. El capatàs xinès va esperar pacientment.

— D'acord. Divideixi aquesta caixa. Però si fins i tot un sol objecte està malmès, ho explicarà al general.

En Morand va mirar cap al nord, on encara s'alçaven columnes de fum.

— Sap què em repugna més? La hipocresia. Ens diem civilitzats. Venim aquí per "obrir" la Xina al comerç, per portar-li la il·lustració de la civilització europea. I què fem? Saquegem,

cremem, matem. I després, empaquetem acuradament el nostre botí per enviar-lo a París, on serà exhibit com a trofeu de la nostra grandesa.

Roux va romandre en silenci. En el fons del seu cor, compartia el neguit de Morand. Havia vist el palau abans de la seva destrucció: les sales d'audiències amb els seus sostres adornats de seda, els jardins amb els seus delicats pavellons, les biblioteques amb els seus antics manuscrits.

Un mariner es va dirigir cap a ells i els va saludar.

— La càrrega està gairebé acabada. Hauríem de poder salpar en dues hores.

— Assegureu-vos que totes les caixes estiguin ben lligades. No vull que es moguin ni un centímetre durant la travessia.

En Morand es va girar cap a Roux.

— Escortarà aquest comboi fins a França?

— Ordre de lliurar personalment aquestes caixes a Sa Majestat.

— Prepareu-vos per a un llarg viatge. I pregueu que no ens trobem amb una tempesta.

A bord de l'Avalanche, 8 de novembre de 1860

Les caixes havien estat carregades i ben lligades a la bodega i a la coberta de popa. L'Avalanche havia sortit de Dagu i navegava per la costa xinesa en direcció a Xangai.

Roux va inspeccionar l'enviament. Havia elaborat un inventari precís, marcant cada cofre amb un número i anotant meticulosament el seu contingut. Era tediós, però necessari.

En Morand es va unir a ell al pont.

— Està tot en ordre?

— Sí. Seixanta-set caixes, totes numerades i inventariades. També vaig escriure un informe sobre les condicions de la distribució.

— Un informe diluït, m'imagino.

Roux no en va fer cap menció. El seu informe no esmentava les escenes que havia presenciats, ni les disputes entre oficials francesos i anglesos.

— Vaig complir amb el meu deure.

—El seu deure...

En Morand es va recolzar a la barana i va mirar fixament el mar. El cel era clar, el mar en calma.

— Em pregunto si els nostres néts ens jutjaran durament.

— Vam obeir ordres.

— Les ordres... Sempre les ordres. És una excusa convenient, oi?

En Roux va arrufar les celles.

— Sembla que aquest assumpte l'ha afectat molt. Puc preguntar-li per què?

En Morand va dubtar i després va sospirar.

— Vaig estudiar història. Els grecs, els romans, els àrabs... Totes aquelles civilitzacions brillants. I saps què tenen totes en comú? La convicció de ser superiors als altres. La convicció que la seva superioritat els donava el dret de conquerir, de saquejar, de destruir.

— Som superiors. Tenim ciència, tecnologia, indústria...

— I tenen una civilització mil·lenària. Filòsofs, artistes, erudits. Què sabem realment de la Xina? La jutgem bàrbara perquè es nega a complir amb les nostres demandes comercials. Però qui som nosaltres per jutjar-la?

Aquestes preguntes estaven més enllà de la comprensió de Roux.

Xangai, 24 de novembre de 1860

L'escala a Xangai va permetre el reabastament de subministraments i la comprovació de l'estat de les caixes. Roux

va aprofitar l'ocasió per reunir-se amb el cònsol francès, Monsieur de Montigny.

El cònsol el va rebre al seu despatx, una vasta sala adornada amb mobles xinesos i rotlles de cal·ligrafia.

— Així doncs, sou l'encarregat de transportar el botí... perdó, els "regals" destinats a Sa Majestat?

Montigny tenia un somriure burleta.

— Aquests articles es van distribuir d'acord amb les regulacions, Sr. Cònsol.

— Sí, sí. Tot és perfectament legal. Però digueu-me, què en pensen els xinesos?

Roux es va posar rígid.

— Els xinesos han perdut la guerra. El botí és per als vencedors.

— Quina frase més elegant.

El cònsol es va aixecar i va anar a la finestra. Des del seu despatx, podia veure el port ple d'activitat.

— He viscut a la Xina durant quinze anys. He après la seva llengua, he estudiat la seva cultura. El que vam fer al palau és imperdonable.

— Lord Elgin va ordenar l'incendi, no nosaltres. El baró Gros i el general de Montauban s'hi van oposar...

— Oh, sí! —Vam protestar. Quina actitud més noble! Però mentrestant, ens vam assegurar d'emportar-nos la nostra part. Seixanta-set caixes.

— Això va ser abans de l'incendi. La divisió de la propietat va tenir lloc el 7 d'octubre. No es va ordenar l'incendi fins al 18...

— I creu que això canvia alguna cosa? Per als xinesos, tots som saquejadors. Francesos o anglesos, quina diferència hi ha?

El cònsol va tornar al seu seient.

— No el culpo personalment. Però el que va passar tindrà conseqüències. Els xinesos no oblidaran. No perdonaran. I un dia, exigiran reparacions.

— Reparació? Van signar el tractat.

— És força ingenu. Es signen tractats, però la història no s'esborra. El que hem fet quedarà gravat a la memòria col·lectiva xinesa. I les ferides sempre acaben per supurar.

Es va inclinar cap endavant.

— Un dia, la Xina tornarà a aixecar-se. Recuperarà el seu poder. I ho recordarà. Exigirà justícia.

— Què em recomana que faci?

— Vostè? Res. Té les seves ordres. Però guardi un registre escrit de tot. L'inventari complet, els termes de la divisió. Perquè un dia haurà de retre comptes. Potser no davant seu, però sí davant França.

Roux va assentir.

— Portaré un diari detallat.

— Faci-ho. I sigui honest. Les generacions futures tenen dret a saber què va passar realment.

El cònsol es va aixecar, fent senyals que l'entrevista havia acabat.

--- Que tingui un bon viatge.

De tornada al port, Roux va creuar comerciants xinesos que el miraven passar amb ulls plens d'odi. Montigny tenia raó. Els xinesos mai ho oblidarien.

Al mar, entre Xangai i Singapur, el 2 de desembre de 1860

La travessia va continuar sense incidents. L'Avalanche es dirigia cap a Singapur. Feia bon temps i la mar estava en calma.

En Roux s'havia fet un hàbit de baixar cada dia per fer una inspecció. Comprovava els amarratges, assegurant-se que cap caixa mostrés cap signe d'humitat o deteriorament.

Un vespre, va notar que un cofre s'havia mogut lleugerament. Era el número 23, marcat amb "Ceràmica i porcellana – Pavelló dels Paons". Immediatament va trucar al contraмаestre.

— Aquesta caixa s'ha mogut. Torneu-la a assegurar immediatament.

El contraмаestre, un vell llop marí anomenat Barthélemy, va examinar el cofre.

— Deu haver-se afluixat a causa del moviment de rodament. Ho tornarem a posar al seu lloc.

— Aneu amb compte. Conté porcellana Ming. Extremadament fràgil.

En Barthélemy va fer un somriure irònic.

— Porcellana Ming! I pensar que estem creuant l'oceà amb tresors que valen fortunes, mentre els nostres nois estan atrapats amb el seu magre sou.

— Van rebre la seva part. Cent vuitanta francs per home.

— Cent vuitanta francs! Sap quant val una sola d'aquestes peces de porcellana? Milers de francs. Desenes de milers potser. Que generós!

La distribució havia estat profundament desigual. Els oficials superiors havien rebut desenes de milers de francs, els oficials subalterns uns quants milers i els soldats ordinaris amb prou feines arribaven a pagar uns quants mesos de lloguer.

— Torneu a tancar aquesta caixa. I comproveu totes les altres.

—Molt bé, tinent.

En Barthélemy va fer un senyal a dos mariners. En Roux els va observar uns instants i després va tornar a la coberta. El sol es ponía a l'horitzó.

En Morand l'esperava a la passarel·la.

— Un problema?

— Una caixa solta. Res greu.

En Morand va assentir amb el cap i va mirar el mar.

Queia la nit. Roux va fer una reverència i va baixar a la seva cabana. Va treure una llibreta en blanc del bagul, va submergir la ploma a la tinta i va començar a escriure.

"2 de desembre de 1860. Al mar, entre Xangai i Singapur. Estem transportant seixanta-set caixes de béns saquejats del Yuen-Ming-Yuen. Saquejats. Hem de dir les coses pel seu nom."

Es va aturar i va rellegir el que acabava d'escriure. Era la primera vegada que plasmava sobre el paper el que realment sentia.

Va continuar.

"El capità Morand em va dir que la història ens jutjaria. Crec que té raó. Vam participar en alguna cosa terrible. Hem d'assumir-ne la responsabilitat."

Va escriure així durant una hora, buidant el seu cor, alliberant els seus dubtes. Quan va acabar, va tancar el quadern i el va guardar. Després se'n va anar al llit, estranyament en pau. Per primera vegada, havia dit la veritat.

Singapur, 12 de desembre de 1860

L'Avalanche va ancorar al port de Singapur a primera hora del matí. Calia reomplir de carbó, reparar una petita fuga i, sobretot, comprovar l'estat de les caixes després de dues setmanes al mar.

Roux va desembarcar amb Morand. Havien de reunir-se amb el governador britànic, Sir William Orfeur Cavenagh. Singapur era una possessió britànica, i les relacions entre francesos i anglesos eren tenses.

El governador els va rebre a la seva residència colonial amb les seves grans verandes. Un servent indi els va servir te.

— Senyors, he rebut instruccions de Londres sobre la vostra... càrrega.

En Morand i en Roux van intercanviar una mirada preocupada.

— Instruccions, Excel·lència?

— Lord Elgin ha escrit personalment al meu govern. Sembla que certs articles s'han distribuït d'una manera... diguem-ne, injusta.

En Roux va sentir que la ràbia li creixia.

— La divisió es va dur a terme segons les regles establertes pels dos manaments...

— Oh, no ho dubto. Però Lord Elgin afirma que es van treure algunes peces molt valuoses abans de la divisió oficial.

En Morand es va aixecar bruscament.

— Això és mentida! El general de Montauban fins i tot va insistir que la reina tingués la primera opció!

— Si us plau, asseieu-vos. No us acuso de res. Simplement transmeto les preocupacions del meu govern.

En Morand es va tornar a asseure. En Roux va parlar amb veu tranquil·la.

— Excel·lència, tinc en el meu poder un inventari complet de la nostra càrrega, així com un informe detallat. Els hi puc ensenyar.

Cavenagh va fer un gest amb la mà.

--- Això no serà necessari. Us crec. Però entén que aquest és un assumpte delicat. Lord Elgin està furiós.

--- Ell hi era! Va participar en la decisió!

— Ja ho sé. Però això és política. Lord Elgin necessita un boc expiatori que expliqui a la reina per què la part britànica és menor del que s'esperava. I els francesos són un excel·lent boc expiatori.

En Cavenagh va prendre un glop de te.

— Us concediré permís per romandre al port per a les vostres reparacions. Tanmateix, us aconsello que marxeu com més aviat millor. Les tensions entre les nostres dues nacions estan augmentant i no puc garantir la seguretat de la vostra càrrega.

— Creu que els anglesos podrien intentar confiscar les nostres caixes?

— No hi penso gens. Simplement observo que alguns oficials britànics tenen opinions molt... fortes sobre la divisió. I que hi ha advocats aquí que estarien encantats de defensar un cas de restitució davant els tribunals colonials.

En Morand es va aixecar.

— Ho entenem. Marxarem en tres dies com a màxim.

— Decisió encertada. Algun consell personal? No us quedeu en ports britànics de la vostra ruta. Aden, Ciutat del Cap... passeu-hi ràpidament. Lord Elgin té aliats per tot l'Imperi.

Els dos francesos van fer una reverència i van abandonar la residència. Al carrer, Morand va donar curs lliure a la seva ira.

— Aquells maleïts anglesos! Després d'incendiar el palau, després d'obligar-nos a presenciar els seus actes vandàlics, ara ens acusen de robatori!

— Calmi's. Som en territori britànic.

— Té raó. Tornem a la nau. I dobleu la guàrdia al voltant de les caixes.

De tornada a bord, Roux va cridar a Barthélemy.

— Vull quatre homes de guàrdia a la bodega dia i nit. I dos homes a coberta, a prop de les caixes exteriors. Armats.

Els ulls d'en Barthélemy es van obrir de bat a bat.

— Armat? Espereu un atac?

— Els anglesos no estan contents amb la nostra càrrega.

— Ah. Els hauria agradat quedar-s'ho tot per a ells, oi?

— Només cal que segueixis les ordres. I que triïs homes de confiança.

Aquella nit, Roux no va poder dormir. Es va quedar a coberta, observant els molls mal il·luminats. Diverses vegades, li va semblar veure ombres rondant prop del vaixell.

En Morand es va unir a ell cap a les dues de la matinada.

—No dorm?

— Estic pensant en el que ha dit el governador. I si els anglesos intenten apoderar-se dels tresors?

No s'atrevirien. Seria un casus belli.

— Oficialment. Però extraoficialment?

En Morand va sospirar.

— Extraoficialment, els anglesos ens odien. Waterloo encara és fresc a la seva ment. Aquesta aliança penja d'un fil.

— Hauríem de marxar demà.

— Impossible. La fuga no s'ha reparat. Si ens fem a la mar ara, ens arrisquem a enfonsar-nos. Hem d'estar-hi dos dies més. Però compte.

Els dos dies següents van ser una prova de nervis. Roux inspeccionava les caixes cada dues hores, comprovava els guàrdies i escanejava el moll. Diverses vegades, oficials britànics es van acostar al vaixell, fent preguntes aparentment innocents. Morand les va ignorar educadament però amb fermesa.

Finalment, el matí del 15 de desembre, l'Avalanche va poder salpar. Roux va respirar alleujat en veure com Singapur s'allunyava en la distància.

Oceà Índic, 3 de gener de 1861

La tempesta va colpejar a mitjanit. En dues hores, el mar embravit havia escombrat la coberta de L'Avalanche. Morand va ordenar que es rebaixessin les veles i que es pogués assegurar tot el que es pogués.

A la bodega, Roux i Barthélemy revisaven desesperadament els amarratges de les caixes. L'aigua havia començat a filtrar-se i el vaixell balancejava tan fort que diverses caixes amenaçaven de desprendre's.

--- Aquesta s'està movent! va cridar en Barthélemy. --- Disset!

Roux es va acostar corrents. Era una de les caixes més grans, la que contenia els bronzes de la dinastia Shang. Si es desprenia, el seu pes podria desestabilitzar la nau.

— Cal tornar-ho a assegurar! Truqueu a uns homes!

Quatre mariners van enfonsar-se, lluitant contra el balanceig. Van intentar passar noves cordes, però el vaixell s'escoria tant que era gairebé impossible treballar-hi.

--- Tinent! va cridar un mariner. --- El número 23! S'ha bolcat!

Roux va sentir que el cor se li enfonsava. El cofre vint-i-tres contenia les porcellanes Ming, les més fràgils de tota la càrrega.

Va fer camí a través de la bodega inundada. La caixa jeia de costat, amb una de les taules esquerdada. A través de l'esquerra, podia veure fragments de porcellana.

- No...

Barthélemy es va unir a ell.

— Cal redreçar-ho. Si continua així, tot es trencarà.

Tots vuit van aconseguir redreçar el cofre, però el mal ja estava fet.

Es va sentir un so sinistre com un cruixit. La caixa trenta-dos s'acabava de separar i va lliscar contra el buc.

--- Déu meu! No ho aconseguirem!

En Roux va mirar al seu voltant. Unes deu caixes estaven en perill.

En Morand va baixar a la bodega, xop fins a l'os.

— Hem d'alleugerir el vaixell! Estem agafant massa aigua!

— Alleugerir?

— Llenceu el llast per la borda. No tenim cap altra opció.

— Però les caixes...

— Si nosaltres ens enfonsem, les caixes s'enfonsen amb nosaltres!

En Morand va donar ordres ràpidament. Els homes van tornar a pujar i van començar a llençar per la borda tot allò que no era essencial: barrils, caixes de provisions, equipament.

La tempesta va durar tota la nit i part del dia següent. Quan va disminuir, l'Avalanche havia sobreviscut, però tothom estava esgotat.

Roux va baixar immediatament a la bodega. La visió era descoratjadora. Cinc cofres havien estat greument danyats. El cofre vint-i-tres, que contenia porcellana Ming, era el més afectat. El va obrir amb cura.

De les vint-i-vuit peces de porcellana que contenia, dotze estaven trencades en trossos. Les altres estaven esquerdades o estellades.

En Barthélemy va xiuxiuejar entre dents.

— Milers de francs es van esfumar.

Roux no va reaccionar. Estava pensant en aquelles porcellanes centenàries, que havien sobreviscut a tantes guerres, a tantes dinasties, només per acabar trencades a la bodega d'un vaixell francès.

Va examinar els altres cofres danyats. El cofre disset havia perdut una planxa, però els accessoris de bronze semblaven intactes. El cofre trenta-dos contenia rotllos de seda mullada. Els cofres quaranta-cinc i cinquanta-u havien patit danys menors.

Va tornar a pujar on l'esperava Morand.

- Així doncs?

— Cinc caixes malmeses. Dotze peces de porcellana Ming destruïdes. Algunes sedes mullades. La resta sembla intacta.

En Morand es va passar una mà per la cara.

— Dotze peces de porcellana... Haureu d'esmentar això al vostre informe.

- Sí.

— L'Emperadriu estarà furiosa. I el general també.

— No és culpa nostra. Va ser la tempesta...

— Creu que els importarà? Vam ser responsables. Vam fracassar. Roux va sentir que el pes d'aquesta responsabilitat queia sobre seu.

— Què hem de fer amb la porcellana trencada?

— Guarda les peces. Potser un restaurador hi pot fer alguna cosa. Pren notes detallades.

Aquella nit, sol a la seva cabana, Roux va escriure al seu diari.

"4 de gener de 1861. Oceà Índic. La tempesta va fer malbé cinc caixes. Dotze peces de porcellana Ming van ser destruïdes. Les vaig veure, fetes a trossos. Aquests objectes havien sobreviscut als segles. Havien adornat les sales del palau, admirats pels emperadors. I els vam destruir en poques hores."

Morand afirma que hem fracassat. Té raó. Però, no havíem fracassat ja abans de marxar de la Xina? Aquestes dotze peces de porcellana són només una pèrdua més en una llarga llista de destrucció.

Em pregunto si aquest viatge està maleït. Si aquests objectes porten una maledicció dins seu. Com si no volguessin marxar de la Xina. Com si s'hi estiguessin resistint.

Però aquests són només pensaments supersticiosos. La veritat és més senzilla: portem béns robats. I els béns robats mai porten bona sort.

Marsella, 22 de febrer de 1861

Després de diversos mesos al mar, L'Avalanche finalment va arribar al port de Marsella. Era un fred dia de febrer, el mestral bufava amb força, però per a Roux i Morand, finalment eren a França.

Un destacament militar, comandat per un coronel d'artilleria, els esperava al moll. Roux va desembarcar amb el seu informe.

— Tinent Roux? Sóc el coronel Dumas. He rebut ordres de fer-me càrrec de la vostra càrrega i transportar-la a París.

— A París, coronel? No a Fontainebleau?

— L'Emperadriu vol veure els objectes primer al Palau de les Tuileries. Hi haurà una exposició privada abans de la seva instal·lació definitiva.

Roux va lliurar el seu informe.

— Aquí teniu l'inventari complet. He d'informar-vos que cinc caixes van resultar danyades en una tempesta a l'oceà Índic. Dotze peces de porcellana Ming van ser destruïdes.

La cara del coronel es va endurir.

--- Destruït? Com?

— Tempesta. Gairebé ens vam enfonsar.

— Ja ho veig. L'Emperadriu no estarà contenta. Aquestes peces de porcellana valien una fortuna.

— Vaig guardar tots els trossos. Potser un restaurador hi podrà fer alguna cosa...

— Creu que podem tornar a enganxar porcellana Ming de cinc segles d'antiguitat com si fos terrissa comuna? D'acord. El que està fet està fet. Comencem a descarregar. Ho vull tot a París en una setmana.

La descàrrega va durar tot el dia. Les caixes van ser transferides a vagons militars, sota una forta escorta. El coronel Dumas va insistir a obrir cada caixa i comprovar-ne el contingut.

Quan van obrir el número vint-i-tres, el de la porcellana trencada, Dumas va romandre en silenci, mirant els trossos.

--- Quina pèrdua, va murmurar.

Es va girar cap a Roux.

— Haurà de donar explicacions al general. I probablement a la mateixa Emperadriu.

— Estic disposat a assumir les meves responsabilitats.

— Les vostres responsabilitats... Això té a veure amb la política. Amb el prestigi imperial. Aquests objectes estaven destinats a demostrar la grandesa de França. I va permetre que una part fos destruïda.

Morand, que estava presenciant l'escena, va intervenir.

— El tinent va fer tot el que va poder. La tempesta va ser tan violenta que vam témer per les nostres vides. Preservar l'equip era secundari a la supervivència de la tripulació.

Dumas el va mirar fredament.

— La supervivència de la tripulació és important. Però no a costa de la missió. Aquests objectes us van ser confiats. Havíeu de protegir-los a tota costa.

— Fins i tot amb el risc d'enfonsar-se?

— Fins i tot amb risc d'enfonsar-se.

Roux i Morand van intercanviar una mirada. Ara entenien la importància d'aquell enviament per a l'Imperi. Més important que les seves vides.

L'endemà, els carros van partir cap a París, escortats per un destacament de cavalleria. Roux els va acompanyar. Morand havia de romandre a Marsella per supervisar les reparacions de L'Avalanche.

En separar-se, els dos homes es van donar la mà.

— Bona sort a París. La necessitaràs.

— Gràcies pel vostre suport durant aquest viatge.

— Vaig passar el temps criticant i dubtant. No devia ser un company gaire agradable.

— Em va obrir els ulls. Em va fer entendre què havíem fet realment a la Xina. Li estic agraït.

— Doneu testimoni. Quan us ho preguntin, doneu testimoni. Digueu la veritat. No deixeu que aquesta història sigui reescrita pels vencedors.

— Li ho prometo.

El comboi va trigar sis dies a arribar a París. Sis dies de viatge per carreteres cobertes de neu, en el fred hivernal. Roux dormia poc, turmentat per la idea d'haver d'enfrontar-se a l'Emperadriu.

Finalment, el vespre del 28 de febrer, van entrar a París. Les caixes van ser portades directament al Palau de les Tuileries, a una ala especialment preparada.

Palau de les Tuileries, París, 2 de març de 1861

L'obertura de les caixes va començar sota la supervisió del general Cosí de Montauban, comte de Palikao, que acabava de tornar de la Xina. El general estava de molt mal humor.

--- Dotze peces de porcellana destruïdes! va tronar, inspeccionant el cofre número vint-i-tres. --- Dotze! Se n'adona?

—Sí, general —va respondre Roux, posant-se dret—. La tempesta...

— La tempesta! Sempre la mateixa excusa! Us van confiar tresors imperials! I els va deixar esmicolar com a vaixella vulgar!

—General —va interrompre el coronel Dumas—, Roux va fer tot el que va poder. He llegit l'informe del capità Morand. Gairebé es van enfonsar.

El general es va girar cap a ell, furiós.

— Tant si s'enfonsaven com si no, aquests objectes havien d'arribar intactes!

— General, es va atrevir Roux, hem salvat seixanta-dues caixes de seixanta-set. La resta està intacta.

El general el va mirar fixament amb els ulls brillants.

--- Seixanta-dos de seixanta-set? Creu que l'Emperadriu estarà satisfeta amb això? Espera una col·lecció completa! Perfecte! I li porta trossos trencats!

Es va girar d'esquena i va fer uns quants passos, intentant calmar-se.

— On són les altres caixes malmeses?

Roux li les va ensenyar. La dissetena amb els bronzes intactes malgrat una planxa trencada. La trenta-dos amb les sedes humides. La quaranta-cinc i la cinquanta-u amb els seus petits danys.

Montauban va examinar cada cofre en silenci. Finalment, va sospirar.

— Els bronzes es poden netejar. Les sedes també, potser. Però la porcellana... això és una pèrdua irreemplaçable.

Es va girar cap a Roux.

— Va guardar les peces?

— Sí, general. Tots ells.

— D'acord. Faré venir un restaurador. Ja veurem què pot fer.

Un oficial va entrar i va saludar.

— El meu general, Sa Majestat l'Emperadriu, vol veure els objectes. Serà aquí en una hora.

Montauban es va recuperar immediatament.

— Una hora! De pressa! Hem d'exposar les peces més fines! Coronel, feu portar taules i expositors!

Un frenesí es va apoderar de l'habitació. Els cofres es van obrir un per un, els objectes es van treure amb cura. Gerros cloisonné, brillants amb esmalts multicolors. Jades verds i blancs, translúcids com l'aigua. Bronzes rituals coberts amb una patina antiga. Sedes brodades amb dracs i fènixs.

Roux va manipular cada peça amb una barreja de reverència i culpa. Aquestes meravelles havien estat arrencades del seu palau. Haurien d'haver estat allà, a la Xina, no aquí, en una sala del Palau de les Tuileries.

El famós fotògraf Eugène Disdéri va arribar amb el seu equipament.

— Col·loqueu les ceràmiques aquí. Els bronzes allà. I els jades al centre.

Mentre preparava la càmera, Roux l'observava. Aquestes fotografies immortalitzarien aquest moment. Servirien com a prova.

—Aquí teniu —va dir Disdéri, satisfet després de fer unes quantes fotos—. Ara, si poguéssiu disposar els gerros d'una altra manera...

El general va intervenir.

— No tenim temps. L'Emperadriu està arribant. Guardeu el vostre equipament.

Disdéri va obeir de mala gana. Uns minuts més tard, es va sentir un enrenou al passadís. Passos, veus. Aleshores la porta es va obrir.

— Sa Majestat l'emperadriu Eugénie!

Tothom es va posar atent. L'Eugénie va entrar, acompanyada de diverses dames d'honor i camarlencs. Portava un vestit de seda verd pàl·lid que contrastava amb els seus cabells castanys.

Es va aturar al llindar, contemplant els objectes disposats a l'habitació. La seva cara romania impassible, però Roux va creure veure una lluentor de meravella als seus ulls.

—General, acosteu-vos més.

Montauban va fer un pas endavant i va fer una profunda reverència.

— Majestat, tinc l'honor de presentar-vos els objectes que l'Exèrcit d'Orient us ha volgut oferir com a mostra d'agraïment.

L'Eugénie va avançar, examinant cada objecte. Es va aturar davant d'un gerro cloisonné que representava dracs.

— Són magnífics. Absolutament magnífics.

— Aquest gerro data de l'època de l'emperador Qianlong, al segle XVIII...

— Ja sé què són, general. He estudiat art xinès.

Va continuar la seva inspecció, aturant-se davant de cada peça, fent de vegades preguntes tècniques a les quals el general responia amb deferència.

Finalment, va arribar davant de la caixa oberta que contenia els trossos de porcellana trencada.

- Què és això?

El general va llançar una mirada fosca a Roux.

— Majestat, hi va haver un incident durant el transport. Una tempesta...

— Porcellana Ming trencada. Quantes?

— Dotze, Majestat.

— Qui era el responsable del transport?

Roux va fer un pas endavant i va fer una reverència.

— Jo, Sa Majestat. Tinent Henri Roux, oficial d'artilleria.

L'Eugénie el va mirar fixament amb els seus ulls verds, penetrants com fulles.

— Expliqui's.

Roux va empassar saliva.

— Majestat, vam patir una tempesta excepcionalment violenta a l'oceà Índic. El vaixell es balancejava tan violentament que diverses caixes es van desprendre malgrat les nostres precaucions. Vam fer tot el possible...

— Tot el que va fer, evidentment, no va ser suficient.

—Majestat —va interrompre Montauban—, el capità del vaixell ha confirmat que la tempesta...

--- No m'importa la tempesta, general! Aquestes peces de porcellana tenien cinc segles. Havien sobreviscut a guerres,

revolucions, dinasties senceres. I aquest home les deixa trencar en poques hores!

En Roux va sentir que la ràbia li pujava dins.

— Majestat, aquestes porcellanes no haurien d'haver sortit mai de la Xina. Pertanyen al palau. Les vam arrencar. Les vam robar.

Un silenci sepulcral va caure sobre la sala. Diversos oficials van mirar amb els ulls ben oberts i horroritzats. El general es va posar vermell de fúria.

— Tinent! Com gosa...

Però Eugénie va aixecar una mà, fent-lo callar. Es va acostar a Roux, mirant-lo fixament.

— Robat, diu?

— Sí, Majestat. Robats. Saquejats. Arrabassats de la seva possessió. Aquests objectes no ens pertanyen.

— Ara pertanyen a França. Per dret de conquesta.

— És el dret de conquesta un veritable dret? O simplement la llei del més fort disfressada de legalitat?

Montauban va explotar.

— Ja n'hi ha prou! Esteu arrestats! Guàrdies!

— No. Deixi'l parlar. Continui. Digni'm què pensa realment.

Roux va dubtar. Era un moment decisiu. Podia romandre en silenci, demanar disculpes, salvar la seva carrera. O podia dir la veritat.

Va pensar en el capità Morand. En les seves paraules: «Dóna testimoni. Digues la veritat».

--- Majestat, jo hi era. Vaig veure el palau abans que fos destruït. Era... indescriptible. Una meravella. I el vam saquejar. Vam buidar les seves habitacions com lladres. Vam lluitar entre nosaltres per les peces més precioses. Vaig veure soldats destrossant mobles per extreure'n les pedres. Vaig veure culs xinesos acabant el saqueig després que marxéssim. I després els

anglesos ho van cremar tot. Tot. Les biblioteques, els arxius, els pavellons. Tresors mil·lenaris reduïts a cendres.

Va continuar en veu més baixa.

— Aquests objectes són tot el que queda. Tot el que queda d'un palau extraordinari. I el vam destruir. Per orgull. Per cobdícia. Per barbàrie.

Hi va haver un silenci absolut. L'Eugénie va continuar mirant-lo fixament.

— Pensa que som bàrbars?

— Crec que ens vam comportar com a bàrbars. Sí.

L'Eugénie es va girar i va fer uns quants passos. Quan es va girar, la seva cara s'havia suavitzat.

— Té coratge. O imprudència. Potser totes dues coses.

Es va acostar a una taula on descansava una pedra de jade blanca esculpida amb forma de drac.

— Creu que no sé d'on provenen aquests objectes? Creu que no sé què va passar a la Xina?

— Jo... jo no ho sé.

— Sé què va fer Lord Elgin. Sé que el baró Gros s'hi va oposar. Sé que el general Cosí de Montauban es va negar a participar en l'incendi.

Va acariciar el jade.

— També sé que aquests objectes són fruit d'un saqueig. No és el primer que m'ho diu. El mateix Victor Hugo em va escriure una carta mordaç.

— Víctor Hugo?

— Sí. Des del seu exili a Guernsey, no dubta mai a denunciar el que ell anomena la barbàrie dels conqueridors civilitzats. Temo que algun dia m'escrigui personalment per dir-m'ho a la cara.

Ella es va girar cap a ell.

--- Però què vol que faci? Que torni aquests objectes a la Xina? L'exèrcit me'ls va donar. Si rebutjo aquest regal, repudio tota l'expedició. Deshonro els nostres soldats.

— Honor? Quin honor hi ha en saquejar un palau?

L'Eugénie va sospirar.

— És jove. Veu el món en blanc i negre. Però la política imperial està feta de gris. De compromisos. De necessitats.

Va fer un gest que englobava tots els objectes.

— Aquests objectes romandran a França. S'exposaran a Fontainebleau, en un museu que crearé. Un museu xinès. On la gent els podrà admirar, estudiar-los. No és això millor que deixar-los podrir entre les ruïnes d'un palau incendiat?

— Els anglesos van incendiar el palau. No els xinesos.

— Ho sé. I ho lamento. Però el mal ja està fet. El palau ja no existeix. Aquests objectes són tot el que en queda. I romandran aquí a França, on es conservaran.

Roux volia protestar, però Eugénie va aixecar la mà.

— Reconec els seus escrúpols. Fins i tot els respecto. Però entengui la meua posició. Sóc l'emperadriu de França. El meu deure és envers França, no envers la Xina.

Es va enfrontar a Montauban.

— General, quant de temps trigarà a traslladar tot això a Fontainebleau?

— Una setmana. És hora d'empaquetar-ho tot i preparar les habitacions.

— Feu-ho. I contracteu el millor restaurador que pugueu trobar per a la porcellana trencada. Vull que la reparin, fins i tot imperfectament.

Va llançar una última mirada a Roux.

— Pel que fa a vostè, no està arrestat. Al contrari. Vull que supervisi la instal·lació dels objectes a Fontainebleau. Els ha

acompanyat des de la Xina, els acompanyarà fins a la seva destinació final.

- Però...

— És una ordre. I potser un càstig. O una recompensa. No ho sé. Tindrà molt de temps per pensar-hi mentre organitza el meu museu xinès.

Amb això, va sortir de l'habitació. Tan bon punt va marxar, el general es va girar cap a Roux, furiós.

— És un idiota! Té sort que l'Emperadriu sigui indulgent!

— Només he dit la veritat.

— La veritat! Què hi té a veure la veritat amb tot això? Som en l'àmbit de la política! La veritat és el que decideix l'Emperador!

— La veritat existeix independentment del que decideixi l'Emperador.

Montauban el va mirar fixament i després va negar amb el cap.

— És impossible. Vinga. Prepari's per a Fontainebleau. I aquesta vegada, intenti no trencar res.

Château de Fontainebleau, 12 de març de 1861

El castell de Fontainebleau s'alçava majestuosament sota el fred de març. Roux havia arribat tres dies abans per supervisar la preparació de les sales que acollirien el museu xinès.

L'Emperadriu havia triat la planta baixa del Gros Pavillon. Quatre habitacions espaioses es transformarien en un museu: una antecambra, un gran saló de vegades anomenat "saló del llac", una galeria-saló i un gabinet de laca.

Roux es trobava al gran saló en companyia de l'arquitecte imperial, Monsieur Lefuel, i del decorador, Monsieur Rousseau.

--- L'emperadriu volia una decoració que mostrés els objectes sense aclaparar-los, va explicar Lefuel. --- Cortines carmesí, fusteria daurada, però amb un estil sobri.

--- Vitrines per a les peces més fràgils, va afegir Rousseau. --- I prestatgeries de cantonada per a la porcellana.

Roux els escoltava amb poca atenció. Pensava en els objectes que aviat omplirien aquelles habitacions.

— Tinent? M'escolta?

En Roux va fer un salt.

— Perdoni. Jo era... en un altre lloc.

— Deia que la sala principal exposarà les peces principals: els gerros cloisonné, la gran estupa tibetana, els bronzes rituals.

— L'estupa. Es refereix a l'estupa de llautó daurat amb turquesa?

— Exactament. És una peça impressionant. Serà la peça central de la sala d'estar.

Roux recordava aquella estupa. L'havia vista al palau, en un temple. Els monjos resaven davant d'ella. Era un objecte sagrat. I ara, s'anava a convertir en una peça decorativa.

— I l'armari lacat?

— La sala estarà dedicada a les peces més precioses: jades, cristalls de roca i joies. També instal·larem panells de laca xinesa del segle XVIII a les parets.

— Panells lacats? D'on provenen?

— De la col·lecció personal de l'Emperadriu. Provenen de paravents antics.

— Així doncs, també objectes robats de la Xina.

En Lefuel va arrufar les celles.

- Perdó?

— Res. Continui.

Els dies següents, Roux va supervisar la instal·lació dels mobles i les vitrines. Els artesans van treballar dia i nit per assegurar-se que tot estigués a punt abans de l'arribada dels objectes.

Taller de restauració, 15 de març de 1861

Una tarda, mentre inspeccionava l'obra, va entrar un home gran amb una cartera.

— Tinent Roux? Sóc el mestre Dubois, restaurador. L'Emperadriu m'ha encarregat que examini la porcellana trencada.

Roux el va conduir a una habitació contigua on s'havien guardat les caixes. Va obrir el cofre vint-i-tres.

El mestre Dubois va examinar els fragments, girant-los entre les mans i acostant-los a la llum. Era un home la cara del qual portava les marques de dècades passades inclinat sobre objectes fràgils. Els seus dits nuosos però precisos manejaven els fragments amb una delicadesa infinita.

— Hmm. Porcellana Ming, període Xuande, si no m'equivoco. Segle XV.

— Els pot restaurar?

Dubois va sacsejar el cap lentament.

— Restaurar-les, no. Potser tornar-les a col·locar. Però mai no recuperaran el seu estat original. I el seu valor disminuirà considerablement.

— L'Emperadriu vol que els reparin.

— Faré tot el possible. Però serà visible. Les ruptures romandran aparents. I falten diverses peces.

— Hi ha peces que falten?

— Sí. Miri aquesta porcellana.

Dubois va aixecar delicadament els fragments d'un gran bol blau i blanc. Els va col·locar sobre la taula com un trencaclosques incomplet.

— Falten almenys tres fragments. Probablement perduts durant la tempesta, llançats fora de la caixa.

Roux es va inclinar. Dubois tenia raó. Les peces no encaixaven completament. Van aparèixer buits en el patró.

— Què pot fer sense aquests fragments?

— Reconstrueixo la forma general. Però les parts que falten romandran buides. A menys que vulgui que les ompli amb una barreja i pintura. Podria recrear el patró, imitar l'esmalt. Des de lluny, ningú no veuria la diferència.

Roux va mirar les peces que hi havia sobre la taula. La idea de falsificar-les, de crear una il·lusió de completeness, de sobte li va fer repulsió.

— No. Res de falsos. Si han de seguir trencats, que segueixin trencats. Almenys això serà honest.

En Dubois va alçar la vista, sorprès.

— Això és inusual. La majoria dels col·leccionistes prefereixen una aparença bonica a l'autenticitat. Volen que les seves peces semblin perfectes, fins i tot si aquesta perfecció és artificial.

— No sóc un col·leccionista. Només sóc un home que intenta no afegir mentides al robatori.

El restaurador el va mirar una bona estona i després va assentir amb el cap amb una expressió que semblava respecte.

— Sap, en la tradició japonesa, practiquen el kintsugi. És una tècnica per reparar ceràmica trencada.

— No ho sé.

— Quan una peça de ceràmica es trenca, les tornen a enganxar amb laca barrejada amb pols d'or. Les esquerdes es tornen daurades, visibles, abraçades. No s'amaguen, sinó que es magnifiquen.

En Dubois va passar el dit per una de les esquerdes.

Per què ho fan? Perquè la ruptura forma part de la història de l'objecte. Amagar-la seria negar el seu passat. Daurant-la, la transformen en quelcom bonic. Una cicatriu que esdevé un adorn.

Roux es va acostar a la taula on estaven alineats els fragments de les dotze porcellanes que s'estaven examinant.

— L'Emperadriu volia que els reparés. Però potser s'equivoca. Potser hauríem de deixar-los trencats.

— Per demostrar el seu fracàs?

— Per mostrar la veritat. Aquests objectes van ser arrencats del seu palau, transportats milers de quilòmetres, sacsejats per una tempesta. Porten les marques d'aquest viatge. Esborrar-los seria esborrar la història.

Dubois va començar a classificar els fragments, separant els que pertanyien a cada peça de porcellana.

--- Em posa en una posició difícil, tinent. M'han ordenat que els restableixi el millor que pugui. L'Emperadriu espera resultats.

— Restaureu-les. Però com heu dit: accepteu les esquerdes. Deixeu que segueixin sent visibles. Que la gent vegi què els va passar.

El restaurador va somriure, un somriure cansat però complidor.

— Sap que alguns col·leccionistes em pagarien una fortuna per dissimular perfectament aquestes esquerdes? Volen la il·lusió de perfecció. Una peça de porcellana Ming «restaurada per Dubois» on no es pot veure on eren les esquerdes, val el doble al mercat.

— L'Emperadriu no és una col·leccionista qualsevol.

— No, és clar. És culta, sensible. Potser entendrà què intentes fer.

Dubois va agafar un dels fragments i el va aixecar cap a la llum que entrava per la finestra. El blau cobalt brillava, profund i pur.

— Mira aquest blau. Veus com sembla que vibra? Això és blau de Samarcanda, importat a través de la Ruta de la Seda. Els artesans Ming van barrejar aquest cobalt amb altres minerals locals per obtenir exactament aquest to. És un blau que ja no es pot fabricar avui dia. La fórmula s'ha perdut.

Va tornar a col·locar el fragment amb cura.

— Aquestes peces de porcellana tenen més de quatre-cents anys. Van ser fetes durant el regnat de l'emperador Xuande, un dels mecenes de les arts més importants de la història xinesa. Van sobreviure a la caiguda de la dinastia Ming, l'ascens dels Qing i segles de guerres i agitacions. I ara...

--- I ara estan destrossats en un castell francès, va acabar Roux amb amargor.

— Sí. Però almenys encara existeixen.

Dubois va començar a fer esbossos, observant com encaixaven els fragments i on hi havia els buits.

— Trigaré unes tres setmanes. Treballaré aquí, en aquest taller. Podrà venir a observar si vol.

— Vindré. M'agradaria veure com procedeix.

--- Bé. Però l'he d'avisar: serà difícil de veure. Tornar a col·locar porcellana trencada és com... és com intentar reparar alguna cosa fonamentalment trencada. Pots millorar l'aspecte, però la integritat original es perd per sempre.

Roux va assentir. Va entendre el que Dubois no volia dir explícitament: aquestes peces de porcellana eren una metàfora. Representaven la relació entre França i la Xina, trencada per la violència i el saqueig. Les peces es podien tornar a unir, crear una il·lusió de reparació, però la fractura original sempre romandria visible.

— Sr. Dubois, puc fer-li una pregunta personal?

- Certament.

— Què en penseu de tot això? Del saqueig, d'aquests objectes, d'aquest museu que estem creant?

El restaurador va deixar les eines i va mirar Roux als ulls.

—De debò ho vol saber?

- Sí.

— Crec que és una tragèdia. Una tragèdia complexa, sense culpables ni innocents clars. Els soldats que van saquejar el palau

obeïen ordres. Els oficials que van organitzar la divisió seguien les normes militars. L'emperadriu, en acceptar aquests objectes, compleix les expectatives del seu paper. I, tanmateix, el resultat és el mateix: un patrimoni cultural irremplaçable ha estat arrencat del seu context original.

Va assenyalar els fragments de porcellana.

— Però la qüestió és aquesta: aquests objectes existeixen ara. Són aquí, a França. No podem reescriure la història. L'única pregunta que queda és: què fem ara? Els amaguem per vergonya? Els destruïm per remordiment? O els preservem el millor que podem, tenint en compte la tragèdia de la seva adquisició?

— I vostè, què faria?

— El que faig sempre: la meva feina de restaurador. Reparo el que es pot reparar, preservo el que queda. Però mai oblidó d'on provenen els objectes. I quan puc, com avui, deixo les cicatrius visibles. Perquè ningú pugui afirmar que mai no hi va haver cap dany.

Els dies següents, Roux va anar regularment a observar Dubois treballar. El restaurador es va instal·lar en un taller banyat per la llum natural, envoltat de les seves eines: coles animals, pinzells de totes mides, lupes, pinces petites, paper de vidre extremadament fi.

El procés va ser fascinant i dolorós alhora. Dubois va començar netejant cada fragment, eliminant la pols, la brutícia i els residus d'aigua de mar que s'havien filtrat a la caixa durant la tempesta. Després va muntar les peces com un trencaclosques, provant cada combinació, intentant esbrinar com encaixaven les peces.

--- El més difícil, va explicar a Roux, és resistir la temptació de forçar-ho. Quan un fragment no encaixa perfectament, l'instint és empènyer-lo, prémer-lo. Però això pot crear noves esquerdes. Cal ser pacient, deixar que les peces es revelin.

Per a la primera peça de porcellana, un gran bol blau i blanc decorat amb dracs i núvols, Dubois va passar quatre dies

simplement muntant tots els fragments disponibles. Quan va acabar, el bol estava complet, però tres grans zones van romandre buides. Les peces que faltaven creaven buits en el disseny, com finestres que s'obrien al buit.

—Aquí teniu —va dir Dubois, fent un pas enrere—. Això és el millor que puc fer sense falsificar res.

Roux va contemplar la porcellana restaurada. Les línies de cola eren visibles, formant una xarxa d'esquerdes platejades. Les zones que faltaven interrompien bruscament els dracs, deixant-los incomplets. Era preciós i trist alhora.

--- Sembla un mapa, va murmurar.

— Un mapa de la seva destrucció, sí. Cada línia explica un impacte, una caiguda, un acte de violència. És la història del seu viatge, inscrita a la mateixa ceràmica.

— Acceptarà això l'Emperadriu?

— No ho sé. Però és honest. I de vegades, l'honestedat és més valuosa que la bellesa.

Van passar setmanes. Dubois va acabar de restaurar les dotze peces de porcellana. Algunes estaven gairebé completes, amb només unes poques esquerdes visibles. D'altres, com el gran bol del drac, estaven clarament incompletes, amb grans zones buides.

L'últim dia, quan tots els objectes van estar acabats, Dubois els va alinear sobre una taula llarga. Roux els va contemplar durant una bona estona.

— Ara són diferents.

— Sí. Han adquirit una nova història. La història del seu trencament i de la seva reparació. Ja no són els mateixos objectes que hi havia al palau imperial.

— Això disminueix el seu valor?

— Depèn del que entenem per valor. El seu valor de mercat? Certament. Un col·leccionista pagarà molt menys per una peça de porcellana trencada i restaurada que per una d'intacta. Però el

seu valor històric? El seu valor com a testimoni? Potser això ha augmentat.

En Dubois va guardar les eines.

--- Sap, tinent, en tota la meua carrera, aquesta és la primera vegada que m'han demanat que deixi les cicatrius visibles. Normalment, la gent vol que esborri tot rastre de danys. Però crec que tens raó. Aquestes peces de porcellana han de portar la marca del que els va passar. Han de donar testimoni.

— Testificar de què?

— De fragilitat. De violència. De la tragèdia del saqueig. I potser també de la possibilitat de reparació, per imperfecta que sigui.

París, galeria Lemerrier, rue de Provence, 20 de març de 1861

Roux havia aconseguit unes hores de permís. En comptes de quedar-se a Fontainebleau, havia agafat el tren cap a París. Alguna cosa l'obligava a entendre què havia passat amb els altres objectes saquejats del palau, aquells que no havien acabat a les caixes destinades a l'Emperadriu.

Havia sentit a parlar de Siegfried Lemerrier, un marxant d'art especialitzat en objectes asiàtics. La seva galeria, al carrer de Provence, era coneguda per la qualitat de les seves peces.

Quan Roux va entrar, va sonar un petit timbre. L'interior de la galeria era una cova d'Aladí: porcellana xinesa penjada al costat d'estampats japonesos, bronzes tailandesos al costat de jades birmans. Tot estava disposat amb un gust exquisit, il·luminat per la llum natural que entrava a raig a través de grans finestrals.

Siegfried Lemerrier era un home prim i elegant, amb ulleres amb muntura d'acer i una perilla ben retallada. Estava examinant una petita peça de jade a través d'una lupa, que un client discret li estava mostrant. L'home anava vestit de paisà, però tenia el posat característic d'un militar.

--- Dinastia Qing, va confirmar Lemerrier. --- Obra excepcional. Procedència?

— El Palau d'Estiu. Hi era.

— Com tants altres.

Lemerrier va deixar el jade i va escriure un número en un tros de paper, que va fer lliscar cap al seu interlocutor. L'home va empal·lidir.

— Això és tot?

— El mercat està saturat, estimat amic. Tot París ven «tresors autèntics del Palau d'Estiu». La meitat són falsificacions, l'altra meitat no té cap procedència verificable.

— Però aquesta és autèntica! Jo hi era! La vaig veure jo mateix...

— No dubto de la seva història. Però demostrï-ho. Té algun certificat? Un document que acrediti que realment va formar part de l'expedició a la Xina? Una declaració d'un oficial superior?

L'home va dubtar.

—No, però...

— Per a mi, i per als meus clients, aquest jade podria haver vingut de qualsevol lloc. Potser del Palau d'Estiu, potser d'un taller de Pequín que fa còpies per a turistes europeus. Sense procedència documentada, no puc garantir la seva autenticitat. I sense garantia, el preu baixa.

L'home va recollir la seva joia de jade, visiblement decebut i frustrat.

— Això és un robatori! Hi vaig arriscar la vida!

— No, senyor. Robatori és el que vau fer al Palau d'Estiu. Jo el que faig és comerciar.

L'home va marxar, tancant la porta de cop. Lemerrier va sospirar i es va girar cap a Roux, a qui estava veient per primera vegada.

— Perdoni. Ha estat un dia llarg. Puc ajudar-lo?

— No n'estic segur. Compré articles del Palau d'Estiu?

Lemercier el va examinar de prop. El posat militar, l'uniforme sota l'abric civil mal tancat, la mirada que era alhora curiosa i inquieta.

Compra o ven?

— Ni l'un ni l'altre. Volia veure.

— Veu què?

— Què passa amb els objectes que no van acabar a Fontainebleau.

Lemercier va somriure, un somriure divertit i cansat alhora.

— Ah. És un d'aquells oficials que es penedeix. Cada cop n'hi ha més. Segui. Li ho ensenyaré.

Roux es va asseure. Lemercier va anar a buscar un llibre de comptes gran enquadernat en cuir i el va obrir al taulell.

— Miri. Des de l'octubre de 1860, he comprat setanta-tres objectes suposadament del Palau d'Estiu. Setanta-tres. I només sóc un comerciant entre dotzenes de París. S'imagina el nombre total?

Roux va escanejar el registre. Cada entrada detallava un objecte: descripció, suposat origen, nom del venedor, preu de compra.

— Té els noms dels venedors...

— Sí. La majoria són soldats o oficials de l'expedició. Alguns són mariners, uns quants són culíes xinesos que van seguir les tropes. Tots tenen la mateixa història: van «trobar» aquests objectes, van «salvar» aquests tresors de la destrucció.

— I els compres?

— És la meva feina. No jutjo. No pregunto com han obtingut aquests objectes. El que m'interessa és la seva autenticitat i qualitat.

Lemercier va tancar el registre.

— Però siguem sincers, tinent... és el tinent, oi?

— Tinent Henri Roux.

— Tinent Roux. Siguem sincers. La majoria d'aquests objectes van ser robats. No "requisits segons les regles de la guerra" ni "salvats de la destrucció". Robats. Pur i senzill. Els soldats van entrar a un palau, van prendre el que volien i ara ho revenden per uns quants centenars de francs.

— Això no li molesta?

— És clar que em molesta! No sóc un monstre. Però què espera que faci? Si no les compro jo, ho farà algú altre. Almenys puc estar segur que acabaran tenint col·leccionistes seriosos que les conservaran.

Lemercier es va aixecar i va fer uns quants passos a la galeria.

— Vinguí, li mostraré una cosa.

Va conduir Roux a una vitrina al fons de la galeria. A dins hi havia tres peces de porcellana blava i blanca, clarament antigues i de molt alta qualitat.

— Mireu aquestes peces. Dinastia Ming, segle XV. Provenen del Palau d'Estiu segons el meu venedor, un sergent d'infanteria. Les va agafar d'una de les habitacions del palau, les va embolicar amb la seva manta i les va portar a França a la seva bossa.

— I els va comprar.

— Els vaig comprar. Cinc-cents francs pels tres. Una misèria. El sergent no sabia res d'art xinès. Pensava que valien cinquanta francs com a màxim. Els podria haver tingut per cent francs, però volia ser just.

— Just, va repetir Roux.

— Sí, d'acord. I ara, aquestes peces de porcellana són aquí a la meva galeria. Les vendré a un col·leccionista, probablement per tres o quatre mil francs. Aquest col·leccionista les guardarà amb cura, les estudiarà, potser les deixarà a exposicions. Es conservaran, s'apreciaran i es transmetran a les generacions futures.

Haurien d'haver-se quedat a la Xina.

--- És clar que haurien d'haver-se quedat a la Xina! Però ja no són a la Xina. El palau està destruït. Aquestes porcellanes no hi poden tornar. Què fem? Les destruïm per remordiment? Les amaguem en un soterrani? O acceptem la realitat i com a mínim ens assegurem que siguin tractades amb cura?

Roux no va respondre. Estava mirant la porcellana, tan semblant a les que havia transportat.

--- Quants objectes del Palau d'Estiu creu que hi ha ara a París?, va preguntar finalment.

— Milers. Potser desenes de milers. En galeries, en col·leccions privades, en golfes de soldats que no saben què tenen. Per no parlar del que hi ha a Anglaterra, Rússia, Alemanya. El saqueig no va ser només un acte francès, ja ho sabeu.

Lemercier va tornar darrere del taulell.

--- Voleu saber què m'entristeix de veritat? No és tant que aquests objectes fossin robats. És que fossin dispersats. Una col·lecció imperial que va trigar segles a reunir-se, que posseïa una coherència, una lògica, s'ha escampat pels quatre vents. Els objectes han perdut el seu context. Un gerro que era en una habitació específica, al costat d'altres peces específiques, creant un conjunt harmoniós, ara es troba aïllat en una vitrina parisenca. El seu significat s'ha perdut.

— El museu de Fontainebleau intenta reconstruir alguna cosa...

— Un substitut. Una simulació. Mai serà el que era el Palau d'Estiu. Com podria ser?

En Roux es va dirigir cap a la sortida i després es va girar.

— Va dir que molts oficials van venir a veure'l, plens de remordiments. Què els hi diu?

— La veritat. El que està fet, fet està. No poden canviar el passat. Però almenys poden assegurar-se que els objectes que van prendre siguin ben tractats. És un petit consol, ho sé. Però és millor que res.

—Això no és suficient.

— No, no és suficient. Però és tot el que tenim.

Palau de les Tuileries, estudi privat de l'Emperadriu, 25 de novembre de 1861

L'Eugénie va llegir i rellegir la carta que li acabava de lliurar la seva secretària. La lletra era inconfusible de Victor Hugo. Gran, emfàtica, gairebé teatral. La carta havia estat escrita des de Hauteville House, a Guernsey, on el poeta vivia a l'exili des de la seva oposició al cop d'estat de Napoleó III.

Coneixia en Hugo. Fins i tot l'havia admirat, abans de l'exili, abans que la política els separés. I ara, des de la seva roca a Guernsey, continuava criticant-la a ella i al seu marit amb una constància implacable.

Aquesta carta era diferent de les altres. Més personal. Més dolorosa.

"Senyora,

Em diuen que heu creat un "Museu Xinès" a Fontainebleau per exposar els objectes portats de l'expedició a la Xina. Em diuen que considereu aquests objectes com a regals de l'exèrcit, com a testimonis de la grandesa de França.

Permeteu-me que us digui, amb el respecte degut al vostre rang, però també amb la franquesa que dec a la meva consciència, què penso d'aquests "regals".

En un racó del món, hi havia una meravella del món; aquesta meravella s'anomenava el Palau d'Estiu. L'art té dos principis: la Idea, que produeix l'art europeu, i la Quimera, que produeix l'art oriental. El Palau d'Estiu era a l'art fantàstic el que el Partenó és a l'art ideal.

Construeix un somni amb marbre, jade, bronze, porcellana, emmarca'l amb fusta de cedre, cobreix-lo amb pedres precioses, drapa'l amb seda, fes-ne un santuari aquí, un harem allà, una

ciutadella allà, posa-hi déus, posa-hi monstres, envernissa-lo, esmalta-lo, daura-lo, pinta-lo, fes que arquitectes que siguin poetes construïxin els mil i un somnis de les mil i una nits, afegeix-hi jardins, estanys, fonts d'aigua i escuma, cignes, ibis, paons, en definitiva, imagina't una mena de caverna enlluernadora de fantasia humana amb forma de temple i palau, això era aquest monument.

Un dia, dos bandits van entrar al Palau d'Estiu. Un va saquejar, l'altre va calar foc. Sembla que la victòria pot ser una lladre. Es va aconseguir una devastació a gran escala del Palau d'Estiu, i els dos vencedors es van compartir el botí. El nom d'Elgin, que té la qualitat fatal d'evocar el Partenó, està vinculat a tot això.

El que havia fet el Partenó, ho havia fet el Palau d'Estiu. Tot allò que la imaginació d'un poble gairebé sobrehumà podia produir era allà. No era, com el Partenó, una obra rara i única; era una mena de model enorme de la quimera, si és que la quimera pot tenir un model.

Imagineu-vos alguna construcció indescriptible, alguna cosa semblant a un edifici lunar, i tindreu el Palau d'Estiu. I tot això ja no existeix.

Nosaltres, els europeus, som els civilitzats, i per a nosaltres els xinesos són els bàrbars. Això és el que la civilització ha fet amb la barbàrie.

La història recordarà els noms d'aquests dos bandits. Un es diu França, l'altre es diu Anglaterra.

Però espero que arribi un dia en què França, alliberada i neta, retorni aquest botí a la Xina saquejada.

Aquest és el robatori que va cometre un dels dos vencedors i que l'altre va tolerar. Avui admirem aquests "tresors" al vostre museu. Però, sabeu d'on provenen? Del robatori. Sabeu on haurien de ser? A la Xina.

Tinc l'honor de ser, Senyora, el seu respectuós servidor,
 Víctor Hugo

L'Eugénie va deixar la carta. Li tremolaven lleugerament les mans. Es va aixecar i es va dirigir cap a la finestra, mirant sense veure els jardins de les Tuileries, on els cotxets passejaven sota la llum minvant de novembre.

La seva dama d'honor, la duquessa de Malakoff, esperava en un racó de l'habitació, brodat en silenci. Havia percebut la inquietud de l'emperadriu.

—Està molesta Sa Majestat?

L'Eugénie es va girar.

— Senyora de Malakoff, llegiu això.

Li va donar la carta. La duquessa va llegir les línies amb la cara cada cop més seriosa. Quan va acabar, va deixar la carta bruscament.

— Això... això és una acusació indignant! Aquest home s'atreveix a anomenar Sa Majestat lladre! Ell, que viu a l'exili, que vomita el seu verí des de la seva roca, que mai ha aixecat un dit per França!

— Aquest home és Victor Hugo. Un dels poetes més grans del nostre temps.

— Tot i això, continua sent un traïdor! Un oponent! Un...

— Un home que diu la veritat.

Els ulls de la duquessa es van obrir de bat a bat.

— Sa Majestat no pot pensar això!

L'Eugénie va tornar a seure a la seva taula. Va agafar la carta i la va rellegir, aturant-se en certs passatges.

— «Un va saquejar, l'altre va calar foc.» Això és veritat. Els francesos van saquejar, els anglesos van cremar. Hugo té raó.

— Però era la guerra! Les regles de la guerra...

— Ho justifiquen tot les normes de la guerra? El saqueig d'un palau? La destrucció d'una biblioteca mil·lenària? La crema de temples?

— Lord Elgin és el responsable de l'incendi, no nosaltres!

— I què passa amb el saqueig? Qui és el responsable del saqueig? L'Eugénie es va aixecar de nou i va començar a caminar per l'habitació amb la carta a la mà.

— Sabeu què em fa més mal d'aquesta carta? No és l'acusació. No és el to. És que té raó. L'Hugo té raó. Vam venir a la Xina fent veure que érem civilitzats, superiors, il·lustrats. I vam actuar com a bàrbars.

— Majestat...

--- No, deixeu-me parlar. Creieu que no sé d'on provenen aquests objectes? Creieu que no sé què va passar al palau? He llegit tots els informes. He escoltat els testimonis dels oficials, aquells que tenen el coratge de dir la veritat. He vist els dibuixos de Charles Wirgman. He llegit els articles de Thomas Bowlby abans que morís en captivitat. Ho sé.

Es va aturar davant d'un retrat de Napoleó III penjat a la paret.

— Sé què vam fer. I porto aquest coneixement com una càrrega. Per què es van acceptar aquests objectes? Per què es va crear aquest museu?

--- Perquè sóc l'Emperadriu de França. Perquè rebutjar aquests articles hauria estat repudiar l'expedició, insultar l'exèrcit i humiliar el meu marit. Perquè la política imperial no em permet el luxe de seguir la meva consciència.

Va tornar a la seva taula i es va deixar caure a la butaca.

--- En Hugo em demana que torni aquests objectes a la Xina. Us ho podeu imaginar? L'escàndol? La humiliació? L'emperador no em perdonaria mai. L'exèrcit m'odiaria. Els diaris em vilipendiarien. I per a què? Els mateixos xinesos no podrien recuperar-los. El palau està destruït. On els posarien?

— Sa Majestat no té res a retreure's.

— Sí! Ho tinc tot a retreure'm! Vaig acceptar aquests objectes. Vaig crear aquest museu. Els vaig exposar com a trofeus. Me'n vaig fer còmplice.

— Còmplice de què? En la preservació d'obres d'art? Sense Sa Majestat, aquests objectes haurien estat dispersats, venuts, potser fins i tot destruïts!

L'Eugénie va negar amb el cap.

— Això és el que em dic a mi mateix per dormir a la nit. Que vaig guardar aquests objectes. Que els vaig donar una llar com cal. Però en el fons, sé que és una mentida. Una mentida reconfortant, però una mentida al cap i a la fi.

Va agafar un full de paper en blanc i va submergir la ploma d'oca a la tinta.

--- Respondrà a Victor Hugo?, va preguntar la duquessa.

— Com puc respondre a això? Negar els fets? No puc. Justificar-los? No vull.

— No responguis. No facis cas d'aquesta carta. En Hugo és un marginat; ningú escolta els seus plorics.

— S'equivoca. Molta gent escolta Hugo. A França, a Europa. És una de les veus morals del nostre temps.

L'Eugénie va començar a escriure, però després es va aturar. Va arrugar el paper i el va llençar.

— No. No respondré. Què podria dir? Que s'equivoca? Té raó. Que vam actuar honorablement? No ho vam fer. Que tornaré els articles? No puc.

Es va aixecar i es va dirigir cap a una petita vitrina del seu estudi on guardava alguns objectes personals. Entre ells hi havia un petit jade blanc, un dels primers objectes portats de la Xina, fins i tot abans del saqueig sistemàtic del palau.

— Mira aquest jade. És preciós, oi? Pur. Perfecte. Quan el miro, veig art, veig bellesa. Però l'Hugo hi veu robatori. I saps què? Té raó de veure robatori. Perquè això és el que és.

— Sa Majestat és massa dura amb ella mateixa.

— No. No sóc prou dura. Si fos realment honesta, si realment tingués coratge, tornaria aquests objectes. No importa l'escàndol,

no importa les conseqüències. Però no ho faré. Perquè sóc feble. Perquè prefereixo viure amb la culpa que afrontar la humiliació pública.

La duquessa no sabia què dir. No havia vist mai l'Emperadriu en aquest estat, tan vulnerable, tan turmentada.

--- Què he de fer amb la carta d'en Hugo?, va preguntar finalment.

— Guardeu-ho. Juntament amb els altres documents sobre el museu xinès. Que romangui als arxius. Que els futurs historiadors ho trobin. Que sàpiguen que algú, almenys, va tenir el coratge de dir la veritat. I que sàpiguen també que vaig sentir aquesta veritat i que no vaig fer res.

— Això és molt dur, Majestat.

— La història serà encara més dura. Hugo té raó en un punt: la història recordarà els nostres noms. I no serà amable.

La nit queia sobre París. En algun lloc d'aquesta ciutat, en galeries, mansions privades, golfes, hi havia milers d'objectes robats de la Xina. I a Fontainebleau, el seu museu xinès brillava amb força, un monument a l'art i al crim.

--- Sap què em fa més mal? va murmurar. --- No és que l'Hugo em condemni. És que té raó de condemnar-me. I que no hi puc fer res.

La duquessa de Malakoff s'hi va acostar.

— Sa Majestat està fent tot el que pot en una situació impossible.

— No. Faig el que és políticament convenient. El que és acceptable per a la Cort. El que preserva el prestigi imperial. Però això no és el mateix que fer el que és correcte.

Es va girar de nou cap a la duquessa.

— Sabeu què faré ara? Guardaré aquesta carta. Tornaré a les meves obligacions. Somriuré a la inauguració del museu. Acceptaré els elogis per la meva col·lecció. I conviuré amb aquesta contradicció.

— Molts sobirans viuen amb coses molt pitjors.

— Això no és un consol. És simplement l'observació que tots estem corromputs pel poder, d'una manera o altra.

La nit era ara completament fosca. La duquessa va encendre els llums del despatx. A la seva llum daurada, Eugénie de sobte semblava més gran, més cansada.

— Deixeu-me en pau ara. Necessito pensar.

—Molt bé, Majestat.

La duquessa va marxar, emportant-se la carta de Victor Hugo. Eugénie va romandre sola al seu estudi, envoltada dels seus preciosos mobles, les seves pintures, els seus llibres. I en algun lloc, a Fontainebleau, l'esperava el seu museu xinès, ple de tresors robats.

Va treure el seu diari i va escriure:

"25 de novembre de 1861. Victor Hugo em va escriure des de Guernsey. Em diu lladre. Té raó. Sóc una lladre. O si més no, sóc còmplice de robatori. Accepto objectes saquejats. Els exposo. Els admiro. Què em converteix això en?"

Em dic a mi mateix que els estic preservant. Que sense mi, estarien dispersos, perduts. Però, és realment per preservar-los que he creat aquest museu? O és per prestigi? Per mostrar el poder de França? Per tenir alguna cosa bonica que és meva?

No sé la resposta. O millor dit, ho sé, però no ho vull admetre.

La història ens jutjarà. Ho va dir Hugo, i té raó. La història recordarà els nostres noms. I quan els pronunciï, serà amb condemna.

Va tancar el diari i va apagar els llums, deixant l'habitació a les fosques.

París, Barri Llatí, 10 de gener de 1862

Roux va passejar per la vora del Sena. Era un dia de descans, rar i preciós. L'obra de Fontainebleau avançava a bon ritme; el

museu estava gairebé acabat. Havia decidit venir a París, sense cap raó en particular, només per passejar i pensar.

En passar per un banc a prop del Pont-Neuf, va veure un home assegut, mirant fixament el Louvre a l'altra banda del riu. Alguna cosa en la seva postura, en la seva quietud, va cridar l'atenció de Roux.

L'home anava vestit a l'estil europeu —pantalons foscos, jaqueta de llana, barret de bombí—, però encara duia la cua tradicional xinesa penjada per l'esquena. Semblava tenir uns cinquanta anys, amb la cara marcada amb les marques del temps i la tristesa.

Sense saber ben bé per què, Roux es va acostar. Potser era la solitud evident de l'home. Potser era la seva pròpia culpa el que el va impulsar a buscar alguna mena d'expiació.

— Admira el Louvre?

L'home es va girar cap a ell. Els seus ulls expressaven una profunda tristesa, però també un llustre de desconfiança.

--- Admiro i menyspreo, va respondre en un francès vacil·lant però correcte.

— Com és així?

— És preciós. Però és un monument al robatori. Totes aquelles estàtues gregues, aquelles pintures italianes, aquells tresors d'arreu. Robats. Presos. Arrabassats.

En Roux va sentir que el cor se li encongia. Es va asseure al banc, a una distància respectuosa.

— Vostè és xinès.

— Vaig ser jardiner al Palau d'Estiu. Ara no sóc... res. Un exiliat. Un home sense país, sense feina, sense futur.

— Com va arribar a França?

— Amb un missioner francès. El pare Durand. Em va amagar després... després de la destrucció. Em va endur amb ell quan va tornar a França. Pensava que m'estava salvant. Potser em va condemnar.

L'home va treure un mocador i es va eixugar els ulls.

— Perdoni'm. No hauria de plorar davant d'un desconegut. Però de vegades, el dolor és massa.

— Em dic Henri Roux.

— Chen Wei. Encantat de conèixer-lo, Sr. Roux.

Van romandre en silenci un moment, contemplant el Louvre. Les gavines cridaven per sobre del Sena.

— Diu que era jardiner al Palau d'Estiu?

— Sí. Jo era l'encarregat dels jardins del Pavelló dels Paons. Ho coneix?

En Roux va negar amb el cap.

— No. Jo... jo hi era, però només vaig veure una petita part del palau.

En Chen Wei el va mirar fixament.

— Hi era? Va ser soldat?

— Oficial d'artilleria.

L'home es va tensar, amb la mà crispada sobre el mocador. Roux va veure la por i la ràbia travessant-li la cara.

— Va ser un d'ells. Un dels saquejadors.

- Sí.

Podria haver mentit, haver-ho negat, inventat una altra història. Però alguna cosa dins seu s'hi negava. La veritat era tot el que podia oferir ara.

Chen Wei es va aixecar, com si anés a marxar. Després es va asseure suaument.

— Per què em diu això? No té por que el pegui? Que truqui a la policia?

— Què li diria a la policia? Que vaig participar en una operació militar autoritzada pels dos governs? Això no és un delictes segons la llei francesa.

— Però és un crim als ulls de la humanitat.

— Sí. N'és un.

Chen Wei el va mirar durant una bona estona, intentant entendre aquell estrany francès que admetia la seva culpabilitat.

—Parli'm del seu palau —va dir Roux de sobte—. Parli'm dels jardins que cuidava.

— Per què? Per burlar-se de mi?

— No. Per recordar. Per donar testimoni. Perquè jo hi era quan va ser destruït, i vull saber com a mínim què vam destruir.

En Chen Wei va dubtar i després va començar a parlar. Primer buscant les paraules en francès, després cada cop més ràpid, com si s'hagués esclatat una presa.

— El Pavelló dels Paons era un dels més bells del palau. Havia estat construït durant el regnat de l'emperador Qianlong al segle XVIII. Els jardins que envoltaven el pavelló cobrien diverses hectàrees. Arbres centenaris, estanys amb peixos daurats i camins de pedra blanca que serpentejaven entre parterres de peònies.

Parlava amb les mans, dibuixant a l'aire les formes del jardí desaparegut.

— Vaig passar anys cuidant aquests jardins. Cada matí, em llevava abans de l'alba. Revisava les plantes, podava les branques, netejava els estanys. Era el meu món. La meua vida.

— Era bonic?

— Preciós? Aquesta paraula és massa fluixa. Era... era com estar en un somni. Sap, els jardins xinesos no són com els seus jardins francesos. Al seu país, tot és simètric, geomètric, controlat. Els nostres jardins intenten imitar la natura, però una natura idealitzada, perfeccionada.

En Chen Wei va tancar els ulls, recordant.

--- Hi havia un petit pont geperut que creuava el rierol principal. Des de dalt d'aquest pont, es podia veure tot el jardí. A la primavera, els cirerers estaven florits. Pètals roses queien a l'aigua com neu. A l'estiu, els lotus obrien les seves flors blanques i roses

als estanys. A la tardor, els aurons es tornaven d'un vermell ardent. A l'hivern, la neu ho cobria tot amb un mantell blanc i les branques dels pins es doblegaven sota el seu pes.

— Qui va venir a aquests jardins?

— L'emperador, de vegades. Les concubines imperials, sovint. Acadèmics, artistes, monjos. Era un lloc de meditació, poesia i contemplació. Vaig veure pintors passar dies sencers intentant capturar la llum als estanys. Vaig sentir músics tocant el guqin sota els salzes ploraners. Vaig servir te a filòsofs que parlaven de Confuci i Lao Tse.

Va tornar a obrir els ulls, i Roux va veure que estaven plens de llàgrimes.

— I llavors vau arribar. Els soldats estrangers. Aquell matí era al jardí. Estava podant els crisantems. Vaig sentir crits, trets. Vaig veure fum.

La seva veu es va trencar.

— Vaig córrer cap al pavelló. Els soldats ja hi eren. Francesos. Anglesos. No ho sé. A mi em semblaven tots iguals. Ho estaven destrossant tot. Estaven enderrocant les cortines de seda. Estaven trencant els mobles. Es barallaven entre ells pels objectes més preuats.

— Vaig intentar intervenir. Vaig cridar: «Atura't! Aquest és el palau de l'emperador!». Un soldat em va colpejar amb la culata del seu rifle. Vaig caure. Quan em vaig aixecar, vaig veure un oficial francès —potser vostè, qui sap?— que supervisava el saqueig. Cridava ordres. Els soldats treien els objectes i els carregaven en carros.

Roux escoltava, amb el cor aclaparat. Recordava aquell dia. De fet, havia supervisat la càrrega d'algunes de les caixes. Havia cridat ordres. Ell havia estat aquell oficial.

--- Vaig passar tres dies amagat als jardins, va continuar Chen Wei. --- Vaig observar els saquejos. Vaig veure els meus

col·legues, els altres jardiniers, els servents del palau, fugint o amagant-se. Alguns van morir. Vaig veure cossos.

— El tercer dia, el fum es va fer més espès. Els anglesos ho cremaven tot.

Es va girar cap a Roux.

— Em demana que li parli del meu palau? Ja no existeix. Només em queden els records. I aviat, quan mori, fins i tot aquests records desapareixeran.

— No. No desapareixeran. Els guardaré. Els escriuré.

— Quin sentit té? No farà tornar el palau.

— No. Però almenys algú ho sabrà. Algú donarà fe que el Palau d'Estiu no era només un conjunt d'edificis plens d'objectes preciosos. Era un lloc de vida. Un lloc on gent com vostè treballava, creava i cultivava la bellesa.

--- Per què fa això? Per què li importa?

— Perquè hi era. Perquè hi vaig participar. I perquè he d'assumir aquesta responsabilitat.

Van seure en silenci, contemplant el Louvre. La llum de gener era pàl·lida i freda.

— Sap què és el més cruel? —va dir finalment Chen Wei—. No és que hagi destruït el palau. És que ni tan sols entén què ha destruït. Per a vostè, només era un palau enemic. Per a nosaltres, era el cor de la nostra civilització. Eren segles d'art, cultura i coneixement. Tot havia desaparegut.

— Ara ho entenc.

— No. No ho entén. No pot entendre. L'hi hauria de portar, ensenyar-li com era el palau abans. Però això és impossible. Perquè ja no existeix.

Chen Wei es va aixecar.

— Va dir que escriuria les meves memòries. De debò ho farà?

- Sí.

— Escrigui això: El Yuen-Ming-Yuen era més que un palau. Era un somni fet realitat. Un somni de perfecció, bellesa i harmonia. I vostè el va matar. Va matar el nostre somni.

Es va allunyar uns quants passos.

— Hi ha una cosa que m'agradaria veure abans de morir. Els objectes. Els que va emportar. Em diuen que són a Fontainebleau. És veritat?

— Sí. En un museu que va crear l'Emperadriu.

— M'agradaria veure'ls. Només una vegada. Per recordar-ho.

— L'hi puc portar. Hi treballo. Puc obtenir permís.

En Chen Wei va dubtar i després va assentir.

— D'acord. Quan?

— D'aquí a uns dies. Li enviaré un missatge. On s'allotja?

— A casa del pare Durand. Carrer du Bac. L'església de Saint-Thomas-d'Aquin.

— Li enviaré un missatge des d'allà.

Chen Wei va marxar caminant al llarg del Sena, amb la cua xinesa balancejant-se darrere seu, una figura solitària al París hivernal.

Roux va romandre al banc, commocionat. Per primera vegada, havia sentit una veu des de l'altra banda. No un oficial xinès, no un mandarí, sinó un simple jardiner. Un home que havia dedicat la seva vida a crear bellesa, i que havia vist com aquesta bellesa era destruïda en pocs dies.

Va treure el diari i va escriure:

"10 de gener de 1862. París. Vaig conèixer Chen Wei, antic jardiner del Palau d'Estiu. Em va parlar de la seva feina, dels jardins que cuidava. Escoltant-lo, vaig entendre una cosa que no havia entès fins ara."

Pensàvem que estàvem saquejant un palau enemic. Pensàvem que estàvem robant objectes de valor. Però vam fer molt més que

això. Vam destruir un món. Un món de bellesa, cultura i civilització.

Chen Wei va passar vint anys cuidant els jardins del Pavelló dels Paons. Vint anys de treball pacient, cura diària i amor pel seu art. I ho vam destruir tot en poques hores.

Diu que no ho puc entendre. Té raó. Com ho podria entendre de debò? Només he vist el palau com un objectiu militar. Mai he vist els jardins a la primavera, els cirerers en flor, els estanys amb els seus peixos daurats. Mai he sentit la música que s'hi toca, els poemes que s'hi reciten.

Però almenys ara sé que tot això va existir. I que ho vam destruir. El portaré a Fontainebleau. Veurà els objectes. Potser li aportarà una mica de consol. O potser farà que el dolor sigui encara més agut. No ho sé.

Tot el que sé és que li dec això.

Château de Fontainebleau, 15 de gener de 1862

Roux havia obtingut un permís especial. Esperava Chen Wei a l'entrada del castell. El xinès va arribar a última hora del matí, acompanyat del pare Durand, un missioner lazarista que havia passat trenta anys a la Xina.

— Tinent Roux? Sóc el pare Durand. Chen Wei m'ha parlat de la vostra reunió.

Es van donar la mà. El sacerdot tenia la cara desgastada pel sol xinès, uns ulls blaus penetrants sota unes celles espesses.

--- És molt generós de la seva part haver organitzat aquesta visita, va continuar el pare Durand. --- Chen Wei la necessita. S'ha estat consumint des que vam arribar a França. Veure els objectes del palau, fins i tot en aquestes circumstàncies, podria ajudar-lo.

Chen Wei no va dir res. Va mirar el castell amb aprensió.

—Vinga —va dir Roux—. El museu és per aquí.

Van creuar els patis del castell. Chen Wei caminava lentament, com si es dirigís cap a la seva execució. Quan van arribar davant de l'entrada del museu xinès, es va aturar bruscament.

- No puc.

— Sí, pot. Vingui.

El pare Durand va agafar suaument el braç de Chen Wei.

— Vingui, amic meu. Ha vingut fins aquí.

Van entrar a l'antecambra. Chen Wei es va aturar immediatament davant del tron del palanquí. Les mans li van començar a tremolar.

--- Aquest és el de l'Emperadriu Vídua, va murmurar. --- L'he vist cent vegades. Era a la Sala de la Gran Audiència.

Es va acostar i, amb una delicadesa infinita, va tocar la fusta lacada amb la punta dels dits. Després va retirar la mà com si s'hagués cremat.

— Ho sento. No hauria de tocar.

—Està bé —va dir Roux—. Toqui'ls. Aquests objectes ja eren a casa seva abans de ser aquí.

Van entrar a la gran sala d'estar. Chen Wei s'aturava davant de cada objecte, de vegades murmurant paraules en xinès, de vegades tocant suaument les vitrines amb la punta dels dits.

Davant de la gran estupa tibetana, va tancar els ulls.

— Va ser al Temple de la Claredat Universal. Hi vaig anar a meditar. Els monjos...

— Prengui's el seu temps, Chen.

Davant dels gerros de cloisonné, Chen Wei es va ajupir per posar-se al mateix nivell que els objectes.

— Aquest era al Pavelló de les Cent Flors. Recordo el dia que l'Emperador va venir a admirar-lo. Va dir que els dracs semblaven vius, que gairebé es podien veure moure's. Jo hi era. Estava servint te.

Es va aixecar i va anar a parar a un altre gerro.

— Aquesta provenia del Saló de les Antiguitats. A l'Emperadriu li agradava mirar-la al matí, quan el sol ixent feia brillar els esmalts.

Van continuar la visita. A la galeria-saló, Chen Wei va reconèixer sedes, bronzes i jades. Cada objecte li va despertar un record, una anècdota, un fragment de la vida quotidiana al palau.

Aleshores van entrar a la sala de la laca. Chen Wei es va aturar, sense alè. Els quinze panells de biombo xinesos que adornaven les parets creaven una atmosfera íntima, gairebé sagrada.

--- Aquests panells..., va dir en un xiuxieig. --- Provenen del Pavelló de la Gran Harmonia. Els vaig veure allà.

Es va acostar i va examinar les escenes pintades als panells: paisatges de muntanya, rius, pavellons situats en penya-segats, estudiosos contemplant la natura.

— Aquesta és obra del mestre Liang. Va treballar en aquests panells durant tres anys. Vaig presenciar la seva instal·lació. Això va ser fa quinze anys.

Chen Wei es va quedar una bona estona davant de les vitrines que contenien els jades. Va reconèixer diverses peces, i va explicar la seva història, el seu origen i com s'utilitzaven.

Aleshores va arribar davant de la vitrina de porcellana restaurada. De seguida va notar les esquerdes, les zones que faltaven.

— Trencat durant el viatge?

— Una tempesta. A l'oceà Índic.

Chen Wei va assentir lentament, sense ràbia, només amb una immensa tristesa.

--- Van sobreviure durant cinc segles a la Xina. Uns quants mesos amb vostè van ser suficients.

Va examinar cada peça de porcellana restaurada, resseguint amb el dit les esquerdes visibles a través del vidre de la vitrina.

— Qui va fer aquesta restauració?

— Mestre Dubois. Un dels millors restauradors de França.

— Va fer una bona feina. Va deixar les cicatrius visibles. Això és sincer.

Chen Wei es va redreçar i va fer uns quants passos per la sala.

— Sap què és estrany? Aquests objectes estan exposats de manera preciosa aquí. Les vitrines són precioses, la il·luminació és perfecta, la disposició és harmoniosa. I, tanmateix, no hi pertanyen.

Va fer un gest que envoltava tota la sala.

— Al palau, cada objecte tenia el seu lloc precís. Aquesta porcellana era al costat d'aquest jade, que era al costat d'aquest bronze. Junts, creaven un significat, un equilibri. Aquí, simplement... s'exhibeixen. Com en una botiga. Sense context. Sense ànima.

El pare Durand va intervenir suaument.

— Però almenys es conserven. Almenys la gent els pot veure, admirar-los.

— La gent pot veure els objectes. Però no veuen el que representaven. No veuen el palau. No veuen la vida que hi tenia lloc.

Chen Wei es va girar cap a Roux.

— Gràcies per portar-me aquí. Era important per a mi. Però també és dolorós. Veure aquests objectes fora de context és com... és com veure parts del cos retallades i exposades per separat. Reconeixes que pertanyen a un cos, però el cos en si és mort.

Van fer la volta completa al museu per segona vegada. Chen Wei ara s'aturava més estona, com si el dolor s'hagués tornat massa intens.

Quan estava a punt de marxar, es va girar per última vegada a la gran sala d'estar.

— Aquests objectes no us pertanyen. Però ara en sou els guardians. Sigueu bons guardians.

— Ho prometo.

— Les promeses dels soldats...

No va acabar la frase. El pare Durand el va agafar del braç i es van dirigir cap a la sortida. Roux els va acompanyar fins a les portes del castell.

--- Chen Wei, va dir Roux abans que marxessin, m'agradaria escriure la seva història. El que em va explicar sobre els jardins, sobre la seva feina, sobre el palau. Perquè la gent ho sàpiga. Perquè el seu testimoni es conservi.

Chen Wei el va mirar durant una bona estona.

— Quin sentit té? A qui li interessaria la història d'un simple jardiner xinès?

— Futurs historiadors. Persones que voldran entendre què va passar realment.

— Faci el que vulgui. Si pot servir d'alguna cosa...

Va treure un petit objecte de la butxaca. Era un còdol de jade polit, de la mida d'un ou, d'un color verd fosc.

— Agafi això. És tot el que vaig poder salvar del palau. Ho vaig trobar als jardins l'endemà de l'incendi. Guardi-ho. En memòria dels jardins que es van perdre.

Roux va recollir amb cura el jade. Era suau, càlid al tacte i d'una bellesa senzilla i pura.

—No puc acceptar...

— Sí. Prengu'l. Ara és el seu guardià. Igual que és el guardià de tot el que hi ha en aquest museu.

Chen Wei i el pare Durand se'n van anar. Roux els va veure marxar i després va mirar el jade que tenia a la mà.

Va tornar al castell i va pujar a l'habitació que li servia de despatx temporal. Va treure el seu diari i va escriure llargament sobre tot

el que Chen Wei li havia explicat: els jardins del Pavelló dels Paons, els cirerers en flor, els estanys amb peixos daurats, el petit pont geperut, els erudits que venien a meditar, els músics que tocaven sota els salzes i els pintors que passaven dies capturant la llum.

Va escriure fins que la seva mà es va tornar carmesí, fins que les espelmes es van cremar. I quan va acabar, va deixar el jade al costat del seu diari.

"15 de gener de 1862. Fontainebleau. Chen Wei ha vingut a veure els objectes avui. Els ha reconegut tots i cadascun. Ha explicat la seva història, la seva ubicació al palau, com s'utilitzaven."

Escoltant-lo, vaig entendre una cosa fonamental. Aquests objectes no són només obres d'art. Són fragments d'un món desaparegut. Un món que vam destruir.

Chen Wei va dir que no hi pertanyen. Té raó. Mai no hi pertanyeran. Per molt bonic que sigui el museu, per molt bona que sigui l'exposició, aquests objectes sempre seran exiliats.

Em va donar un jade. Un simple còdol polit. Va dir que era tot el que podia rescatar dels jardins. Aquest petit jade sense valor és potser l'objecte més preciós de tots. Perquè conté els records d'un home, els records d'una vida dedicada a crear bellesa.

Sempre ho guardaré. Per recordar. Per no oblidar mai el que vam destruir.

El 18 de març de 1862, tot s'havia acabat

L'Eugénie va dur a terme una inspecció final en companyia de Roux.

Van recórrer les quatre sales, admirant el resultat. Era magnífic. El museu xinès era una joia, un escenari adequat per als tresors que contenia.

A la sala de laques, l'Eugénie es va aturar davant la vitrina que contenia la porcellana restaurada. Les fractures eren visibles, com cicatrius. Les parts que faltaven romanien buides.

— Va fer bé de rebutjar les falsificacions. Aquestes cicatrius són importants. Ens recorden la nostra fragilitat. I potser també la nostra responsabilitat.

Ella es va girar cap a ell.

— La seva missió s'ha completat. Ha acompanyat aquests objectes fins aquí. Els ha vetllat, ha protegit el que es podia protegir. Gràcies.

— Només era el meu deure.

--- El seu deure hauria estat únicament transportar-los. Va fer més. Va donar testimoni. Va dir la veritat, fins i tot quan era incòmode. Guardi el seu diari. Guardi'l en un lloc segur. Un dia, potser d'aquí a molt de temps, algú voldrà saber què va passar realment.

— Me'l quedaré.

— Bé. Ara és lliure. Torni al seu regiment. Repregui la seva vida. Roux va fer una reverència i es va dirigir cap a la sortida. Al llindar, es va girar per última vegada. L'Eugénie s'havia quedat davant la vitrina de porcellana trencada, immòbil, contemplativa. Va sortir del castell i va caminar pels jardins. Era un preciós dia de finals d'hivern. Els primers brots apareixien als arbres. Va pensar en Chen Wei, en els jardins del Pavelló dels Paons que mai no tornarien a verdir.

Va pensar en el viatge que havia fet. De Pequín a Fontainebleau. De la Xina a França. Un viatge de diversos mesos, creuant oceans, desafiant tempestes.

Va pensar en el capità Morand, amb els seus dubtes i preguntes. En el cònsol de Montigny, amb els seus avisos profètics. En l'emperadriu Eugénie, dividida entre els seus escrúpols i els seus deures. En Chen Wei, el jardiner sense jardí.

I va pensar en els xinesos. En la seva humiliació. En la seva ira. En el seu desig de justícia que arribaria algun dia, tal com havia predit Montigny.

Va treure el diari i es va asseure en un banc. Tenia a la butxaca la pedra de jade que li havia donat Chen Wei. La va treure, la va sostenir al palmell de la mà, i va sentir la seva superfície llisa i càlida. Aleshores va escriure una última entrada.

"18 de març de 1862. Fontainebleau. El museu xinès està acabat. Els objectes saquejats del palau han trobat la seva nova llar. Són sublims. Però no són a casa."

L'Emperadriu creu que els està preservant. Però no pot esborrar el fet que van ser robats. Que els vam arrencar.

No sé què dirà la història de nosaltres. Potser ens condemnarà. Potser ens entendreà. O potser simplement ens oblidarà.

Però aquests objectes romandran. En aquest museu. Testimonis silenciosos d'un crim. Testimonis silenciosos d'una època en què pensàvem que la nostra superioritat ens donava tots els drets.

Va tancar el diari i el va guardar. Després es va aixecar i va marxar de Fontainebleau.

Darrere seu, al castell, les seixanta-set caixes havien revelat els seus secrets. Els objectes brillaven a les seves vitrines, admirats, protegits.

I van esperar.

Esperaven el dia que poguessin tornar a casa.

Château de Fontainebleau, 3 de gener de 1863

La primera visita guiada pública al museu xinès havia atret una multitud considerable. Aristòcrates, artistes, erudits i curiosos omplien les sales, admirant els tresors exposats.

Entre ells hi havia un jove pintor anomenat Jules Armand. Vagava amb el quadern d'esbossos a la mà, aturant-se davant de

cada objecte. El seu amic i mentor, el famós crític d'art Théophile Gautier, l'acompanyava.

—Aquests colors —va murmurar l'Armand, dibuixant un gerro cloisonné—. Mira aquests blaus, Théophile. Són blaus que no sabem reproduir a França.

Gautier estava observant el gerro.

— És esmalt. Una tècnica xinesa que té mil·lennis.

— Extraordinari. I aquell drac... la precisió del dibuix...

Van entrar a la sala de laques on s'exposaven els jades. Gautier es va aturar davant d'una escultura que representava un drac de jade verd.

— Això és interessant. Aquest jade probablement prové de Xinjiang. Veus aquesta translucidesa? Aquesta és la marca del jade de millor qualitat.

Un altre visitant, un home de mitjana edat amb ulleres, se'ls va acostar. Era Ernest Renan, el filòsof i historiador.

— Senyors, permeteu-me que em presenti. Ernest Renan. Us he sentit parlar d'aquests assumptes amb gran coneixement.

— Théophile Gautier, crític d'art. I aquí teniu el meu amic Jules Armand, pintor.

— Encantat. Què li sembla aquesta col·lecció?

Gautier va dubtar.

— És magnífica. Innegablement. Però no puc evitar pensar en les circumstàncies de la seva adquisició.

— Ah. Vostè també, li preocupa l'origen d'aquests tresors.

—No està preocupat, senyor?

— Sí, és clar. Però sóc historiador. He estudiat conquestes, saquejos i espoliacions al llarg dels segles. I us puc dir una cosa: el que vam fer a la Xina no és diferent del que van fer els romans als grecs o del que van fer els croats als bizantins.

— Això ho fa més acceptable?

— No. Però aquesta és la realitat. La civilització sempre s'ha construït sobre el saqueig. Tota gran nació ha construït els seus museus amb el botí de les nacions conquerides.

— És un punt de vista molt cínic, Sr. Renan.

— Potser. O potser només realista.

Van continuar la seva visita en silenci. Al gran saló, una dama elegant s'admirava davant la gran estupa tibetana.

—Aquesta és la comtessa de Montijo —va xiuxiuejar l'Armand—. La mare de l'emperadriu.

La comtessa parlava animadament a una jove que l'acompanyava.

— La meva filla ha creat una cosa meravellosa aquí. Un veritable museu digne de les col·leccions europees més importants.

— En efecte, comtessa. Però, no és cert que aquests objectes provenen del palau que va ser... destruït?

La comtessa va arrufar les celles.

— Cremats pels anglesos, estimada meva. No per nosaltres. Vam salvar aquests objectes de la destrucció. Sense la iniciativa de la meva filla, s'haurien perdut per sempre.

—Ja ho veig, senyora.

— Aquests objectes ara estan fora de perill. S'estudiaran, s'admiraran i es preservaran per a les generacions futures. No és això el més important?

L'Armand i els seus companys es van allunyar discretament. A l'antecambra, van trobar un grup d'oficials uniformats que examinaven el tron del palanquí.

--- Jo hi era, va dir un d'ells, un coronel d'artilleria. --- Vaig participar a la batalla de Palikao. Vam aixafar els xinesos aquell dia. Una victòria gloriosa.

— I el palau?

— Magnífic. Però també decadent. Riquesa acumulada mentre el seu poble moria de fam. Els vam fer un favor prenent-los-ho tot.

--- Els vam fer un favor?, va repetir una veu femenina.

Es van girar. Una dona, vestida simplement de negre, els observava. Tenia una expressió severa.

— I qui sou vós, senyora, per qüestionar la meua paraula?

— Sóc la senyora Pauline Jaricot, fundadora de la Societat de Propagació de la Fe. He dedicat la meua vida a les missions a l'Orient. I us puc assegurar, coronel, que saquejar un palau no és fer cap servei.

— Senyora, estàvem en guerra...

— La guerra no ho justifica tot. He llegit els informes dels nostres missioners a la Xina. Descriuen escenes esgarrifoses.

— Els anglesos van cremar el palau, no nosaltres!

— Però l'heu saquejat. Heu buidat els seus tresors. Sou còmplices.

La cara del coronel es va tornar carmesí.

— Senyora, la prego que vigili les seves paraules.

— Simplement estic exposant els fets. Aquests objectes van ser saquejats.

Els altres visitants s'havien aturat per escoltar l'intercanvi. Gautier va intervenir.

— La Sra. Jaricot té raó de plantejar aquestes preguntes. Són legítimes. I crec que tots ens les hem de fer. L'art és preciós, sens dubte. Però a quin preu l'adquirim?

— Al preu de la victòria, senyor. Aquesta és la llei de la guerra.

— Potser és hora de canviar aquesta llei.

El coronel va girar sobre els talons i va sortir de l'habitació amb els seus oficials. La senyora Jaricot va sospirar.

--- No volen entendre. Prefereixen amagar-se darrere la glòria militar que afrontar la veritat moral.

— Molts fan el mateix, senyora.

— Què proposa? Que ho tornem tot a la Xina?

--- Seria el correcte, sí. Però sé que és impossible. L'Emperadriu mai renunciarà al seu museu. Com a mínim, hauríem de dir d'on provenen aquests objectes. No embellir la història.

--- Les etiquetes són molt discretes en aquest punt, va observar Gautier.

Van sortir del museu. A les escales del castell, van intercanviar les seves últimes impressions.

--- És preocupant, va dir l'Armand. --- D'una banda, aquests objectes són excepcionals. M'agradaria passar hores estudiant-los. Però, d'altra banda, no puc oblidar que van ser robats.

--- Aquest és el dilema del nostre temps, va respondre Renan. --
- Volem gaudir dels fruits de la conquesta sense assumir-ne les conseqüències morals.

— I vostè, senyor Gautier? Què escriurà?

Gautier va pensar.

— Escriuré que aquesta col·lecció és magnífica. Que els objectes són d'una qualitat inigualable. Que el museu està admirablement organitzat. Però també esmentaré la seva procedència. Recordaré als lectors que provenen del palau. I deixaré que els meus lectors treguin les seves pròpies conclusions.

— És un compromís.

— Sí. Però és el millor que puc fer.

Ministeri d'Afers Exteriors, París, 10 de febrer de 1863

El ministre d'Afers Exteriors, Édouard Drouyn de Lhuys, va rebre una visita inesperada al seu despatx. Zhou Ruilin, un diplomàtic xinès en missió secreta a Europa, havia arribat a París el dia anterior.

Zhou Ruilin era un home amb una cara seriosa. Portava una llarga túnica de seda fosca i un barret mandarí. El seu francès era perfecte.

— Senyor ministre, gràcies per rebre'm.

— Sr. Pin, la seva visita em sorprèn. El govern xinès no ens va informar de la seva missió.

— La meva missió no és oficial. Sóc aquí a títol personal. Per un assumpte delicat.

Drouyn de Lhuys va arrufar les celles.

— De quina naturalesa?

Zhou Ruilin va respirar profundament.

— El palau. I els objectes que... en van ser retirats.

— Sr. Pin, aquests articles van ser adquirits legalment d'acord amb les lleis de la guerra. El Tractat de Pequín...

— El Tractat de Pequín no esmenta aquests elements. Parla d'indemnitzacions, ports i drets comercials. Però no de tresors imperials.

Drouyn de Lhuys va romandre en silenci. Tècnicament, Zhou Ruilin tenia raó.

— Aquests objectes eren al palau quan les nostres tropes l'ocupaven. Segons els costums de la guerra, pertanyien als vencedors.

És un ús de la guerra per saquejar museus? Per cremar biblioteques?

— Què vol, senyor Pin?

— El retorn dels objectes. Tots. Els que són a Fontainebleau, els que són en col·leccions privades. Tots.

— Això és impossible.

— Per què? Perquè la seva Emperadriu no vol renunciar al seu museu?

— Perquè aquests objectes ara pertanyen a França. Formen part del patrimoni nacional.

Zhou Ruilin es va aixecar, tremolant de ràbia reprimida.

— Patrimoni nacional? Aquests objectes són patrimoni de la Xina! Com gosa reclamar-los?

— Sr. Pin, entenc la seva emoció...

— No! No ho entén!

Zhou Ruilin va trigar uns moments a calmar-se.

— Imagineu-vos que els exèrcits xinesos arribessin a París. Que ocupessin el Louvre. Que s'enduguessin la Venus de Milo, la Victòria Alada de Samotràcia. Que incendiessin el palau. I després, que exposessin aquests tresors a Pequín. Com us sentiríeu?

L'analogia era inquietant.

— S'averkonyiria. Exigiria reparació. Oi que sí?

— La situació és diferent...

— De quina manera? Perquè som xinesos? Perquè ens considereu inferiors?

— No! No és una qüestió de raça...

— És qüestió de força? Vostès són més forts, així que poden prendre el que ens pertany?

Drouyn de Lhuys va tornar al seu seient.

— Siguem realistes. El govern francès no retornarà aquests objectes. L'emperadriu no es rendirà mai.

— Ella continuarà sent una lladre. I França continuarà sent còmplice d'un crim.

— Vigili amb les seves paraules. Està insultant l'Emperadriu.

— No l'estic insultant. Estic afirmant un fet.

Drouyn de Lhuys tamborinejava nerviós amb els dits.

— Ni que el volgués ajudar, no podria. Caldria l'aprovació de l'Emperador. I de l'Emperadriu.

— Doncs pregunti-ho. En nom de la justícia.

— No ho entén. La política no funciona així...

— Ho entenc perfectament. La política és més important que la moral.

Va caminar cap a la porta i després es va girar.

— Li diré una cosa, ministre. La Xina no ho oblidarà mai. Potser ara som febles. Però la història és llarga. Un dia, tornarem a ser forts. I aquell dia, exigirem reparacions.

— Això és una amenaça?

— No. És una promesa. Aquests objectes tornaran a la Xina. Potser no durant la meua vida. Però tornaran. Perquè la justícia sempre preval al final.

Va obrir la porta.

— Adéu, senyor ministre. Espero que reflexioni sobre les meves paraules.

Després que marxés, Drouyn de Lhuys va romandre assegut, preocupat. Zhou Ruilin tenia raó en una cosa: aquests objectes havien estat robats. La legalitat de la seva adquisició no canviava aquest fet.

Château de Fontainebleau, 1 d'abril de 1863

Henri Roux no havia tornat a Fontainebleau durant més d'un any. Havia rebut una carta de l'Emperadriu convidant-lo a venir a veure les noves etiquetes al museu.

Va entrar a les habitacions que coneixia tan bé. El que immediatament li va cridar l'atenció van ser les noves etiquetes, molt més detallades.

"Gerro cloisonné, dinastia Qing, període Qianlong (segle XVIII). Procedent del Palau d'Estiu (Yuen-Ming-Yuen), Pequín. El Palau d'Estiu, la residència d'estiu dels emperadors de la Xina, va ser destruït durant la Segona Guerra de l'Opi el 1860. Aquest objecte forma part de les col·leccions salvades de la destrucció i presentades a Sa Majestat l'Emperadriu Eugénie per l'Exèrcit d'Orient."

Roux va rellegir l'etiqueta. «Salvats de la destrucció». Una manera intel·ligent de dir-ho. No és exactament una mentida, però tampoc és exactament la veritat.

— Tinent Roux?

Es va girar. L'Emperadriu estava dreta darrere seu, sola. Portava un senzill vestit de vellut bordeus.

— Majestat. No us havia vist.

— M'agrada venir aquí de vegades, sola. Què en pensa de les noves etiquetes?

— Són... més detallats que abans.

— Però no són prou honestos, oi?

— Jo no he dit això.

— No, però vostè ho pensa. Ja ho veig.

L'Eugénie es va acostar a la porcellana restaurada.

— Aquestes cicatrius. Li va demanar al restaurador que no les amagués. Per què?

— Perquè formen part de la història d'aquests objectes. Amagar-los hauria estat mentir.

— I què passa amb les etiquetes? No són una forma de mentida per omissió?

— Crec que diuen part de la veritat. No tota la veritat, però sí una part. És un compromís.

— Un compromís. Sí. Això és exactament el que és.

Ella es va girar cap a ell.

— Portava un diari, oi?

- Sí.

— I què ha escrit sobre mi?

En Roux va sentir un calfred en el seu cos.

— Vaig escriure que Sa Majestat estava atrapada entre els seus deures i la seva consciència. Que vau intentar fer el que era correcte, fins i tot si el que era correcte no sempre estava clar.

L'Eugénie va fer un somriure trist.

— Això és generós. Em temo que Victor Hugo tenia una visió menys caritativa.

— Victor Hugo no hi era. Jutjava des de lluny.

— Però, no té raó? No és un robatori?

- Sí.

— I tot i així, em va ajudar a crear aquest museu. Per què?

--- Perquè els objectes existien. Perquè no es podien retornar a la Xina. Perquè era millor conservar-los aquí que deixar-los perdre. Però això no fa que l'acte inicial sigui menys reprehensible.

L'Eugénie va assentir.

— Sap què va dir el diplomàtic xinès, Zhou Ruilin?

- No.

— Que la Xina mai no oblidaria. Que encara que trigués cent anys, dos-cents anys, exigiria justícia.

— Creu que té raó?

— Sí. La història és llarga. Més llarga que les nostres vides. Més llarga que els nostres imperis. I té una memòria implacable.

— Guardi el seu diari.

— Ho faré.

— I tinent? Gràcies. Per la seva honestedat. És estrany.

Va sortir de l'habitació, deixant en Roux sol.

Va treure el diari i va escriure una última nota.

"1 d'abril de 1863. Fontainebleau. He tornat avui al Museu Xinès. Les noves etiquetes són millors, però encara incompletes. Diuen una part de la veritat, no tota."

Vaig parlar amb l'Emperadriu. Sap que aquests objectes van ser robats. Ho sap i en porta la càrrega. Però no els pot retornar. La política, el prestigi, l'orgull imperial... tot l'hi impedeix.

Així que fa un compromís. Crea un museu. Canvia les etiquetes. És suficient? No. Però és el millor que pot fer.

Va tancar el seu diari.

A les seves vitrines, els objectes continuaven brillant. Bells. Preciosos. Robats.

EPÍLEG

Els quaderns d'An Dehai van sobreviure. Primer amagats al monestir de Wofo, després escampats per diverses biblioteques durant la turbulència del segle XX, finalment es van reunir i publicar el 1985. El seu valor històric era inestimable: oferien una de les rares descripcions detallades del Palau d'Estiu abans de la seva destrucció, vista des de dins, per algú que coneixia cada racó íntimament.

El diari d'Henri Roux, llegat als seus descendents, no es va publicar fins al 1932. La seva publicació va desencadenar un debat nacional a França sobre el colonialisme i la restitució d'obres d'art. Alguns van lloar Roux per la seva honestedat; altres l'acusaven de traïció contra l'exèrcit francès. El jade que Chen Wei li havia donat va ser llegat al Museu Guimet amb una nota explicativa. Avui dia hi roman, en una petita vitrina amb la inscripció: "Còdol de jade del Palau d'Estiu, donat per Chen Wei, jardiner, a Henri Roux, 1862".

Auguste Morand va acabar la seva carrera com a vicealmirall. Sempre es va negar a parlar públicament sobre el Palau d'Estiu, però en una carta privada al seu fill el 1875, trobada als arxius familiars, va escriure: "He obeït ordres tota la vida. Només una vegada hauria d'haver desobeït. Va ser a l'octubre de 1860".

El coronel Dumas, per la seva banda, va tenir una carrera brillant sota la Tercera República. Quan un periodista li va preguntar el 1890 sobre l'afer del Palau d'Estiu, simplement va respondre: "Era la guerra. En guerra, no es deixa portar pel sentimentalisme".

Va morir el 1895 sense expressar mai el més mínim penediment. Chen Wei va viure quinze anys més a París, treballant com a jardiner en diversos parcs de la ciutat. Va morir el 1877, sol en una petita habitació a Montmartre. El pare Durand, que el va cuidar fins al final, va informar que les seves últimes paraules van ser: "Els jardins... Vull veure els jardins..."

El general Cosí de Montauban, que més tard es va convertir en comte de Palikao, sempre va defensar les seves accions a la Xina. Nomenat ministre de Guerra el 1870, va ser considerat responsable de la derrota de Sedan i va acabar la seva vida en l'obscuritat. A les seves memòries, publicades pòstumament, va dedicar menys de tres pàgines a l'expedició a la Xina, sense esmentar mai el saqueig.

Victor Hugo va continuar les seves crítiques. La seva carta oberta sobre el saqueig del Palau d'Estiu, publicada en diversos diaris europeus, es va convertir en un dels textos fonamentals per a la reflexió sobre el saqueig cultural en temps de guerra. Encara avui es cita en debats sobre restitució.

L'emperadriu Eugénie va mantenir el seu museu xinès fins a la caiguda del Segon Imperi el 1870. Exiliada a Anglaterra després de la derrota francesa, va intentar sense èxit que els objectes fossin traslladats a la seva residència de Farnborough. Van romandre a Fontainebleau. Al seu diari, descobert després de la seva mort el 1920, torna obsessivament al museu xinès, expressant dubtes cada cop més profunds sobre la legitimitat de la seva col·lecció.

El Museu Xinès de Fontainebleau encara existeix. Les etiquetes s'han modificat diverses vegades. El 1920, es va afegir una

mentió de les "circumstàncies tràgiques" de l'adquisició. El 1960, en el centenari, es va instal·lar una placa commemorativa que reconeixia el "saqueig" i expressava "penediment". A partir del 2020, les etiquetes indiquen explícitament: "Aquests objectes provenen del saqueig del Palau d'Estiu per part de les tropes francobritàniques a l'octubre de 1860".

El 1900, durant la Rebel·lió dels Bòxers, el Yuen-Ming-Yuen (o el que havia estat parcialment reconstruït) va ser de nou saquejat i destruït. Les ruïnes que es veuen avui a Pequín són principalment les que va deixar l'incendi de 1860. El govern xinès va optar per preservar-les tal com estaven, com a memorial del "segle de la humiliació".

A la dècada del 1980, la Xina va començar oficialment a exigir la devolució dels artefactes saquejats. El 2009, en una subhasta a París, es van posar a la venda dos caps de bronze del zodíac xinès del Palau d'Estiu. La Xina va protestar vehementment. Un empresari xinès els va comprar per 28 milions d'euros i es va negar a pagar, creant un incident diplomàtic important. Els caps van ser finalment retornats el 2013.

Des de llavors, diversos objectes han estat retornats per institucions o col·leccionistes privats. Però la gran majoria roman a França, Anglaterra i altres països. Només el Museu Britànic posseeix gairebé 23.000 objectes xinesos, molts dels quals provenen del Palau d'Estiu.

Les peces de porcellana restaurades pel mestre Dubois encara es troben a Fontainebleau. Amb el temps, les seves esquerdes s'han convertit en un símbol d'aquesta història destrossada. Estudiants d'art de diverses universitats xineses han vingut a estudiar-les, fascinats per aquesta "restauració honesta" que es nega a ocultar el trauma.

El 2015, investigadors xinesos i francesos van iniciar un projecte de reconstrucció digital del Palau d'Estiu. Utilitzant les descripcions d'An Dehai, les notes de Roux, els dibuixos de Wirgman i les fotografies de Disdéri, van aconseguir reconstruir

virtualment una gran part del palau. El resultat es va presentar simultàniament a Pequín i París el 2018. La reacció va ser immensa per ambdues parts. Per a molts xinesos, era la primera vegada que podien "veure" el Yuen-Ming-Yuen abans de la seva destrucció.

El 2023, una delegació d'estudiants xinesos va visitar el museu de Fontainebleau com a part d'un programa d'intercanvi cultural. Un d'ells, mirant les peces de porcellana restaurades amb les seves esquerdes visibles, va murmurar en mandarí (traduït posteriorment per l'interpret): "Almenys no van mentir sobre les esquerdes".

Un altre va afegir: "Van conservar les cicatrius".

Potser era un començament. No una reconciliació —el trauma era massa profund per a això—. No un perdó —com es podia perdonar la destrucció d'un tresor cultural irreemplaçable? Sinó un reconeixement mutu del que havia passat. Una acceptació que la història no es podia reescriure, només entendre.

El debat sobre la restitució continua. A França, és controvertit. Alguns creuen que els objectes haurien de romandre a Fontainebleau, on es conserven i són accessibles al públic. D'altres creuen que l'únic acte moralment acceptable és la restitució completa a la Xina. Encara hi ha qui proposa compromisos: préstecs a llarg termini, copropietat de les obres, museus compartits.

A la Xina, el Palau d'Estiu s'ha convertit en un símbol nacional. Cada 18 d'octubre, aniversari de l'incendi de 1860, se celebren actes commemoratius al lloc de les ruïnes. Els escolars vénen a dipositar flors. Els oradors recorden els "cent anys d'humiliació" i el renaixement de la Xina.

«No ho oblideu mai», havia escrit An Dehai al seu últim quadern. La Xina no ha oblidat. Els objectes del museu de Fontainebleau, fins i tot conservats, fins i tot admirats, continuen sent símbols d'una ferida no cicatritzada. Plantegen preguntes que van més

enllà de la simple qüestió de la propietat: qui decideix què pertany al "patrimoni de la humanitat"? Tenen els vencedors dret a redefinir la cultura dels vençuts? Pot la preservació justificar el robatori inicial?

Henri Roux havia escrit al seu diari: "Aquests objectes no ens pertanyen. Però ara en som els guardians".

Cent seixanta anys després, aquesta frase ressona de manera diferent. Poden els guardians convertir-se en propietaris legítims simplement pel pas del temps? O la responsabilitat de la guarda inclou en última instància la de la restitució?

La història encara no ha emès el seu veredict. Potser mai ho farà. Però una cosa és certa: els objectes del Museu Xinès de Fontainebleau no són simplement obres d'art. Són testimonis. Testimonis del que va passar l'octubre de 1860. Testimonis de l'arrogància imperial. Testimonis de la violència cultural.

I continuen esperant, a les seves vitrines daurades, sota les llums tènues del castell.

Estan esperant que es faci justícia. D'una manera o altra. Algun dia.
